Kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje papildomo mokestinio reglamentavimo poveikio vertinimas

Tyrimo galutinė ataskaita

Skirta: LR kultūros ministerijai

Vilnius, 2026

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

Smart Continent
MANAGEMENT INSTITUTE

Turinys

TURINYS ... **2**
PAGRINDINĖS SANTRUMPOS IR SĄVOKOS ... **4**
LENTELIŲ SĄRAŠAS ... **7**
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS ... **9**
ĮVADAS ... **10**
1. TYRIMO ĮGYVENDINIMO KONCEPCIJA ... **11**
1.1. DI PASITELKIMAS VERTINIME ... 12
2. ŠALIŲ ATRANKOS PANAŠUMO INDEKSAS ... **13**
3. ES IR VALSTYBIŲ NARIŲ TEISINIO REGULIAVIMO IR PRAKTIKOS ANALIZĖ ... **15**
3.1. AVŽP DIREKTYVA ... 15
3.1.1. Direktyvos leidžiami finansinių įpareigojimų modeliai UAVŽP teikėjams ... *19*
3.2. ATRINKTŲ ES ŠALIŲ ANALIZĖ PAGAL DIREKTYVĄ ... 22
3.2.1. Lenkija ... *22*
3.2.2. Ispanija ... *26*
3.2.3. Graikija ... *29*
3.2.4. Lyginamoji analizė ... *32*
3.2.5. Latvija ... *36*
3.2.6. Bulgarija ... *38*
3.2.7. Estija ... *40*
3.2.8. Lyginamoji analizė ... *43*
3.3. TARPVALSTYBINIO FINANSINIŲ ĮPAREIGOJIMŲ ADMINISTRAVIMO IR REGULIUOTOJŲ BENDRADARBIAVIMO MECHANIZMAI ... 43
3.4. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO TEISMINĖ PRAKTIKA IR REIKŠMINGI TEISINIAI PRECEDENTAI ... 46
3.5. ES PRAKTIKOS LYGINAMOJI IR JAUTRUMO ANALIZĖ, IMPLIKACIJOS LIETUVAI ... 51
3.5.1. Galimos implikacijos Lietuvai ... *53*
4. LIETUVOS AUDIOVIZUALINĖS PASLAUGŲ RINKOS ANALIZĖ ... **55**
4.1. AVŽP DIREKTYVOS 13 STRAIPSNIO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE ... 55
4.2. LIETUVOS AUDIOVIZUALINĖS PASLAUGŲ RINKOS ANALIZĖ ... 56
4.2.1. Lietuvoje nacionalinio audiovizualinio turinio kūrybos finansavimo mechanizmai ... *58*
4.3. LIETUVOS RINKOS JAUTRUMO ANALIZĖ ... 60
5. AVŽP DIREKTYVOS TAIKYMO PERKĖLIMO Į LIETUVĄ ALTERNATYVOS ... **62**
5.1. I ALTERNATYVA ... 64
5.2. II ALTERNATYVA ... 67
5.3. III ALTERNATYVA ... 73
5.3.1. Alternatyvų apibendrinimas ... *78*
5.4. FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO GALIMAS POVEIKIS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOS SEKTORIUI, SAVITVARKOS SISTEMAI IR NEPRIKLAUSOMŲ KŪRĖJŲ EKOSISTEMAI ... 81
5.5. DAUGIAKRITERINIS ALTERNATYVŲ VERTINIMAS ... 88
5.6. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS ... 89
6. KULTŪROS TURINIO SKAITMENINIMAS IR JO APMOKESTINIMAS ... **91**
6.1. KULTŪROS TURINIO SKAITMENINIMO IR JO PANAUDOJIMO GAIRĖS ... 91
6.2. SKAITMENINIŲ PASLAUGŲ MOKESTIS (ANGL. *DIGITAL SERVICE TAX*) ... 93
6.3. UŽSIENIO ŠALIŲ ANALIZĖ SPM MODELIŲ ANALIZĖ ... 95
6.3.1. Ispanijos atvejis ... *97*
6.3.2. Austrijos atvejis ... *104*
6.3.3. Prancūzijos atvejis ... *108*

6.3.4. Lyginamoji analizė ... 113
6.4. SPM ĮVEDIMO GALIMYBĖS IR POTENCIALUS POVEIKIS LIETUVAI ... 118
6.4.1. Potencialus poveikis Lietuvos žiniasklaidos rinkai ... 121
6.4.2. Potencialus poveikis bendrai ES rinkai ir konkurencijai ... 122
6.4.3. Potencialus poveikis tarptautinei prekybai ... 124
6.4.4. Apibendrinimas ... 127

7. LIETUVOS AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ TEISINĖS BAZĖS ANALIZĖ: KULTŪROS IŠTEKLIŲ SKAITMENINIMO IR KURUOTO TURINIO KŪRIMO REGLAMENTAVIMAS ... 130

7.1. TEISĖS AKTŲ SISTEMOS APŽVALGA ... 130
7.1.1. Bendrieji autorių teisių principai ... 130
7.2. SKAITMENINIO (ANGL. *BORN DIGITAL*) TURINIO SPECIFIKA AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ REGLAMENTAVIME ... 149
7.3. LICENCIJAVIMO PRAKTIKOS, TAIKOMOS KULTŪROS IŠTEKLIŲ SKAITMENINIMO IR KURUOTO TURINIO KŪRIMO SRITYJE LIETUVOJE 151
7.4. IŠPLĖSTINIO KOLEKTYVINIO AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ ADMINISTRAVIMO LIETUVOJE REGLAMENTAVIMAS ... 154
7.4.1. Išplėstinio kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo užsienio valstybėse ir Lietuvoje lyginamoji analizė ... 157
7.5. LIETUVOS LICENCIJAVIMO SISTEMOS TAIKYMO KULTŪROS IŠTEKLIŲ SKAITMENINIMO IR KURUOTO TURINIO KŪRIMO SRITYJE ANALIZĖS IŠVADOS BEI PASIŪLYMAI DĖL POKYČIŲ GALIOJANČIAME TEISINIAME REGLAMENTAVIME ... 166
7.6. INTERVIU / KLAUSIMYNAS ... 169
7.6.1. Interviu / klausimyno rezultatai ... 170

8. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS ... 177

8.1. AVŽP DIREKTYVOS 13 STR. 2–3 D. TAIKYMAS ... 177
8.1.1. Alternatyvos ... 178
8.2. SPM TAIKYMAS ... 179
8.3. LIETUVOS AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ TEISINĖS BAZĖS ANALIZĖ ... 179

PASIŪLYMAI ... 181

REKOMENDACIJOS ... 182

LITERATŪROS SĄRAŠAS ... 183

Pagrindinės santrumpos ir sąvokos

AVŽP direktyva / AVŽPD	Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva
Audiovizualinės žiniasklaidos paslauga	Televizijos programų transliavimas, užsakomoji audiovizualinės žiniasklaidos paslauga, komercinių audiovizualinių pranešimų skelbimo paslauga, kai tokių paslaugų ar nuo jų atsiejamos dalies pagrindinis tikslas elektroninių ryšių tinklais visuomenei teikti (perduoti) programas informavimo, pramogų ar švietimo tikslais ir už kurias redakcinė atsakomybė tenka šių paslaugų teikėjui, vykdančiam ūkinę komercinę veiklą
AVŽP – Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos	Asmuo / juridinis subjektas, kuris teikia audiovizualinės žiniasklaidos paslaugą, sprendžia, kokia tvarka pateikiamas jos turinys, ir kuriam tenka redakcinė atsakomybė už šios paslaugos turinio parinkimą
AGATA	Lietuvos gretutinių teisių asociacija – tai asociacija besirūpinanti atlikėjų ir muzikos įrašų gamintojų teisėmis bei išduoda licencijas verslininkams jas atlikti viešai
BDAR	Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas
Berno konvencija	1886 m. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kurinių apsaugos
DI	Dirbtinis intelektas
EAO	Angl. *European Audiovisual Observatory* (liet. Europos audiovizualinė observatorija)
EK	Europos Komisija
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
ERGA	Europos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliuotojų grupė
SM, ERGA SM	ERGA supratimo memorandumas
ERC	Portugalijos žiniasklaidos reguliuotojas (*Entidade Reguladora para a Comunicação Social*)
ES	Europos Sąjunga
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EAO / EAOA	Europos Audiovizualinė observatorija / Europos Audiovizualinės observatorijos analizė
Gairės	Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo gairės
FFG	Filmförderungsgesetz
Informacinės visuomenės direktyva	2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo
ICA	Portugalijos Kino ir Audiovizualinės Žiniasklaidos Institutas (Instituto do Cinema e do Audiovisual)
IPTV	angl. *Internet Protocol Television* – tai interneto protokolo televizija, leidžianti transliuoti ir priimti televizijos signalus naudojant interneto ryšį, o ne tradicines kabelių ar palydovų sistemas.
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos

KAO	Kolektyvinio administravimo organizacijomis
KKI	Kultūros ir kūrybinės industrijos
KM	LR kultūros ministerija
LATGA	Tai ne pelno siekianti nevalstybinė organizacija, kolektyviai administruojanti įvairių sričių autorių (muzikos, literatūros, audiovizualinių, vizualiųjų ir dramos) teisių turėtojų teises, renkanti ir paskirstanti autorinį atlyginimą už kūrinių panaudojimą.
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Linijinė televizija	Transliavimo būdas, kai turinys rodomas pagal nustatytą tvarkaraštį (programą), kurį žiūrovas stebi tiesiogiai
LIMIS	Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema
LR	Lietuvos Respublika
LLMA	Lietuvos literatūros ir meno archyvas
LNDA	Lietuvos nacionalinės dailės galerija
LNOBT	Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras
Metodika	„Suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros paveldo turinio naudojimo teisių priskyrimo bei ženklinimo metodika“, parengta vykdant Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos projektą „Kūrybinių bendrijų licencijų taikymas kultūros paveldo objektams“
MPA	Motion Picture Association
Nelinijinė televizija, UAVŽP	Paslaugos, kur naudotojas pats pasirenka, ką ir kada žiūrėti (pvz., „Netflix“, „Go3“, „Disney+“), kitaip dar priskiriama užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos sričiai
NRI	Nacionalinė reguliavimo institucija
NVO	Nevyriausybinė organizacija
OPUS duomenų bazė	OPUS – tai Europos audiovizualinės observatorijos, kuri yra Europos Tarybos dalis, administruojama vieša lyginamoji duomenų bazė apie nacionalines priemones, skirtas Europos audiovizualiniams kūriniams skatinti. Tai ne Europos Komisijos duomenų bazė, nors joje sisteminama ES valstybių teisė. Šioje bazėje taip pat pateikiami ir analizuojami ES šalių AVŽP direktyvos 13 str. perkėlimo atvejai bei reguliaciniai principai.
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
SPM	Skaitmeninių paslaugų mokestis
Sutartis	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
SVV	Smulkusis ir vidutinis verslas
ŠMC	Šiuolaikinis meno centras
TS, Techninė specifikacija	Tyrimo „Kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje papildomo mokestinio reglamentavimo poveikio vertinimas“ techninė specifikacija
Tyrimas	Ramūno Birštono 2025 m. tyrimas „Autorių teisių, gretutinių teisių ir duomenų bazių gamintojų apribojimų taikymas“

Užsakovas	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
USTR	JAV prekybos atstovo biuras , angl. *„United States Trade Representative“*
UAVŽP	Užsakomoji audiovizualinės žiniasklaidos paslauga

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Rodikliai, pasirinkti siekiant nustatyti 3 panašiausias ES šalis Lietuvos ekonominiam, demografiniam ir kino industrijos kontekstui 13
2 lentelė. Šalys, kurios pagal panašumo skaičiavimus yra panašiausios į Lietuvą (AVŽP direktyvos analizei) 14
3 lentelė. Šalys, kurios pagal panašumo skaičiavimus yra panašiausios į Lietuvą (SPM analizė) 14
4 lentelė. ES šalyse taikomi įpareigojimai UAVŽP teikėjams, remiantis ES AVŽP direktyvos 13 str. 2 d. 17
5 lentelė. Linijinių (AVŽP) paslaugų finansiniai įpareigojimai ES šalyse, remiantis ES AVŽP direktyvos 13 str. 2 dalimi ...18
6 lentelė. ES AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymo užsienio šalių praktikoje (Lenkija, Ispanija, Graikija) lyginamoji analizė....32
7 lentelė. Reguliavimo modelių palyginimas....52
8 lentelė. Radijo, televizijos transliuotojų, mokamos televizijos ir užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų pajamos, mln. Eur....57
9 lentelė. Lietuvos įmonių investicijos į kino gamybą pagal metus, Eur....59
10 lentelė. Jautrumo analizės santrauka....61
11 lentelė. Alternatyvų vertinimo kriterijų reikšmė Lietuvos atveju 64
12 lentelė. Alternatyvos privalumai ir trūkumai 67
13 lentelė. Vertinimas pagal pasirinktus kriterijus....67
14 lentelė. Galima progresinė finansinio įpareigojimo sistema....68
15 lentelė. Lietuvos AVŽP tiekėjai, kurių pajamos viršija 10 mln. Eur (2024 m.) 69
16 lentelė. Užsienyje registruotų UAVŽP teikėjų/įmonių sumokėta PVM suma Lietuvoje (tūkst. eurų) 70
17 lentelė. Užsienyje registruoti UAVŽP paslaugų teikėjai, generuojantys didžiausias pajamas Lietuvos rinkoje (mln. Eurų) 70
18 lentelė. Naudotojų kiekis Lietuvoje, 2025 m., nurodytas pasirinktoms UAVŽP teikėjų platformoms 71
19 lentelė. II alternatyvos privalumai ir trūkumai....73
20 lentelė. Vertinimas pagal pasirinktus kriterijus....73
21 lentelė. Antrinio sektoriaus išlaidos per 2014 – 2017 m. laikotarpį 75
22 lentelė. III alternatyvos privalumai ir trūkumai....77
23 lentelė. Vertinimas pagal pasirinktus kriterijus....78
24 lentelė. I, II ir III alternatyvos remiantis ES šalių pavyzdžiais....79
25 lentelė. Alternatyvų vertinimo matrica 88
26 lentelė. Alternatyvų vertinimo matrica 88
27 lentelė. Alternatyvų indėlis į politikos tikslų įgyvendinimą 89
28 lentelė. SPM mechanizmo praktinio įgyvendinimo analizė ES (Ispanija, Austrija, Prancūzija) lyginamoji analizė 116
29 lentelė. Mokesčių neapibrėžtumas poveikis verslo veiklai 126
30 lentelė. SPM taikymo analizės apibendrinimas ir rekomendacijos.... 128
31 lentelė. Autorių teisių saugomų ir nesaugomų objektų katalogas 131
32 lentelė. Pagrindiniai su gretutinėmis ir sui generis teisėmis susiję aspektai.... 132
33 lentelė. Panaudos teisės apibendrinimas 142

34 lentelė. Lietuvos ir Nyderlandų atvejų analizė panaudos teisės srityje 143
35 lentelė. Lietuvos ir Airijos atvejų analizė panaudos teisės srityje 144
36 lentelė. Nagrinėtų užsienio valstybių narių išplėstinio licencijavimo mechanizmų pagrindiniai elementai 163
37 lentelė. Lietuvos licencijavimo sistemos analizės išvados 166
38 lentelė. Kviestų institucijų sąrašas bei atsakymo būsena 169
39 lentelė. Klausimynų, institucijoms pateikiant atsakymus raštu, analizė Lietuvos archyvų kontekste 170
40 lentelė. Interviu metu identifikuotų pagrindinių problemų pasikartojimas pagal institucijų tipus 174

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas. Etapinis vertinimo darbų planas/ metodika 12

Įvadas

Tyrimas „Kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje papildomo mokestinio reglamentavimo poveikio vertinimas“ (toliau – Vertinimas) atliekamas Smart Continent Management Institute, UAB (toliau – Vertintojas), vadovaujantis 2026 m. vasario 27 d. pasirašyta paslaugų teikimo sutartimi su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (toliau – Užsakovas, KM) dėl Kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje papildomo mokestinio reglamentavimo poveikio tyrimo paslaugos atlikimo.

VERTINIMO TIKSLAS:

- išanalizuoti ir įvertinti papildomų kultūros finansavimo šaltinių, susijusių su kultūros turinio sklaida skaitmeninėje erdvėje, galimybes ir potencialų poveikį.

PAGRINDINIAI VERTINIMO UŽDAVINIAI:

- Išanalizuoti Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos (toliau – AVŽP direktyva) 13 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyto reguliavimo, susijusio su papildomu investavimu į nacionalinės audiovizualinės produkcijos kūrimą ir sklaidą, taikymą Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse narėse ir pateikti šio taikymo apibendrinimą (praktiką) pagal konkrečias valstybes;
- Apžvelgti ES lygmens teisminius ginčus ir formuojamą teisminę praktiką Direktyvos 13 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyto reguliavimo taikymo aspektu;
- Išanalizuoti Lietuvoje esančią audiovizualinių paslaugų rinką ir poveikį, kurį padarytų Direktyvos 13 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyto reguliavimo perkėlimas, susijęs su papildomu investavimu į nacionalinės audiovizualinės produkcijos kūrimą ir sklaidą;
- Pasiūlyti Lietuvos situacijai geriausiai pritaikytas Direktyvos 13 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyto reguliavimo perkėlimo alternatyvas, susijusias su papildomu investavimu į nacionalinės audiovizualinės produkcijos kūrimą ir sklaidą, įvertinus šiuo metu audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų mokamas įmokas (žr. techninės specifikacijos 2.1.1 papunktį);
- Išanalizuoti ir pateikti skaitmeninių paslaugų mokesčio taikymą ES valstybėse narėse ir pateikti šio taikymo apibendrinimą (praktiką) pagal konkrečias valstybes, kurių demografinė ir ekonominė situacija panaši į Lietuvos;
- Įvertinti skaitmeninių paslaugų mokesčio įvedimo Lietuvoje galimybes ir poveikį naudos ir kaštų aspektais, atskirą dėmesį skiriant poveikio Lietuvos žiniasklaidos rinkai, bendrai ES rinkai ir konkurencijai, tarptautinei prekybai analizei;
- Įvertinti Lietuvoje galiojančią autorių teisių ir gretutinių teisių teisinę bazę, susijusią su kultūros išteklių skaitmeninimu ir kuruojamo skaitmeninio kultūros turinio kūrimu;
- Išanalizuoti licencijavimo praktikas, taikomas kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto turinio kūrimo srityje Lietuvoje;
- Išanalizuoti ne mažiau kaip 3 ES šalių, kurių demografinė ir ekonominė situacija panaši į Lietuvos, licencijavimo praktikas (prireikus, papildyti kitų šalių patirtimis, kurios nėra aprašytos šios techninės specifikacijos 2.1.4.4 papunktyje nurodytoje apžvalgoje);
- Parengti konkrečius, praktikoje taikytinus išaiškinimus dėl nacionalinės licencijavimo sistemos taikymo kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto turinio kūrimo srityje, kartu įvertinant, ar reikalingi pokyčiai galiojančiame teisiniame reglamentavime; jeigu taip – nurodyti, kokie pokyčiai, kokiose teisės normose ir kokiais argumentais jie grindžiami.

Vertinimas apima kelias tarpusavyje susijusias analizės kryptis: 1) **audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimą**, 2) **skaitmeninių paslaugų apmokestinimą**, 3) **kultūros ir žiniasklaidos finansavimo mechanizmus bei autorių teisių ir licencijavimo klausimus kultūros turinio skaitmeninimo srityje**. Atsižvelgiant į tai, Vertinime nagrinėjama ne tik formali teisinio reguliavimo perkėlimo galimybė, bet ir platesnis galimų priemonių poveikis Lietuvos kultūros, žiniasklaidos ir kūrybinių sektorių ekosistemai.

1. Tyrimo įgyvendinimo koncepcija

Šis tyrimas vykdomas kaip kompleksinis kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje reguliavimo ir jo poveikio vertinimas, kuriuo siekiama identifikuoti papildomas finansines ir teisinio reguliavimo priemones, kurios galėtų būti taikomos Lietuvoje, siekiant nuosekliai stiprinti nacionalinio kultūros turinio kūrimą, didinti jo prieinamumą bei užtikrinti ilgalaikį ekonominį gyvybingumą. Vertinimas nėra skirtas nustatyti vienintelį galimą reguliavimo modelį. Tyrimo tikslas – identifikuoti teisiškai galimas, ekonomiškai pagrįstas ir Lietuvos rinkos sąlygoms proporcingas alternatyvas, įvertinant jų poveikį kultūros sektoriui, audiovizualinės žiniasklaidos rinkai, žiniasklaidos ekosistemai, vartotojams ir viešiesiems finansams.

Tyrimas apima tris tarpusavyje susijusias sritis:

- papildomo investavimo į nacionalinę audiovizualinę produkciją modelius (Direktyvos 13 str. 2–3 d. kontekste);
- skaitmeninių paslaugų mokesčio (toliau – SPM) taikymo galimybes;
- autorių teisių ir licencijavimo sistemos veikimą kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto skaitmeninio turinio kūrimo srityje.

Tyrimas grindžiamas trimis pagrindiniais metodiniais principais:

Lyginamoji analizė (ES praktika) – analizuojant užsienio valstybių praktiką buvo siekiama atrinkti šalis, kurios yra panašios į Lietuvą pagal ekonominius, demografinius ir audiovizualinės rinkos rodiklius bei kartu atspindi skirtingus Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo modelius. Toks derinys leidžia vertinti ne tik teorines reguliavimo galimybes, bet ir praktinius jų taikymo rezultatus skirtingose rinkose:

- demografinė ir ekonominė situacija panaši į Lietuvos;
- kultūros ir audiovizualinė rinka pasižymi panašiu masteliu;
- taikomi aktualūs ir planuojami taikyti reguliavimo modeliai.

Vertinant šalių panašumą buvo naudojami kiekybiniai rodikliai, kurie leidžia objektyviai palyginti rinkas. Tačiau vertinimas turi ir neišvengiamų ribotumų, nes tokie veiksniai kaip nacionalinė kultūros politika, kalbinė aplinka, žiniasklaidos vartojimo įpročiai ar istorinis audiovizualinio sektoriaus išsivystymas nėra pilnai atspindimi statistiniuose rodikliuose. Todėl kiekybiniai rezultatai buvo papildomai vertinami ekspertiniu būdu.

Lietuvos situacijos vertinimas, kurio metu buvo analizuojama ne tik teisinė aplinka, bet ir potenciali reguliavimo priemonių ekonominė įtaka skirtingoms rinkos dalyvių grupėms: audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, nacionaliniams transliuotojams, užsienio platformoms, kultūros ir kūrybinių industrijų subjektams bei vartotojams:

- audiovizualinių paslaugų rinkos struktūrą ir tendencijas;
- esamą įmokų ir finansavimo sistemą;
- autorių teisių ir gretutinių teisių teisinę bazę;
- licencijavimo praktikas kultūros sektoriuje.

Papildomai atlikti tiksliniai interviu ir / ar apklausa pagal pusiau struktūruotą klausimyną su sektoriaus atstovais, siekiant identifikuoti praktines problemas, reguliavimo spragas, galimą administracinę naštą ir numatomą reguliavimo priemonių poveikį rinkos dalyviams.

Poveikio vertinimas ir sprendimų modeliavimas

Poveikio vertinimas buvo atliekamas ex ante principu, modeliuojant galimas reguliavimo alternatyvas ir jų pasekmes Lietuvos rinkoje. Vertinant alternatyvas buvo analizuojami šie aspektai:

- galimų papildomų lėšų kultūros ir audiovizualinio sektoriaus finansavimui apimtis;
- administracinė našta verslui ir valstybės institucijoms;
- poveikis konkurencijai ir rinkos struktūrai;
- poveikis vartotojams;
- poveikis Lietuvos žiniasklaidos rinkos dalyviams;

- suderinamumas su ES teise;
- poveikis tarptautinei prekybai ir investicinei aplinkai.

Rekomendacijos formuluojamos vadovaujantis proporcingumo, teisinio aiškumo, konkurencinio neutralumo ir administracinio efektyvumo principais. Vertinime siekiama ne tik nustatyti galimą papildomą finansinę naudą kultūros sektoriui, bet ir įvertinti, ar tokia nauda būtų pasiekiama neproporcingai neapsunkinant rinkos dalyvių bei nesukuriant perteklinių reguliacinių kliūčių.

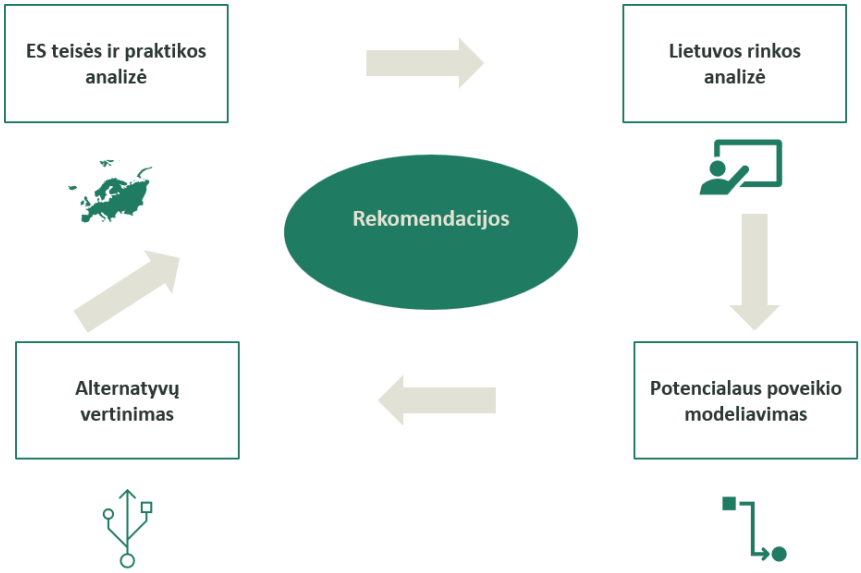

1 paveikslas. Etapinis vertinimo darbų planas/ metodika

Šaltinis: parengta Vertintojo

1.1. DI pasitelkimas Vertinime

Vykdant tyrimą įvairiuose jo etapuose buvo naudojama dirbtinio intelekto priemonė „ChatGPT“. Ji pasitelkta informacijos ir pirminių šaltinių paieškai, užsienio valstybių teisinio reguliavimo bei platesnio konteksto analizei, skirtinguose šaltiniuose pateikiamos informacijos preliminariam sisteminimui, taip pat ataskaitos tekstui redaguoti ir formuluotėms tikslinti. DI priemonės buvo naudojamos daugelyje ataskaitos dalių kaip pagalbinis analitinis ir redakcinis įrankis, tačiau jų pateikta informacija nebuvo laikoma savarankišku duomenų ar teisės šaltiniu.

Siekiant užtikrinti rezultatų patikimumą, visi DI pagalba nustatyti teisės aktai, oficialūs dokumentai, statistiniai duomenys ir kiti šaltiniai buvo papildomai patikrinti Vertintojo, remiantis pirminiais ir oficialiais šaltiniais. DI sugeneruoti apibendrinimai, interpretacijos ir tekstinės formuluotės taip pat buvo peržiūrėti, patikslinti arba atmesti. Galutinę šaltinių atranką, jų vertinimą, analizę, išvadų formulavimą ir atsakomybę už tyrimo turinį prisiėmė tyrimą rengęs vertintojas.

2. Šalių atrankos panašumo indeksas

Šiame skyriuje yra aprašoma ES šalių atrankos kriterijų analizė remiantis šalių ir Lietuvos panašumo principų metodika. Šalių atrankos tikslas buvo ne sukurti reprezentatyvų visų ES valstybių modelį, bet identifikuoti nedidelį skaičių valstybių, kurių patirtis galėtų būti praktiškai pritaikoma Lietuvos situacijai vertinant Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių ir skaitmeninių paslaugų mokesčio taikymo alternatyvas.

Pirma, buvo surinkti visų ES šalių ekonominiai, demografiniai ir kino industrijos duomenys. Atrankai naudoti rodikliai reprezentuojami toliau pateiktoje lentelėje.

1 lentelė. Rodikliai, pasirinkti siekiant nustatyti 3 panašiausias ES šalis Lietuvos ekonominiam, demografiniam ir kino industrijos kontekstui

Rodiklių tipai	Pasirinkti rodikliai
Ekonominiai	Realus BVP asmeniui, BVP augimas
Demografiniai	<18 m., 18–64 m., 65+ m. amžiaus populiacijos dalys, vidutinis amžius, urbanizacija
Kino industrijos	Kino bilietų pardavimo pajamos gyventojui, perduoti bilietai gyventojui, nacionalinių filmų dalis pagal pardavimo pajamas

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis 2024 m. Eurostat ir UNIC (angl. *The International Union of Cinemas*) duomenis

Kiti ES šalių panašumo nustatymo etapai apima duomenų normalizavimą ir panašumo vertinimą taikant Euklidinio atstumo metodą.

Rodikliai pasirinkti atsižvelgiant į jų tiesioginį ryšį su nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimo potencialu, rinkos dydžiu ir kultūros vartojimo mastu. Vertinimo tikslas nebuvo identifikuoti absoliučiai identiškas valstybes, bet atrinkti šalis, kurių ekonominė, demografinė ir audiovizualinio sektoriaus struktūra būtų pakankamai artima Lietuvos situacijai.

DUOMENŲ NORMALIZAVIMAS. Kadangi analizuojami rodikliai yra išreikšti skirtingais matavimo vienetais, buvo būtina juos suvienodinti, užtikrinant duomenų palyginamumą ir vienodą kiekvieno rodiklio įtaką galutiniam rezultatui. Šiam tikslui pasirinktas „min–max“ duomenų normalizavimo metodas. Taikant šį metodą, kiekvienam rodikliui nustatomos mažiausios ir didžiausios reikšmės visų analizuojamų šalių imtyje.

Toliau kiekvienos ES šalies rodiklio reikšmė normalizuojama, apskaičiuojant jos nuokrypį nuo mažiausios reikšmės ir dalijant jį iš viso intervalo (didžiausios ir mažiausios reikšmių skirtumo). Tokiu būdu visų rodiklių reikšmės transformuojamos į intervalą nuo 0 iki 1. Pavyzdžiui, šalis, turinti mažiausią BVP vienam gyventojui, įgauna reikšmę 0, o didžiausią – 1. Toks normalizavimas leidžia užtikrinti, kad skirtingų mastelių rodikliai nedarytų nevienodos įtakos rezultatui, ir kiekvienam rodikliui būtų suteiktas vienodas svoris vertinant ES šalių panašumą.

EUKLIDINIS ATSTUMAS. Normalizavus duomenis, kiekvienos ES šalies panašumas į Lietuvą buvo vertinamas taikant Euklidinio atstumo metodą. Panašumo koeficientas apskaičiuojamas kaip kvadratinė šaknis iš visų nagrinėjamos šalies ir Lietuvos rodiklių skirtumų kvadratų sumos. Gautas rezultatas parodo bendrą šalių skirtumą daugiamatėje erdvėje. Euklidinis atstumas pasirinktas kaip vienas dažniausiai taikomų daugiakriterinio panašumo vertinimo metodų, leidžiantis vienu metu įvertinti kelių skirtingų rodiklių visumą ir išvengti subjektyvaus ekspertinio šalių reitingavimo. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir siekiant išvengti papildomų prielaidų dėl atskirų rodiklių reikšmingumo, visiems rodikliams buvo suteikti vienodi svoriai.

Apskaičiavus atstumus, šalims priskiriami indeksai, kurių reikšmės interpretuojamos šiuo būdu: kuo reikšmė yra mažesnė (artimesnė 0), tuo šalis yra panašesnė į Lietuvą (Lietuvai priskiriama reikšmė lygi 0), o kuo reikšmė didesnė, tuo panašumas mažesnis. Gauti indeksai buvo surikiuoti didėjimo tvarka ir pagal juos identifikuotos Lietuvai artimiausios valstybės. Remiantis šiuo reitingu, buvo identifikuotos Lietuvai panašiausios šalys. Papildomai vertinta, ar šios šalys taiko skaitmeninį mokestį arba mokesčius pagal atitinkamą direktyvą.

Siekiant įvertinti rezultatų stabilumą, papildomai atlikta jautrumo analizė pašalinant kino industrijos rodiklius. Gauti rezultatai iš esmės išliko panašūs, galima teigti, kad kino industrijos rodikliai neturėjo lemiamos įtakos galutiniams atrankos rezultatams.

Kadangi tyrime nagrinėjami du skirtingi reguliavimo instrumentai – AVŽP direktyvos pagrindu taikomi finansiniai įpareigojimai ir skaitmeninių paslaugų finansinis įpareigojimas – panašumo analizės rezultatai papildomai sugrupuoti pagal šių priemonių taikymą valstybėse narėse.

Toliau pateiktoje lentelėje reprezentuojami gauti rezultatai.

2 lentelė. Šalys, kurios pagal panašumo skaičiavimus yra panašiausios į Lietuvą (AVŽP direktyvos analizei)

Nagrinėjamos panašiausios ES šalys į Lietuvą, taikančios finansinį įpareigojimą pagal AVŽP direktyvą (nuo panašiausios iki mažiausiai panašios)	Panašumo reitingas (1 – Lietuva, 2 – labiausiai panaši šalis, 26 – mažiausiai panaši šalis)	Nagrinėjamos panašiausios ES šalys į Lietuvą, netaikančios mokesčio pagal AVŽP direktyvą (nuo panašiausios iki mažiausiai panašios)	Panašumo reitingas (1 – Lietuva, 2 – labiausiai panaši šalis, 26 – mažiausiai panaši šalis)
Lenkija	2 (*koef.* 0,36)	**Latvija**	7 (*koef.* 0,62)
Ispanija	3 (*koef.* 0,37)	**Bulgarija**	8 (*koef.* 0,68)
Graikija	4 (*koef.* 0,52)	**Estija**	11 (*koef.* 0,75)

Šaltinis: parengta Vertintojo atliktus ES šalių panašumo skaičiavimus

Atlikta analizė demonstruoja, jog taikant pasirinktą metodiką, Lietuvai panašiausios ES šalys išlieka gana nuoseklios nepriklausomai nuo taikomų vertinimo sąlygų. Dažniausiai pasikartojančios šalys yra Lenkija, Ispanija ir Graikija, o tai rodo, kad šios valstybės yra artimiausios Lietuvai pagal ekonominius, demografinius ir (tam tikrais atvejais) kino industrijos rodiklius.

3 lentelė. Šalys, kurios pagal panašumo skaičiavimus yra panašiausios į Lietuvą (SPM analizė)

Nagrinėjamos panašiausios ES šalys į Lietuvą, taikančios SPM, neįtraukiant kino industrijos duomenų (nuo panašiausios iki mažiausiai panašios)[1]	Galutinis panašumo reitingas (1 – Lietuva, 2 – labiausiai panaši šalis, 26 – mažiausiai panaši šalis)	Nagrinėjamos panašiausios ES šalys į Lietuvą, neįtraukiant kino industrijos duomenų (nuo panašiausios iki mažiausiai panašios)	Galutinis panašumo reitingas (1 – Lietuva, 2 – labiausiai panaši šalis, 26 – mažiausiai panaši šalis)[2]
Ispanija	3 (*koef.* 0,33)	**Ispanija**	3 (*koef.* 0,33)
Austrija	18 (*koef.* 0,71)	**Austrija**	18 (*koef.* 0,71)
Prancūzija	20 (*koef.* 0,74)	**Prancūzija**	20 (*koef.* 0,74)

Šaltinis: parengta Vertintojo atliktus ES šalių panašumo skaičiavimus

Kino industrijos duomenų įtraukimas ar neįtraukimas turi tam tikros įtakos rezultatams, tačiau bendros tendencijos išlieka panašios, todėl galima teigti, kad pasirinkta metodika leidžia patikimai identifikuoti pagal pasirinktus kriterijus Lietuvai artimiausias ES šalis. Atrinktos šalys nėra identiškos Lietuvos rinkai, tačiau pagal pasirinktų rodiklių visumą yra statistiškai artimiausios tarp ES valstybių, kurios taiko arba svarsto taikyti nagrinėjamą reguliavimą. Todėl atrinktos valstybės vertinamos ne kaip tiesioginiai Lietuvos analogai, o kaip praktiniai pavyzdžiai, leidžiantys įvertinti skirtingų reguliavimo modelių veikimą panašaus ekonominio ir demografinio profilio rinkose.

Šio metodo rezultatai sudarė pagrindą atrinkti lentelėje pateiktas ES šalis, kurios tolesniame tyrime bus detaliau analizuojamos pagal pasirinktus analizės pjūvius.

[1] Lentelėje pateiktos– atrinktos šalys taiko pilnos apimties SPM modelį, kurių yra 4 ES (Austrija, Ispanija, Prancūzija ir Italija), o Europoje 6 – įskaitant ES šalis ir papildomai Jungtinė Karalystė ir Turkija.

[2] Šalys kartojasi todėl, nes pilna apimti SPM ES taiko tik 4 šalys, kadangi yra maža pasirinkimo imtis, dėl to net ir neįtraukiant kino industrijos duomenų nagrinėjant ES šalis, duomenys sutampa.

3. ES ir valstybių narių teisinio reguliavimo ir praktikos analizė

Šio skyriaus tikslas – įvertinti, kaip skirtingos ES valstybės narės įgyvendino AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių nuostatas, kokius finansavimo modelius pasirinko, kokie buvo jų pasirinkimo motyvai, kokios praktinės pasekmės pasireiškė bei kokias išvadas galima pagrįstai pritaikyti Lietuvos teisiniam reguliavimui. Skyriaus analizė grindžiama ne vien teisės aktų lyginamąja analize, bet ir faktiniu reguliavimo taikymu, nacionalinių institucijų praktika, Europos Komisijos dokumentais, Europos audiovizualinės observatorijos medžiaga, valstybių narių reguliuotojų informacija, teismų praktika bei naujausiais moksliniais tyrimais.

Kadangi AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalys valstybėms narėms suteikia diskreciją, tačiau nenustato pareigos įvesti finansinius įpareigojimus, valstybių praktika nėra vienoda. Analizei pasirinktos šešios valstybės (Lenkija, Ispanija, Graikija, Latvija, Bulgarija ir Estija), kurios atspindi skirtingus reguliavimo modelius, rinkos dydžius ir kultūros politikos sprendimus.

3.1. AVŽP direktyva

AUDIOVIZUALINĖS ŽINIASKLAIDOS PASLAUGŲ DIREKTYVA (TOLIAU – AVŽP DIREKTYVA)[3]

AVŽP direktyva 2010/13/ES, iš dalies pakeista Direktyva (ES) 2018/1808, nustato bendrą ES audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimo sistemą, taikomą tiek tradicinėms televizijos transliacijoms, tiek UAVŽP teikiantiems teikėjams. Šio reguliavimo atnaujinimą lėmė sparčiai kintanti UAVŽP rinka, kurias vis dažniau teikia tarptautiniai AVŽPT tarpvalstybiniu mastu, todėl vien nacionalinio reguliavimo nepakako siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją ir Europos kultūrinio turinio savitumą.

AVŽP direktyva koordinuoja nacionalinius reguliavimo sprendimus, tačiau palieka valstybėms narėms reikšmingą diskreciją pasirenkant konkrečias įgyvendinimo priemones. Šiame tyrime esminę reikšmę turi Direktyvos 13 straipsnis, kuris įtvirtina dvejopą mechanizmą – nustato tiek turinio kvotų, tiek finansinių įpareigojimų sistemą:[4]

- **Turinio kvotos (13 str. 1 d.):** Valstybės narės užtikrina, kad ne mažiau kaip 30 proc. UAVŽP paslaugų katalogo sudarytų Europos kūriniai;
- **Finansiniai įsipareigojimai (13 str. 2 d.):** Valstybės narės gali nustatyti finansinius įpareigojimus UAVŽP paslaugų teikėjams, siekdamos skatinti Europos audiovizualinio turinio kūrimą ir sklaidą. Šie įsipareigojimai gali būti įgyvendinami įvairiomis formomis, įskaitant tiesiogines investicijas į turinio kūrimą ar įmokas į nacionalinius fondus.

Svarbi AVŽP direktyvos 13 straipsnio 3 dalis, kuri numato ribotą nukrypimą nuo kilmės šalies principo, leidžiant valstybėms narėms tam tikromis sąlygomis taikyti finansinius įpareigojimus ir kitose valstybėse narėse įsisteigusiems UAVŽP teikėjams, jeigu jų paslaugos yra nukreiptos į konkrečios valstybės narės rinką. Tai sudaro prielaidas užtikrinti, kad tarpvalstybinės platformos prisidėtų prie nacionalinės audiovizualinės ekosistemos proporcingai jų veiklai atitinkamoje rinkoje.

Svarbu pažymėti, kad AVŽP direktyva nenustato pareigos valstybėms narėms būtinai įvesti finansinius įpareigojimus – ji tik suteikia teisinį pagrindą tokiam reguliavimui. Todėl sprendimas dėl šių priemonių taikymo, jų

[3] Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES 2010 m. kovo 10 d., „Dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo“ (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva). Prieiga internete: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/?uri=CELEXproc.3A02010L0013–20250208

[4] Ten pat

formos ir intensyvumo priklauso nuo nacionalinės teisėkūros ir kultūros politikos prioritetų. Atsižvelgiant į tai, Lietuva šiuo metu tokių finansinių įpareigojimų netaiko.

ĮŠIMTYS MAŽOS APYVARTOS IR MAŽOS AUDITORIJOS PASLAUGŲ TEIKĖJAMS

Pagal Direktyvos 13 straipsnio 6 dalį[5], valstybės narės gali netaikyti finansinių įpareigojimų paslaugų teikėjams, kurių apyvarta yra maža arba kurių auditorija yra nedidelė, taip pat tais atvejais, kai tokie reikalavimai būtų nepraktiški ar neproporcingi. Kadangi šios sąvokos Direktyvoje nėra detaliai apibrėžtos, jų taikymas grindžiamas EK gairėmis ir nacionaline praktika.

UAVŽP teikėjų ataskaitoje pažymima, jog siekiant identifikuoti koks paslaugų teikėjas galėtų būti vertinamas, kaip mažos auditorijos ar mažos apyvartos, valstybės narės galėtų naudotis EK rekomendacijoje Nr. 2003/361/EC „Dėl mikro, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo“ esančiomis gairėmis[6], kurios nurodo, kaip gali būti identifikuojama mikroįmonė. Europos Audiovizualinės observatorijos (toliau – EAO) nuomone[7], valstybės narės galėtų nuo mokesčio atleisti audiovizualinių paslaugų teikėjus, kurie atitinka šiuos kriterijus:

- metinė audiovizualinių paslaugų teikėjo apyvarta nesiekia 2 mln. Eur arba teikėjo apyvarta yra < 1 proc. nacionalinės audiovizualinių paslaugų rinkos;
- metinę audiovizualinių paslaugų teikėjo auditoriją sudaro < 1 proc. visos audiovizualinių paslaugų auditorijos.

Apibendrinant galima teigti, kad AVŽP direktyva sukuria bendrą ES lygmens reguliacinį pagrindą, kuriuo siekiama skatinti Europos audiovizualinio turinio kūrimą ir sklaidą, tačiau palieka reikšmingą lankstumą valstybėms narėms pačioms pasirinkti konkrečias įgyvendinimo priemones. Analizė rodo, kad praktikoje šis lankstumas lemia skirtingų finansinių įpareigojimų modelių ir jų dydžių įvairovę, priklausančią nuo nacionalinių prioritetų, rinkos dydžio ir reguliacinės aplinkos.

EAO ataskaitoje apie UAVŽP teikėjų įpareigojimus (toliau – Europos Audiovizualinės observatorijos ataskaita)[8] yra nurodytos visos ES šalys**, kurios turi įstatymus, pagal kuriuos UAVŽP teikėjai privalo vykdyti finansinius įpareigojimus**, ir **kokio dydžio yra finansinis įpareigojimas, išreikštas pajamų procentine dalimi**. Taip pat nustatyta, kad nors finansiniai įsipareigojimai yra plačiai taikomi, jų apimtis ir forma ES valstybėse narėse nėra vienoda, o išimčių taikymas mažos apyvartos ar mažos auditorijos paslaugų teikėjams dar labiau didina reguliavimo fragmentaciją. Dėl to galima daryti išvadą, kad ES reguliavimas užtikrina bendrus tikslus, tačiau jų įgyvendinimas išlieka nevienalytis ir priklausomas nuo nacionalinių sprendimų. Remiantis UAVŽP teikėjų analizės ataskaitos duomenimis, 14 ES valstybių šiuo metu turi įstatymus, pagal kuriuos UAVŽP teikėjai turi finansinius įpareigojimus. Šiose valstybėse finansiniai įsipareigojimai gali būti skirstomi į tris pagrindinius modelius:

- Tiesioginis finansavimas – paslaugų teikėjų investicijos į audiovizualinio turinio kūrimą arba teisių į kūrinius įsigijimą;
- Fondinis (netiesioginis) finansavimas – įmokos į nacionalinius ar specializuotus audiovizualinius / kino fondus;
- Mišrus finansavimo modelis – kelių finansavimo būdų derinimas, kai paslaugų teikėjams nustatomi keli įsipareigojimai arba suteikiama galimybė pasirinkti tarp tiesioginių investicijų ir įmokų į fondą.

---

5 Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES 2010 m. kovo 10 d., „dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva). Prieiga internete: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/?uri=CELEXproc.3A02010L0013–20250208

6 Commission recommendation of 6 May 2003, concerning the definition of micro, small and medium–sized enterprises (notified under document number C(2003) 1422), 2003/361/EC. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003H0361

7 Francisco Javier Cabrera Blázquez et al., „Investing in European works: the obligations on VOD providers“, European Audiovisual Observatory (Council of Europe), Strasbourg, 2022. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c

8 Ten pat. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c

Ataskaitoje pateikiami konkretūs finansinių įpareigojimų dydžiai, kurie skirtingose valstybėse narėse reikšmingai varijuoja. Pavyzdžiui, Prancūzijoje UAVŽP teikėjams taikomi vieni didžiausių reikalavimų – investicijos į Europos kūrinius gali siekti iki maždaug 20–25 proc. nuo nacionalinėje rinkoje generuojamų pajamų.[9] Italijoje nustatytas apie 20 proc. investicijų įpareigojimas[10], o Ispanijoje – apie 5 proc. pajamų[11]. Vokietijoje taikomas mažesnis, apie 2,5 proc. dydžio fondinis (netiesioginis) įpareigojimas, mokamas į nacionalinį kino fondą, o Lenkijoje įtvirtintas 1,5 proc. pajamų dydžio įnašas.[12] Šie skirtumai rodo, kad valstybės narės pasirenka nevienodą reguliavimo intensyvumą – nuo palyginti nedidelių įmokų į fondus iki reikšmingų tiesioginių investicijų į turinio kūrimą. **Tai leidžia daryti išvadą, kad finansinių įpareigojimų mastas yra glaudžiai susijęs su nacionalinės audiovizualinės politikos prioritetais , rinkos dydžiu ir vietinės produkcijos pajėgumu.**

NAUJESNI, 2024 M. EAO OPUS DUOMENŲ BAZĖS SUVESTINIAI DUOMENYS[13]

UAŽVP įpareigojimai (nelinijinės audiovizualinės žiniasklaidos rinkos paslaugos)

Detalesnėje EAO OPUS 2024 m. suvestinėje prie UAVŽP įpareigojimus nacionaliniams teikėjams taikančių valstybių priskiriamos 15 ES šalių: Belgija, Kroatija, Čekija, Danija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Airija, Italija, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovakija ir Ispanija.[14] **Iš jų tarpvalstybinį mechanizmą taikantiems, t. y. įpareigojimą kitoje valstybėje įsisteigusiems, bet nacionalinę auditoriją pasiekiantiems UAVŽP teikėjams,** OPUS 2024 m. duomenys identifikuoja 14 ES valstybių[15]: Belgiją, Kroatiją, Daniją, Prancūziją, Vokietiją, Graikiją, Airiją, Italiją, Nyderlandus, Lenkiją, Portugaliją ir Rumuniją (netaiko Slovakija).

4 lentelė. ES šalyse taikomi įpareigojimai UAVŽP teikėjams, remiantis ES AVŽP direktyvos 13 str. 2 d.

Eil. Nr.	Valstybė	Modelis ir dydis	Taikymas užsienio UAVŽP
1	Belgija	Skiriasi pagal bendruomenę. Prancūzakalbėje bendruomenėje – investicija arba įmoka, progresyviai 2–9,5 proc.; netaikoma, kai apyvarta mažesnė nei 700 tūkst. Eur. Flamandų bendruomenėje nuo 2025 m. – pasirinktinai 7 mln. Eur arba 2 proc., 3 proc. ar 4 proc. pagal apyvartą. Vokiečių bendruomenėje galimybė numatyta, bet konkretus tarifas nenustatytas.	Taip, priklausomai nuo bendruomenės
2	Kroatija	Tiesioginės investicijos – 2 proc. metinių bendrųjų pajamų.	Taip, taip nurodyta 2 proc. įmoka į fondą
3	Čekija	Nuo 2025 m. – 2 proc. rinkliava, kuri gali būti sumažinta iki 50 proc. tiesioginėmis investicijomis; papildoma dalis siejama su neįvykdytu 1,5 proc. tiesioginių investicijų dydžiu.	Taip
4	Danija	2 proc. rinkliava, jeigu į Danijos turinį investuojama daugiau kaip 5 proc. apyvartos; kitu atveju papildomi 3 proc., iš viso – 5 proc..	Taip
5	Prancūzija	UAVŽP tiesioginės investicijos – paprastai 20 proc., tam tikrais atvejais 25 proc.; kitoms UAVŽP paslaugoms – apie 15 proc. Papildomai numatoma 5 proc. netiesioginė įmoka.	Taip
6	Vokietija	Įmoka į kino fondą: 1,8 proc., kai apyvarta neviršija 20 mln. Eur, ir 2,5 proc., kai ji didesnė.	Taip
7	Graikija	1,5 proc. pajamų; gali būti vykdoma tiesioginėmis investicijomis arba įmoka į fondą.	Taip

[9] Ten pat, 41–42 p. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c
[10] Ten pat, 46 p. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c
[11] Ten pat, 40 p. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c
[12] Ten pat 37 ir 48 p. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c

[13] Europos audiovizualinės observatorijos OPUS suvestine, 2024 m. Prieiga internetu: https://opus.obs.coe.int/legislations/; https://opus.obs.coe.int/legislations/export/full/

[14] Europos audiovizualinės observatorijos OPUS suvestine, 2024 m. Prieiga internetu: https://opus.obs.coe.int/legislations/; https://opus.obs.coe.int/legislations/export/full/

[15] Ten pat

Eil. Nr.	Valstybė	Modelis ir dydis	Taikymas užsienio UAVŽP
8	Airija	Įstatyme numatyta rinkliava, apskaičiuojama nuo Airijoje gautų pajamų, tačiau tarifas dar nenustatytas.	Taip, bet schema dar nebaigta
9	Italija	Tiesioginės investicijos – 16 proc. metinių grynųjų pajamų Italijoje.	Taip
10	Nyderlandai	Tiesioginės investicijos – 5 proc. Nyderlanduose gautos apyvartos; netaikoma, kai apyvarta mažesnė nei 10 mln. Eur.	Taip
11	Lenkija	Įmoka į fondą – 1,5 proc. nuo pajamų iš prieigos mokesčių arba komercinių pranešimų, pasirenkant didesnę bazę.	Taip
12	Portugalija	Tiesioginių investicijų dydis progresyvus – nuo 0 iki 4 proc. pagal apyvartą. Papildomai nurodyta 4 proc. audiovizualinės komercinės komunikacijos rinkliava ir 1 proc. UAVŽP įmoka; jos skaičiuojamos nuo skirtingų bazių.	Taip
13	Rumunija	3 proc. nuo mokamų atsisiuntimų ir 4 proc. nuo vienkartinių arba prenumeratos sandorių pajamų. Iki 40 proc. mokėtinos sumos gali būti įvykdoma tiesioginėmis investicijomis.	Taip
14	Slovakija	Įmoka į fondą – 0,5 proc. UAVŽP paslaugos teikėjo pajamų.	**Ne**
15	Ispanija	5 proc. metinių pajamų – tiesioginės investicijos, teisių įsigijimas arba įmoka į fondą. Netaikoma, kai pajamos mažesnės nei 10 mln. Eur.	Taip

Šaltinis: Parengta Vertintojo remiantis Europos audiovizualinės observatorijos OPUS duomenų bazės suvestine (atnaujinta 2024 m. rugsėjo 30 d.)[16]

Linijinės paslaugos

Pagal EAO OPUS 2024 m. suvestinę, finansiniai įpareigojimai nacionaliniams ***linijinių AVŽP paslaugų teikėjams*** numatyti **14 ES valstybių**: Belgijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Airijoje, Italijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Ispanijoje.

Tačiau tokius įpareigojimus kitoje ES valstybėje įsisteigusiems linijiniams transliuotojams OPUS aiškiai identifikuoja **tik 7 ES valstybėse**: Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje.

5 lentelė. Linijinių (AVŽP) paslaugų finansiniai įpareigojimai ES šalyse, remiantis ES AVŽP direktyvos 13 str. 2 dalimi

Eil. Nr.	Valstybė	Modelis ir dydis	Taikymas užsienio linijinėms AVŽP
1	Belgija	Prancūzakalbėje bendruomenėje investicija arba įmoka – progresyviai 2–9,5 proc. pagal apyvartą; mažesnei nei 700 tūkst. Eur apyvartai netaikoma.	**Taip**
2	Bulgarija	Viešajam transliuotojui – tiesioginės investicijos, sudarančios bent 10 proc. nustatytos finansavimo bazės.	Ne
3	Kroatija	Nacionaliniams privatiems transliuotojams – 5 proc. tiesioginių investicijų. Įmokos į fondą: viešajam transliuotojui 2 proc., nacionaliniam privačiam – 0,8 proc., didesniems vietiniams transliuotojams – 0,5 proc..	Ne
4	Prancūzija	Nacionaliniams: kino kūriniams apie 3,2 proc., audiovizualiniams kūriniams – 12,5–15 proc.; taip pat nurodyta 5,15 proc. netiesioginė įmoka.	**Taip;** tiesioginės prievolės gali siekti 3,2–18 proc. kinui ir 8–16 proc. audiovizualiniams kūriniams
5	Vokietija	Nemokamos televizijos transliuotojams – 0,15–0,95 proc., mokamai televizijai – 0,45 proc., viešiesiems transliuotojams – 3 proc. nuo atitinkamos bazės.	Ne

[16] Europos audiovizualinės observatorijos OPUS suvestine, 2024 m. Prieiga internetu: https://opus.obs.coe.int/legislations/; https://opus.obs.coe.int/legislations/export/full/

Eil. Nr.	Valstybė	Modelis ir dydis	Taikymas užsienio linijinėms AVŽP
6	Graikija	Viešiesiems, privatiems ir mokamos televizijos transliuotojams – 1,5 proc.	Ne
7	Vengrija	Tiesioginės investicijos arba įmoka į fondą – 2,5 proc. reklamos pajamų.	Ne
8	Airija	Įstatyme numatyta rinkliava, tačiau tarifas dar nenustatytas.	**Taip,** bet schema dar nebaigta
9	Italija	Komerciniams transliuotojams – 12,5 proc., viešajam transliuotojui – 17 proc. metinių grynųjų pajamų.	**Taip**
10	Lenkija	Viešajam transliuotojui – 1,5 proc. tiesioginė prievolė; privatiems transliuotojams – 1,5 proc. įmoka į fondą.	**Taip,** privatiems transliuotojams
11	Portugalija	Progresyvi tiesioginių investicijų prievolė – nuo 0 iki 4 proc. pagal apyvartą.	**Taip**
12	Rumunija	Tiesioginės investicijos – apie 1–1,5 proc.; įmoka į fondą – 4 proc. nuo audiovizualinės reklamos vertės.	Ne
13	Slovakija	Įmoka į fondą – 2 proc. reklamos ir teleparduotuvės pajamų.	Ne
14	Ispanija	Privatiems teikėjams – 5 proc., viešiesiems – 6 proc.; prievolė gali būti vykdoma investicijomis, teisių įsigijimu arba įmoka į fondą.	**Taip,** privatiems teikėjams taikomas 5 proc. dydis

Šaltinis. Parengta Vertintojo remiantis Europos audiovizualinės observatorijos OPUS duomenų bazės suvestine (atnaujinta 2024 m. rugsėjo 30 d.)[17]

Apibendrinant galima teigti, kad AVŽP direktyva sukuria bendrą ES lygmens reguliacinį pagrindą, kuriuo siekiama skatinti Europos audiovizualinio turinio kūrimą ir sklaidą, tačiau palieka reikšmingą diskreciją valstybėms narėms pačioms pasirinkti konkrečius finansinių įpareigojimų modelius, jų apimtį ir taikymo sąlygas. Praktikoje tai lemia skirtingų finansinių įpareigojimų modelių ir jų taikymo sąlygų įvairovę, kuri priklauso nuo nacionalinių prioritetų, rinkos dydžio ir reguliacinės aplinkos. Papildomai ataskaitoje analizuojamas ir tarpvalstybinio reguliavimo aspektas, ypač atsižvelgiant į tai, kad dalis UAVŽP teikėjų veikia kelių valstybių rinkose. Tokiu atveju aktualus tampa jurisdikcijos klausimas ir skirtingų nacionalinių reikalavimų taikymas, kuris gali turėti įtakos tiek rinkos veikėjų elgsenai, tiek konkurencinei aplinkai ES mastu.

3.1.1. Direktyvos leidžiami finansinių įpareigojimų modeliai UAVŽP teikėjams

Direktyvos 13 straipsnio 2 dalyje nustatyta valstybių narių diskrecija lėmė tai, kad praktikoje ES valstybėse susiformavo skirtingi finansinių įpareigojimų modeliai. Šie modeliai nėra tiesiogiai įtvirtinti pačioje Direktyvoje, o yra išvesti iš valstybių narių taikomos praktikos ir analizuojami Europos Audiovizualinės observatorijos tyrimuose. Apibendrinant ES praktiką, galima išskirti keturis pagrindinius finansinių įpareigojimų modelius:

- tiesioginis finansinis įpareigojimas – investicijos į audiovizualinio turinio kūrimą arba teisių į kūrinius įsigijimą;
- fondinis (netiesioginis) finansinis įpareigojimas – įmokos į nacionalinius ar specializuotus audiovizualinius fondus;
- alternatyvaus pasirinkimo modelis – paslaugų teikėjams suteikiama teisė pasirinkti finansinio įsipareigojimo įgyvendinimo būdą (tiesioginės investicijos arba įmokos į fondą);
- mišrus (kumuliacinis) modelis – vienu metu taikomi keli finansiniai įsipareigojimai (pvz., privalomos tiek investicijos į turinį, tiek įmokos į fondą).

[17] Europos audiovizualinės observatorijos OPUS suvestinė, 2024 m. Prieiga internetu: https://opus.obs.coe.int/legislations/; https://opus.obs.coe.int/legislations/export/full/

Pirmiausia valstybės narės sprendžia, ar tokius įpareigojimus taikyti, o nusprendus taikyti – pasirenkama jų forma, t. y. finansinių įpareigojimų modelis.

EAO duomenys rodo, kad ES valstybėse narėse vyrauja tiesioginių investicijų modelis, pagal kurį paslaugų teikėjai įpareigojami skirti lėšas audiovizualinių kūrinių gamybai ar teisių įsigijimui.[18] Tuo pačiu praktikoje pastebimas ir lankstesnių arba mišrių modelių taikymas, kai valstybės derina tiesiogines investicijas su įmokomis į nacionalinius fondus, siekdamos užtikrinti efektyvesnį finansinių įpareigojimų įgyvendinimą, ypač tarpvalstybinio paslaugų teikimo kontekste.

Galiausiai kiekviena valstybė narė nustato finansinių įpareigojimų apskaičiavimo pagrindą ir konkrečius tarifus. Remiantis Direktyvos 13 straipsnio 3 dalies logika ir proporcingumo principu, finansinių įpareigojimų bazė praktikoje siejama su paslaugų teikėjo pajamomis, sugeneruotomis tikslinėje valstybėje narėje, o ne su bendra jo apyvarta. EK savo gairėse (2020/C 223/03) papildomai paaiškina, kad vertinant tokią pajamų bazę gali būti atsižvelgiama į konkrečius pajamų šaltinius atitinkamoje rinkoje, pavyzdžiui, prenumeratos mokesčius, pajamas iš reklamos, taip pat mokėjimus už turinio nuomą ar įsigijimą. Toks požiūris leidžia finansinius įpareigojimus susieti su realia ekonomine veikla konkrečioje valstybėje narėje, užtikrina proporcingumą ir padeda sumažinti diskriminacijos bei dvigubo tų pačių pajamų apmokestinimo riziką ES mastu.

Praktika taip pat rodo, kad šių įpareigojimų tarifai ES valstybėse reikšmingai skiriasi, atspindėdami skirtingus nacionalinės politikos prioritetus ir rinkos dydį – nuo santykinai nedidelių įnašų iki aukštesnio intensyvumo finansinių įpareigojimų, taikomų, pavyzdžiui, Prancūzijoje ar Italijoje.

3.1.1.1. Tiesioginis finansavimas – investicijos[19]

Pagal šį modelį audiovizualinių paslaugų teikėjai privalo tiesiogiai investuoti į Europos audiovizualinio turinio kūrimą ar įsigijimą. Tokia prievolė dažniausiai siejama su siekiu stiprinti nacionalinę kūrybinę industriją ir skatinti vietinio turinio gamybą.
Pagal EAO analizuojamą praktiką, grynąjį tiesioginio finansavimo modelį taiko[20]:

- **Italija** (modelis pasižymi aukštesniu reguliavimo intensyvumu ir detalesne investicijų struktūra, reikšmingą investicijų dalį nukreipiant į nepriklausomų prodiuserių kuriamus kūrinius);
- **Nyderlandai** (modelis orientuotas į tiesioginės investicinės prievolės taikymą (angl. Investment Obligation), tačiau, pasižymi mažesniu struktūriniu detalumu);
- **Belgijos vokiečių kalbos bendruomenė** (modelis grindžiamas tiesioginio finansavimo logika ir proporcingu reguliavimu, susietu su mažos rinkos sąlygomis).

Pažymėtina, kad daugelis kitų ES valstybių narių (pvz., Prancūzija, Ispanija) tiesiogines investicijas integruoja į mišrius modelius, kartu numatant ir fondinio finansavimo elementus.
Šie pavyzdžiai iliustruoja, kad tiesioginio finansavimo modelis ES valstybėse narėse gali reikšmingai varijuoti – nuo didesnio reguliavimo intensyvumo ir detalesnės investicijų struktūros (pvz., Italijoje), siekiant užtikrinti nepriklausomų kūrėjų įtraukimą, iki lankstesnių modelių (pvz., Nyderlanduose), kuriuose didesnis dėmesys skiriamas bendram investicijų lygiui, o ne jų detaliam paskirstymui.
Apibendrinant galima teigti, kad šis modelis skatina tiesioginį investavimą į nacionalinę ir Europos audiovizualinę kūrybą bei didina rinkos dalyvių įsitraukimą į turinio gamybą. Vis dėlto jis paprastai laikomas griežtesne reguliavimo forma, nes gali būti sudėtingesnis administruoti ir sukurti didesnę administracinę bei finansinę naštą tiek priežiūros institucijoms, tiek paslaugų teikėjams. Tarptautiniams rinkos dalyviams toks modelis gali būti mažiau patrauklus dėl riboto lankstumo ir būtinybės tiesiogiai įsitraukti į vietinės audiovizualinės produkcijos kūrimo procesus.

[18] Francisco Javier Cabrera Blázquez et al., „Investing in European works: the obligations on VOD providers“, European Audiovisual Observatory (Council of Europe), Strasbourg, 2022. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c
[19] Ten pat, 25–30 p. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c
[20] Ten pat

3.1.1.2. Fondinis (netiesioginis) finansavimas – įnašas į fondus[21]

Pagal šį modelį audiovizualinių paslaugų teikėjai privalo mokėti įmokas, apskaičiuotas pagal nustatytą tarifą, į nacionalinius ar specializuotus audiovizualinius fondus, kurie centralizuotai skirsto lėšas Europos audiovizualinio turinio kūrimui ir sklaidai. Remiantis EAO ataskaitos duomenimis,[22] nepaisant to, jog dauguma ES valstybių narių nusprendė įvesti tiesioginių investicijų įpareigojimus kaip vienintelę galimybę, kaip alternatyvą mokesčiams arba kaip abiejų variantų derinį, **penkios valstybės narės – Danija, Čekija, Vokietija, Airija ir Lenkija – pasirinko įgyvendinti finansinius įpareigojimus per netiesioginį finansavimo modelį, nenumatant tiesioginės investicijų prievolės.**

Jis pasižymi tuo, kad lėšų paskirstymo kontrolė išlieka valstybės rankose, leidžiant remti ne tik komercinius, bet ir kultūriškai reikšmingus, tačiau mažesnio komercinio patrauklumo projektus. Pažymėtina, kad tokį modelį valstybės dažnai pasirenka siekdamos išlaikyti didesnę kultūros politikos kontrolę ir autonomiją, užtikrinti kryptingą finansavimo paskirstymą bei sumažinti administracinę naštą paslaugų teikėjams. Specifinis pavyzdys yra Šveicarija, kurioje įmokos į fondus taikomos kaip alternatyvi priemonė arba kaip pasekmė paslaugų teikėjui tinkamai neįvykdžius tiesioginio investavimo reikalavimų. Be to, toks modelis didina finansinių įpareigojimų skaidrumą ir prognozuojamumą, nes grindžiamas aiškiai apibrėžta tarifų sistema (pvz., Lenkijoje taikomas 1,5 proc. tarifas, o Vokietijoje – diferencijuotas, priklausomai nuo pajamų dydžio).
Apibendrinant galima teigti, kad netiesioginio finansavimo modelis yra administraciškai paprastesnis ir grindžiamas aiškiai apibrėžta įmokų apskaičiavimo sistema. Nors jis mažiau skatina tiesioginį platformų ir vietos prodiuserių bendradarbiavimą, šis modelis užtikrina stabilesnį ir labiau prognozuojamą finansavimo šaltinį nacionalinei audiovizualinei ekosistemai.

3.1.1.3. Alternatyvaus pasirinkimo ir mišrus finansavimo būdas[23]

Šie finansavimo modeliai audiovizualinės žiniasklaidos sektoriuje apima reguliavimo formą, kai audiovizualinių paslaugų teikėjams nustatomi keli finansiniai įsipareigojimai vienu metu arba suteikiama galimybė rinktis tarp skirtingų jų įgyvendinimo būdų. Šie modeliai derina pagrindinius finansavimo mechanizmus – tiesiogines investicijas į audiovizualinio turinio kūrimą ir netiesiogines įmokas į specializuotus fondus, skirtus šios kūrybos finansavimui.

Mišraus modelio taikymas ES valstybėse narėse pasireiškia keliomis pagrindinėmis variacijomis. Pirmoji ir griežčiausia forma laikytinas **kumuliacinis modelis**, kai paslaugų teikėjai privalo vienu metu vykdyti abi prievoles: tiesiogines investicijas ir įmokas į fondus. Siekiama užtikrinti ne tik stabilų finansinių išteklių srautą per fondus, bet ir aktyvų rinkos dalyvių įsitraukimą į turinio kūrimą. Šis modelis pasižymi didesniu reguliavimo intensyvumu ir dažniausiai taikomas didesnėse rinkose, kuriose siekiama stipriai skatinti nacionalinę audiovizualinę produkciją (taiko Prancūzija ir Kroatija).

Antroji variacija yra alternatyvus (pasirinkimo) modelis, kai paslaugų teikėjams suteikiama galimybė pasirinkti, ar vykdyti tiesiogines investicijas, ar mokėti įmokas į fondą. Toks modelis pasižymi didesniu lankstumu ir leidžia prisitaikyti prie skirtingų verslo modelių, ypač tarptautinių UAVŽP platformų, kurios dažnai renkasi administraciškai paprastesnį fondinio finansavimo variantą. Vis dėlto ši variacija gali lemti nevienodą investicijų pasiskirstymą, nes tiesioginės investicijos į turinio kūrimą gali būti mažesnės nei tikėtasi (taikoma Belgijos flamandų ir prancūzų bendruomenės, Portugalijoje ir Ispanijoje).

Trečioji variacija – **diferencijuotas mišrus modelis**, kai skirtingi reikalavimai taikomi priklausomai nuo paslaugų teikėjo pobūdžio, pavyzdžiui, atskirai reguliuojant vietinius ir kitose valstybėse įsisteigusius, tačiau konkrečią rinką orientuojančius (angl. targeting) paslaugų teikėjus. Tokiu atveju vietiniams teikėjams gali būti taikomos tiesioginės

[21] Ten pat

[22] Ten pat, 3.2. poskyris. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c

[23] Ten pat

investicijos, o tarptautiniams – suteikiama galimybė rinktis tarp investicijų ir įmokų arba nustatomi papildomi finansiniai įnašai (taiko Graikija, iš dalies Belgija, pažymėtina, kad kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Kroatijoje, vienu metu taikomi keli mišraus modelio elementai, todėl jos gali būti priskiriamos daugiau nei vienai šio modelio variacija).

Ketvirtoji variacija – sąlyginis mišriu modelis, kai pagrindinis reikalavimas yra tiesioginis finansavimas, tačiau tinkamai jo neįvykdžius paslaugų teikėjui taikoma prievolė mokėti įmokas į fondą. Tokia sistema veikia kaip kontrolės mechanizmas, užtikrinantis, kad finansiniai įsipareigojimai būtų įvykdyti viena ar kita forma (taiko Šveicarija).

Apibendrinant galima teigti, kad mišrus finansavimo modelis yra vienas lanksčiausių ir plačiausiai taikomų ES praktikoje, nes leidžia suderinti valstybės siekį užtikrinti stabilų audiovizualinio sektoriaus finansavimą su rinkos dalyvių interesais. Tačiau dėl savo prigimties jis sukuria nevienodą investicijų struktūrą, didesnį reguliacinį sudėtingumą, reikalaujantį efektyvios kontrolės sistemos.

Sekančiame skyriuje detaliau analizuojamas pasirinktų ES valstybių narių kontekstas bei Direktyvos taikymo implikacijos Lietuvos atvejui.

3.2. Atrinktų ES šalių analizė pagal Direktyvą

Šiame skyriuje bus nagrinėjamos atrinktos ES šalys, kurios remiantis atliktu panašumo modeliu (įvertinus ekonominius, demografinius ir kino industrijos rodiklius), laikytinos panašiausiomis į Lietuvą – Lenkija, Ispanija ir Graikija – ir kurios taiko finansinius įpareigojimus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams pagal Direktyvą. Taip pat šiame skyriuje bus nagrinėjamos atrinktos šalys (Latvija, Bulgarija, Estija), kurios remiantis nagrinėtais šaltiniais, netaiko finansinių įpareigojimų pagal Direktyvos 13 straipsnio 2 ir 3 dalis. Šių analizių tikslas – įvertinti skirtingas Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo praktikas ES valstybėse, identifikuoti taikomus reguliavimo modelius ir jų ypatumus bei nustatyti, kokie sprendimai galėtų būti aktualūs Lietuvai.

Analizuojant tiek finansinius įpareigojimus taikančias (Lenkiją, Ispaniją, Graikiją), tiek jų netaikančias valstybes (Latviją, Bulgariją, Estiją), siekiama:

- palyginti skirtingus reguliavimo požiūrius ir jų taikymo apimtį;
- įvertinti finansinių įpareigojimų taikymo pagrįstumą ir proporcingumą;
- nustatyti galimas reguliavimo alternatyvas ir jų poveikį nacionalinei audiovizualinei žiniasklaidos rinkai.
- Tokiu būdu sudaromas pagrindas tolesnei analizei, skirtai įvertinti AVŽP direktyvos nuostatų taikymo galimybes Lietuvoje ir identifikuoti galimus reguliavimo pasirinkimus.

3.2.1. Lenkija

Lenkija buvo viena pirmųjų Vidurio ir Rytų Europos valstybių, įgyvendinusių AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių nuostatas, nustatydama privalomą finansinį įpareigojimą užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų (UAVŽP) teikėjams. Šis modelis pasirinktas siekiant sukurti papildomą nacionalinio audiovizualinio sektoriaus finansavimo šaltinį, kartu išlaikant administracinį paprastumą ir nediskriminuojant kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse įsisteigusių paslaugų teikėjų.

Lenkijos pasirinktas modelis yra ypač reikšmingas Lietuvos kontekste dėl kelių priežasčių. Pirma, abi valstybės priklauso tam pačiam Vidurio ir Rytų Europos regionui ir pasižymi panašiomis istorinėmis audiovizualinės politikos raidos prielaidomis. Antra, Lenkija pasirinko vieną administraciškai paprasčiausių AVŽP direktyvos įgyvendinimo modelių, pagrįstą centralizuotu įnašu į nacionalinį kino fondą. Trečia, šis modelis buvo taikomas ne tik nacionaliniams, bet ir kitose valstybėse narėse įsisteigusiems UAVŽP paslaugų teikėjams, kurie savo paslaugas nukreipia į Lenkijos auditoriją.

TEISINIS REGULIAVIMAS

Lenkijoje AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas susijęs su Lenkijos Kinematografijos įstatymo nuostatomis, kurios nustato finansinio indėlio į nacionalinės audiovizualinės žiniasklaidos produkcijos kūrimo mechanizmą, taisykles UAVŽP tiekiantiems subjektams.[24] Šis įstatymas reglamentuoja įmokas į Lenkijos kino institutą (lenk. *Polski Instytut Sztuki Filmowej* – toliau PISF), kurios yra naudojamos nacionalinio kino ir audiovizualinio turinio finansavimui.[25] Šis teisės aktas nustato kriterijus, susijusius su paslaugų teikėjo auditorijos dydžiu, kurie sudaro pagrindą taikyti 1 proc. ribą. **Pagal šią taisyklę, teikėjai, kurių paslaugų naudotojų skaičius neviršija 1 proc. visų interneto naudotojų Lenkijoje, yra atleidžiami nuo įmokų**.

19 straipsnyje išvardijami subjektai, kuriems taikomas finansinis įpareigojimas, įskaitant[26]:

- **Kino teatro operatorius** moka Institutui 1,5 proc. dydžio įmoką nuo pajamų, gautų iš filmų ir reklamos rodymo kine, prieš pajamas pasidalijant su filmų platintoju;
- **Filmų platintojas** moka Institutui 1,5 proc. dydžio įmoką nuo pajamų, gautų iš laikmenų su įrašytais filmais pardavimo ir nuomos, taip pat iš sutarčių, suteikiančių teisę kitiems subjektams vykdyti tokį pardavimą ar nuomą;
- **Televizijos programos transliuotojas** moka Institutui 1,5 proc. dydžio įmoką nuo pajamų, gautų iš komercinių pranešimų transliavimo, arba nuo pajamų, tiesiogiai gautų iš abonentų už prieigą prie transliuojamų programų, jei šios pajamos atitinkamu ataskaitiniu laikotarpiu yra didesnės;
- 3a. Kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje įsteigtas televizijos programos transliuotojas moka šio straipsnio 3 dalyje numatytą įmoką, apskaičiuojamą pagal pajamas, gautas Lenkijos Respublikos teritorijoje;
- **Skaitmeninės platformos operatorius** moka Institutui 1,5 proc. dydžio įmoką nuo pajamų, gautų iš mokesčių už prieigą prie televizijos programų, transliuojamų arba retransliuojamų skaitmeninėje platformoje;
- **Kabelinės televizijos operatorius** moka Institutui 1,5 proc. dydžio įmoką nuo pajamų, gautų iš mokesčių už prieigą prie retransliuojamų televizijos programų bei retransliavimo paslaugų teikimo;
- **Visuomeninis televizijos transliuotojas** privalo skirti ne mažiau kaip 1,5 proc. metinių pajamų iš abonentinio mokesčio filmų gamybai;
- **UAVŽP teikėjas** moka Institutui 1,5 proc. dydžio įmoką nuo pajamų, gautų iš mokesčių už viešai teikiamas užsakomąsias audiovizualines paslaugas, arba nuo pajamų, gautų iš komercinių pranešimų transliavimo, jei šios pajamos atitinkamu ataskaitiniu laikotarpiu yra didesnės;
- **Kitoje ES valstybėje narėje įsteigtas UAVŽP teikėjas** moka numatytą įmoką, apskaičiuojamą pagal pajamas, gautas Lenkijos Respublikos teritorijoje.

Įgyvendinant AVŽP direktyvos nuostatas, šis mechanizmas buvo išplėstas ir pritaikytas UAVŽP teikėjams, įsteigtiems užsienio šalyse, įpareigojant juos mokėti nustatyto dydžio įmokas nuo Lenkijos rinkoje generuojamų pajamų. Tokiu būdu Lenkijoje pasirinktas fondinio finansavimo modelis, kuris laikytinas netiesioginio investavimo forma, kai prievolė finansiškai prisidėti prie nacionalinio turinio įgyvendinama per įmokas į specializuotą fondą, o ne per tiesiogines investicijas į kūrinių gamybą. Lenkijos modelis išsiskiria tuo, kad **finansinis įpareigojimas taikomas ne tik audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, turintiems redakcinę atsakomybę, bet ir kabelinių tinklų operatoriams bei retransliavimo subjektams.** Tokiu būdu Lenkijos sistema grindžiama platesne audiovizualinės vertės grandinės logika, pagal kurią prie nacionalinio kino finansavimo prisideda visi pajamas iš audiovizualinio turinio distribucijos gaunantys rinkos dalyviai.

[24] Obwieszczenie marszałka sejmu rzeczypospolitej polskiej z dnia 28 kwietnia 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o kinematografii, USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 kwietnia 2022 r. (poz. 1066). Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf

[25] USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii. Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf

[26] USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, Art. 19. Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf

Papildomai reikšmingos yra ir bendrosios verslo bei rinkos reguliavimo nuostatos, kurios naudojamos nustatant išimtis mažiems rinkos dalyviams ir vertinant auditorijos ribas. Praktikoje tam aktualus Verslo teisės įstatymas[27] ir Lenkijos Elektroninių ryšių įstatymas (anksčiau – Telekomunikacijų įstatymas)[28], pagal kuriuos apibrėžiamos mikrojmonės, taip pat oficialūs elektroninių ryšių ir interneto naudotojų duomenys, kuriais remiamasi vertinant, ar paslaugų teikėjas gali būti atleistas nuo finansinio įsipareigojimo.

Pagal Lenkijos Kinematografijos įstatymo 8 straipsnį, į PISF surenkamos įmokos yra naudojamos plačiam nacionalinės kinematografijos ir audiovizualinio sektoriaus finansavimui.[29] PISF lėšomis finansuojama ne tik filmų gamyba, bet ir visas audiovizualinio turinio kūrimo bei sklaidos ciklas. PSIF papildomai remia:

- filmų projektų rengimą;
- filmų gamybą;
- distribuciją ir platinimą;
- taip pat Lenkijos kino kūrybos propagavimą ir kino kultūros sklaidą;
- finansuojami kino debiutai;
- jaunųjų kūrėjų meninis vystymasis;
- tarptautinės ko–produkcijos;
- nepriklausomos kino industrijos plėtra, ypač mažųjų ir vidutinių įmonių veikla kinematografijos srityje.;
- dokumentiką;
- animaciją;
- audiovizualinė produkcija bei projektai, kuriuos įgyvendina lenkų diasporos bendruomenės;
- kino archyvų išlaikymą;
- audiovizualinio paveldo prieinamumo didinimą
- priemones, skirtas regos ir klausos negalią turintiems asmenims susipažinti su kinematografijos kūriniais.

Taigi, Lenkijos modelyje audiovizualinės rinkos dalyvių mokamos įmokos nėra nukreipiamos į bendrą valstybės biudžetą, bet naudojamos kaip tikslinis kultūros politikos instrumentas nacionalinio kino ir platesnio audiovizualinio sektoriaus finansavimui.

FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO MODELIS

Lenkija pasirinko fondinį (netiesioginį) finansavimo modelį. Lenkijoje finansinis įpareigojimas pagal AVŽP direktyvą taikomas UAVŽP teikėjams. Nors Lenkijos teisės aktuose nėra pažodžiui vartojama AVŽP direktyvoje įtvirtinta „audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjo“ sąvoka, šios nuostatos praktikoje įgyvendinamos būtent per UAVŽP paslaugų teikėjams taikomas taisykles.[30]

Prievolė taikoma tiek nacionaliniams paslaugų teikėjams, tiek kitose ES valstybėse narėse įsisteigusioms platformoms, jeigu jų paslaugos yra nukreiptos į Lenkijos auditoriją. Tokiu būdu į nacionalinio audiovizualinio sektoriaus finansavimą įtraukiami ir didžiausi tarptautiniai rinkos dalyviai, tokie kaip „Netflix“, „Disney+“, „Amazon Prime Video“ ar kitos platformos.

Pagal galiojančius teisės aktus, **UAVŽP paslaugų teikėjai (nacionaliniai ir registruoti kitose ES valstybėse) privalo kas ketvirtį mokėti įmokas Lenkijos PISF**. UAŽVP ir kiti numatyti AVŽP teikėjai privalo patys apskaičiuoti 1,5 proc. įmoką nuo atitinkamų pajamų, pateikti PISF pajamų deklaraciją ir kas ketvirtį ir per 30 dienų nuo ketvirčio pabaigos pervesti įmoką. Užsienio teikėjams skaičiuojamos tik Lenkijoje gautos pajamos. **Taigi sistema daugiausia grindžiama savideklaravimu ir periodinėmis įmokomis.**[31]

[27] Prieiga internete: Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców
[28] Prieiga internete: Ustawa z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych
[29] USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, 8 Art. Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf
[30] USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii. Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf
[31] UKE, „Obowiązek wpłat na rzecz PISF“, 30 września 2024. Prieiga internetu: https://www.uke.gov.pl/akt/obowiazek-wplat-na-rzecz-pisf%2C552.html

Lenkijoje atskiros fiksuotos baudos už 1,5 proc. įmokos PISF nesumokėjimą nenustatyta. Nesumokėta įmoka administruojama kaip mokestinio pobūdžio viešoji skola: PISF direktorius turi mokesčių administratoriaus įgaliojimus ir gali sprendimu nustatyti nesumokėtos įmokos dydį; jo sprendimas yra galutinis administracine tvarka. Tai nustatyta Kinematografijos įstatymo[32] 19 straipsnio 9 ir 9a dalyse bei Mokesčių ordinarijos 21 straipsnio 3 paragrafe.

Įmokos dydis sudaro 1,5 proc. pajamų, gautų iš mokesčių už prieigą prie UAVŽP, arba 1,5 proc. pajamų iš komercinių pranešimų – priklausomai nuo to, kuri iš šių pajamų rūšių yra didesnė.[33]

Nuo finansinio įpareigojimo pagal AVŽP direktyvą Lenkijoje **atleidžiami**:

- **UAVŽP teikėjai,** kurie pagal Verslo teisės įstatymą priskiriami mikrojmonėms / mikroverslininkams, t. y. įmonės, kuriose vidutiniškai per metus dirba mažiau nei 10 darbuotojų ir kurių metinė apyvarta neviršija 2 mln. Eurų arba balansinė turto vertė neviršija 2 mln. Eurų[34],[35];
- **UAVŽP teikėjai,** kurių naudotojų skaičius neviršija 1 proc. visų interneto naudotojų (plačiajuosčio ryšio abonentų).[36] Šiam vertinimui naudojami oficialūs telekomunikacijų sektoriaus duomenys, kuriuos renka kompetentingos institucijos, atsakingos už elektroninių ryšių rinkos priežiūrą;
- Taip pat **televizijos programos transliuotojams įsteigtiems Lenkijoje arba kitoje ES valstybėje** finansinis įpareigojimas netaikomas esant labai mažoms įmonėms ir transliuotojams, kurių bendras auditorijos dalies rodiklis ankstesniais metais neviršijo 1 proc.

APIBENDRINIMAS

Lenkijos praktika rodo, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimui gali būti pasirinktas fondinio finansavimo modelis, grindžiamas finansinėmis įmokomis į specializuotą nacionalinį fondą. Toks modelis leidžia centralizuotai kaupti ir paskirstyti lėšas, skirtas nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimui, užtikrinant finansavimo stabilumą ir nuoseklumą.

Analizė taip pat atskleidžia, kad Lenkija taiko proporcingumo principą, nustatydama aiškias išimtis mažiems rinkos dalyviams – tiek pagal ekonominį dydį (mikrojmonės), tiek pagal veiklos mastą (naudotojų skaičius). Tai leidžia išvengti perteklinės administracinės ir finansinės naštos smulkiesiems paslaugų teikėjams, kartu išlaikant pagrindinę reguliavimo naštą didiesiems rinkos dalyviams.

Vertinant AVŽP direktyvos įgyvendinimo galimybes Lietuvoje, Lenkijos modelis demonstruoja, kad:

- galima efektyviai taikyti finansinio įnašo mechanizmą per nacionalinį fondą;
- tikslinga numatyti aiškias ir objektyviais kriterijais pagrįstas išimtis;
- svarbu užtikrinti, kad reguliavimas būtų taikomas ir užsienio paslaugų teikėjams, veikiantiems nacionalinėje rinkoje.

Taigi, Lenkijos pavyzdys gali būti vertinamas kaip santykinai paprastas ir administraciniu požiūriu efektyvus AVŽP direktyvos įgyvendinimo modelis, kuris užtikrina finansinę paramą nacionaliniam turiniui, tačiau mažiau skatina tiesioginį rinkos dalyvių įsitraukimą į audiovizualinės produkcijos kūrimą.

[32] USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii. 19 str. Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf
[33] IRIS Merlin, „New VOD–related fees in Poland IRIS 2020–8:1/25“, Aleksandra Suwala – Atorney at Law/Radca Prawny. Prieiga internetu: https://merlin.obs.coe.int/download/8975/pdf.com
[34] Wolters Kluwer, Dz.U.2025.1480 t.j.Akt obowiązujący Wersja od: 18 marca 2026 r. do: 13 października 2026 r., Art. 7. – [Definicje legalne] – Prawo przedsiębiorców. Prieiga internetu: https://sip.lex.pl/akty–prawne/dzu–dziennik–ustaw/prawo–przedsiebiorcow–18701388/art–7
[35] Kinematografijos įstatymo (Ustawa o kinematografii) 19 straipsnio 6c dalyje. Prieiga internetu: https://pisf.pl/wp–content/uploads/2022/05/ustawa–o–kinematografii.pdf
[36] Ten pat

3.2.2. Ispanija

Ispanija laikoma viena aktyviausių Europos Sąjungos valstybių, įgyvendinusių Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos (AVŽP direktyvos) 13 straipsnio 2–3 dalių nuostatas. Perkeldama direktyvą į nacionalinę teisę, valstybė pasirinko ne tik nustatyti Europos kūrinių prieinamumo reikalavimus, bet ir įtvirtinti reikšmingus finansinius įpareigojimus užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų (UAVŽP) teikėjams.
Ispanijos modelis išsiskiria tuo, kad finansinis prisidėjimas nėra apsiribojęs vien įnašu į nacionalinį fondą. Paslaugų teikėjams nustatyta pareiga dalį Ispanijoje sugeneruotų pajamų investuoti į Europos ir nacionalinės produkcijos kūrimą. Tokiu būdu AVŽP direktyvos tikslai siejami ne tik su papildomu finansavimu, bet ir su aktyviu rinkos dalyvių įsitraukimu į audiovizualinio turinio gamybą.
Kartu Ispanijos praktika parodė, kad plataus masto finansiniai įpareigojimai gali tapti ne tik nacionalinės kultūros politikos priemone, bet ir tarptautinių prekybos bei konkurencijos diskusijų objektu. Dėl šios priežasties Ispanijos modelis yra reikšmingas vertinant ne tik jo efektyvumą, bet ir galimas teisines bei ekonomines rizikas valstybėms, svarstančioms analogiškų mechanizmų įvedimą.

TEISINIS REGULIAVIMAS

Ispanijoje AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių nuostatos perkeltos į nacionalinę teisę priėmus Bendrąjį audiovizualinės komunikacijos įstatymą (ispn. *Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual*)[37],[38]. Šis teisės aktas pakeitė ankstesnį reguliavimą ir išplėtė jo taikymo sritį, aiškiau įtraukdamas UAVŽP platformas, dalijimosi vaizdo medžiaga platformas, o tam tikrais atvejais – ir naudotojus, turinčius ypatingą reikšmę (isp. *usuarios de especial relevancia*). Kartu išlaikytas kilmės šalies principas – finansiniai įpareigojimai taikomi tik tiek, kiek tai leidžia ES teisė ir nepažeidžia vidaus rinkos veikimo.

Tai leidžia Ispanijos modelį vertinti kaip vieną iš platesnės reguliavimo apimties pavyzdžių ES, nes AVŽP direktyvos perkėlimas čia susietas ne tik su klasikinių audiovizualinių paslaugų reguliavimu, bet ir su platesnės skaitmeninės audiovizualinės ekosistemos priežiūra.

FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO MODELIS

Ispanija **pasirinko mišrų finansinių įpareigojimų (investicinį) modelį**. Pagal jį didieji UAVŽP paslaugų teikėjai privalo nustatytą dalį savo Ispanijoje gaunamų pajamų investuoti į Europos ir ispanų kalba kuriamus audiovizualinius kūrinius. Skirtingai nei Lenkijoje, pagrindinis tikslas nėra tik papildyti nacionalinį fondą. Reguliavimo logika orientuota į tiesioginį platformų dalyvavimą nacionalinės audiovizualinės industrijos finansavime. Įstatyme aiškiai įtvirtinta AVŽP direktyvos logika – audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai apibrėžiami plačiai, apimant tiek linijines, tiek nelinijines UAVŽP paslaugas. Bendrame audiovizualinės komunikacijos įstatyme apibrėžiamos sąvokos[39]:

1. **Linijinės televizijos audiovizualinio ryšio paslauga**: audiovizualinio ryšio paslauga, teikiama programų ir audiovizualinio turinio peržiūrai vienu metu pagal programų tvarkaraštį.

2. **Užsakomoji arba nelinijinė televizijos audiovizualinio ryšio paslauga:** audiovizualinio ryšio paslauga, teikiama programoms ir audiovizualiniam turiniui žiūrėti žiūrovo pasirinktu laiku ir jo paties prašymu, remiantis paslaugų teikėjo atrinktu programų katalogu.

Be to, reguliavimas taikomas **ne tik Ispanijoje įsteigtiems paslaugų teikėjams, bet ir tiems, kurie yra įsteigti kitose ES valstybėse, tačiau savo veiklą nukreipia į Ispanijos rinką**.[40]

---

[37] Boletin Official del Estado, Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual, «BOE» núm. 163, de 08/07/2022. Prieiga internete: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2022–11311

[38] Isabel Iglesias and Diego de la Vega, „Highlights of the General Audiovisual Communication Law“, Legal briefings 2022. Prieiga internetu: https://www.perezllorca.com/wp–content/uploads/2022/07/legal–briefing–highlights–of–the–general–audiovisual–communication–law–.pdf

[39] Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual, «BOE» núm. 163, de 8 de julio de 2022, páginas 96114 a 96220 (107 págs.) Sección: I. Disposiciones generales, Departamento: Jefatura del Estado, Bendrosios nuostatos, 2 str. Prieiga internetu: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE–A–2022–11311

[40] Ten pat, 3 skyrius, 117 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE–A–2022–11311

Pagal AVŽP numatytą finansinio įpareigojimo modelį PRIVATŪS TELEVIZIJOS AUDIOVIZUALINĖS ŽINIASKLAIDOS PASLAUGŲ TEIKĖJAI (TIEK LINIJINIAI, TIEK UŽSAKOMŲJŲ PASLAUGŲ TEIKĖJAI) SKIRSTOMI PAGAL PAJAMAS.

1. Subjektai, kurių metinės pajamos nesiekia 10 mln. Eurų, nuo finansinio įpareigojimo yra atleidžiami.
2. Tuo tarpu subjektams, kurių pajamos siekia nuo 10 mln. iki 50 mln. Eurų, nustatomas įpareigojimas investuoti 5 proc. pajamų į audiovizualinius kūrinius, kuriamus nepriklausomų kūrėjų.[41]
3. Kai privatūs linijinių ir AVŽP teikėjai sugeneruoja daugiau nei 50 mln. Eur pajamų per metus Ispanijos rinkoje taikoma tokia logika.[42] Didžioji šių investicijų dalis **turi būti nukreipta nepriklausomų kūrėjų kūriniams.** Numatyta, kad bent 70 proc. investicijų turi būti skiriama nepriklausomų prodiuserių audiovizualiniams kūriniams, iš kurių:

- ne mažiau kaip 15 proc. turi būti skiriama kūriniams oficialiomis autonominių regionų kalbomis;
- 30 proc. – moterų režisuotiems arba sukurtiems audiovizualiniams kūriniams;
- 40 proc. – nepriklausomų kūrėjų sukurtiems kinematografiniams filmams.

VISUOMENINIAM TELEVIZIJOS AUDIOVIZUALINĖS KOMUNIKACIJOS PASLAUGŲ TEIKĖJUI **numatyta skirti apie 6 proc. metinių pajamų**, nepriklausomai nuo gaunamų metinių pajamų.[43] Šių finansinių įpareigojimų bazė taip pat siejama su pajamomis, gautomis Ispanijos rinkoje per ankstesnius finansinius metus. Šie 6 proc. paskirstomi taip:

- Ne mažiau kaip 70 proc. skiriama nepriklausomų prodiuserių audiovizualiniams kūriniams (naujasis Bendrosios audiovizualinės komunikacijos įstatymas reikšmingai padidina reikalaujamą finansavimo dalį, skirtą nepriklausomiems prodiuseriams). Iš jų:
    - 15 proc. skiriama kūriniams autonominių regionų oficialiosiomis kalbomis;
    - 30 proc. skiriama moterų režisuotiems ar sukurtiems audiovizualiniams kūriniams.

Taip pat 45 proc. finansinio įpareigojimo skiriama nepriklausomų prodiuserių sukurtiems kino filmams, o 12 proc. skiriama animacijai ir dokumentiniams filmams.

1) Paslaugų teikėjai gali vykdyti **tiesiogines investicijas į audiovizualinių kūrinių gamybą**, 2) įsigyti teises į kūrinius arba 3) skirti lėšas į specializuotus fondus.[44]

Papildomai įstatymas nustato ir turinio sklaidos reikalavimus. UAVŽP platformų kataloguose ne mažiau kaip 30 proc. turinio turi sudaryti Europos kūriniai, o dalis jų turi būti prieinama nacionalinėmis ar regioninėmis kalbomis. Tai rodo, kad Ispanijoje AVŽP direktyvos įgyvendinimas apima ne tik finansinius įpareigojimus, bet ir aktyvų turinio prieinamumo didinimą.[45]

Verta paminėti, kad Bendrajame audiovizualinės komunikacijos įstatyme[46] numatytos išimtys mažesniems rinkos dalyviams. Finansiniai įsipareigojimai gali būti netaikomi paslaugų teikėjams, kurių veiklos apimtis yra ribota, pavyzdžiui, dėl mažų pajamų ar nedidelės auditorijos, taip užtikrinant proporcingumo principo laikymąsi. **Ispanijoje finansinių įpareigojimų netaikymas mažesniems rinkos dalyviams nėra grindžiamas konkrečiai apibrėžtu auditorijos dydžio kriterijumi**. Vietoje to pagrindinis vertinimo kriterijus yra **paslaugų teikėjo ekonominis dydis, dažniausiai siejamas su metinėmis pajamomis.** Kaip ir minėta prieš tai, praktikoje finansiniai įsipareigojimai paprastai netaikomi privatiems audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, kurių pajamos Ispanijos rinkoje neviršija nustatytos ribos (apie 10 mln. Eurų per metus). Todėl, auditorijos dydis gali būti vertinamas kaip papildomas veiksnys taikant proporcingumo principą, tačiau nėra įtvirtintas kaip konkretus kiekybinis slenkstis. Taip pat Ispanijos modelis išsiskiria tuo, kad finansinis įpareigojimas naudojamas ne tik bendram sektoriaus

[41] Isabel Iglesias and Diego de la Vega, „Highlights of the General Audiovisual Communication Law“, Legal briefings 2022. Prieiga internetu: https://www.perezllorca.com/wp–content/uploads/2022/07/legal–briefing–highlights–of–the–general–audiovisual–communication–law–.pdf
[42] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.perezllorca.com/wp–content/uploads/2022/07/legal–briefing–highlights–of–the–general–audiovisual–communication–law–.pdf
[43] Ten pat
[44] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.perezllorca.com/wp–content/uploads/2022/07/legal–briefing–highlights–of–the–general–audiovisual–communication–law–.pdf
[45] Ten pat
[46] Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11311

finansavimui, bet ir aiškiai apibrėžtiems viešosios politikos tikslams įgyvendinti, išskiriant sritis, kurios turėtų būti finansuojamos finansinio įpareigojimo lėšomis.

Ispanijoje UAVŽP ir AVŽP teikėjai, **įpareigoti finansiniu įpareigojimu, kasmet privalo iki kiekvienų kalendorinių metų balandžio 1 d. elektroniniu būdu pateikti deklaracijos ataskaitą, kurioje būtų nurodyta, kaip jie įvykdė finansavimo įsipareigojimą.**[47]

Remiantis Karališkojo dekreto 16 str.:[48] ,,14 straipsnyje numatytoje deklaracijos ataskaitoje įpareigotieji privačių paslaugų teikėjai Nacionalinei rinkų ir konkurencijos komisijai įrodo savo pajamas, pateikdami šiuos dokumentus:

a) **Tinkamai audituotų metinių ataskaitų pateikimas tais atvejais, kai tai būtina pagal taikomus komercinius reglamentus, ir jų deponavimas Komerciniame registre**.

b) **Metinių ataskaitų pateikimas** kartu su patikimu jų įtraukimo į atitinkamą registrą įrodymu, jei toks pateikimas yra privalomas, arba, jei ne, atitinkamo operatoriaus atstovo patvirtinimas, kad metinės ataskaitos buvo patvirtintos pagal atitinkamoje šalyje taikomus teisės aktus, jei tai bendrovės, įsteigtos pagal ne Ispanijos teisę;

c) **Apskaičiuojamoms pajamoms nustatyti būtinų sąvokų suskirstymo pristatymas**;

2**. Apskaičiuojamoms pajamoms nustatyti reikalingų sąvokų suskirstymas turi atitikti vieną iš šių sąlygų:**

a) Turi atitikti išorės audito reikalavimus;

b) Būti sudarytam nepriklausomo eksperto, akredituoto Oficialiame auditorių registre;

c) Elektroninių ryšių paslaugų teikėjų atveju, ji bus sudaryta remiantis Sutartų procedūrų ataskaita, kuri bus vykdoma pagal II priede pateiktą modelį.

3. **Ispanijos visuomeninė radijo ir televizijos korporacija savo pajamas įrodys pačios Ispanijos radijo ir televizijos korporacijos direktorių valdybos patvirtinimu**, kuriame bus nurodytas toks pat pajamų suskirstymas, kokio reikalaujama iš įpareigotųjų privačių paslaugų teikėjų.

Prievolė gali būti vykdoma tiesiogiai finansuojant kūrinių gamybą, įsigyjant jų naudojimo teises arba pervedant lėšas į teisės aktuose nurodytus kino fondus (Įstatymo Nr. 13/2022 117 straipsnio 3–4 dalys ir 119 straipsnio 2–3 dalys).[49]

Ispanijoje visiškas finansinio įpareigojimo neįvykdymas laikomas daugiau kaip **10 proc.** prievolės nevykdymu, todėl kvalifikuojamas kaip labai sunkus pažeidimas pagal Įstatymo Nr. 13/2022 157 straipsnio 16 punktą.[50] Pagal 160 straipsnio 1 dalies a punktą gali būti skiriama iki 60 000 Eur, 300 000 Eur arba 600 000 Eur bauda, atsižvelgiant į teikėjo pajamas. Kai pajamos Ispanijos audiovizualinėje rinkoje siekia bent 50 mln. Eur, bauda gali sudaryti iki 3 proc. praėjusių metų pajamų, tačiau negali viršyti 1,5 mln. Eur.

Deklaruojant finansavimą nurodomi kūrinių pavadinimai, prodiuseriai ar teisių turėtojai, sutarčių datos ir skirtos sumos, Nacionalinė rinkos ir konkurencijos komisija gali pareikalauti pateikti sutartis arba prodiuserių pažymas.[51] Nacionalinė rinkų ir konkurencijos komisija dokumentus tikrina ir individualiai nustato, ar finansavimo pareiga įvykdyta. Ispanijoje tai daugiausia yra tiesioginio investavimo į kūrinius, o ne įmokos surinkimo sistema.

APIBENDRINIMAS

Bendrasis audiovizualinės komunikacijos įstatymas Ispanijoje nustato išsamų reguliavimą visiems audiovizualinės rinkos dalyviams ir taikomas ne tik visuomeniniams televizijos transliuotojams, bet ir UAVŽP teikėjams, dalijimosi

[47] 2015 m. spalio 30 d. Karališkasis dekretas Nr. 988/2015, kuriuo reglamentuojamas tam tikrų Europos audiovizualinių kūrinių išankstinio finansavimo prievolės teisinis režimas, „BOE“ Nr. 267, 2015 m. lapkričio 7 d. Įsigaliojimas: 2015-11-08, 14 str. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-12053

[48] Ten pat, 16 str. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-12053

[49] Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11311

[50] Ten pat, 157 str.

[51] 2015 m. spalio 30 d. Karališkasis dekretas Nr. 988/2015, kuriuo reglamentuojamas tam tikrų Europos audiovizualinių kūrinių išankstinio finansavimo prievolės teisinis režimas, „BOE“ Nr. 267, 2015 m. lapkričio 7 d. Įsigaliojimas: 2015-11-08, 15 str. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-12053ok, tada tarim

vaizdo medžiaga platformoms bei tam tikrais atvejais reikšmingiems skaitmeninio turinio kūrėjams. Reguliavimas taikomas ne tik Ispanijoje įsteigtiems audiovizualinių paslaugų subjektams, bet ir kitose ES valstybėse registruotiems paslaugų teikėjams, jeigu jų veikla yra nukreipta į Ispanijos rinką.

Įstatymas įsigaliojo 2022 m. ir juo siekiama atliepti skaitmeninės rinkos pokyčius, užtikrinti vienodas konkurencines sąlygas skirtingiems rinkos dalyviams bei sustiprinti nacionalinės audiovizualinės industrijos plėtrą. Vienas esminių šio reguliavimo elementų yra finansiniai įsipareigojimai, pagal kuriuos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai privalo dalį savo pajamų skirti Europos, įskaitant nacionalinius, audiovizualinius kūrinius. Privatūs paslaugų teikėjai privalo investuoti apie 5 proc. metinių pajamų, o viešieji transliuotojai – apie 6 proc. Šie įsipareigojimai taikomi ir UAVŽP platformoms, įsisteigusioms užsienyje, tačiau kurių veikla yra orientuota į Ispanijos rinką, kaip ir generuojamos pajamos.

Be finansinių įpareigojimų, įstatymas nustato ir turinio sklaidos reikalavimus. UAVŽP platformų kataloguose ne mažiau kaip 30 proc. turinio turi sudaryti Europos kūriniai, taip skatinant jų prieinamumą naudotojams.[52] Taip pat, bent 50 proc. šios kvotos turi būti kūriniai ispanų arba autonominių regionų oficialiomis kalbomis.[53] Numatyti kokybiniai reikalavimai, susiję su investicijų paskirstymu, o Įstatymas taip pat numato išimtis mažesniems rinkos dalyviams, taikant proporcingumo principą ir generuojamų pajamų dydį Ispanijos rinkoje.

Remiantis Europos Audiovizualinės observatorijos MERLIN apžvalgoje (2025), konstatuojama, kad naujasis įstatymas padidino investicijų apimtį ir tapo veikiančia reguliavimo sistema, o pagrindinės tarptautinės platformos tęsia veiklą Ispanijos rinkoje vykdydamos teisės aktuose nustatytus įpareigojimus[54]. Tarptautinės platformos, įskaitant „Netflix“, plėtė ispaniško turinio pasiūlą bei investicijas į vietinę produkciją, nors investicijų mastas tarp platformų skyrėsi[55].

Apibendrinant galima teigti, kad Ispanijoje pasirinktas vienas iš plačiausių ir aktyviausių AVŽP direktyvos įgyvendinimo modelių, apimantis tiek finansinius, tiek turinio prieinamumo ir kokybinius reikalavimus. Toks modelis leidžia nuosekliai stiprinti nacionalinę audiovizualinę industriją ir kultūrinę įvairovę, tačiau kartu reikalauja didesnių administracinių resursų ir sukuria didesnę reguliacinę naštą paslaugų teikėjams. Ši praktika rodo, kad AVŽP direktyvos nuostatos gali būti taikomos kaip aktyvi kultūros politikos priemonė, o ne tik minimalus teisinis reikalavimas, ir gali būti vertinga svarstant galimus reguliavimo modelius Lietuvoje.

3.2.3. Graikija

TEISINIS REGULIAVIMAS

Graikija, perkeldama Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą (AVŽPD), pasirinko vieną liberaliausių investicinių modelių Europos Sąjungoje. 2021 m. priimtas Įstatymas Nr. 4779/2021 nustatė, kad užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų (UAVŽP) teikėjai, teikiantys paslaugas Graikijos rinkoje, privalo skirti 1,5 proc. Graikijoje gautų pajamų nacionalinių audiovizualinių kūrinių finansavimui. AVŽP nuostatos, susijusios su finansiniu įpareigojimu investuoti į nacionalinę audiovizualinę produkciją, įgyvendinamos remiantis dviem pagrindiniais teisės aktais:

1) Įstatymu **Nr. 3905/2010 dėl kino meno rėmimo ir plėtros**[56] bei;

[52] Ten pat 116 str. Prieiga internetu: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE–A–2022–11311
[53] Ten pat.
[54] Ispanijos audiovizualinis sektorius 2025 m.: pagrindinės trečiosios metinės audiovizualinio centro ataskaitos išvados. Prieiga internete: https://merlin.obs.coe.int/article/10422?.com
[55] Invest in Spain straipsnis „Ispanija – pasaulinio lygio kūrybinis centras“. Prieiga internete: https://www.investinspain.org/en/industries/audiovisual
[56] Įstatymas Nr. 3905/2010: Kinematografijos meno stiprinimas ir plėtra bei kitos nuostatos, Vyriausybės leidinys 219/A/23–12–2010 (kodifikuota redakcija) (graik. Νόμος 3905/2010 : Ενίσχυση και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης και άλλες διατάξεις – ΦΕΚ 219/A/23–12–2010 (Κωδικοποιημένος)). Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/kat–politismos/n–3905–2010.html

2) **Įstatymu Nr. 4779/2021**[57]**, kuriuo į nacionalinę teisę perkeltos atnaujintos Direktyvos nuostatos**.

FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO MODELIS

Pagal **GRAIKIJOS ĮSTATYMO NR. 3905/2010** 8 straipsnį finansinis įpareigojimas taikomas kelioms audiovizualinės rinkos dalyvių grupėms. Įstatymas nustato, kad tam tikri audiovizualinių paslaugų teikėjai privalo kasmet skirti **1,5 proc. savo pajamų kinematografinių kūrinių gamybai**.[58]

Įpareigojimas taikomas:
1) Graikijos visuomeniniam transliuotojui ERT;
2) privatiems televizijos operatoriai;
3) mokamos televizijos bendrovėms;
4) telekomunikacijų ir naujų technologijų bendrovėms, **teikiančioms audiovizualines paslaugas internetu ar mobiliuoju ryšiu** (IPTV, „*Video on Demand*“ platformos).

Finansinio įpareigojimo apskaičiavimo bazė skiriasi priklausomai nuo subjekto:

- ERT privalo skirti 1,5 proc. nuo savo metinės apyvartos;
- privatūs televizijos kanalai – 1,5 proc. nuo metinių reklamos pajamų;
- mokamos televizijos operatoriai – 1,5 proc. nuo metinės apyvartos;
- telekomunikacijų ir naujų technologijų įmonės – 1,5 proc. nuo metinės apyvartos, gautos iš audiovizualinių paslaugų, teikiamų internetu arba mobiliuoju ryšiu (*IPTV, UAVŽP*).

Įstatymas taip pat numato, kad šios lėšos turi būti naudojamos kinematografinių kūrinių gamybai, atitinkančiai Įstatymo Nr. 3905/2010 3 straipsnio reikalavimus.[59] Be tradicinių filmų, į finansuojamų projektų apimtį gali patekti:

- trumpesnės nei 60 minučių vaidybinės audiovizualinės produkcijos;
- dokumentiniai kūriniai;
- animacija,
- jeigu šie kūriniai dalyvavo tarptautiniuose festivaliuose.

Įstatyme taip pat įtvirtintas kontrolės mechanizmas. Įpareigotos bendrovės privalo savo finansinėse ataskaitose suformuoti specialų rezervą (angl. „*Film Production Investment*“) ir per dvejus metus investuoti visą numatytą sumą į audiovizualinio turinio kūrimą. Jei įmonė nevykdo šios pareigos, Kultūros ministerijos kompetentinga institucija gali skirti baudą, lygią neinvestuotai sumai, o surinktos lėšos pervedamos Graikijos kino centrui.

Svarbu pažymėti, kad Graikijoje finansuojami ne bet kokie kūriniai, **o tik tie, kurie laikomi graikų kinematografiniais kūriniais**. Tokie kūriniai turi atitikti meninius ir techninius kriterijus, nustatytus **Įstatymo Nr. 3905/2010 4 straipsnyje**, taip pat bent du iš trijų kriterijų, nustatytų to paties įstatymo 3 straipsnyje:

(a) originali versija turi būti sudaryta **bent 51 proc. graikų kalba**;

(b) bent 51 proc. filmavimo darbų turi būti **nufilmuota Graikijos teritorijoje**;

(c) bent 51 proc. **biudžeto išlaidų** turi būti akivaizdžiai išleista **Graikijos teritorijoje**.[60]

Ši nuostata reiškia, kad Graikijoje finansinis įpareigojimas taikomas *ne tik tradiciniams audiovizualinio turinio transliuotojams, bet ir internetinėms (IPTV bei UAVŽP.* Graikijos teisėje finansinis įpareigojimas formaliai siejamas ir su telekomunikacijų bei naujųjų technologijų įmonėmis**, tačiau tik tais atvejais, kai jos faktiškai teikia audiovizualines paslaugas (IPTV, UAVŽP). Tai nėra bendras finansinis įpareigojimas visiems telekomunikacijų operatoriams – finansinis įpareigojimas nėra taikomas už mobilųjį ryšį ar interneto tiekimą, apmokestinamos**

[57] ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4779 ΦΕΚ A 27/20.2.2021. Prieiga internetu: https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/672722/nomos–4779–2021.
[58] Įstatymas Nr. 3905/2010: Kinematografijos meno stiprinimas ir plėtra bei kitos nuostatos, Vyriausybės leidinys 219/A/23–12–2010 (kodifikuota redakcija), 8 str. Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/kat–politismos/n–3905–2010.html
[59] Ten pat, 3 str.
[60] Įstatymas Nr. 3905/2010: Kinematografijos meno stiprinimas ir plėtra bei kitos nuostatos, Vyriausybės leidinys 219/A/23–12–2010 (kodifikuota redakcija), 2 skyrius, 3 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/kat–politismos/n–3905–2010.html

gautos pajamos už IPTV, UAVŽP, audiovizualinio prenumeratorių ar turinio platformų sugeneruojamas pajamas. Priėmus Įstatymą Nr. 4779/2021 reguliavimas buvo papildomai suderintas su AVŽP direktyvos logika ir aiškiau orientuotas į UAVŽP teikėjus. **Kitaip tariant, jei paslaugų teikėjas pajamas gauna iš IPTV, UAVŽP ar panašių audiovizualinių paslaugų, dalis šių pajamų turi būti nukreipta į nacionalinio turinio kūrimą.** Taigi, Graikijoje finansinis įpareigojimas yra aiškiai susietas ne tik su pačia investavimo prievole, bet ir su tuo, kad finansavimas būtų nukreiptas į kūrinius, turinčius pakankamai stiprų ryšį su Graikijos kalba, teritorija ir vietos ekonomika.

Papildomai, AVŽP direktyvos 13 straipsnio logika GRAIKIJOS ĮSTATYMO NR. 4779/2021 17 straipsnyje nustatyta[61], kad UAVŽP teikėjai privalo užtikrinti, jog ne mažiau kaip 30 proc. jų katalogo sudarytų Europos kūriniai, kuriems taip pat turi būti suteikiamas matomumas kataloge. Paslaugų teikėjai kasmet privalo pateikti Graikijos nacionalinei radijo ir televizijos tarybai (E.S.R.) informaciją apie šio reikalavimo įgyvendinimą.

Papildomai nustatyta, kad kitose ES valstybėse įsteigti UAVŽP teikėjai, jeigu jų paslaugos yra specialiai nukreiptos į Graikijos auditoriją, privalo kasmet skirti 1,5 proc. savo apyvartos, susijusios su veikla Graikijoje.[62] Šis finansinis įpareigojimas gali būti įgyvendinamas:

- investuojant į graikų audiovizualinių kūrinių gamybą;
- įsigyjant dar neišleistų graikų audiovizualinių kūrinių teises;
- arba pervedant lėšas į specialią EKOME sąskaitą, skirtą Graikijos prodiuserių rėmimui.[63]

Įstatyme taip pat nustatyta, kad paslauga laikoma nukreipta į Graikijos auditoriją, jeigu ji reklamuojama Graikijos vartotojams, paslaugos pagrindinė kalba yra graikų kalba (įskaitant subtitrus) arba paslaugų turinys bei reklama orientuoti į Graikijos visuomenę.[64] Šis kriterijų rinkinys yra labai svarbus, nes leidžia **Graikijai taikyti finansinį įpareigojimą ne tik savo jurisdikcijoje įsteigtiems paslaugų teikėjams, bet ir užsienio UAVŽP platformoms, kurios faktiškai veikia Graikijos rinkoje**.

Tai atitinka AVŽP direktyvos logiką, pagal kurią valstybės narės gali reikalauti finansinio prisidėjimo iš jų rinką pasiekiančių užsakomųjų paslaugų teikėjų, net jei šie yra įsteigti kitoje valstybėje narėje. Papildomai pažymėtina, kad graikų audiovizualinio kūrinio sąvoka apima ir vadinamuosius autonominius audiovizualinius kūrinius, kaip tai numatyta Įstatymo Nr. 4487/2017 20 straipsnio 2 dalyje. Tačiau ir tokiais atvejais kūrinio pripažinimui graikišku taikomi tie patys Įstatymo Nr. 3905/2010 3 straipsnio 1–3 dalių kriterijai.[65]

Be to, Graikijoje įsteigtiems paslaugų teikėjams leidžiama iš savo finansinio įpareigojimo atskaityti analogiškas įmokas, kurias jie sumokėjo kitose ES valstybėse narėse, į kurias nukreipia savo paslaugas. Taip siekiama išvengti dvigubo apmokestinimo.[66] Įstatyme taip pat numatyta, kad mažos apyvartos arba mažos auditorijos paslaugų teikėjams šie reikalavimai netaikomi, vadovaujantis Europos Komisijos gairėmis.[67]

Remiantis Graikijos įstatymu: „Kitose valstybėse narėse įsisteigę UAVŽP teikėjai per kiekvienų metų pirmąjį pusmetį **privalo pranešti ESR apie savo praėjusių metų apyvartą Graikijoje. Jei paslaugų teikėjas nepateikia pirmiau nurodytos informacijos arba nesumoka finansinio įnašo, ESR gali įpareigoti apriboti jo paslaugų transliavimą Graikijoje.** Gavusi prašymą, ESR privalo bendradarbiauti su kitų valstybių narių valdžios institucijomis, pateikdama joms reikiamą informaciją apie Graikijoje įsisteigusį UAVŽP teikėją, skirtą tų valstybių narių visuomenei, kad tos

[61] Law 4779/2021 – Government Gazette 27/A/20–2–2021 (Codified), 17 str. Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/index.php/nomos–4779–2021–phek–27a–20–2–2021.html
[62] Ten pat, 17 str., 2 d. Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/index.php/nomos–4779–2021–phek–27a–20–2–2021.html
[63] ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ.4339 ΦΕΚ A 133/29.10.2015. Prieiga internetu: https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/127264/nomos–4339–2015.
[64] Law 4779/2021 – Government Gazette 27/A/20–2–2021 (Codified), 17 str. Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/index.php/nomos–4779–2021–phek–27a–20–2–2021.html
[65] European Audiovisual Observatory, Investing in European works: the obligations on VOD providers, 2022, Greece, 43 p. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–VOD–services/1680a6889c
[66] Ten pat, 17 str. 3 d.
[67] Ten pat, 17 str. 5 d.

valstybės narės galėtų apskaičiuoti joms numatytą įnašą.“[68] Įpareigojimas vykdomas investuojant į graikiškus kūrinius, perkant jų teises arba mokant į specialią EKOME sąskaitą.

Tai rodo, kad Graikijoje taikomas mišrusis modelis. Nors pats finansinis įpareigojimas yra aiškiai nustatytas procentine išraiška, audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams paliekama tam tikra laisvė pasirinkti, kokiu būdu šį įpareigojimą vykdyti. Jie gali investuoti tiesiogiai į turinio kūrimą, įsigyti teises į būsimus kūrinius arba mokėti į fondą. Dėl to Graikijos modelis nėra vien tik klasikinis „įnašas į fondą“ ar vien tik „tiesioginių investicijų“ modelis — jis jungia abu elementus.

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant galima teigti, kad Graikija Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių nuostatas įgyvendina gana aiškiai ir struktūruotai. Graikijos modelis buvo kuriamas siekiant suderinti du tikslus. Pirmasis – užtikrinti, kad tarptautinės transliavimo platformos, gaunančios pajamas Graikijos rinkoje, prisidėtų prie vietinės audiovizualinės produkcijos finansavimo. Antrasis – išvengti pernelyg griežto reguliavimo, kuris galėtų mažinti šalies patrauklumą tarptautinėms platformoms arba didinti administracinę naštą. Todėl pasirinktas santykinai nedidelis finansinės prievolės tarifas bei lankstus jos įvykdymo mechanizmas. Pagrindinis finansinis įpareigojimas sudaro 1,5 proc. atitinkamos apyvartos ir taikomas tiek nacionaliniams, tiek į Graikijos rinką nukreiptiems kitose ES valstybėse įsteigtiems užsakomųjų audiovizualinių paslaugų teikėjams. Šis įpareigojimas gali būti vykdomas keliais būdais, todėl Graikijos modelis laikytinas mišriuoju. Kartu teisės aktuose gana detaliai apibrėžta, kas laikoma graikų audiovizualiniu kūriniu ir kada užsienio paslaugų teikėjo veikla laikoma nukreipta į Graikijos auditoriją.

Vertinant šį modelį Lietuvos kontekste, Graikijos pavyzdys rodo, kad Direktyvos nuostatos gali būti įgyvendinamos ne tik nustatant bendrą pareigą investuoti, bet ir labai aiškiai apibrėžiant, į kokį turinį turi būti investuojama, kokiais kriterijais nustatomas nacionalinis kūrinys ir kada finansinė prievolė taikoma kitose valstybėse įsteigtiems paslaugų teikėjams. Tai suteikia reguliavimui daugiau aiškumo ir sumažina interpretavimo riziką.

3.2.4. Lyginamoji analizė

Atlikta Lenkijos, Ispanijos ir Graikijos analizė rodo, kad Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas ES valstybėse gali būti grindžiamas skirtingais reguliavimo modeliais, priklausomai nuo valstybės kultūros politikos tikslų, rinkos dydžio, administracinių pajėgumų. Nors visos trys nagrinėtos valstybės taiko finansinius įpareigojimus užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams (UAVŽP ir linijinės audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams), jų pasirinkti mechanizmai ir reguliavimo intensyvumas reikšmingai skiriasi.

6 lentelė. ES AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymo užsienio šalių praktikoje (Lenkija, Ispanija, Graikija) lyginamoji analizė

Analizė	Lenkija	Ispanija	Graikija
Direktyvos 13 str. 2–3 dalies taikymo aspektai	Taiko ir taikymą numato Lenkijos Kinematografijos įstatymo nuostatos.	Taiko ir taikymą numato Ispanijos Bendrasis audiovizualinės komunikacijos įstatymas.	Taiko ir taikymą numato du teisės aktai: Dėl kino meno rėmimo ir plėtros 3905/2010 ir 4779/2021 įstatymai.
Finansinių įpareigojimų forma	Netiesioginis finansinis įpareigojimas į PISF, kuris yra naudojamas nacionalinio kino ir audiovizualinio turinio finansavimui.	Mišrus finansinis įpareigojimas 1) gali būti įgyvendinama per tiesiogines investicijas į kūrinių gamybą, 2) teisių į kūrinius įsigijimą arba 3) įnašus į specializuotą fondą.	Mišrus finansinis įpareigojimas. Vietiniai ir kitose valstybėse įsteigti paslaugų teikėjai savo prievolę gali įvykdyti vienu iš trijų būdų: 1. Investuodami į graikų audiovizualinių kūrinių gamybą; 2. Įsigydami teises į dar neišleistus graikų audiovizualinius kūrinius;

[68] Law 4779/2021 – Government Gazette 27/A/20–2–2021 (Codified), 17 str. 4 d. Prieiga internetu: https://www.e–nomothesia.gr/index.php/nomos–4779–2021–phek–27a–20–2–2021.html

Analizė	Lenkija	Ispanija		Graikija
				3. Pervesdami lėšas į specialią Nacionalinio audiovizualinės žiniasklaidos ir komunikacijos centro. E.K.O.M.E. sąskaitą, skirtą Graikijos prodiuserių rėmimui.
Kam taikoma	1) Kino teatrų operatoriams; filmų platintojams; 2) televizijos programų transliuotojams; 3) kitose ES valstybėse įsteigtiems televizijos transliuotojams, gaunantiems pajamas Lenkijoje; 4) skaitmeninių platformų operatoriams; 5) kabelinės televizijos operatoriams; 6) UAVŽP teikėjams; kitose ES valstybėse įsteigtiems UAVŽP teikėjams, gaunantiems pajamas Lenkijoje; 7) visuomeniniam televizijos transliuotojui (taikoma pareiga investuoti 1,5 proc. abonentinio mokesčio pajamų į filmų gamybą).	1) Privatūs televizijos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams; 2) UAVŽP teikėjams ir kitose ES valstybėse įsteigtiems UAVŽP teikėjams, veikiantiems Ispanijos rinkoje.	Visuomeninis televizijos audiovizualinės komunikacijos paslaugų tiekėjas.	1) Graikijos visuomeniniam transliuotojui ERT; 2) privatiems televizijos operatoriams; 3) mokamos televizijos bendrovėms; 4) telekomunikacijų ir naujų technologijų bendrovėms, teikiančioms audiovizualines paslaugas internetu ar mobiliuoju ryšiu (IPTV, UAVŽP platformos) tiek Graikijos, tiek įsteigtoms ES šalyse teikiančios paslaugas Graikijos auditorijai.
	Finansiniai įsipareigojimai taikomi tiek Lenkijoje, tiek UAVŽP paslaugų teikėjams, kurie įsikūrę užsienyje, bet sugeneruoja atitinkamą dydį pajamų Lenkijos teritorijoje.	Finansiniai įsipareigojimai taikomi audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams įsteigtiems Ispanijoje, ir paslaugų teikėjams, kurie generuoja pajamas Ispanijoje, bet veikia už Ispanijos ribų.		Finansinis įpareigojimas taikomas Graikijoje įsteigtiems paslaugų teikėjams, tiek kitose šalyse veikiantiems, bet paslaugą taikant specialiai Graikijos auditorijai.
Ribos / išimtys	1. UAVŽP teikėjai, kurių paslaugų naudotojų skaičius neviršija 1 proc. visų interneto naudotojų Lenkijoje, yra atleidžiami nuo įmokų; 2. Mažieji šios rinkos dalyviai – mikroįmonės..	1) pajamos Ispanijos rinkoje per ankstesnius finansinius metus nesiekia 10 mln. Eur, nuo finansinio įsipareigojimo yra atleidžiami; 2) kai pajamos siekia ar viršija 10 mln. Eur, privalo skirti 5 proc. metinių pajamų Europos kūrinių finansavimui;	Nepriklausomai nuo uždirbamų pajamų įpareigojama sumokėti 6 proc. pajamų.	Nedetalizuojama – nėra.
Dydis	1,5 proc. pajamų uždirbtų Lenkijos teritorijoje.	5 proc. metinių pajamų.	6 proc. metinių pajamų.	1,5 proc. metinių pajamų už audiovizualinės žiniasklaidos paslaugas.

Analizė	Lenkija	Ispanija	Graikija
Kaip apskaičiuojamas finansinės įmokos dydis	UAVŽP teikėjai atlieka įmoką PISF, kurios dydis sudaro 1,5 proc. pajamų, gautų iš mokesčių už prieigą prie viešai teikiamų UAVŽP arba pajamų, gautų iš komercinių pranešimų transliavimo, jeigu šios pajamos atitinkamu ataskaitiniu laikotarpiu yra didesnės	Privatūs UAVŽP teikėjai privalo investuoti apie 5 proc. metinių pajamų, o viešieji transliuotojai (audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai) apie 6 proc. metinių pajamų. Šie 6 proc. paskirstomi taip: Ne mažiau kaip 70 proc. skiriama nepriklausomų prodiuserių audiovizualiniams kūriniams.	1,5 proc. pajamų nuo paslaugos, kuri specialiai nukreipta į Graikijos auditoriją. Tai nustatoma pagal kelis požymius, ypač jei: 1) paslauga reklamuojama Graikijos auditorijai; 2) pagrindinė paslaugos kalba yra graikų kalba, net jei turinys pateikiamas su subtitrais; 3) paslaugų turinys ar komerciniai pranešimai yra skirti Graikijos auditorijai arba yra konkrečiai su ja susiję.

Šaltinis: parengta Vertintojo

Lenkijos modelis grindžiamas netiesioginio investavimo logika. Šioje valstybėje finansinis įpareigojimas įgyvendinamas per nustatyto dydžio įmokas į specializuotą nacionalinį fondą – Lenkijos PIFS. Toks modelis pasižymi santykiniu paprastumu, nes nereikalauja iš paslaugų teikėjų tiesiogiai investuoti į konkrečius kūrinius ar prisiimti turinio vystymo rizikos. Lenkijos modelis išsiskiria itin plačia finansinio įpareigojimo taikymo apimtimi. Įmokos taikomos ne tik televizijos transliuotojams ir UAVŽP platformoms, bet ir retransliuotojams, kabelinių tinklų operatoriams, skaitmeninėms platformoms bei kino sektoriaus dalyviams. Kartu įstatyme numatytos proporcingumo priemonės – išimtys mažiems rinkos dalyviams, teritorinis pajamų atribojimas bei specialus visuomeninio transliuotojo reguliavimas. Tai rodo, kad Lenkijos sistema grindžiama plačios audiovizualinės vertės grandinės finansavimo logika, kuri peržengia siaurą AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių perkėlimo modelį. Tokio pobūdžio reguliavimas yra orientuotas į administracinį aiškumą, proporcingumą ir stabilų lėšų surinkimą. Tačiau kartu toks modelis mažiau skatina tiesioginį platformų įsitraukimą į nacionalinio turinio kūrimą ir partnerystes su vietos kūrėjais.

Ispanijos modelis yra gerokai aktyvesnis ir platesnis. Šioje valstybėje finansinis įpareigojimas nėra suprantamas vien kaip pareiga sumokėti įmoką, bet kaip platesnė pareiga finansuoti Europos ir nacionalinį audiovizualinį turinį. Nors praktikoje paslaugų teikėjams paliekama galimybė pasirinkti tarp kelių įsipareigojimo įgyvendinimo būdų – tiesioginės investicijos, teisių įsigijimo ar įmokų į fondus – pats modelis iš esmės orientuotas į aktyvų rinkos dalyvių dalyvavimą turinio finansavimo procese. Be to, Ispanijoje nustatyti ne tik kiekybiniai, bet ir **kokybiniai reikalavimai: dalis investicijų turi būti nukreipta nepriklausomiems prodiuseriams, kūriniams regioninėmis kalbomis, moterų kuriamiems projektams, kino filmams, animacijai ir dokumentikai.** Papildomai, skirtingai nei Lenkijoje, Ispanijos modelyje finansinis įpareigojimas nėra aiškiai taikomas retransliuotojams ar kabelinių tinklų operatoriams kaip savarankiškai subjektų kategorijai. Modelis pirmiausia orientuotas į audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus, turinčius redakcinę atsakomybę, t. y. televizijos transliuotojus ir UAVŽP teikėjus. Todėl Ispanijos sistema laikytina siauresne ir artimesne klasikinei AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių logikai nei Lenkijos modelis, kuris apima platesnę audiovizualinės vertės grandinę. Taigi, šis modelis neapsiriboja vien finansinių srautų užtikrinimu – jis naudojamas kaip aktyvi kultūros politikos priemonė, leidžianti kryptingai formuoti pageidaujamą nacionalinės audiovizualinės rinkos struktūrą. Kita vertus, tai kartu yra ir administraciškai sudėtingiausias modelis, reikalaujantis stiprios priežiūros, detalių ataskaitų, aiškaus investicijų kvalifikavimo ir pakankamų institucinių pajėgumų.

Graikijos modelis užima tarpinę vietą tarp Lenkijos ir Ispanijos. Čia nustatytas 1,5 proc. finansinis įpareigojimas, tačiau kartu numatyti keli jo įgyvendinimo būdai: tiesioginės investicijos į graikų audiovizualinius kūrinius, teisių į dar neišleistus kūrinius įsigijimas arba lėšų pervedimas į specialų fondą. Šis modelis išsiskiria tuo, kad labai aiškiai apibrėžia, kas laikoma nacionaliniu kūriniu, t. y. kokius kalbinius, teritorinius ir ekonominius kriterijus kūrinys turi atitikti, kad būtų laikomas graikišku. **Be to, Graikija detaliai reglamentuoja, kada kitoje ES valstybėje įsteigta UAVŽP platforma laikoma nukreipusi bei savo paslaugas teikianti Graikijos auditorijai.** Taip pat Graikijos modelis yra platesnis nei klasikinis AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių perkėlimas siaurąja prasme, nes finansinis įpareigojimas siejamas ne vien su redakcine atsakomybe, bet ir su ekonomine veikla audiovizualinio turinio distribucijos bei komercializavimo grandinėje. Ypač svarbu tai, kad įpareigojimas taikomas ir telekomunikacijų

bendrovėms, kai jos teikia IPTV ar UAVŽP, t. y. veikia ne tik kaip techniniai ryšio operatoriai, bet ir kaip audiovizualinio turinio platformos.

Tokiu būdu AVŽP direktyvos perkėlimas čia grindžiamas ne tik finansine prievole, bet ir aiškiu reguliavimo objektų apibrėžimu. Šis modelis suteikia daugiau teisinio tikrumo, tačiau tuo pačiu reikalauja gana detalaus kriterijų administravimo.

Lyginant šias tris valstybes, galima išskirti tris pagrindines kryptis.

Pirma, valstybės skiriasi pagal tai, kiek aktyviai jos nori įtraukti pačius paslaugų teikėjus į nacionalinio turinio kūrimą. Lenkija pasirinko labiau centralizuotą, fondinį modelį, Ispanija – intervenciškesnį investicinį modelį, o Graikija – mišrų variantą.

Antra, skiriasi proporcingumo užtikrinimo mechanizmai. Lenkija taiko aiškius, lengvai patikrinamus slenksčius, Ispanija labiau remiasi pajamų kriterijais ir diferencijuotu reguliavimu, o Graikija daugiau dėmesio skiria turinio kvalifikavimui ir rinkos nukreiptumo kriterijams.

Trečia, skiriasi kultūros politikos ambicijos mastas. Ispanija aiškiai naudoja reguliavimą kaip priemonę formuoti pageidaujamą kultūrinį rezultatą, tuo tarpu Lenkija daugiau koncentruojasi į stabilų finansinį mechanizmą, o Graikija – į aiškų ryšį tarp finansinės prievolės ir nacionalinio turinio.

Vertinant šiuos modelius Lietuvos kontekste, pirmiausia svarbu atsižvelgti į Lietuvos rinkos dydį ir administracinius pajėgumus. Lietuvos audiovizualinė rinka yra santykinai maža, todėl pernelyg sudėtingas ir daugiasluoksnis modelis, panašus į Ispanijos, galėtų sukurti neproporcingai didelę administracinę naštą tiek reguliuotojui, tiek rinkos dalyviams. Be to, toks modelis reikalautų itin aiškių ir detalių taisyklių dėl to, kokios investicijos laikytinos tinkamomis, kaip jos turi būti apskaitomos, kokie kūriniai laikomi kvalifikuotais ir kaip turi būti vertinami kokybiniai kriterijai. Tai galėtų būti veiksminga didelėje rinkoje, tačiau Lietuvos sąlygomis toks modelis galėtų būti pernelyg sudėtingas pradiniam AVŽP direktyvos įgyvendinimo etapui.

Kita vertus, vien tik Lenkijos tipo fondinis modelis Lietuvai galėtų būti patrauklus dėl administracinio paprastumo ir aiškumo. Jis leistų sukurti stabilų finansinį srautą nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimui, ypač jei lėšos būtų kaupiamos ir paskirstomos per jau veikiančią ar lengvai pritaikomą instituciją. Toks modelis taip pat gerai dera su proporcingumo principu, nes leidžia gana paprastai nustatyti aiškias išimtis mažiems rinkos dalyviams. Vis dėlto vien fondinis modelis galėtų būti mažiau veiksmingas, jeigu Lietuvos tikslas būtų ne tik surinkti lėšas, bet ir paskatinti pačias platformas aktyviau investuoti į lietuviško turinio kūrimą, bendradarbiauti su vietos prodiuseriais ir prisidėti prie ilgalaikės sektoriaus plėtros.

Dėl šios priežasties Lietuvos poreikiams, vertinant tik iš nagrinėtų šalių praktikos, viena iš potencialiai aktualių alternatyvų Lietuvai galėtų būti tinkamas **tarpinis, mišrus modelis, artimesnis Graikijos variantui, tačiau su Lenkijos aiškumo elementais.**

Remiantis atlikta analize, Lietuva galėtų atkreipti dėmesį į kelis esminius aspektus:

- Jei būtų pasirenkama įvesti finansinį įpareigojimą, būtina numatyti aiškius ir objektyvius išimčių kriterijus mažiems rinkos dalyviams. Šiuo požiūriu Lenkijos patirtis yra ypač naudinga;
- Būtina aiškiai reglamentuoti, kada kitose valstybėse įsteigta platforma laikoma veikiančia Lietuvos rinkoje. Šiuo klausimu itin vertinga Graikijos patirtis;
- Lietuva turėtų apsispręsti, ar jos **tikslas yra tik užtikrinti papildomą finansinį srautą sektoriui, ar ir aktyviai formuoti pageidaujamas turinio kategorijas, pavyzdžiui, skatinti lietuvių kalbą, nepriklausomus prodiuserius ar tam tikrų žanrų kūrinius.** Jeigu būtų siekiama antrojo tikslo, vertėtų atsižvelgti į Ispanijos patirtį, tačiau taikyti ją santūriau ir paprasčiau.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvai nebūtų tikslinga mechaniškai perkelti nei vienos iš nagrinėtų valstybių modelio. Ispanijos modelis Lietuvos rinkai potencialiai galėtų būti per sudėtingas dėl administracinės naštos, mažų valstybių taikomos reguliavimo praktikos, Lenkijos modelis – paprastas ir praktiškas, tačiau galbūt pernelyg pasyvus siekiant aktyviau įtraukti platformas į nacionalinio turinio kūrimą, o Graikijos modelis – artimiausias subalansuotam variantui. Todėl racionaliausias kelias Lietuvai galėtų būti mišrus modelis: **aiškus, proporcingas ir administruojamas per nesudėtingas taisykles, tačiau kartu leidžiantis finansinį įpareigojimą įvykdyti keliais būdais**

ir nukreipiant jį į aiškiai apibrėžtą nacionalinį audiovizualinį turinį. Toks sprendimas sudarytų sąlygas suderinti kultūros politikos tikslus, rinkos proporcingumą ir administracinį įgyvendinamumą.

Toliau analizuojamos atrinktos 3 ES valstybės šalys, kurios netaiko AŽDP 13 straipsnio 2–3 dalių nacionalinėje teisėje.

3.2.5. Latvija

Oficialiojoje komunikacijoje[69] Latvijos institucijos deklaruoja, jog didžioji dalis AVŽP nuostatų į nacionalinę teisę buvo perkelta dar 2020 metais. Vis dėlto, žiniasklaidos teisės aktų tobulinimo procesas šalyje tebevyksta. 2024 m. Latvijoje buvo inicijuotos viešosios konsultacijos ir vykdytos teisėkūros veiklos, susijusios su Visuomenės elektroninės masinės žiniasklaidos įstatymo pakeitimais bei bendru žiniasklaidos reguliavimo tobulinimu.[70] Tai indikuoja, jog nepaisant formalaus AVŽP direktyvos perkėlimo termino pabaigos, nacionalinė teisinė bazė vis dar yra adaptuojama, siekiant atsakyti į praktinius įgyvendinimo iššūkius. Papildomai, turimi šaltiniai nepateikia aiškaus patvirtinimo, ar AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalis, numatanti finansinį įpareigojimą audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, yra visiškai perkelta į Latvijos teisinę sistemą ir praktiškai įgyvendinama. Nors AVŽP direktyva leidžia tokius įpareigojimus, Europos teisėkūros analizės[71], [72]ir valstybių narių praktikų apžvalgos nepatvirtina, jog Latvijos teisinėje sistemoje yra pilnai įtvirtintas ir praktiškai veikiantis mechanizmas, kuris įpareigotų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus finansiškai prisidėti prie vietinio ar Europinio turinio kūrimo.

FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO ĮVEDIMAS

Latvijoje Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas šiuo metu yra svarstomas teisėkūros procese.[73] Šiuo metu yra įgyvendinamas teisės akto projektas „Kino įstatymo pakeitimai“ siekiant įvertinti galimus pakeitimus bei AVŽP gilesnį pritaikymą Latvijoje. Įstatymo projekto tikslas – taikyti Latvijos Respublikoje Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos 13(2) straipsnį, nustatant elektroninės žiniasklaidos, teikiančios užsakomąsias audiovizualines paslaugas Latvijos teritorijoje, įpareigojimą finansiškai dalyvauti kuriant Europos audiovizualinius kūrinius.[74]

Teisės akto projekto anotacijoje atliekamas pradinis poveikio vertinimas, kuriame analizuojamos galimos reguliavimo alternatyvos, įskaitant finansinio įpareigojimo UAVŽP teikėjams įvedimą. Siekiant užtikrinti Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos 13(2) straipsnio reikalavimų perkėlimą į Latvijos teisės aktus, Įstatymo projekte numatyti Kino įstatymo ir kartu su juo susijusio įstatymo projekto „Elektroninės žiniasklaidos įstatymo pakeitimai“ (24–TA–188) pakeitimai.[75]

---

[69] Sabiedrības līdzdalība, 24–TA–187, Likumprojekts (grozījumi)Anotācija (ex–ante)MK sēdes protokollēmuma projekts. Prieiga internete: https://tapportals.mk.gov.lv/public_participation/331eb056–1eca–49c8–aed2–e799e64c13c8

[70] Europos Komisija, 2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Latvia (Rengiant 2025 m. ataskaitas), 2024. (Analizuojami teisėkūros procesai, įskaitant viešąsias konsultacijas dėl žiniasklaidos įstatymų Latvijoje). Prieiga internetu: https://commission.Europa.eu/document/download/df89e669–a19b–4ac9–bdd1–d3b1e5737b28_en?filename=18_1_63951_coun_chap_latvia_en.pdf

[71] Europos Parlamentas (Kultūros ir švietimo komitetas), Background Analysis: Implementation of the revised Audiovisual Media Services Directive (AVMSD), 2022. (Apžvelgiamos valstybių narių galimybės ir pareigos taikant finansinius įpareigojimus paslaugų teikėjams). Prieiga internetu: https://www.Europarl.Europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733100/IPOL_STU(2022)733100_EN.pdf

[72] European Audiovisual Observatory, AVMSD transposition highlights – Latvia. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/avmsd–transposition–info–sheet–lv–/1680a46494?

[73] Valsts kanceleja, Teisės akto projekto „Kino įstatymo pakeitimai“ ex–ante poveikio vertinimo ataskaita (anotacija), vystymo pagrindinas – Ministerijos / įstaigos iniciatyva. Prieiga internetu: https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/5d0c8e87–6316–447f–bc3f–0e275f48ac09#

[74] Ten pat. Prieiga internete: https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/5d0c8e87–6316–447f–bc3f–0e275f48ac09

[75] Ten pat

Siūloma pakeisti Latvijos Elektroninės Žiniasklaidos Įstatymą (angl. *„Electronic Mass Media Law“*) ir UAVŽP teikėjams, kurių paslaugos yra prieinamos naudotojams prenumeratos principu, prie Europos kūrybos prisidėti reikėtų:

- Tiesiogiai finansuojant į Europos kūrinius, sukurtus Latvijoje;
- Įgaunant transliavimo teisę latviškų kūrinių, sukurtų kitų paslaugų Teikėjų ar nepriklausomai;
- Ir/ar investuojant į Nacionalinį Kino Centrą, kuris remia latviško kino kūrybą.[76]

Taip pat yra pažymima, jog tokia prievolė atsirastų ne tik Latvijos ar jai priklausantiems paslaugų teikėjams, bet ir tokiems Teikėjams, kurie yra įsteigti kitose ES šalyse ir veikia Latvijoje.[77]

Manoma, jog šie pakeitimai užtikrins kultūros ir žiniasklaidos politikos tikslų įgyvendinimą, padidinant nacionalinio turinio dalį bendroje žiniasklaidos turinio pasiūloje, o pasiūla leidžia pasiekti skirtingą auditoriją ir siūlo aukštos kokybės bei paklausų turinį skirtingai Latvijos auditorijai, skatinant nacionalinio turinio augimą ir turinio įvairovę.

MOKESČIO DYDIS

Remiantis anotacija, buvo nuspręsta, jog UAVŽP teikėjai privalės investuoti į audiovizualinio turinio kūrimą latvių kalba, pasirinkdami galimybę arba patys kurti turinį latvių kalba (ką jau šiuo metu daro Latvijoje registruotos įmonės, pavyzdžiui, ribotos atsakomybės bendrovė „Tet“, ribotos atsakomybės bendrovė „Latvijas Mobilais Telefons“ ir kt.), arba pirkti Latvijos filmus savo katalogui, arba mokėti įmokas į Nacionalinio kino centro biudžetą – prievolė investuoti 3,5 proc. pajamų, gautų už prenumeruojamas audiovizualines paslaugas pagal pareikalavimą. Įstatymo projekte numatytas 3,5 proc. finansinio įpareigojimo dydis nėra grindžiamas vienu konkrečiu kriterijumi, bet nustatytas remiantis teisėkūros procese atliktu poveikio vertinimu. Sprendimas daugiau nebuvo detalizuojamas.

APIBENDRINIMAS

Remiantis naujausiais / atnaujintais duomenimis[78], Latvijoje AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalies įgyvendinimas perėjo iš svarstymo stadijos į konkrečių teisės aktų pakeitimų priėmimo procesą. 2026 m. liepos 7 d. Latvijos Ministrų kabinetas pritarė Elektroninės žiniasklaidos įstatymo pakeitimų projektui, susijusiam su finansinio įpareigojimo taikymu UAVŽP – galutinis sprendimas dar turi būti priimtas Latvijos Seime, kur jis bus kartu svarstomas su Kino įstatymo numatytais pokyčiais.[79]

Kaip ir minėta prieš tai, svarstomas mišrus modelis, leidžiantis pasirinkti finansinio įpareigojimo įgyvendinimo būdą **UAVŽP teikėjams, skiriant 3,5 proc. arba 300 tūkst. Eur paramą audiovizualiniam sektoriui Lenkijoje.** [80] „Kultūros ministerija apskaičiavo, kad tokiu būdu užsienyje registruoti UAVŽP paslaugų teikėjai **kasmet galėtų įmokėti į Nacionalinio kino centro (NKC) biudžetą 600 tūkst. eurų**, kas papildytų konkursų būdu skirstomą finansavimą Latvijos filmų kūrimui.“[81] Latvijoje finansinis įpareigojimas būtų taikomas ne visiems UAVŽP teikėjams, o tik tiems, kurie nėra laikomi mažos apyvartos ar siauros auditorijos paslaugų teikėjais. Pagal NEPLP[82] taikomus kriterijus,

[76] Ten pat
[77] Likumprojekts (grozījumi), Grozījumi Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, 24–TA–188. Prieiga internete: https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/e7458643–7dbc–4568–a5d9–64154984adc4/preview
[78] Delfi, Raivis Spalvēns, „Latvijos vyriausybė pritarė „Netflix“ mokesčiui, kuris leistų skirti 600 tūkst. eurų vietiniam kinui“, 2026.07.07 Nuoroda internete: https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/latvijos-vyriausybe-pritare-netflix-mokesciui-kuris-leistu-skirti-600-tukst-euru-vietiniam-kinui-120273133 (žiūrėta 2026–07–27)
[79] Latvia Valsts kanceleja, 2026 m. liepos 7 d. Ministrų kabineto posėdžio protokolas Nr. 36, 46–47 str. Šaltinis internetu: https://tapportals.mk.gov.lv/meetings/protocols/aa2ba727-0769-4793-89fa-932af28fafe2#meeting-protocol-preview-36
[80] Delfi, Raivis Spalvēns, „Latvijos vyriausybė pritarė „Netflix“ mokesčiui, kuris leistų skirti 600 tūkst. eurų vietiniam kinui“, 2026.07.07 Nuoroda internete: https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/latvijos-vyriausybe-pritare-netflix-mokesciui-kuris-leistu-skirti-600-tukst-euru-vietiniam-kinui-120273133 (žiūrėta 2026–07–27)
[81] Ten pat
[82] NEPLP (Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes), 2023.gada 16.februāra lēmumu Nr.62/1-2, „Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes Vadlīnijas zema apgrozījuma un šauras auditorijas noteikšanaiun Eiropas audiovizuālu darbu nodrošināšanai audiovizuālu pakalpojumu pēc pieprasījuma katalogā“. Šaltinis internetu: https://www.neplp.lv/lv/media/5601/download?attachment=

maža apyvarta siejama su iki 2 mln. eurų metine apyvarta, o siaura auditorija – su mažesne nei 1 proc. auditorijos dalimi Latvijoje tarp panašaus tipo paslaugų.

Latvijos atvejis rodo, kad finansinio įpareigojimo UAVŽP platformoms įvedimas mažoje rinkoje yra nebe tik teorinė ar konsultacinė alternatyva – Latvijos Vyriausybė jau yra pritarusi atitinkamiems teisės aktų pakeitimams, o galutinis sprendimas perduotas Seimui. Modelis orientuotas į proporcingą ir tikslinį reguliavimą: jis taikomas audiovizualinių paslaugų pagal pareikalavimą teikėjams, numato kelis įpareigojimo įgyvendinimo būdus ir leidžia išimtis mažos apyvartos ar siaurai auditorijai skirtoms paslaugoms.

Lietuvos kontekste Latvijos pavyzdys aktualus tuo, kad jis parodo kompromisinį modelį tarp tiesioginio platformų apmokestinimo ir investicinės prievolės: paslaugų teikėjai gali patys investuoti į vietinį turinį, įsigyti jo rodymo teises arba mokėti įmoką į kino finansavimo instituciją. Tačiau kartu išlieka tos pačios rizikos, kurios buvo identifikuotos ir ankstesnėje analizėje: mažos rinkos jautrumas papildomoms sąnaudoms, administracinės kontrolės poreikis, aiškios pajamų deklaravimo metodikos būtinybė ir klausimas, ar vietinė audiovizualinė industrija pajėgi efektyviai įsisavinti papildomą finansavimą.

Analizuojant Latvijos atvejį galima išskirti keturias pagrindines rizikas:

1. Maža nacionalinė rinka. Latvijos audiovizualinė rinka yra viena mažiausių ES, todėl net ir nedidelis papildomas finansinis įpareigojimas gali turėti santykinai didesnį poveikį paslaugų teikėjams nei didelėse valstybėse.
2. Riboti administraciniai pajėgumai. Finansinio įpareigojimo įgyvendinimas reikalautų naujos pajamų deklaravimo, kontrolės ir lėšų administravimo sistemos.
3. Rizika didinti paslaugų kainas. Tarptautinės platformos galėtų papildomas sąnaudas perkelti galutiniams vartotojams.
4. Nepakankamas vietinės produkcijos pajėgumas. Jeigu būtų pasirinktas tiesioginių investicijų modelis, kyla klausimas, ar nacionalinė kūrybinė industrija galėtų kasmet įsisavinti papildomas investicijas.

Šios diskusijos savo pobūdžiu yra labai panašios į Estijoje vykusias konsultacijas. Lietuvos kontekste Latvijos patirtis demonstruoja, kad finansinio įpareigojimo įvedimui **mažoje rinkoje ypač svarbu užtikrinti proporcingumą ir administracinį paprastumą.**

3.2.6. Bulgarija

Remiantis Dimitrov, Petrov & CO.[83] Straipsniu, Bulgarijos AVŽP (2010/13/ES, atnaujinta versija 2018/1808/ES) perkėlimo į nacionalinę teisę analizė rodo, kad ši valstybė pasirinko ribotą, vadinamąjį **minimalų reguliavimo modelį, orientuotą į turinio skatinimą per kvotas**, tačiau atsisakant finansinių įnašų mechanizmo. Nacionalinėje teisėje, konkrečiai Radijo ir televizijos įstatyme, yra įtvirtinti reikalavimai **nelinijinių audiovizualinių paslaugų teikėjams užtikrinti, kad ne mažiau kaip 30 proc. jų katalogo sudarytų Europos kūriniai, taip pat numatyta pareiga užtikrinti šių kūrinių matomumą** (13 straipsnio 1 dalis.) Šie reikalavimai gali būti įgyvendinami įvairiomis priemonėmis, pavyzdžiui, išskiriant Europos kūrinius atskirose skiltyse, naudojant paieškos funkcijas ar taikant aktyvią jų sklaidą platformose.

Svarbu pažymėti, kad Bulgarija taiko proporcingumo principą, numatydama išimtis:

1. Labai mažoms įmonėms (kaip apibrėžta 2003 m. gegužės 6 d. Komisijos rekomendacijoje);
2. UAVŽP teikėjams, kurių auditorija sudaro mažiau nei 1 proc. visų šalyje teikiamų užsakomųjų garso ir vaizdo žiniasklaidos paslaugų auditorijos;
3. Tais atvejais, kai tai būtų nepraktiška arba nepagrįsta dėl garso ir vaizdo žiniasklaidos paslaugų pobūdžio ar turinio.

[83] DPC, The Audio–Visual Media Services Directive already implemented in the local Radio and Television Act, 2021 Vasario 24 d. Prieiga internete: https://www.dpc.bg/insights/the–audio–visual–media–services–directive–already–implemented–in–the–local–radio–and–television–act

Tokiu būdu siekiama išvengti perteklinės reguliacinės naštos mažesniems rinkos subjektams.

Esminė Bulgarijos pasirinkto modelio ypatybė yra ta, kad valstybė **neperkėlė AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalies, kuri suteikia galimybę nustatyti finansinius įnašus žiniasklaidos paslaugų teikėjams audiovizualinio turinio kūrimui finansuoti.** Kaip pažymima straipsnyje[84], Bulgarija sąmoningai nusprendė neįtvirtinti tokio mechanizmo nacionalinėje teisėje, todėl nei vietiniai, nei užsienio žiniasklaidos paslaugų teikėjai nėra įpareigoti mokėti įmokų, skirtų Europos ar nacionalinio audiovizualinio turinio gamybai finansuoti. Dėl šios priežasties praktikoje taip pat netaikoma ir 13 straipsnio 3 dalis, kuri leistų nustatyti finansinius įnašus kitose valstybėse įsisteigusiems, tačiau Bulgarijos rinką orientuojantiems paslaugų teikėjams.

Kino ir vietinio audiovizualinio turinio finansavimas Bulgarijoje vykdomas kitais kanalais. Pagrindinį vaidmenį atlieka Bulgarijos nacionalinis kino centras, kuris skiria valstybės paramą filmų scenarijų rengimui, projektų vystymui, vaidybinių, dokumentinių ir animacinių filmų gamybai, distribucijai, festivaliams ir Bulgarijos filmų tarptautinei sklaidai.[85] Parama skiriama konkurso būdu, projektus vertinant ekspertų komisijoms.

Papildomai Bulgarijoje taikoma kino gamybos skatinimo priemonė – iki 25 proc. tinkamų gamybos išlaidų grąžinimas.[86] Ši schema administruojama Bulgarijos nacionalinio kino centro, taikoma pagal Filmų industrijos įstatymą ir valstybės pagalbos taisykles ir nurodoma, kad vienam projektui taikomas grąžinimo limitas padidintas iki 5 mln. Eur.

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad Bulgarijos modelis grindžiamas vadinamąja „minkštąja“ reguliavimo forma, kai audiovizualinio turinio skatinimas užtikrinamas per turinio sudėties reikalavimus, mokesčių lengvatas ir finansavimą konkursų būdu, tačiau nesukuriant papildomų finansinių prievolių rinkos dalyviams. Bulgarijos atvejis patvirtina, kad galima apsiriboti kitais mechanizmais, neįvedant finansinių įnašų sistemos, nors tai kartu reiškia, kad audiovizualinio turinio finansavimas nėra papildomai stiprinamas per rinkos dalyvių įnašus.

Atliekant Bulgarijos AVŽP direktyvos įgyvendinimo analizę nenustatyta jokių požymių (teisėkūros iniciatyvų, viešų diskusijų ar projektų dėl mokesčių įvedimo), kad valstybė planuotų įgyvendinti 13 straipsnio 2–3 dalis, susijusias su finansiniais įnašais audiovizualinio turinio kūrimui. Nors Bulgarijos teisės aktuose nėra išsamiai įvardyti motyvai atsisakyti investicinės prievolės, analizuojant šalies reguliavimo sistemą galima išskirti keletą objektyvių priežasčių:

- Bulgarijos audiovizualinė rinka yra santykinai nedidelė, todėl papildomas finansinis reguliavimas galėtų sukurti neproporcingą administracinę naštą;
- Nacionalinė audiovizualinio sektoriaus politika daugiausia grindžiama tradicinėmis valstybės paramos priemonėmis bei Europos Sąjungos finansavimo instrumentais;
- Įstatymų leidėjas pasirinko neplėsti reguliavimo daugiau, nei reikalauja pati Direktyva.

Tokiu būdu Bulgarija išlaikė paprastesnį reguliavimo modelį ir išvengė papildomos administracinės sistemos kūrimo.ES lygmens tyrimai patvirtina, kad šių nuostatų perkėlimas yra fakultatyvus ir valstybėms narėms suteikiama diskrecija pasirinkti jų taikymo apimtį. Bulgarija pasirinko apsiriboti 13 straipsnio 1 dalies įgyvendinimu, nustatydama Europos kūrinių kvotas, tačiau atsisakydama finansinio įnašo mechanizmo. Viešojoje erdvėje taip pat nėra identifikuota teisėkūros iniciatyvų ar politikos dokumentų, kurie rodytų ketinimą keisti šį modelį artimiausiu laikotarpiu.

[84] Ten pat
[85] Bulgarian national film center, Funding, State support. Prieiga internetu: https://www.nfc.bg/en/funding/
[86] Bulgarian national film center, „25 proc. cash rebate is wating for you“, 2026. Prieiga internetu: https://www.nfc.bg/wp–content/uploads/2026/02/BG–Rebate–2026.pdf

3.2.7. Estija

Estijos nacionalinėje teisėje, konkrečiai Žiniasklaidos paslaugų įstatyme[87], jau yra įgyvendinti pagrindiniai AVŽP (2010/13/ES) reikalavimai. Žiniasklaidos paslaugų įstatyme[88] nustatyta, kad audiovizualinės paslaugos apima tiek televizijos, tiek UAVŽP) paslaugas, taip pat komercinę komunikaciją, įskaitant reklamą ir rėmimą. Be to, nacionalinėje teisėje įtvirtinti turinio reguliavimo aspektai, susiję su nepilnamečių apsauga, neapykantos ir smurto draudimu bei reklamos ribojimais. Taip pat Estija įgyvendino AVŽP direktyva 13 straipsnio 1 dalį, nustatydama, kad užsakomųjų audiovizualinių paslaugų kataloguose ne mažiau kaip 30 proc. turi sudaryti Europos kūriniai.[89]

Papildomai Estijoje vyksta aktyvus teisėkūros procesas, kuriuo siekiama būtent įgyvendinti AVŽP 13 str. 2–3 dalis.

Remiantis „ERR“ straipsniu[90] Estijoje planuojamas AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas yra susijęs su ketinimu įvesti finansinį įnašą UAVŽP platformoms, siekiant sustiprinti nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimą. Šią iniciatyvą vysto Estijos Kultūros ministerija, o ji taip pat įtvirtinta politiniu lygmeniu – koalicijos susitarime. Numatyta, kad įvedus tokį mechanizmą, į valstybės biudžetą kasmet būtų surenkama apie 700 000–1,5 mln. Eurų.

Planuojamas reguliavimas būtų taikomas **ne tik tarptautinėms platformoms, tokioms kaip „Netflix“, „Amazon Prime Video“ ar „Disney+“, bet ir vietiniams rinkos dalyviams,** tačiau numatomos reikšmingos išimtys. Visuomeninio transliuotojo ERR platforma „Jupiter“, taip pat Estijos nacionalinio archyvo ir Estijos kino instituto platformoms nebūtų taikomas finansinis įpareigojimas.[91] Tokios išimtys grindžiamos tuo, kad šios institucijos jau vykdo audiovizualinio turinio kūrimo ir sklaidos funkciją, o taip pat nėra komercinio pobūdžio arba nepatenka į nustatytas apyvartos ribas.

Svarbus reguliavimo elementas yra **apyvartos kriterijus** – **numatoma, kad finansinis įpareigojimas nebūtų taikomas mažesniems subjektams, kurių metinė apyvarta nesiekia 2 mln. Eurų.** Tokiu būdu siekiama užtikrinti proporcingumą ir išvengti perteklinės naštos smulkesniems rinkos dalyviams. Estijos Kultūros ministerijos atstovo nuomone, direktyvos tikslas yra užtikrinti papildomus finansinius įnašus iš tų platformų, kurios generuoja pajamas nacionalinėje rinkoje, tačiau pačios neprisideda prie vietinio ar Europos audiovizualinio turinio kūrimo.

Taip pat akcentuojama, kad tradiciniai transliuotojai ir viešosios platformos jau turi įpareigojimus kurti turinį, todėl taikomas papildomas finansinis įpareigojimas nėra laikomas būtinu. Šis požiūris atspindi siekį spręsti vadinamąją „free rider“ problemą, kai tarptautinės platformos naudojasi rinka, tačiau neprisideda prie jos turinio ekosistemos. Šiuo metu vyksta konsultacijos su suinteresuotomis šalimis, įskaitant telekomunikacijų operatorius ir platformų teikėjus. Planuojama, jog Įstatymo pakeitimai turėtų būti įgyvendinti per Žiniasklaidos paslaugų įstatymo pataisas.

Papildomai, planuojant įvesti finansinį įpareigojimą UAVŽP teikėjams, kaip ir minėta prieš tai, Estija aktyviai vykdo bei veda diskusijas su UAVŽP teikėjais, kitaip tariant, suinteresuotomis šalimis. 2024 m. Estija susisiekė su „Motion Pictures Association“ (toliau MPA), kuri atstovauja didžiausius kino gamintojus, tokius kaip „Amazon Prime“, „Netflix“, „Warner Bros“ ir kt., ir pasiūlė susipažinti su Estijos svarstomu finansiniu, pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalyse numatytu, įpareigojimu. Estijai pateikus finansinio įsipareigojimo pasiūlymą MPA kreipėsi[92] į Estijos vyriausybę su prašymu persvarstyti jų pasiūlymą, nes jame įžvelgia trūkumus, tokius kaip:

---

[87] Riigikogu, Žiniasklaidos paslaugų įstatymas, priimta 2010–12–16. Prieiga internetu: https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511012019003/consolide

[88] Ten pat

[89] Ten pat

[90] ERR, „Streaming platform tax to bring additional funds to Estonian state budget“, 2023 balandžio 27 d. Prieiga internetu: https://news.err.ee/1608960965/streaming–platform–tax–to–bring–additional–funds–to–estonian–state–budget

[91] Ten pat

[92] MPA EMEA, reply to Teavituskiri – Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi artikli 13 lõige 2 rakendamine, Brussels, 28 June 2024. Prieiga internete: https://adr-docs.karlerss.com/5TnvvyJvKI4DEeraWQxzC1VaFyAIeJgG/MPA%20reply%20to%20notification%20to%20implement%20Article%2013(2)%20Estonia.pdf

MOKESČIO DYDIS IR NE PROPORCINGUMAS

- Pagal MPA vertinimą, 5 proc. mokesčio dydis yra per didelis (didžiausias regione), o tai reikštų neproporcingai didelę finansinę naštą, ir, lyginant su kitomis regioninėmis šalimis;
- MPA pabrėžia, kad Estijos rinka yra labai maža, todėl net ir santykinai nedidelis finansinis įpareigojimas gali turėti neproporcingą poveikį platformų veiklai. Argumentuojama, kad tokio dydžio rinkoje finansiniai įnašai gali viršyti realią ekonominę grąžą ir mažinti investicijų patrauklumą.

DISKRIMINAVIMO RIZIKA TARP SKIRTINGŲ PASLAUGŲ TEIKĖJŲ

- MPA kritikuoja modelį, kuriame praktikoje taikymas nukreipiamas į UAVŽP platformas, o kiti audiovizualinės žiniasklaidos teikėjai (pvz., linijiniai transliuotojai) nėra įtraukiami. Teigiama, kad toks selektyvus taikymas gali kelti nediskriminavimo problemų, nes AVŽP direktyva apima visus žiniasklaidos paslaugų teikėjus.

NEAIŠKUS RYŠYS TARP MOKESČIO IR REALIŲ INVESTICIJŲ Į TURINĮ

- MPA pažymi, kad nėra garantijos, jog surinktos lėšos efektyviai pasieks audiovizualinio turinio kūrimą. Jei nėra aiškaus mechanizmo, kaip finansinis įpareigojimas tiesiogiai prisideda prie kūrybos finansavimo, tokia sistema gali būti laikoma neefektyvia.

RIZIKA MAŽINTI TURINIO PRIEINAMUMĄ NAUDOTOJAMS

- MPA argumentuoja, kad papildomi finansiniai įnašai gali būti perkeliami naudotojams per kainas arba mažinant turinio pasiūlą. Tai gali neigiamai paveikti naudotojų prieigą prie audiovizualinio turinio;
- Taip pat MPA pažymi, jog papildomi reguliaciniai įpareigojimai gali mažinti paskatas investuoti į naujas paslaugas ar technologijas, ypač mažesnėse rinkose, tokiose kaip Estija.

MODELIO LANKSTUMAS

- MPA taip pat siūlo iš visų Estijos pasiūlymų taikyti kombinuotą modelį, kuris yra lanksčiausias. Šis modelis leistų UAVŽP teikėjams atskaičiuoti atliktas tiesiogines investicijas į audiovizualinės žiniasklaidos kūrybą. Be to, yra siūloma kuo lanksčiau žiūrėti į „tiesioginio finansavimo“ galimybes: leisti UAVŽP teikėjams patiems pasirinkti ar jie nori finansuoti kūrybą, prodiusuoti bendrai su vietiniais kino kūrėjais, įsigyti teises į kino kūrinius.

2026 M. NAUJAUSI DUOMENYS

2026 m. Estijos Kultūros ministerija parengė Žiniasklaidos paslaugų įstatymo ir Administracinio bendradarbiavimo įstatymo pakeitimų projektą, kuriuo siekiama nacionaliniu lygmeniu pasinaudoti šia direktyvoje numatyta galimybe. Projektas 2026 m. birželio 15 d. buvo pateiktas instituciniam derinimui, todėl šiuo metu prievolė dar nėra priimta ir netaikoma.[93]

„Film New Europe“ straipsnyje nurodoma, kad abonementinės srautinio turinio platformos būtų įpareigotos 5 proc. Estijoje gaunamų pajamų grąžinti į nacionalinį kino ir televizijos turinio sektorių.[94] Priemonė būtų taikoma tiek tarptautinėms platformoms, tokioms kaip „Netflix“, „Apple TV+“ ir „Disney+“, tiek nacionaliniams paslaugų teikėjams. Straipsnyje taip pat nurodoma, kad reguliavimas galėtų pradėti veikti 2027 arba 2028 m., o jo finansinis poveikis Estijos audiovizualinei rinkai galėtų siekti apie 1,5–2 mln. Eur per metus.

Įpareigojimas būtų skaičiuojamas nuo pajamų, gautų teikiant UAVŽP paslaugas Estijoje esantiems naudotojams.[95] Į bazę būtų įtraukiamos ir pajamos iš audiovizualinių komercinių pranešimų, tačiau neįtraukiamos pajamos, gautos iš linijinės televizijos paslaugų teikimo ar kito UAVŽP teikėjo paslaugų tarpininkavimo. Šis reguliavimas būtų taikomas ir kitose ES valstybėse įsisteigusiems teikėjams, jeigu jų paslauga nukreipta į Estijos naudotojus. Tokiu būdu būtų įgyvendinamas AVŽP direktyvos 13 straipsnio 3 dalies principas, pagal kurį prievolė skaičiuojama tik nuo tikslinėje valstybėje gautų pajamų.

[93] Meediateenuse seaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu, Eelnõu toimiku number: 26-0709, 15.06.2026. Prieiga internetu: https://eelnoud.valitsus.ee/main#VT3MzQqd

[94] Film New Europe, „Estonia Plans Tax on Streaming Services to Boost Local Film Industry“, 2026 m. birželio 21 d. Prieiga internetu: https://www.filmneweurope.com/news/estonia-news/item/128013-estonia-plans-tax-on-streaming-services-to-boost-local-film-industry

[95] Justiits- ja Digiministeerium, Meediateenuse seaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu kooskõlastamine, 06.07.2026. Prieiga internetu: https://dokumendiregistrid.karlerss.com/dokumendid/1085107/meediateenuse-seaduse-ja-halduskoostoo-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-kooskolastamine

Projekto taikymo sritis būtų apribota didesniais paslaugų teikėjais. Pagal dabartinį projektą įpareigojimas būtų taikomas įmonėms, **kuriose per finansinius metus vidutiniškai dirba ne mažiau kaip dešimt darbuotojų ir kurių metinis balansas arba metinė apyvarta viršija 2 mln. Eur**. Projekto poveikio vertinime prie galimų subjektų priskiriami vietiniai „Go3“, „Elisa Huub“, „Inspira+“ ir „Telia Play“, taip pat užsienio platformos „Netflix“, „Amazon Prime Video“, „HBO“, „Apple TV+“ ir „Disney+“. Estijos visuomeniniam transliuotojui ERR, taigi ir jo platformai „Jupiter“, numatyta aiški išimtis.[96]

Tinkamomis investicijomis būtų laikomos investicijos į Estijos filmų ir serialų gamybą, ne senesnių kaip penkerių metų kūrinių rodymo teisių įsigijimas ir tam tikros iš UAVŽP paslaugų gamintojams mokamos sumos.[97] „Estijos audiovizualiniu kūriniu“ būtų laikomas vaidybinis, dokumentinis ar animacinis filmas arba serialas, susijęs su Estijos istorija, kultūra ar gyvenamąja aplinka ir atitinkantis nustatytus kalbos, kūrybinės grupės, filmavimo vietos ar gamintojo įsisteigimo kriterijus.

APIBENDRINIMAS

Estijoje pasirinkimas taikyti finansinius įnašus **tik UAVŽP teikėjams (estiškoms įmonėms ir ne tik), grindžiamas aiškiai įvardytu reguliavimo tikslu.** Kaip pažymima Estijos Kultūros ministerijos atstovo komentare, *„pagrindinis AVŽP direktyvos tikslas yra gauti papildomus įnašus iš platformų, kurios neprisideda prie audiovizualinio turinio kūrimo, tačiau generuoja pajamas atitinkamoje teritorijoje*“. Tokiu būdu finansinių įnašų mechanizmas nukreipiamas daugiausia į tarptautines užsakomas platformas, tokias kaip „Netflix“ ar „Disney+“. Estijos atveju pasirinktas modelis orientuotas tik į UAVŽP platformas, *tačiau toks diferencijavimas laikytinas nacionalinės politikos sprendimu, o ne direktyvos reikalavimu*. Teisiškai Estija galėtų taikyti finansinius įnašus ir kitiems audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų transliuotojams (ne tik UAVŽP, bet ir linijinės televizijos atstovams), tačiau to nedaro, atsižvelgdama į rinkos struktūrą ir esamą šių subjektų indėlį į vietinio turinio kūrimą. **Toks reguliavimo modelis implikuoja, kad linijiniai transliuotojai nėra laikomi šios problemos dalimi, kadangi jie jau dalyvauja nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimo finansavime**, todėl jų papildomas finansiniu įsipareigojimų taikymas nėra laikomas būtinu.

Vis dėlto Estijos modelis susiduria su reikšminga kritika. MPA kritika iš esmės koncentruojasi į kelis aspektus: 1) galimą neproporcingą mokesčio dydį mažoje rinkoje, 2) diskriminavimo riziką, kai apmokestinamos tik UAVŽP platformos, 3) neaiškų ryšį tarp surenkamų lėšų ir realių investicijų į turinį, 4) taip pat galimą neigiamą poveikį naudotojams ir investicinei aplinkai. Be to, siūloma taikyti lankstesnį modelį, leidžiantį platformoms vietoje mokesčio investuoti tiesiogiai į turinio kūrimą.

Vertinant, ką iš šios situacijos gali perimti Lietuva, išryškėja keli svarbūs aspektai:

1. Estijos pavyzdys rodo, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas yra politinis pasirinkimas, kuris gali būti tikslinis ir orientuotas į konkrečią rinkos problemą, o ne visus žiniasklaidos paslaugų teikėjus.
2. Labai svarbus proporcingumo elementas – apyvartos slenksčiai ir išimtys leidžia išvengti perteklinės naštos mažesniems rinkos dalyviams.
3. Būtina aiškiai pagrįsti pasirinkimą, kodėl tam tikri subjektai apmokestinami, o kiti – ne, nes priešingu atveju kyla diskriminavimo rizika.
4. Itin svarbu iš anksto sukurti skaidrų mechanizmą, kaip surinktos lėšos bus panaudojamos audiovizualinio turinio kūrimui, nes tai yra vienas pagrindinių kritikos taškų. Galiausiai, Estijos atvejis rodo, kad dialogas su rinkos dalyviais yra būtinas, tačiau kartu atskleidžia, jog tokie reguliaciniai sprendimai neišvengiamai susiduria su stipriu tarptautinių platformų pasipriešinimu.

Taigi Estijos modelis Lietuvai yra vertingas kaip praktinis pavyzdys, parodantis tiek galimus sprendimus (tikslinis UAVŽP finansinių įpareigojimų taikymas, lankstus modelis), tiek ir rizikas (proporcingumas, diskriminavimas, rinkos poveikis), į kurias būtina atsižvelgti formuojant nacionalinę politiką.

[96] Justiits- ja Digiministeerium, Meediateenuse seaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu kooskõlastamine, 06.07.2026. Prieiga internetu: https://dokumendiregistrid.karlerss.com/dokumendid/1085107/meediateenuse-seaduse-ja-halduskoostoo-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-kooskolastamine
[97] Ten pat

3.2.8. Lyginamoji analizė

Latvijos, Bulgarijos ir Estijos analizė rodo tris skirtingus AVŽP direktyva 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo modelius. BULGARIJA pasirinko minimalų reguliavimo kelią: įgyvendino **30 proc**. Europos kūrinių kvotą UAVŽP platformų kataloguose, tačiau neįvedė finansinio įnašo mechanizmo ir šiuo metu nėra požymių, kad tai planuotų daryti. Tai reiškia, kad Bulgarijos modelis remiasi turinio kvotomis, bet ne papildomu rinkos dalyvių finansiniu prisidėjimu.

LATVIJA yra pereinamojoje stadijoje. Nors pagrindinės direktyvos nuostatos jau perkeltos, finansinio įpareigojimo mechanizmas dar tik svarstomas teisėkūros procese. Siūlomas mišrus modelis UAVŽP teikėjams leistų pasirinkti: tiesiogiai investuoti į Latvijoje kuriamus Europos kūrinius, įsigyti latviškų kūrinių teises arba mokėti įmoką Nacionaliniam kino centrui. Numatyta **3,5 proc**. pajamoms, gautoms nuo prenumeratų, pajamų prievolė, tačiau jos dydis nėra detaliai pagrįstas konkrečia metodika, bent jau viešai prieinamuosiuose šaltiniuose.

ESTIJA taip pat juda finansinio įnašo įvedimo link, tačiau jos modelis labiau orientuotas į mokamas UAVŽP platformas ir *„free rider“* problemą – subjektus, kurie generuoja pajamas Estijos rinkoje, bet neprisideda prie vietinio turinio kūrimo. Estija numato apyvartos slenkstį, išimtis viešosioms ir mažesnėms platformoms (iki 2 mln. Eur pajamų per metus), tačiau siūlomas **5 proc.** finansinis įpareigojimas sulaukė MPA kritikos dėl proporcingumo, galimo diskriminavimo, poveikio naudotojams ir neaiškaus lėšų panaudojimo mechanizmo.

3.3. Tarpvalstybinio finansinių įpareigojimų administravimo ir reguliuotojų bendradarbiavimo mechanizmai

BENDRADARBIAVIMO MECHANIZMAI

Pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 3 dalį valstybė narė gali tam tikromis sąlygomis taikyti finansinius įpareigojimus UAVŽP teikėjams, kurie yra įsisteigę kitoje valstybėje narėje, tačiau savo paslaugas nukreipia į jos teritoriją. Ši nuostata laikytina ribotu nukrypimu nuo kilmės šalies principo, nes leidžia tikslinės valstybės narės rinkoje sugeneruotas pajamas susieti su finansiniu indėliu į Europos kūrinių gamybą ir sklaidą.

Tokio reguliavimo praktinis taikymas kelia papildomų priežiūros ir koordinavimo iššūkių. Europos Audiovizualinės observatorijos analizėje[98] pažymima, kad valstybės narės taiko skirtingus finansinių įpareigojimų modelius, skirtingas apskaičiavimo bazes ir skirtingus tarifus. Dėl to tarpvalstybiniais atvejais ypač svarbu užtikrinti proporcingumą, nediskriminavimą ir išvengti dvigubo tų pačių pajamų apskaitymo.

To pavyzdys gali būti UAVŽP teikėjo „Netflix“ ir Prancūzijos pasirašyta sutartis, pagal kurią „Netflix“ buvo įpareigoti 4 proc. savo pajamų, gautų Prancūzijoje, skirti filmų prancūzų kalba kūrimui.[99] Šis audiovizualinės žiniasklaidos teikėjas taip pat turės bent 17 proc. filmų prancūzų kalba kūrybai skiriamų lėšų skirti tokiems filmams, kuriu kūrybai buvo skirtas 4 mln. Eur ar mažesnis biudžetas. Prancūzijos atžvilgiu, šalis buvo įpareigota suteikti „Netlifx“ išskirtines teises rodyti filmus, praėjus 15 mėn. po jų pasirodymo kino teatruose.

Praktikoje pagrindiniai iššūkiai yra šie:

- skirtingi Europos kūrybos finansavimo modeliai valstybėse narėse;
- skirtingos finansavimo įpareigojimų apskaičiavimo bazės (pvz., pajamos iš prenumeratų, reklamos ar kitų paslaugų);
- skirtingi tarifai ir įgyvendinimo mechanizmai (nuo 1,5 proc. iki 20 proc.);
- duomenų apie į kitą valstybę narę nukreiptas paslaugas prieinamumas;
- poreikis nustatyti, ar paslaugos faktiškai yra nukreiptos į konkrečios valstybės narės auditoriją.

[98] European Audiovisual Observatory, „Investing in European works: the obligations on VOD providers“, 2022 m. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–UAVŽP–services/1680a6889c

[99] Digital Cinema Report, „Netflix Signs Historic French Deal“, February 22, 2022. Prieiga internetu: https://www.digitalcinemareport.com/netflix–signs–historic–french–deal/

Siekiant surinkti tikslią informaciją apie būtinus vykdyti ir jau įvykdytus finansinius įpareigojimus AVŽP įgyvendinime svarbus vaidmuo tenka nacionalinėms reguliavimo institucijoms (toliau – NRI). Jos renka ir vertina duomenis apie paslaugų teikėjų veiklą, pajamas ir įvykdytus finansinius įpareigojimus. Vis dėlto praktikoje kyla klausimų, ar nacionalinės reguliavimo institucijos turi pakankamus įgaliojimus prašyti reikalingų ekonominių duomenų, ypač kai paslaugų teikėjas yra įsisteigęs kitoje valstybėje narėje. Taip pat kyla iššūkių dėl paslaugų nukreipimo į konkrečią auditoriją kriterijų ir dėl nacionalinių sankcijų taikymo, kai finansiniai įsipareigojimai nevykdomi arba vykdomi netinkamai.

Apibendrinant, valstybių narių bendradarbiavimo mechanizmai Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių kontekste nėra vien formalus administracinis klausimas. Praktikoje tai tampa esmine sąlyga tam, kad finansiniai įpareigojimai audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams apskritai galėtų būti veiksmingai taikomi tarpvalstybinėje skaitmeninėje rinkoje. Nors AVŽP direktyva leidžia tikslinėms valstybėms narėms taikyti finansinius įpareigojimus kitose valstybėse narėse įsisteigusiems paslaugų teikėjams, realus šios nuostatos įgyvendinimas priklauso nuo to, ar valstybės sugeba koordinuotai keistis informacija ir vienodai interpretuoti taikymo kriterijus. Svarbiausia praktinė šios sistemos reikšmė yra ta, kad ji leidžia valstybėms narėms apsaugoti nacionalinius audiovizualinio turinio finansavimo modelius net ir tuomet, kai rinkoje dominuoja tarptautinės platformos. Kitaip tariant, Direktyvos 13 straipsnio 3 dalis suteikia galimybę susieti pajamas, sugeneruotas konkrečios valstybės rinkoje, su investicijomis į tos valstybės ar Europos kūrinių kūrimą. Tačiau būtent čia atsiranda pagrindinis klausimas – kaip užtikrinti, kad toks reguliavimas nevirstų fragmentuotu ir pertekliniu finansinių prievolių dubliavimu.

EUROPOS AUDIOVIZUALINĖS ŽINIASKLAIDOS PASLAUGŲ REGULIUOTOJŲ GRUPĖS SVARBA[100]

Europos Audiovizualinės observatorijos analizė[101] rodo, kad valstybės narės taiko nevienodus finansavimo modelius, skirtingai apibrėžia pajamas, nuo kurių skaičiuojami finansiniai įsipareigojimai, ir nustato labai skirtingus tarifus. Tai reiškia, kad tas pats paslaugų teikėjas vienu metu gali patekti į kelių jurisdikcijų reguliavimo lauką. Praktinė tokios situacijos pasekmė – rizika, kad paslaugų teikėjams bus taikomi keli tarpusavyje nesuderinti finansiniai reikalavimai dėl tų pačių pajamų, o tai gali lemti ne tik administracinę naštą, bet ir teisinį neapibrėžtumą tarpvalstybinėje rinkoje. Dėl šios priežasties pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas ne vien pačių finansinių įpareigojimų nustatymui, bet jų koordinavimui tarp valstybių narių ir vienodesniam Direktyvos taikymui praktikoje.

Būtent šiame kontekste ypatingą reikšmę įgyja ERGA veikianti kaip nacionalinių reguliavimo institucijų bendradarbiavimo forumas, verta atkreipti dėmesį, kad ERGA nėra peržiūros institucija. 2018 m. AVŽP direktyvos pakeitimais ERGA vaidmuo buvo sustiprintas ir aiškiau susietas su AVŽP direktyvos įgyvendinimu, taip pripažįstant, kad tarpvalstybiniai reguliavimo klausimai negali būti efektyviai sprendžiami vien nacionaliniu lygmeniu. ERGA ne tik teikia ekspertinę pagalbą EK, bet ir formuoja praktinio reguliuotojų bendradarbiavimo pagrindus.

ERGA taip pat pabrėžia, kad veiksmingam AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymui būtina, **jog nacionalinės reguliavimo institucijos turėtų pakankamus teisinius įgaliojimus rinkti ekonominę informaciją ir keistis ja su kitų valstybių narių reguliuotojais.** Tai ypač svarbu tais atvejais, kai paslaugų teikėjas yra įsisteigęs vienoje valstybėje narėje, tačiau pajamas generuoja kitoje. Tokiose situacijose informacijos apsikeitimas tampa esmine sąlyga siekiant nustatyti, ar finansiniai įsipareigojimai taikomi proporcingai, ar nėra dubliuojami ir ar nepažeidžiami vidaus rinkos principai.

ERGA SUPRATIMO MEMORANDUMAS (TOLIAU – SM)[102]

[100] Įsigaliojus Europos žiniasklaidos laisvės aktui (angl. *EMFA*), Europos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliuotojų grupės (angl. *ERGA*) funkcijas perėmė Europos žiniasklaidos paslaugų valdyba (angl. *European Board for Media Services*). Prieiga internetu: https://www.media–freedom–act.com/Media_Freedom_Act_Article_8_proc.28Regulation_EU_2024_1083_of_11_April_2024proc.29.html

[101] European Audiovisual Observatory, „Investing in European works: the obligations on VOD providers“, 2022 m. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/iris–plus–2022en2–financial–obligations–for–UAVŽP–services/1680a6889c

[102] ERGA, Memorandum of understanding between The National Regulatory Authority Members of the European Regulators Group for audiovisual media services, 2020 December 3. Prieiga internetu: https://www.cem.bg/files/1716284121_erga_memorandum_of_understanding_adopted_03–12–2020_l.pdf

Dėl padidėjusios NRI svarbos ir dėl bendradarbiavimo organizavimo, ERGA priklausančios NRI 2020 m. gruodžio mėn. priėmė SM. Šio memorandumo esmė yra sukurti bendradarbiavimo ir informacijos keitimosi sistemą tarp NRI, priklausančių ERGA, jog būtų galima nuosekliai spręsti klausimus, kylančius įgyvendinant AVŽP direktyvą. Priimant SM, buvo nustatyti bendradarbiavimo ir keitimosi informacija bei patirtimi tikslai, taip pat tvarka dėl bendradarbiavimo taikant priežiūrą Teikėjams, kurie yra įsteigti vienoje valstybėje narėje, tačiau taip pat veikia ir kitoje.

SM taip pat akcentuojama, kad finansiniai įsipareigojimai turi būti proporcingi, nediskriminuojantys ir grindžiami tik pajamomis, sugeneruotomis tikslinėje valstybėje narėje. Tai svarbu siekiant išvengti dvigubo tų pačių pajamų apskaitymo ir užtikrinti suderinamumą su vidaus rinkos principais.

NRI bendradarbiavimas šiuo atveju yra svarbus dėl kelių priežasčių:

- tikslinės valstybės reguliuotojas gali gauti informaciją apie kitoje valstybėje narėje įsisteigusį paslaugų teikėją;
- kilmės valstybės reguliuotojas gali padėti patikrinti paslaugų teikėjo statusą ir veiklos aplinkybes;
- keitimasis informacija gali sumažinti administracinę naštą paslaugų teikėjams;
- reguliuotojų bendradarbiavimas padeda išvengti neproporcingų ar dubliuojančių reikalavimų.

ERGA SM logika grindžiama tuo, kad nacionalinės reguliavimo institucijos bendradarbiauja tais atvejais, kai:

- reikia įvertinti, ar paslaugų teikėjas yra nukreipęs paslaugas į konkrečios valstybės narės rinką;
- reikia nustatyti finansinio įsipareigojimo apskaičiavimo bazę;
- reikia patikrinti, ar taikomas finansinis įpareigojimas yra proporcingas ir nediskriminuojantis;
- reikia įvertinti, ar paslaugų teikėjas jau vykdo finansinius įpareigojimus kitose valstybėse narėse;
- reikia keistis informacija apie įpareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą.

Šis bendradarbiavimo mechanizmas siekia užtikrinti patikimą informacijos apsikeitimą, duomenų konfidencialumą ir nuoseklų AVŽP direktyvos taikymą. Praktikoje tai gali apimti informacijos apie paslaugų teikėją, jo pajamas, auditoriją, investicijas į Europos kūrinius ir jau įvykdytus įpareigojimus rinkimą bei perdavimą kitų valstybių narių reguliuotojams.

Papildomai, SM dalyviai taip pat įsipareigoja:

- Naudojantis centralizuota sistema, dalintis turima informacija apie audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėją;
- Tais atvejais, kai tai būtina, rinkti, kaupti ir saugoti duomenis apie audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjo investicijas į Europos kūrybą;
- Užtikrinti informacijos, kuria dalinamasi, konfidencialumą;
- Šalių, kuriose veikia kitų šalių Teikėjai, NRI dalintis ekonominėmis ir teisinėmis išvadomis, kodėl paslaugų teikėjas turėtų mokėti finansinį įpareigojimą;
- Dalintis informacija apie audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus, nevykdančius įpareigojimų kurioje nors iš šalių;
- Bendradarbiaujant kartu, sukurti deklaracijos formą, kuria naudojantis Teikėjai pateikia savo buhalterinius duomenis tam, jog NRI žinotų visą informaciją apie paslaugų teikėjo pajamas.

ERGA Darbo grupė

ERGA prioritetas išlieka valstybių narių reguliuotojų bendradarbiavimas, nes tarpvalstybinis audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimas praktikoje nebegali būti veiksmingai įgyvendinamas vien nacionaliniu lygmeniu. ERGA savo darbo programose yra sudariusi specializuotas darbo grupes, skirtas stiprinti NRI bendradarbiavimą ir praktiškai įgyvendinti SM numatytus mechanizmus.[103]

Darbo grupė koordinuoja informacijos ir pagalbos prašymus tarp reguliuotojų bei prisideda prie AVŽP direktyvos 28b straipsnio įgyvendinimo, susijusio su nepilnamečių apsauga ir kova su žalingu ar neteisėtu turiniu. Taip pat

[103] ERGA. Prieiga internetu: https://media–board.europa.eu/about–us_en

svarbi jos veiklos kryptis yra AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalies įgyvendinimas – grupė renka informaciją apie nacionalines finansinių įnašų sistemas, kuria bendrą duomenų bazę ir padeda reguliuotojams keistis informacija apie kitose valstybėse taikomus modelius. Tai svarbu siekiant mažinti dvigubo apmokestinimo, reguliavimo dubliavimo ir teisinio neapibrėžtumo riziką.

Ši praktika rodo, kad efektyvus AVŽP direktyvos taikymas priklauso ne tik nuo teisinių nuostatų, bet ir nuo reguliuotojų gebėjimo greitai koordinuoti veiksmus bei keistis informacija. Todėl ERGA tampa svarbia platforma vienodesniam direktyvos taikymui ES mastu užtikrinti.

Lietuvos atveju tai ypač aktualu, jei būtų nuspręsta taikyti finansinius įpareigojimus kitose ES valstybėse įsisteigusiems audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams. Tokiu atveju vien nacionalinio reguliavimo nepakaktų – būtinas aktyvus dalyvavimas Europiniuose reguliuotojų bendradarbiavimo mechanizmuose. Kadangi Lietuva per LRTK jau dalyvauja ERGA veikloje, tai sudaro prielaidas naudotis bendromis informacijos apsikeitimo sistemomis, gauti kitų reguliuotojų pagalbą ir pagalba koordinuojant tarpvalstybinį finansinių įpareigojimų taikymą. Praktikoje pirmiausia reikėtų nustatyti, ar konkreti platforma faktiškai nukreipta į Lietuvos auditoriją, vertinant paslaugos kalbą, lietuviškų subtitrų ar dubliavimo buvimą, reklamos orientavimą į Lietuvos vartotojus, atsiskaitymo galimybes Eurais ar vietinio turinio pasiūlą.

3.4. Direktyvos įgyvendinimo teisminė praktika ir reikšmingi teisiniai precedentai

Analizuojant AVŽP direktyvos 13 straipsnio įgyvendinimo praktiką ES, ypač svarbios yra bylos ir situacijos, kuriose buvo sprendžiami klausimai dėl finansinių įpareigojimų taikymo tarpvalstybiniams UAVŽP teikėjams. Tokių situacijų analizė leidžia įvertinti, kokios praktinės ir teisinės problemos kyla valstybėms narėms įgyvendinant šią direktyvą bei kokius aspektus Lietuva turėtų įvertinti pasirinkdama nacionalinį reguliavimo modelį.

VOKIETIJOS ĮSTATYMAI

Pirmasis ir vienas svarbiausių pavyzdžių yra Vokietijos praktika, susijusi su „Netflix“ byla prieš EK.[104] Vokietija taikė filmų finansavimo įnašą („*Filmförderabgabe*“) UAVŽP platformoms, veikiančioms jos rinkoje, net jei jos buvo įsisteigusios kitoje valstybėje narėje. Pagal Vokietijos Filmų rėmimo įstatymą („*Filmförderungsgesetz*“, FFG[105]) buvo sukurta nacionalinė filmų finansavimo sistema, skirta filmų kūrybos, platinimo ir viešo rodymo finansavimui. Ši sistema finansuojama specialiais įnašais, kuriuos moka audiovizualinės rinkos dalyviai, įskaitant kino teatrus, transliuotojus ir audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus.[106]

Prieš įsigalint FFG 2014 m. Vokietija informavo EK apie planuojamus FFG pakeitimus, pagal kuriuos finansinis įnašas būtų taikomas ir UAVŽP, įsisteigusiems kitose ES valstybėse narėse, tačiau savo paslaugas nukreipiantiems į Vokietijos rinką.[107] EK pripažino, kad toks reguliavimas neprieštarauja ES teisei. EK nurodė, kad ši schema atitinka SESV (Sutartis dėl ES veikimo) 107 straipsnio 3 dalies d punktą, leidžiantį valstybėms teikti pagalbą kultūros skatinimui, jei tai neprieštarauja bendram ES interesui.[108] Taip pat buvo konstatuota, kad schema nepažeidžia SESV 110 straipsnio, nes kitose valstybėse įsisteigę UAVŽP teikėjai nėra diskriminuojami nacionalinių rinkos dalyvių atžvilgiu ir gali naudotis filmų finansavimo sistemos teikiama nauda tokiomis pačiomis sąlygomis.

---

[104] IRIS Merlin, „General Court: Netflix v. European Commission“, 2018 June 1, Ronan Ó Fathaigh, Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam. Prieiga internetu: https://merlin.obs.coe.int/article/8296

[105] FFA, Filmförderungsgesetz, 2025 m. sausio 1 d. Prieiga internetu: https://www.ffa.de/filmfoerderungsgesetz.html#paragraph1ffg; https://www.ffa.de/files/ffa/ffg–filmfoerderungsgesetz/FFG_2025.pdf

[106] MONDAQ Legal 500, SKW Schwarz, „The New Film Funding Act Has Come Into Force!“, 2025 April 15. Prieiga internetu: https://www.mondaq.com/germany/broadcasting–film–tv–radio/1611908/the–new–film–funding–act–has–come–into–force

[107] Valstybės pagalba SA.38418 (2014/C) (ex 2014/N) – Filmförderungsgesetz, Kvietimas teikti pastabas pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 108 straipsnio 2 dalį. 2014 gruodžio 5 d. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC1205(04)&from=EN

[108] Ten pat. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC1205(04)&from=EN

EK taip pat vertino šios sistemos suderinamumą su AVŽP direktyva.[109] Nors direktyva grindžiama kilmės šalies principu, EK pažymėjo, kad direktyvos 13 straipsnis suteikia valstybėms narėms teisę nustatyti priemones, skirtas Europos kūrinių gamybos ir sklaidos skatinimui. EK vertinimu, finansinių įpareigojimų taikymas kitose valstybėse narėse įsisteigusiems, tačiau į nacionalinę rinką orientuotiems paslaugų teikėjams neprieštarauja Direktyvos tikslams.

„Netflix“, registruota Nyderlanduose, ginčijo EK sprendimą, teigdama, kad toks finansinis įpareigojimas pažeidžia kilmės šalies principą ir AVŽP direktyvą. **Nors Bendrasis Teismas bylos esmės nenagrinėjo ir ieškinį atmetė kaip nepriimtiną, EK sprendimas, kuriuo buvo patvirtintas finansinio įpareigojimo taikymas kitose valstybėse narėse įsisteigusiems, tačiau į Vokietijos rinką orientuotiems UAVŽP teikėjams, liko galioti**.[110] Šis atvejis svarbus tuo, kad jis praktiškai sustiprino valstybių narių galimybes finansuoti nacionalinę audiovizualinę kūrybą iš tarptautinių platformų gaunamų pajamų, nes EK sprendimas liko galioti nebuvo panaikintas teisme. Tačiau kartu byla atskleidė ir būtinybę užtikrinti proporcingumą bei išvengti dvigubo apmokestinimo rizikos.

Po EK sprendimo „Netflix International BV“ ir „Netflix, Inc.“ kreipėsi į ES Bendrąjį Teismą, prašydami panaikinti EK sprendimą, kuriuo buvo patvirtinta Vokietijos filmų finansavimo schema.[111] „Netflix“ argumentavo, kad EK neteisingai interpretavo AVŽP direktyvą ir pažeidė Sutarties dėl ES veikimo nuostatas. Bendrasis Teismas ieškinį atmetė kaip nepriimtiną, nurodydamas, kad pagal SESV 263 straipsnį pareiškėjai neįrodė, jog ginčijamas sprendimas juos paveikė tiesiogiai ir individualiai. Teismas pažymėjo, kad „Netflix“ buvo paveiktas tik kaip UAVŽP teikėjas, veikiantis Vokietijos rinkoje per vokiškos kalbos paslaugas, todėl ginčijamas reguliavimas jai buvo taikomas kaip bendro pobūdžio priemonė.[112]

Apibendrinant, šį „Netflix“ ir Vokietijos atvejį galima papildomai analizuoti ne tik kaip siaurą procesinį ginčą, bet **kaip vieną pirmųjų praktinių precedentų, parodžiusių, kaip valstybės narės gali taikyti AVŽP direktyvos 13 straipsnį tarpvalstybinėje skaitmeninėje rinkoje.** Vienas svarbiausių šio atvejo aspektų yra tas, kad EK aiškiai pripažino, jog kilmės šalies principas nėra absoliutus. Nors audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai paprastai reguliuojami pagal jų įsisteigimo valstybės teisę, vėlesnė AVŽP direktyvos redakcija šią galimybę aiškiai įtvirtino 13 straipsnio 2–3 dalyse – leidžiant kitoms valstybėms narėms taikyti finansinius įpareigojimus, kai paslaugos faktiškai nukreiptos į jų rinką. Tai reiškia, kad ES pripažįsta valstybių teisę apsaugoti nacionalinius kultūros ir audiovizualinės politikos interesus net skaitmeninėje vidaus rinkoje.

Kita svarbi šios bylos reikšmė yra ta, kad ji parodė augantį ES požiūrį į tarptautines UAVŽP platformas kaip į pilnaverčius nacionalinių audiovizualinių rinkų dalyvius. Iki tokių sprendimų tarpvalstybinėms platformoms, dažnai nebuvo taikomi tokie patys finansiniai įpareigojimai kaip kai kuriems nacionaliniams rinkos dalyviams, todėl buvo keliami klausimi dėl vienodų konkurencinių sąlygų. Vokietijos modelis ir EK pozicija iš esmės siekė suvienodinti konkurencines sąlygas tarp tradicinių rinkos dalyvių ir tarptautinių platformų.

Iš šios bylos galima daryti kelias svarbias išvadas:

PIRMA, šis atvejis rodo, kad ES teisė suteikia valstybėms narėms galimybę tam tikromis sąlygomis susieti nacionalinėje rinkoje generuojamas pajamas su Europos ir nacionalinės audiovizualinės kūrybos finansavimu. Vėlesnėje AVŽP direktyvos redakcijoje ši galimybė aiškiau įtvirtinta 13 straipsnio 2–3 dalyse.
ANTRA, EK praktika rodo, kad kultūros politikos tikslais taikomi finansiniai įpareigojimai gali būti laikomi suderinamais su ES teise, jeigu jie yra proporcingi, nediskriminuojantys ir atitinka vidaus rinkos principus.
TREČIA, šis atvejis atskleidė, kad tarpvalstybinis finansinių įpareigojimų taikymas reikalauja aiškių pajamų nustatymo mechanizmų, pakankamų priežiūros institucijų pajėgumų ir veiksmingo bendradarbiavimo tarp valstybių narių.

Lietuvos kontekste šis atvejis yra reikšmingas, nes parodo, kad finansiniai įpareigojimai gali būti taikomi ir kitose ES valstybėse narėse įsisteigusiems paslaugų teikėjams, kai jų veikla yra orientuota į nacionalinę rinką ir laikomasi

[109] Ten pat
[110] Ten pat
[111] Ten pat
[112] General Court: Netflix v. European Commission, IRIS 2018–6:1/33, Ronan Ó Fathaigh Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam. Prieiga internetu: https://merlin.obs.coe.int/download/8296/pdf?

ES teisės reikalavimų. Tačiau kartu šis atvejis rodo, kad tokio modelio veiksmingumas priklausytų nuo gebėjimo tiksliai nustatyti Lietuvos rinkoje sugeneruotas pajamas, užtikrinti proporcingą ir nediskriminuojantį reguliavimą bei efektyviai bendradarbiauti su kitų valstybių narių reguliuotojais.

PORTUGALIJOS ATVEJIS

Portugalijos praktika yra aktuali vertinant audiovizualinio sektoriaus finansavimo modelių suderinamumą su ES vidaus rinkos principais. Nors byla tiesiogiai nebuvo susijusi su AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymu, joje buvo vertinamas nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmo suderinamumas su SESV 56 straipsnyje įtvirtinta paslaugų teikimo laisve. Portugalija, perkeldama Direktyvą (ES) 2018/1808 į nacionalinę teisę, nustatė tiek investicines prievoles užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų (UAVŽP) teikėjams, tiek papildomus audiovizualinio sektoriaus finansavimo instrumentus. Pagal Portugalijos Kino ir audiovizualinės žiniasklaidos įstatymą (Law No. 55/2012) bei jį įgyvendinančius teisės aktus UAVŽP teikėjai privalo investuoti dalį Portugalijoje gaunamų pajamų į Europos kūrinius, ypač į nepriklausomų gamintojų kūrinius portugalų kalba.[113] Be investicinių prievolių taip pat taikomas atskiras prenumeruojamų audiovizualinių paslaugų finansinis įpareigojimas, kurio lėšos skiriamos nacionalinio kino ir audiovizualinio sektoriaus finansavimui per Instituto do Cinema e do Audiovisual (ICA) (detaliau žr. 4.3.3. poskyrį).

Būtent dėl šio mokesčio kilo ginčas byloje C–411/21 Instituto do Cinema e do Audiovisual IP v NOWO Communications SA. ICA pareikalavo iš Portugalijoje veikusio prenumeruojamos televizijos operatoriaus „NOWO Communications SA“ sumokėti daugiau kaip 886 tūkst. Eur dydžio finansinį įpareigojimą.[114] Bendrovė ginčijo šį reikalavimą, teigdama, kad finansinis įpareigojimas pažeidžia SESV 56 straipsnyje įtvirtintą laisvę teikti paslaugas, nes surinktos lėšos naudojamos Portugalijos kino ir audiovizualinio sektoriaus finansavimui.[115]

Portugalijos Aukščiausiasis administracinis teismas kreipėsi į ESTT prejudicinio sprendimo procedūra[116]. Teismui buvo pateiktas klausimas, ar toks finansinis įpareigojimas gali būti laikomas laisvės teikti paslaugas ribojimu pagal SESV 56 straipsnį[117]. 2022 m. spalio 27 d. ESTT nusprendė, kad: „SESV 56 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nedraudžiama nacionalinės teisės norma, kuria nustatomas kinematografijos ir audiovizualinių kūrinių skatinimui ir sklaidai finansuoti skirtas finansinis įpareigojimas, jeigu jo galimas poveikis laisvei teikti tokių kūrinių gamybos paslaugas yra pernelyg neapibrėžtas ir pernelyg netiesioginis, kad reikštų apribojimą, kaip jis suprantamas pagal šią nuostatą“ [118]

ESTT konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nebuvo nustatytas pakankamai tiesioginis ir konkretus poveikis tarpvalstybiniam paslaugų teikimui, todėl finansinis įpareigojimas nelaikytinas SESV 56 straipsnio pažeidimu. Teismas taip pat pažymėjo, kad nebuvo įrodyta, jog dėl šio mokesčio operatoriai būtų skatinami rinktis nacionalinius kūrinius vietoje kitų Europos kūrinių.

APIBENDRINANT, ši byla svarbi tuo, kad ji patvirtino valstybių narių teisę taikyti nacionalinius audiovizualinio sektoriaus finansavimo mechanizmus kultūros politikos tikslais, jeigu jų poveikis laisvam paslaugų judėjimui nėra pakankamai tiesioginis, diskriminacinis ar neproporcingas. Nors ESTT nenagrinėjo AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymo ir nevertino investicinių prievolių UAVŽP teikėjams, sprendimas rodo, kad valstybės narės turi gana plačią diskreciją organizuoti nacionalinio audiovizualinio sektoriaus finansavimą.

---

[113] International Bar Association, Sara Mendonça and Manuel Durães Rocha,„The investment obligations for UAVŽP Providers applicable in Portugal following the transposition of Directive (EU) 2018/1808 which amends the Audiovisual Media Services Directive“, 2022 July 22. Prieiga internetu: https://www.ibanet.org/how–to–invest–that–is–the–question

[114] Judgment of the court (Seventh Chamber), 27 October 2022,In Case C-411/21, REQUEST for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Supremo Tribunal Administrativo (Supreme Administrative Court, Portugal), made by decision of 10 March 2021, received at the Court on 5 July 2021, in the proceedings. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEXproc.3A62021CJ0411&; https://infocuria.curia.Europa.eu/tabs/affair?lang=EN&sort=AFF_NUM–DESC&searchTerm=proc.22C–411proc.2F21proc.22&publishedId=C–411proc.2F21

[115] Ten pat. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEXproc.3A62021CJ0411&

[116] Ten pat. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEXproc.3A62021CJ0411&

[117] Ten pat. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEXproc.3A62021CJ0411&

[118] 2022 m. spalio 27 d. Teisingumo Teismo (septintoji kolegija) sprendimas byloje (Supremo Tribunal Administrativo (Portugalija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą) Instituto do Cinema e do Audiovisual IP / NOWO Communications SA, Byla C–411/21. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62021CA0411

Portugalijos atvejis taip pat parodo, kad nacionalinės kultūros politikos tikslai gali būti derinami su Europos kūrinių skatinimo politika. Portugalijos teisėje investicinės prievolės susietos su nepriklausomų gamintojų kūriniais portugalų kalba, tačiau šių priemonių suderinamumas su ES teise nagrinėjamoje byloje nebuvo vertinamas atskirai.

PRANCŪZIJOS SUSITARIMAS SU „NETFLIX“ IR „DISNEY+“

Priešingai nei anksčiau analizuotos dvi klasikinės teisminės praktikos ir vienas politinio pobūdžio tarptautinis prekybinis konfliktas, yra žinoma ir sėkmingų AVŽP direktyvos 13 straipsnio taikymo atvejų, kai tai liečia didžiąsias UAVŽP platformas. Prancūzija pasirinko vieną intensyviausių AVŽP direktyvos įgyvendinimo modelių Europoje, nustatydama pareigą UAVŽP teikėjai dalį nacionalinėje rinkoje sugeneruotų pajamų investuoti į Europos ir prancūzų kalba kuriamus kūrinius.[119] Prancūzijos praktika dažnai laikoma precedentu kitoms valstybėms narėms, svarstančioms investicinių prievolių ar fondinio modelio įvedimą. Kartu Prancūzijos atvejis rodo, jog tokios sistemos įgyvendinimas reikalauja **nuolatinio reguliuotojų ir platformų derinimo, aiškių pajamų apskaičiavimo taisyklių bei suderinamumo su vidaus rinkos principais**.

Atsižvelgiant į neseniai įvestus finansinius įpareigojimus UAVŽP teikėjams dėl investicijų į Prancūzijos ir Europos filmų kūrybą, Prancūzijos kino industrijos organizacijos (atstovaujamos Filmų industrijos ryšių biuro (BLIC), Kino organizacijų ryšių biuro (BLOC) ir Autorių, režisierių bei prodiuserių asociacijos (L'ARP)) bei „Netflix“ 2022 m. pasirašė pirmąjį tokio pobūdžio susitarimą tarp kino industrijos ir prenumeruojamos užsakomosios vaizdo paslaugos (SMAD).[120] Pagal šį trejų metų susitarimą „Netflix“ įsipareigojo skirti ne mažiau kaip 4 proc. savo metinės grynosios apyvartos, gautos Prancūzijoje, nustatant minimalią 30 mln. Eurų garantuotą investiciją per metus į originalių filmų prancūzų kalba kūrimą. Susitarime taip pat numatyta įvairovės sąlyga, pagal kurią bent 17 proc. išankstinio finansavimo lėšų turi būti skiriama originaliems prancūzų kūriniams, kurių biudžetas neviršija 4 mln. eurų. Be to, nustatyta apimties sąlyga, numatanti, kad kasmet turi būti iš anksto finansuojama mažiausiai dešimt filmų.[121]

Kaip privilegijuotam Prancūzijos kino industrijos partneriui, pagal naująją Prancūzijos medijų chronologijos sistemą, mainais už investicijas į Prancūzijos kino industriją „Netflix“ buvo suteikta teisė filmus rodyti praėjus 15 mėnesių po jų kino teatrų premjeros, kai tuo tarpu kitoms platformoms buvo taikomas 17 mėnesių terminas.[122] Be to, „Netflix“ gavo 7 mėnesių išskirtinumo laikotarpį, per kurį finansuotus filmus galėjo rodyti anksčiau nei kai kurie kiti transliuotojai ar platformos.[123] Šis modelis grindžiamas Prancūzijos medijų chronologijos sistema, pagal kurią filmų rodymo teisės skirtingoms platformoms suteikiamos etapais, priklausomai nuo jų finansinio indėlio į nacionalinę kino kūrybą. Be to, augant „Netflix“ pajamoms, faktinės platformos investicijos į Prancūzijos kiną viršijo 50 mln. Eurų, todėl ši platforma tapo didžiausia finansuotoja tarp transliavimo platformų.

Vis dėlto svarbu paminėti 2025 m. pradžioje įvykusį reikšmingą pokytį – „Disney+“ pasiekė palankesnes medijų chronologijos sąlygas nei „Netflix“, pasirašius du susitarimus su tomis pačiomis Prancūzijos audiovizualinėmis ir kino organizacijomis.[124] Įsipareigojusi investuoti 25 proc. savo Prancūzijoje gaunamų pajamų į prancūziško turinio gamybą, įskaitant apie 115 mln. Eurų per trejus metus (t. y. beveik 38–45 mln. Eurų per metus) būtent į kino kūrybą, bei finansuoti mažiausiai 70 filmų per šį laikotarpį, užtikrinant žanrų ir biudžetų įvairovę, „Disney+“ įgijo teisę rodyti filmus praėjus devyniems mėnesiams po jų pasirodymo kino teatruose. Tai paskatino konkurentus kreiptis į aukščiausiąjį Prancūzijos administracinį teismą, tačiau sprendimas dar nėra priimtas ir Valstybės Tarybos (Conseil d'État) sprendimo nekantriai laukia visa industrija.[125]

---

[119] IRIS MERLIN, France, „Adoption of ordinance transposing AVMS Directive“, 2021 February 1. Prieiga internetu: https://merlin.obs.coe.int/article/9092

[120] CinEuropa, „Netflix signs an agreement with the French film industry“, 2022 February 22. Prieiga internetu: https://cinEuropa.org/en/newsdetail/422194/

[121] Ten pat. Prieiga internetu: https://cinEuropa.org/en/newsdetail/422194/

[122] MediaMetrie, Juliette Destribats, „The media chronology challenged by streaming“, 2026 February 19. Prieiga internetu: https://www.mediametrie.fr/en/media–chronology–challenged–streaming?

[123] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.mediametrie.fr/en/media–chronology–challenged–streaming?

[124] Ten pat

[125] Ten pat

Apibendrinant Prancūzijos praktiką galima matyti, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnis praktikoje gali veikti ne tik kaip formalus reguliacinis įpareigojimas, bet ir kaip derybinis mechanizmas tarp valstybės, nacionalinės kino industrijos ir tarptautinių UAVŽP platformų/teikėjų. Prancūzijos modelis parodė, kad valstybė gali sukurti sistemą, kurioje platformų finansiniai įsipareigojimai yra tiesiogiai susiejami su konkrečiomis ekonominėmis ir reguliacinėmis naudomis, pavyzdžiui, trumpesniu filmų rodymo langu (filmų rodymo eiliškumas po premjeros kino teatre, pranc. *chronologie des médias*) ar privilegijuota prieiga prie nacionalinio turinio rinkos. **Ši praktika taip pat rodo, kad tarptautinės platformos yra pasirengusios prisiimti reikšmingus finansinius įpareigojimus, jei reguliavimo sistema yra aiški, prognozuojama ir suteikia ekonominę naudą.** „Netflix“ bei vėliau „Disney+“ atvejai parodė, kad konkurencija tarp platformų gali skatinti dar didesnes investicijas į nacionalinę audiovizualinę kūrybą.

Kita vertus, Prancūzijos modelis atskleidžia ir svarbią riziką – finansinių įpareigojimų sistemos gali sukurti konkurencinę nelygybę tarp pačių platformų. „Disney+“ suteiktos palankesnės sąlygos, leidžiančios filmus rodyti jau po 9 mėnesių, paskatino konkurentų kreipimąsi į Prancūzijos Valstybės Tarybą. Tai rodo, kad net sėkmingai veikianti sistema ilgainiui gali tapti ginčų objektu, jei rinkos dalyviai pradeda vertinti reguliavimo sąlygas kaip nevienodas ar suteikiančias neproporcingą pranašumą vieniems subjektams kitų atžvilgiu.

Lietuvos kontekste Prancūzijos patirtis yra svarbi keliais aspektais:

1. Ji rodo, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnis suteikia galimybę ne tik rinkti fondinius įnašus, bet ir kurti lankstesnius investicinius modelius, kuriuose finansiniai įsipareigojimai būtų susieti su konkrečiomis reguliacinėmis naudomis ar paskatomis.
2. Prancūzijos modelis parodo, kad sėkmingam tokios sistemos veikimui būtinas nuolatinis dialogas tarp valstybės institucijų, nacionalinės kino industrijos ir platformų.
3. Ši praktika leidžia suprasti, kad Lietuvai svarbu iš anksto aiškiai apibrėžti finansinių įpareigojimų apskaičiavimo taisykles, investicijų formas bei konkurencijos sąlygas tarp platformų, siekiant išvengti vėlesnių teisinių ginčų ar diskriminacijos rizikos.
4. Svarbu įvertinti rinkos masto skirtumus. Prancūzijos modelis grindžiamas labai didele nacionaline kino rinka ir stipria vietine audiovizualine industrija, todėl platformoms ekonomiškai naudinga investuoti į prancūzišką turinį. Lietuvos rinka yra gerokai mažesnė, todėl tiesioginis Prancūzijos modelio perkėlimas galėtų būti ekonomiškai mažiau patrauklus tarptautinėms platformoms.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Apibendrinant, galima teigti, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnis suteikia valstybėms narėms realią galimybę įtraukti tarptautinius UAVŽP teikėjus į nacionalinės audiovizualinės kūrybos finansavimą, tačiau tokio modelio sėkmė priklauso nuo jo aiškumo, proporcingumo ir praktinio įgyvendinamumo. Vokietijos ir Portugalijos atvejai rodo, kad ES institucijos iš esmės pripažįsta valstybių narių teisę taikyti finansinius įpareigojimus kultūros politikos tikslais, jeigu jie nėra diskriminaciniai ir nepažeidžia vidaus rinkos principų. Kartu šių šalių patirtis parodo, kad būtina **aiškiai pagrįsti mokesčio taikymo logiką**, **nustatyti pajamas nacionalinėje rinkoje** ir **išvengti dvigubo apmokestinimo rizikos**.

Prancūzijos praktika demonstruoja, **kad finansinių įpareigojimų sistema gali veikti ir kaip derybinis mechanizmas, kai platformoms už reikšmingas investicijas suteikiamos aiškios reguliacinės naudos**. Vis dėlto dėl palyginti mažesnės Lietuvos rinkos masto ir ribotų nacionalinės audiovizualinės industrijos pajėgumų tiesioginis tokio derybinio Prancūzijos modelio perkėlimas nebūtų optimalus. Dėl šių priežasčių Lietuvai tikslingiausia būtų svarstyti proporcingą fondinį modelį, kuriame pagrindinis dėmesys būtų skiriamas ne individualioms investicinėms prievolėms konkretiems kūriniams, o centralizuotam audiovizualinio turinio finansavimo fondui. Toks modelis leistų užtikrinti stabilesnį ir administraciškai aiškesnį finansavimo mechanizmą, kartu sumažinant riziką dėl nevienodų derybinių sąlygų tarp skirtingų platformų. Tokiu atveju esminė sąlyga būtų ne tik pats finansinis įpareigojimas, bet ir skaidrus fondo reguliavimas: turi būti aiškiai nustatyta, kaip apskaičiuojamas įnašas, kokiems projektams skiriamos lėšos, kokie taikomi atrankos kriterijai, kas priima sprendimus, kaip valdoma interesų konfliktų rizika ir kaip viešai atsiskaitoma už panaudotas lėšas. Tik tokiu atveju fondinis modelis galėtų būti laikomas proporcingu, nediskriminuojančiu ir praktiškai naudingu Lietuvos audiovizualinės kūrybos sektoriui.

3.5. ES praktikos lyginamoji ir jautrumo analizė, implikacijos Lietuvai

Atlikta Lenkijos, Ispanijos, Graikijos, Latvijos, Bulgarijos ir Estijos analizė rodo, kad AVŽP direktyva 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas Europos Sąjungoje nėra vienodas. Nors direktyva suteikia valstybėms narėms teisę nustatyti finansinius įpareigojimus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, konkretaus modelio pasirinkimas priklauso nuo nacionalinės rinkos dydžio, kultūros politikos tikslų, administracinių pajėgumų ir proporcingumo vertinimo. Atlikta analizė leidžia išskirti tris pagrindinius reguliavimo modelius:

- fondinio finansavimo modelį;
- mišrų (alternatyvaus pasirinkimo) modelį;
- modelį, kai finansinis įpareigojimas apskritai netaikomas.

Didelės Europos rinkos (Ispanija ir Graikija) pasirinko aktyvesnį valstybės vaidmenį ir platesnius finansinius įpareigojimus, tuo tarpu mažesnės rinkos (Bulgarija, Latvija ir Estija) laikosi gerokai atsargesnio požiūrio arba apskritai atsisako tokių priemonių. Lenkija užima tarpinę poziciją – taikomas santykinai paprastas fondinio finansavimo modelis, orientuotas į administracinį aiškumą ir stabilų finansavimo šaltinį.

Vertinant reguliavimo griežtumą, aiškiai išsiskiria **mišrus (kumuliacinis) finansavimo modelis, apimantis tiek tiesiogines, tiek netiesiogines (fondų) investicijas, kurių privaloma laikytis kartu**. Šis modelis paprastai sukuria didžiausią reguliacinę naštą, nes paslaugų teikėjai privalo vykdyti tiek tiesiogines investicijas, tiek mokėti įmokas į fondus. Toks modelis užtikrina stabilų ir diversifikuotą finansavimą, tačiau kartu sukuria didžiausią administracinę ir finansinę naštą. Praktikoje toks modelis dažniau pasirenkamas valstybėse, turinčiose išplėtotą nacionalinę audiovizualinė industriją ir pakankamus administracinius pajėgumus (pvz. Prancūzijoje ir Portugalijoje). Valstybės siekia ne tik užtikrinti stabilų finansavimą, bet ir aktyviai įtraukti UAVŽP teikėjus į turinio kūrimą. Prancūzijos atvejis rodo, kad griežtesnis ir kompleksinis modelis gali būti efektyvus stiprioje nacionalinėje rinkoje.

Mišrus, bet leidžiantis pasirinkti finansavimo būdą (tiesioginį ar fondinį), t. y. alternatyvus modelis užima tarpinę poziciją – jis suteikia lankstumą, leidžiant paslaugų teikėjams pasirinkti jiems tinkamiausią investavimo formą. Vis dėlto šis lankstumas gali lemti, kad dauguma rinkos dalyvių rinksis paprastesnį fondų finansavimo variantą, dėl to sumažėja tiesioginių investicijų į turinį apimtis.

Grynasis tiesioginis finansavimas praktikoje taikomas rečiau, dažniausiai derinamas su kitomis finansavimo priemonėmis arba taikomas specifinėms paslaugų kategorijoms. Jis dažniau naudojamas ten, kur siekiama stiprinti nacionalinę produkciją arba užtikrinti konkrečių investicijų srautus į vietinį turinį. Šis modelis užtikrina realų turinio kūrimo skatinimą, tačiau gali būti sudėtingas administruoti ir mažiau patrauklus tarptautiniams UAVŽP teikėjams.

Fondinis finansavimas yra vienas paprasčiausių modelių, ypač tarp mažesnių ar vidutinio dydžio rinkų (pvz., Airija, Čekija, Lenkija)[126]. Tai galima paaiškinti jo administraciniu paprastumu ir galimybe centralizuotai paskirstyti lėšas pagal nacionalinius prioritetus. Tačiau yra taikomas ir didesnėse rinkose, kaip Danija ir Vokietija. Šis modelis leidžia valstybėms efektyviau kontroliuoti finansavimo kryptis, tačiau mažiau įtraukia rinkos dalyvius į kūrinių vystymo, bendros gamybos ir ilgalaikio bendradarbiavimo procesus.

Ši įvairovė patvirtina Europos Komisijos aiškinimą, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymas nėra savitikslis – valstybės narės privalo užtikrinti, jog pasirinktas modelis būtų proporcingas, nediskriminuojantis ir pagrįstas nacionalinės rinkos ypatumais. Analizuojant modelių panašumus, visi modeliai:

- yra grindžiami pajamų procentine dalimi kaip finansinio įpareigojimo pagrindu;
- siekia suderinti kultūros politikos tikslus su vidaus rinkos principais;

[126] Investment obligations for VOD providers to contribute to production of European works: A 2022 update. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/363432945_Investment_obligations_for_VOD_providers_to_contribute_to_the_production_of_European_works_A_2022_update#pf22

- leidžia tam tikrą nacionalinę diskreciją nustatant konkrečius dydžius ir mechanizmus[127].

Taip pat verta pažymėti, kad nepriklausomai nuo pasirinkto modelio, visose analizuotose valstybėse pabrėžiami tie patys principai:

- proporcingumas;
- nediskriminavimas;
- aiškūs subjektų atrankos kriterijai;
- skaidrus lėšų panaudojimas;
- administracinis efektyvumas.

Tai taip pat atitinka Europos Komisijos AVŽPD įgyvendinimo gaires bei Europos Audiovizualinės observatorijos analizę. Analizuotų valstybių praktika leidžia palyginti pagrindinius finansavimo modelius pagal svarbiausius kriterijus.

7 lentelė. Reguliavimo modelių palyginimas

Vertinimo kriterijus	Fondinis modelis	Mišrus modelis	Finansinis įpareigojimas
Administravimo paprastumas	labai aukštas	vidutinis	aukščiausias
Finansavimo stabilumas	aukštas	labai aukštas	žemas
Lankstumas rinkos dalyviams	mažesnis	didžiausias	maksimalus
Tiesioginių investicijų skatinimas	ribotas	labai didelis	nėra
Administracinė našta	maža	didelė	minimali
Reguliavimo sudėtingumas	mažas	didžiausias	nėra
Rizika naudotojų kainoms	maža–vidutinė	vidutinė	mažiausia
Rizika investicinei aplinkai	maža	didžiausia	mažiausia

Šaltinis: parengta Vertintojo

Matyti, kad nėra vieno universaliai geriausio modelio. Kiekvienas jų pasižymi skirtingu reguliavimo intensyvumu ir skirtingu poveikiu rinkai. Kadangi AVŽP direktyva nenustato konkretaus finansinio įpareigojimo dydžio, o tik suteikia valstybėms diskreciją jį nustatyti, vertinant galimą reguliavimą būtina įvertinti skirtingų scenarijų jautrumą. Atliekant jautrumo analizę vertinti keturi pagrindiniai veiksniai:

- rinkos dydis;
- finansinio įpareigojimo tarifas;
- subjektų, kuriems taikomas įpareigojimas, ratas;
- finansinio įpareigojimo vykdymo būdas.

1 SCENARIJUS. DIDELĖ RINKA

Jeigu valstybė pasižymi didele vidaus rinka, reikšminga reklamos rinka ir dideliu vietinio turinio vartojimu (pvz., Ispanija), didesni finansiniai įpareigojimai paprastai turi mažesnį santykinį poveikį rinkos dalyviams. Tokiose rinkose didesnė tikimybė, kad platformos investuos į vietinį turinį, nes galima tikėtis didesnės investicijų grąžos.

[127] Tokią diskreciją valstybėms narėms suteikia AVMSD 13 straipsnis bei Europos Komisijos 2020 m. gairės, kurios leidžia valstybėms pasirinkti finansinių įpareigojimų formą, dydį ir taikymo mechanizmą, laikantis proporcingumo ir nediskriminavimo principų.

2 SCENARIJUS. MAŽA RINKA

Mažose rinkose situacija iš esmės kitokia. Lietuva, kaip ir Estija ar Latvija, pasižymi:

- ribotu gyventojų skaičiumi;
- santykinai maža reklamos rinka;
- ribotu prenumeratorių skaičiumi;
- mažesnėmis vietinio turinio eksporto galimybėmis.

Todėl toks pats procentinis finansinis įpareigojimas gali turėti žymiai didesnį poveikį rinkai nei didžiosiose valstybėse. Būtent šį argumentą savo pastabose Estijos Vyriausybei akcentavo Motion Picture Association.

3 SCENARIJUS. FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO DYDIS

Atlikta analizė rodo aiškią tendenciją. Kuo didesnis finansinio įpareigojimo tarifas:

- tuo didesnė tikimybė, kad platformos bandys dalį sąnaudų perkelti naudotojams;
- didėja reguliacinė našta;
- didėja administravimo sąnaudos;
- didėja rizika investicijoms mažose rinkose.

Tuo tarpu mažesni tarifai (1–2 proc.) paprastai pasižymi mažesniu ekonominiu poveikiu ir lengviau atitinka proporcingumo principą.

4 scenarijus. Finansinio įpareigojimo vykdymo būdas

Jautrumo analizė taip pat rodo, kad svarbus ne tik tarifas, bet ir pats mechanizmas. Fondinis modelis užtikrina:

- aiškesnį administravimą;
- mažesnius sandorių kaštus;
- didesnį prognozuojamumą.

Tuo tarpu mišrus modelis: geriau skatina investicijas; suteikia daugiau lankstumo; tačiau reikalauja sudėtingesnės kontrolės sistemos.

3.5.1. Galimos implikacijos Lietuvai

Lietuvos audiovizualinio sektoriaus reguliavimas, perkeliant AVŽP direktyvą, reikalauja itin subalansuoto požiūrio dėl šalies rinkos unikalumo. Vertinant galimas implikacijas, būtina atsižvelgti į kritinius veiksnius: mažą rinkos masto ekonomiją, ribotus vietinės gamybos pajėgumus bei ribotą nacionalinių duomenų apie tarptautinių UAVŽP platformų pajamų matomumą ir didelę UAVŽP platformų įtaką vartojimui. Todėl Lietuvos atveju tikslinga svarstyti tokį reguliavimo modelį, kuris būtų orientuotas į didžiausius pajamas Lietuvos rinkoje generuojančius audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus, kartu numatant aiškias išimtis mažiems rinkos dalyviams ir užtikrinant, kad naujas finansinis įpareigojimas būtų proporcingas nacionalinės rinkos dydžiui bei nesukurtų perteklinės administracinės naštos.

1. Modelio griežtumo ir rinkos patrauklumo balansas

Nors didžiosios ES valstybės (pvz., Prancūzija) sėkmingai taiko kumuliacinį (mišrų) modelį, Lietuvai toks kelias būtų rizikingas. Pernelyg griežta finansinė ir administracinė našta galėtų ne tik atgrasyti tarptautinius investuotojus, bet ir paskatinti paslaugų kainų augimą galutiniam naudotojui. Mažoje rinkoje bet koks papildomas reguliavimas turi tiesioginį poveikį paslaugų prieinamumui, todėl prioritetas turėtų būti teikiamas lankstumui.

2. Tiesioginio finansavimo ribotumas

Teoriškai tiesioginės investicijos į turinį (pvz., ko–produkciją su „Netflix“ ar „Disney+“) yra siektinas rezultatas. Tačiau praktikoje Lietuva gali susidurti su ribotu rinkos imlumu:

- vietinė prodiuserių ekosistema gali būti per maža, kad kasmet kokybiškai įsisavintų privalomas didžiųjų platformų investicijas;
- maža rinka nesukuria pakankamo „masto efekto“, kuris motyvuotų globalius žaidėjus kurti lokalų turinį būtent lietuvių kalba, todėl privaloma tiesioginė investicija galėtų virsti formalumu, neduodančiu realios pridėtinės vertės nacionalinei kultūrai.

3. Fondinis finansavimas kaip stabilumo garantas

Fondinis (netiesioginis) finansavimas Lietuvai yra racionaliausias pradinis taškas dėl kelių priežasčių:

- institucinis pasirengimas: Lietuva jau turi veikiančius mechanizmus (Lietuvos kino centras, Medijų rėmimo fondas), kurie gali efektyviai administruoti lėšas be naujų biurokratinių struktūrų kūrimo;
- tikslinis lėšų panaudojimas: **fondinis modelis leidžia valstybei nukreipti lėšas ten, kur rinkos dėsniai neveikia**: debiutiniams projektams, meninei dokumentikai ar audiovizualiniam paveldui;
- administracinis efektyvumas: platformoms daug paprasčiau sumokėti fiksuotą įmoką nuo pajamų, nei kasmet vykdyti sudėtingas ko–produkcijos derybas mažoje rinkoje.

4. Optimalus sprendimas: Alternatyvaus pasirinkimo modelis

Atsižvelgiant į tai, tinkamiausias Lietuvai būtų alternatyvaus pasirinkimo modelis, kuris veiktų kaip hibridinis mechanizmas:

1. Lankstumas teikėjams: paslaugų teikėjas pats sprendžia, ar jis investuoja tiesiogiai į lietuvišką turinį (skatinant gamybos sektorių), ar moka įmoką į fondą (skatinant valstybinę kultūros sklaidą).
2. Sektoriaus augimo stimulas: toks modelis skatintų natūralią konkurenciją – jei platforma mato komercinę prasmę kurti lietuvišką serialą (pvz., „Go3“ sėkmės pavyzdžiai), ji tai daro tiesiogiai; jei ne – prisideda prie bendro fondo.
3. Progresyvus tarifų taikymas: siekiant apsaugoti smulkųjį verslą, siūloma taikyti progresinę skalę (pvz., 1,5–3 proc.), kurioje mažesni žaidėjai būtų atleidžiami nuo prievolės, o didieji (generuojantys virš 15 mln. EUR pajamas) neštų pagrindinę naštą.

Lietuvos tikslas neturėtų būti maksimalus mokesčių surinkimas, o audiovizualinės ekosistemos gyvybingumas. Subalansuotas modelis, derinantis fondines įmokas su reinvestavimo paskatomis (pvz., galimybe įmoką į fondą susimažinti investuojant į vietinę gamybą), užtikrintų tvarų finansavimą nacionaliniam turiniui, kartu išlaikant Lietuvą patrauklia rinka tarptautinei skaitmeninei ekonomikai.

Atlikta ES valstybių praktikos analizė rodo, kad vieno universaliai tinkamo AVŽP direktyvos 13 straipsnio įgyvendinimo modelio nėra. Modelio pasirinkimas priklauso nuo nacionalinės rinkos dydžio, audiovizualinės industrijos brandos, administracinių pajėgumų ir kultūros politikos tikslų. Atsižvelgiant į Lietuvos rinkos mastą, institucinį pasirengimą ir poreikį išlaikyti proporcingą reguliavimą, tinkamiausias būtų alternatyvus mišrus modelis, kuriame fondinis finansavimas atliktų bazinio stabilumo funkciją, o tiesioginės investicijos būtų skatinamos kaip lanksti alternatyva. Toks modelis geriausiai suderintų AVŽPD tikslus, kultūros politikos interesus ir vidaus rinkos principus.

Pagrindinės išvados Lietuvai. ES valstybių analizė leidžia suformuluoti kelias bendro pobūdžio išvadas, aktualias Lietuvos teisiniam reguliavimui:

- AVŽP direktyva nenustato vieno privalomo finansinio įpareigojimo modelio. Todėl valstybės narės turi diskreciją pasirinkti tokį reguliavimą, kuris geriausiai atitinka jų rinkos ypatumus;
- didesni finansiniai įpareigojimai dažniausiai taikomi didesnėse rinkose, kuriose egzistuoja pakankamas ekonominis mastas ir išplėtota vietinio turinio gamybos infrastruktūra;
- mažesnės valstybės daug dažniau renkasi atsargesnius modelius arba apskritai atsisako finansinių įpareigojimų, pirmiausia siekdamos išvengti neproporcingo poveikio investicinei aplinkai ir vartotojams.

4. Lietuvos audiovizualinės paslaugų rinkos analizė

4.1. AVŽP direktyvos 13 straipsnio įgyvendinimas Lietuvoje

Direktyvos 13 straipsnis reglamentuoja Europos kūrinių skatinimą užsakomosiose audiovizualinės žiniasklaidos paslaugose. Šio straipsnio 1 dalis nustato privalomą reikalavimą, kad UAVŽP kataloguose ne mažiau kaip 30 proc. sudarytų Europos kūriniai ir būtų užtikrinamas jų matomumas. Lietuva šį reikalavimą yra perkėlusi į nacionalinę teisę, todėl Lietuvos jurisdikcijai priklausantys UAVŽP paslaugų teikėjai privalo laikytis tiek Europos kūrinių dalies, tiek jų matomumo reikalavimų.

Kita vertus, Direktyvos 13 straipsnio 2 ir 3 dalys valstybėms narėms nesukuria pareigos nustatyti finansinius įpareigojimus. Jose nustatyta, kad valstybės narės gali reikalauti, jog jų jurisdikcijai priklausantys arba į kitas valstybes nares įsisteigę, tačiau į nacionalinę rinką nukreipti UAVŽP paslaugų teikėjai finansiškai prisidėtų prie Europos kūrinių kūrimo.

Todėl šios Direktyvos nuostatos laikytinos fakultatyviomis – valstybės narės pačios sprendžia, ar nustatyti tokį finansinį mechanizmą, kokį jo modelį pasirinkti ir kokia apimtimi jį taikyti.

Šiuo metu Lietuva šia Direktyvos suteikiama galimybe nėra pasinaudojusi ir nors Lietuvoje nėra nustatytas AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių pagrindu grindžiamas finansinis įpareigojimas, AVŽP teikėjams taikomi kiti finansiniai įsipareigojimai. Visų pirma, radijo ir televizijos programų transliuotojai, retransliuotojai, televizijos programų platinimo internete paslaugų teikėjai bei Lietuvos jurisdikcijai priklausantys UAVŽP paslaugų teikėjai moka įmokas Lietuvos radijo ir televizijos komisijos veiklai finansuoti.[128] Šios įmokos apskaičiuojamos nuo atitinkamos reguliuojamos veiklos pajamų ir naudojamos nacionalinės priežiūros sistemos finansavimui. Be to, viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai dalyvauja finansuojant žiniasklaidos savitvarkos sistemą per Visuomenės informavimo etikos asociacijos veiklą.[129] Kartu audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams taikomi bendrieji mokestiniai įpareigojimai, o užsienio platformos Lietuvoje teikiamas elektronines paslaugas apmokestina pagal Europos Sąjungos PVM taisykles, dažniausiai naudodamos OSS sistemą.[130]

Taigi šiuo metu Lietuvoje egzistuoja reguliavimo ir finansavimo mechanizmai, tačiau jie nėra orientuoti į papildomą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimą pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių logiką.

AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjas“. Todėl sprendžiant dėl galimo finansinio įpareigojimo taikymo pirmiausia būtina nustatyti subjektų ratą, kuriems toks įpareigojimas apskritai galėtų būti taikomas. Esminis kriterijus yra redakcinė atsakomybė. Ji reiškia, kad paslaugų teikėjas priima sprendimus dėl audiovizualinio turinio parinkimo ir organizavimo.

Pagal šį kriterijų finansinio įpareigojimo taikymo požiūriu gali būti išskiriamos kelios subjektų grupės:

- Lietuvos jurisdikcijai priklausantys televizijos transliuotojai;
- Lietuvos jurisdikcijai priklausantys UAVŽP paslaugų teikėjai;
- kitose ES valstybėse narėse įsisteigę UAVŽP paslaugų teikėjai, kurie savo paslaugas nukreipia į Lietuvos rinką;
- mišrias paslaugas teikiantys subjektai, kai jie kartu vykdo ir audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų veiklą.

[128] Lietuvos respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 48, 50 STRAIPSNIŲ IR PRIEDO PAKEITIMO ĮSTATYMAS, priimtas 2026 m. birželio 25 d. Nr. XV-1088 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2026-06-30 iki 2026-12-31). Prieiga internetu: https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/eba2fd90747111f1a305c23ba1643967?jfwid=1dnilxee2o

[129] Lietuvos respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 31, 46, 46[1] IR 48 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS, priimtas 2023 m. gegužės 25 d. Nr. XIV-2018. Prieiga internetu: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3bd0e1c0ffb211ed9978886e85107ab2?csrt=11678562802859724688

[130] Užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimas ir priežiūra. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/ukio-subjektu-prieziura/uzsakomuju-audiovizualines-ziniasklaidos-paslaugu-reguliavimas-ir-prieziura

Tuo tarpu retransliuotojai, kurie tik techniškai perduoda kitų subjektų programas ir neturi redakcinės atsakomybės, pagal AVŽP direktyvos logiką paprastai nėra laikomi pagrindiniu finansinio įpareigojimo objektu. Vis dėlto kai kurios ES valstybės, pavyzdžiui, Lenkija ar Graikija, pasirinko platesnį modelį ir tam tikrais atvejais į finansavimo sistemą įtraukė ir mokamos televizijos ar IPTV paslaugų teikėjus (detaliau žr. 3.2.1. ir 3.2.3. poskyrius). Tai rodo, kad subjektų rato apibrėžimas išlieka nacionalinės diskrecijos klausimu, jeigu laikomasi ES teisės principų, visų pirma proporcingumo ir nediskriminavimo.

Atlikta analizė leidžia išskirti kelias esmines dabartinio reguliavimo ypatybes:

- Lietuva visiškai įgyvendino AVŽP direktyvos privalomąsias nuostatas, susijusias su Europos kūrinių skatinimu ir matomumu;
- Lietuva nepasinaudojo AVŽP direktyvos suteikta galimybe nustatyti papildomą finansinį įpareigojimą audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams;
- nacionalinėje teisėje jau egzistuoja aiškiai apibrėžtas AVŽP teikėjo institutas, grindžiamas redakcinės atsakomybės kriterijumi, kuris sudaro teisinį pagrindą galimam finansinio įpareigojimo subjektų identifikavimui;
- dabartinė sistema orientuota į priežiūros finansavimą ir Europos kūrinių skatinimą, tačiau nenustato papildomo mechanizmo, kuriuo Lietuvoje pajamas generuojantys audiovizualinės rinkos paslaugų teikėjai sistemingai prisidėtų prie nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo.

4.2. Lietuvos audiovizualinės paslaugų rinkos analizė

Lietuvos audiovizualinių paslaugų rinka yra santykinai nedidelė ES mastu, tačiau pasižymi sudėtinga struktūra ir sparčiai besikeičiančiais vartojimo įpročiais. Ją sudaro keli tarpusavyje persidengiantys segmentai: linijinės audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos (televizijos programų transliavimas) bei nelinijinės užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos (toliau – UAVŽP), taip pat mokamos televizijos ir retransliavimo paslaugos bei platesnė kino ir audiovizualinės produkcijos gamybos ekosistema.

AVŽP direktyvos 13 straipsnio taikymo požiūriu svarbiausi yra tie paslaugų teikėjai, kurie turi redakcinę atsakomybę už audiovizualinio turinio parinkimą ir organizavimą. Todėl vertinant galimą finansinio įpareigojimo taikymą būtina atskirti audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus nuo retransliuotojų ar kitų techninių turinio platintojų, kurių veikla apsiriboja signalų perdavimu ir kurie paprastai neturi redakcinės atsakomybės. Toks atskyrimas atitinka AVŽP direktyvos bei LR visuomenės informavimo įstatymo nuostatas. Pažymėtina, kad radijo segmentas pateikiamas bendram reguliuojamos rinkos kontekstui, tačiau jis nepatenka į Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos 13 straipsnio reguliavimo apimtį.

Pagal Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (toliau – LRTK) 2025 m. veiklos ataskaitos duomenis, 2024 m. reguliuojamų televizijos, mokamos televizijos ir retransliavimo bei UAVŽP teikėjų pajamos siekė 160,56 mln. Eurų. Didžiausią dalį sudarė mokamos televizijos ir retransliavimo paslaugos – 91,17 mln. Eurų (56,8 proc.), televizijos transliuotojų pajamos – 65,90 mln. Eurų, radijo segmentas sudarė 12,30 mln. Eurų (į bendras pajamas neįtraukiama), o UAVŽP – 3,49 mln. Eurų. Palyginti su 2023 m., bendros šių segmentų pajamos padidėjo 5,89 mln. Eurų, be radijo padidėjimas – 4,95 mln. Eur.[131]

[131] Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2024 m. veiklos ataskaita. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/lt/administracine–informacija/veiklos–ataskaitos

8 lentelė. Radijo, televizijos transliuotojų, mokamos televizijos ir užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų pajamos, mln. Eur

Metai	Bendros pajamos, mln. EUR	TV transliuotojai (linijinė TV)	Mokama TV / retransliacija (platinimo segmentas)	Radijas	UAVŽP (nelinijinė)
2021	151,86	59,60	82,78	9,48	—
2022	153,81	62,95	78,17	11,56	1,13
2023	166,97	65,93	75,87	11,36	13,81
2024	172,86	65,90	91,17	12,30	3,49
2025	175,08	—	—	—	—

Šaltinis: Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2021–2024 m. veiklos ataskaitos duomenimis parengta Vertintojo

Pastaba: radijo pajamos pateikiamos bendram reguliuojamos rinkos kontekstui, tačiau nėra įtraukiamos į AVŽPD 13 straipsnio taikymo analizę. UAVŽP yra nelinijinių audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų segmentas.

Vis dėlto šie duomenys neatspindi visos Lietuvos UAŽP rinkos ekonominio masto, nes LRTK statistika apima tik tuos duomenis, kuriuos LRTK renka pagal savo reguliavimo funkcijas, ir neapima reikšmingos dalies kitose ES valstybėse registruotų, tačiau Lietuvos rinkai paslaugas teikiančių platformų ekonominės veiklos. Atlikus papildomą analizę, remiantis VMI administraciniais duomenimis, kurie buvo renkami Vertinimo vykdytojo, nustatyta, kad vien didžiausių užsienyje registruotų UAŽP paslaugų teikėjų (pvz., „Go3 Baltics“, „Netflix International B.V.“, „Apple Distribution International Limited“) pajamos Lietuvos rinkoje yra kelis kartus didesnės nei LRTK statistikoje nurodytas visas UAŽP segmentas (žr. 15–16 lenteles). Tai gali lemti, jog nelinijinių AVŽP paslaugų, ypač UAVŽP teikėjų duomenų / pajamų apskaitymo padėtis yra sudėtingesnė. Oficialiuose LRTK duomenyse UAVŽP teikėjų pajamos atrodo santykinai mažos: **1,13 mln. Eurų 2022 m.**, **13,81 mln. Eurų 2023 m.** ir **3,49 mln. Eurų 2024 m.** Tačiau, kaip ir minėta prieš tai, šie skaičiai neatspindi visos realios rinkos, nes dalis tarptautinių platformų, tokių kaip „Netflix“, „Disney+“, „Amazon Prime Video“ ar „Apple TV+“, pajamas generuoja Lietuvos rinkoje, tačiau jas apskaito per kitose valstybėse įsteigtus juridinius vienetus (pvz. „Netflix“ – Nyderlanduose, „Disney+“ – Jungtinėje Karalystėje, „Amazon Prime Video“ – Liuksemburge) ir centralizuotas veiklos struktūras. Nacionalinė statistika ne visada pilnai atspindi tarptautinių UAVŽP platformų ekonominę veiklą Lietuvoje, nes dalis jų pajamų apskaitoma per kitose valstybėse įsteigtus juridinius vienetus. Vis dėlto AVŽP direktyvos 13 straipsnio 3 dalis sudaro galimybę finansinius įpareigojimus sieti su pajamomis, sugeneruotomis tikslinėje valstybėje narėje. Kitaip tariant, remiantis UAVŽP teikėjų analizės duomenimis galima vertinti reguliuojamą rinkos dydį, tačiau jie nepakankami bendrai naudotojų išlaidų už srautinį turinį apimčiai nustatyti. Didžioji dalis tarptautinių platformų (pvz., „Netflix“, „Disney+“ ir kt.) yra įsteigtos kitose valstybėse, todėl jų pajamos nėra pilnai atspindimos nacionalinėse LRTK ataskaitose. Tai yra viena priežasčių, kodėl matome tokius pajamų svyravimus.

Papildomai situaciją komplikuoja tai, kad užsienyje įsteigti paslaugų teikėjai PVM (pridėtinės vertės mokestį) moka per OSS (angl. *One–Stop Shop*) sistemą, skirtą tarpvalstybinėms paslaugoms. Ji palengvina PVM mokestinių prievolių vykdymą, kai veikla vykdoma daugiau nei vienoje ES valstybės narės teritorijoje. Valstybinės mokesčių inspekcijos (toliau – VMI) duomenys nėra skirti UAVŽP rinkos statistikai ir ne visada leidžia tiksliai atriboti konkrečias paslaugų rūšis. Dėl šių priežasčių praktikoje sudėtinga tiksliai įvertinti visą UAVŽP rinkos dydį Lietuvoje, todėl analizuojant rinką būtina remtis ne tik nacionaline statistika, bet ir papildomais vertinimais, atspindinčiais faktinį vartojimą.

Šią problemą gerai iliustruoja „Netflix“ atvejis. LRTK, vertindama platformos auditoriją Lietuvoje, remiasi įvairiais netiesioginiais rodikliais, įskaitant VMI duomenis apie „Netflix International B.V.“ Lietuvoje deklaruotą PVM. Naujausiu LRTK vertinimu, 2025 m. pirmąjį pusmetį „Netflix“ Lietuvoje turėjo apie 140 tūkst. naudotojų per mėnesį[132], o nuo 2018 m. platformos auditorija padidėjo beveik dvidešimt kartų. Tai rodo, kad UAVŽP paslaugų naudojimas Lietuvoje sparčiai auga, tačiau jos finansinė apimtis nėra pilnai matoma tradicinėje nacionalinėje

[132] Naujausias LRTK tyrimas: „Netflix“ auditorija Lietuvoje ir toliau auga, paskutinė atnaujinimo data: 2026–01–07. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/lt/naujienos/netflix–auditorija–lietuvoje

rinkos statistikoje. Pažymėtina, kad oficialiose LRTK ataskaitose pateikiami naudotojų skaičiaus vertinimai, o ne išsamūs duomenys apie platformų pajamas Lietuvoje.

Rinkos vertinimo sudėtingumas – dalis Lietuvoje veikiančių subjektų platina UAVŽP teikėjų turinį B2B (*angl. business–to–business*) principu per mokamos televizijos ar agregavimo paslaugas (pvz., „Telia“, „Go3“). Tokiu atveju galutiniai naudotojai tampa šių tarpininkų klientais, o ne tiesioginiais platformų naudotojais. Dėl to dalis naudojimo nėra tiesiogiai priskiriama konkrečioms UAVŽP teikėjų, o tai apsunkina tikslų rinkos dydžio ir pajamų įvertinimą. Tai kita priežastis, kodėl matomi tokie ataskaitoje pateikiami pajamų svyravimai.

Galiausiai, LRTK teigia, kad 2024 m. pajamų duomenys apskaičiuoti pagal LRTK jurisdikcijai priklausančių operatorių pateiktas ketvirtines finansines ataskaitas. Todėl, jei vienas didelis paslaugų teikėjas pakeičia klasifikaciją, ataskaitų apimtį arba tai, ar jo pajamos priskiriamos prie UAVŽP teikėjų, ar prie mokamos televizijos / internetinės televizijos platinimo, UAVŽP pajamos gali reikšmingai pakisti. Dėl šios priežasties gali būti matomas skirtumas tarp UAVŽP tiekėjų pajamų 2023 m. ir 2024 m. Todėl šiame vertinime rinkos potencialui modeliuoti remiamasi VMI administraciniais duomenimis, kurie leidžia tiksliau įvertinti faktinį Lietuvos rinkos mastą.

4.2.1. Lietuvoje nacionalinio audiovizualinio turinio kūrybos finansavimo mechanizmai

Lietuvoje nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimas šiuo metu finansuojamas taikant kelis tarpusavyje papildančius mechanizmus. Nacionalinio turinio finansavimas daugiausia grindžiamas valstybės biudžeto lėšomis, mokesčių lengvatomis, visuomeninio transliuotojo veikla bei rinkos dalyvių investicijomis.

Pagrindiniai nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltiniai yra:

- LKC administruojama valstybės parama kino projektams;
- kino gamybos mokesčių lengvatos mechanizmas;
- visuomeninio transliuotojo LRT investicijos į nacionalinio turinio kūrimą;
- komercinių transliuotojų investicijos vykdant Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų reikalavimus;
- projektinis finansavimas iš nacionalinių ir Europos Sąjungos programų.

Šių priemonių visuma sudaro pagrindinę Lietuvos audiovizualinio sektoriaus finansavimo sistemą.

Svarbi rinkos dalis, kuri susijusi su audiovizualiniu turiniu, yra kino produkcijos gamyba. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos kino įstatymu, LKC administruoja valstybės lėšas, skirtas kino filmų gamybai, platinimui, sklaidai, kino paveldo išsaugojimui ir tarptautiniam bendradarbiavimui. 2025 m. veiklos ataskaitos duomenimis, LKC administruoja didžiausią valstybės finansavimo dalį nacionalinio kino sektoriui ir yra pagrindinis institucinis mechanizmas, per kurį paskirstomos valstybės investicijos audiovizualiniam turiniui. Vienas svarbiausių Lietuvos audiovizualinio sektoriaus finansavimo instrumentų yra kino gamybos mokesčių lengvata. Pagal Pelno mokesčio įstatymo nuostatas investuotojai gali pasinaudoti mokesčių lengvata finansuodami Lietuvoje gaminamus filmus, o kino gamintojams kompensuojama iki 30 proc. tinkamų Lietuvos išlaidų. Nuo 2014 m. lengvata pasinaudojo **669 projektai**, o pasinaudojus lengvata, suteiktų mokesčių lengvatos suma siekė apie **133,4 mln. Eurų**. Lengvata leidžia padengti iki **30 proc.** gamybos biudžeto ir dabartine forma galioja iki **2028 m. gruodžio 31 d.** 2025 m. rezultatai buvo rekordiniai: per šią schemą pritraukta **25,6 mln. Eurų** investicijų, o lengvata pasinaudojo **108 projektai**.[133] Tai rodo, kad Lietuvos audiovizualinių paslaugų rinka nėra vien transliavimo ar UAVŽP rinka – reikšmingą jos dalį sudaro audiovizualinės gamybos paslaugos, ypač orientuotos į užsienio projektų pritraukimą ir aptarnavimą.

[133] Lithuanian Film Tax Incentive, 2026 m. Prieiga internetu: https://www.lkc.lt/en/tax–incentives/results–of–lithuanian–film–tax–incentive

9 lentelė. Lietuvos įmonių investicijos į kino gamybą pagal metus, Eur

Metai	Išleista suma (mln. Eur)	Mokesčių lengvata (mln. Eur)	Filmų kiekis, vnt.
2014	1,26	0,25	4
2015	13,35	2,66	14
2016	9,46	1,85	22
2017	19,48	3,75	35
2018	45,49	8,94	47
2019	22,90	6,85	35
2020	37,91	11,28	58
2021	51,06	15,18	71
2022	59,93	17,86	85
2023	70,82	21,07	101
2024	63,26	18,10	89
2025	85,74	25,64	108
Iš viso	**480,71**	**133,46**	**669**

Šaltinis: Parengta Vertintojo remiantis Lietuvos kino centro duomenimis

Lentelėje prieš tai pateikti duomenys rodo nuoseklų investicijų augimą ir reikšmingą mokesčių lengvatos poveikį – reikšminga dalis gamybos išlaidų finansuojama per šį mechanizmą, kas patvirtina jo svarbą pritraukiant tiek vietinę, tiek užsienio produkciją.

Viena iš sisteminių problemų, veikiančių tiek UAVŽP rinką, tiek kino industriją yra neteisėtas audiovizualinio turinio naudojimas (kitaip dar vadinamas „piratavimu“), nes jis iškraipo realų rinkos potencialą ir mažina oficialiai fiksuojamas naudotojų išlaidas. Dėl to dalis faktinio audiovizualinio turinio vartojimo nepatenka į oficialią statistiką, o rinkos dydis gali būti nuvertinamas. Tai yra viena iš priežasčių, kodėl pateikti duomenys nėra visiškai tikslūs.

4.3. Lietuvos rinkos jautrumo analizė

Jautrumo analizės tikslas – įvertinti, kaip skirtingi reguliavimo veiksniai galėtų paveikti Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinką, jei būtų nuspręsta įgyvendinti AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalyse numatytą finansinį įpareigojimą. Ši analizė leidžia nustatyti, kurie veiksniai yra reikšmingiausi mažos rinkos sąlygomis ir kokias rizikas būtina įvertinti renkantis vieną ar kitą reguliavimo modelį.

Skirtingai nuo didžiųjų Europos Sąjungos valstybių, Lietuvos audiovizualinė rinka pasižymi ribotu mastu, nedidele auditorija ir santykinai mažu pajamų potencialu[134]. Dėl šios priežasties net ir nedideli reguliavimo pokyčiai gali turėti didesnį santykinį poveikį rinkos dalyviams nei valstybėse, kuriose veikia didesnės reklamos, prenumeratos ir audiovizualinio turinio rinkos. Europos Komisija yra pažymėjusi, kad valstybės narės, taikydamos AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių pagrindu nustatomus finansinius įpareigojimus, privalo laikytis proporcingumo principo ir įvertinti nacionalinės rinkos ypatumus[135]. Dėl šios priežasties naujo mechanizmo projektavimas turėtų būti grindžiamas ne vien siekiu didinti finansavimą, bet ir išvengti situacijos, kai tas pats rinkos dalyvis kelis kartus finansuoja tą patį viešąjį tikslą skirtingais instrumentais.

Pirmasis jautrumo veiksnys yra nacionalinės rinkos dydis. Lietuvos rinka yra viena mažiausių ES, todėl pajamų bazė, nuo kurios galėtų būti apskaičiuojami finansiniai įpareigojimai, yra ribota. Tai reiškia, kad:

- papildomas finansinis įpareigojimas generuotų santykinai nedidelę absoliučią finansavimo sumą;
- tačiau jo poveikis atskiriems rinkos dalyviams galėtų būti santykinai didesnis nei didelėse rinkose.

Tai patvirtina ir Estijos diskusijos dėl analogiško reguliavimo, kuriose vienu pagrindinių argumentų tapo mažos rinkos ekonomika bei galimas neproporcingas poveikis platformoms ir vartotojams.

Antrasis jautrumo veiksnys yra galimybė patikimai nustatyti pajamas, sugeneruotas Lietuvos rinkoje. Lietuvos jurisdikcijoje registruotų AVŽP teikėjų finansiniai duomenys yra prieinami, tačiau užsienyje registruotų UAVŽP platformų atveju situacija yra sudėtingesnė. Didžioji dalis tokių platformų:

- pajamas apskaito kitose ES valstybėse;
- PVM deklaruoja per OSS sistemą;
- Lietuvos institucijoms neteikia išsamios informacijos apie pajamas konkrečiai Lietuvos rinkoje.

Todėl praktikoje būtina numatyti aiškią metodiką, kaip būtų apskaičiuojamos Lietuvoje sugeneruotos pajamos (remtis Ispanijos, Lenkijos ir Graikijos atvejų analize). Priešingu atveju gali atsirasti administracinė našta, teisiniai ginčai ar nevienodas reguliavimo taikymas.

Trečiasis jautrumo veiksnys yra galimas rinkos dalyvių elgsenos pasikeitimas. Tarptautinė praktika rodo, kad platformos gali pasirinkti skirtingas reakcijas[136:]

- didinti investicijas į vietinį turinį;
- mokėti įmokas į fondą;
- optimizuoti veiklos modelį;
- dalį papildomų kaštų perkelti vartotojams.

[134] European Audiovisual Observatory – Yearbook Online Service 2024. Prieiga internete: https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/–/yearbook–online–service–2024–new–edition–out–now–?.com

[135] Europos Komisija. Report on the application of the Audiovisual Media Services Directive (2019–2022), SWD(2024) 4 final. Prieiga internete: https://diversidadaudiovisual.org/wp–content/uploads/2024/01/SWD_2024_4_F1_STAFF_WORKING_PAPER_EN_V2_P1_3211609_akjxyAVUtdgUvHLRZdQetzyyT1g_101277.pdf?.com

[136] European Audiovisual Observatory. (2025). Mapping of national rules applicable to AVMS providers. Strasbourg: European Audiovisual Observatory. Prieiga internete: https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/the–audiovisual–media–services–directive–avmsd?.com

Ispanijos ir Prancūzijos praktika rodo, kad didelėse rinkose platformos dažniausiai renkasi investuoti į vietinį turinį, nes tai turi komercinę grąžą. Tačiau mažose rinkose tokia ekonominė logika gali būti silpnesnė. Todėl negalima daryti prielaidos, kad analogiškas rezultatas būtų pasiektas ir Lietuvoje.

Ketvirtasis jautrumo veiksnys yra administraciniai pajėgumai. Kuo sudėtingesnis finansinio įpareigojimo modelis, tuo daugiau reikalinga:

- pajamų kontrolės;
- investicijų vertinimo;
- finansinių ataskaitų tikrinimo;
- projektų administravimo;
- auditų.

Todėl mišrūs modeliai reikalauja didesnių administracinių resursų nei fondiniai modeliai. Papildomas finansinis įpareigojimas teoriškai gali būti finansuojamas:

- iš platformų pelno;
- iš reklamos pajamų;
- iš prenumeratos mokesčių.

Praktikoje nėra pakankamai empirinių duomenų, leidžiančių vienareikšmiškai nustatyti, kokia papildomų sąnaudų dalis perkeliama vartotojams[137]. Vis dėlto ekonomikos teorija leidžia daryti prielaidą, kad bent dalis papildomų reguliacinių kaštų gali būti įtraukiama į paslaugų kainodarą, ypač tais atvejais, kai rinka yra nedidelė ir veiklos masto ekonomija ribota. Todėl šis poveikis turėtų būti vertinamas kaip galima rizika, o ne neišvengiama pasekmė.

Atlikta analizė rodo, kad didžiausią įtaką galimo finansinio įpareigojimo sėkmei Lietuvoje turėtų penki veiksniai:

10 lentelė. Jautrumo analizės santrauka

Veiksnys	Jautrumo lygis	Galima įtaka
Mažas rinkos dydis	Labai didelis	Didina proporcingumo svarbą
Pajamų nustatymas	Labai didelis	Gali apsunkinti įpareigojimo administravimą
Platformų elgsena	Vidutinis	Gali keistis investavimo strategijos
Administraciniai pajėgumai	Didelis	Didina mišrių modelių administravimo kaštus
Poveikis vartotojams	Mažas –vidutinis	Galimas dalinis sąnaudų perkėlimas kainoms

Šaltinis: parengta Vertintojo

Apibendrinant galima teigti, kad jautriausi Lietuvos reguliavimo aspektai yra ne pats finansinio įpareigojimo dydis, **bet jo administravimo būdas, proporcingumas ir galimybė tiksliai nustatyti Lietuvoje sugeneruojamas pajamas** bei jas patikrinti. Todėl renkantis galimą AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo modelį svarbu siekti kuo paprastesnio, skaidresnio ir administraciškai efektyvesnio mechanizmo, kuris būtų pritaikytas Lietuvos rinkos mastui.

[137] OECD leidinys „An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation“. Prieiga internete: https://www.oecd.org/en/publications/an–introduction–to–online–platforms–and–their–role–in–the–digital–transformation_53e5f593–en.html?.com

5. AVŽP direktyvos taikymo perkėlimo į Lietuvą alternatyvos

Šiame skyriuje pateikiamos galimos AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo alternatyvos Lietuvoje. Alternatyvų tikslas – įvertinti skirtingus galimus reguliavimo modelius, kuriais būtų galima nustatyti finansinius įpareigojimus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, siekiant užtikrinti papildomą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimą.

Alternatyvų vertinimo kriterijai

Remiantis atlikta ES valstybių praktikos, Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinkos bei Lietuvos rinkos jautrumo analize, AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo alternatyvos turi būti vertinamos taikant vienodus vertinimo kriterijus. Toks vertinimo metodas leidžia objektyviai palyginti skirtingus reguliavimo modelius, įvertinant ne tik jų teisinį atitikimą AVŽP direktyvos nuostatoms, bet ir galimą poveikį Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinkai, kultūros politikos tikslams, administraciniams pajėgumams bei vartotojams.

Atlikta ES valstybių analizė parodė, kad sėkmingas AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimas priklauso ne nuo vieno veiksnio, o nuo tinkamos pusiausvyros tarp kultūros politikos tikslų, proporcingumo, administracinio efektyvumo ir rinkos ypatumų. Todėl visos toliau nagrinėjamos alternatyvos vertinamos pagal tuos pačius kriterijus.

1. Proporcingumas

Finansinis įpareigojimas turi būti proporcingas Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinkos dydžiui, ekonominiam potencialui ir negali sudaryti perteklinės reguliacinės naštos. Šis principas kyla iš:

- ES teisės bendrųjų principų;
- AVŽP direktyvos 13 straipsnio;
- Europos Komisijos AVŽP direktyvos įgyvendinimo gairių;
- Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos.

Kadangi Lietuvos rinka yra viena mažiausių ES, proporcingumo principas tampa vienu svarbiausių kriterijų renkantis finansinio įpareigojimo modelį.

2. Nediskriminavimas

Pasirinktas modelis negali nepagrįstai diskriminuoti:

- Lietuvoje registruotų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų;
- kitose Europos Sąjungos valstybėse registruotų UAVŽP platformų.

Finansinis įpareigojimas turi būti grindžiamas objektyviais kriterijais, užtikrinančiais vienodas konkurencijos sąlygas ir suderinamumą su vidaus rinkos principais.

3. Administracinis efektyvumas

Sistema turi būti administruojama kuo paprasčiau tiek valstybės institucijoms, tiek rinkos dalyviams. Administraciniai kaštai didėja, kai:

- taikomi skirtingi tarifai;
- nustatomos sudėtingos išimtys;
- leidžiami keli finansinio įpareigojimo įgyvendinimo būdai;
- būtina vertinti tiesiogines investicijas ar kitus alternatyvius finansavimo mechanizmus.

Todėl alternatyvos turi būti vertinamos ir pagal jų administravimo sudėtingumą.

4. Pajamų nustatymo galimybė

Vienas svarbiausių praktinio įgyvendinimo kriterijų yra galimybė patikimai nustatyti Lietuvoje sugeneruotas pajamas, nuo kurių būtų apskaičiuojamas finansinis įpareigojimas. Šis kriterijus ypač svarbus užsienyje registruotų UAVŽP platformų atveju, nes:

- dalis pajamų apskaitoma kitose valstybėse narėse;
- PVM deklaruojamas per OSS sistemą;
- nacionalinės institucijos neturi visų finansinių duomenų.

Todėl pasirinktas modelis turi būti įgyvendinamas naudojant aiškią, objektyvią ir praktiškai administruojamą pajamų nustatymo metodiką.

Remiantis Lenkijos, Graikijos ir Ispanijos praktika, Lietuvoje finansinio įnašo administravimo sistema galėtų būti organizuojama taip:

1. **Aiškiai apibrėžti įpareigotus teikėjus.** Įstatyme nustatyti, kad prievolė taikoma Lietuvos jurisdikcijai priklausantiems ir iš kitų ES valstybių Lietuvos auditorijai paslaugas teikiantiems UAVŽP ir kitiems AVŽP teikėjams. LRTK turėtų sudaryti ir nuolat atnaujinti tokių teikėjų sąrašą;
2. **Tiksliai apibrėžti pajamų bazę**. Įnašas turėtų būti skaičiuojamas tik nuo pajamų, tiesiogiai susijusių su Lietuvos rinka: Lietuvos naudotojų abonementų, reklamos, sandorių ar kitų audiovizualinės paslaugos pajamų, neįtraukiant PVM, grąžinimų ir aiškiai nesusijusių veiklų;
3. **Nustatyti teritorinio priskyrimo metodiką.** Lietuvos pajamos turėtų būti nustatomos pagal abonento atsiskaitymo adresą, mokėjimo priemonės šalį, paskyros registracijos vietą, IP ar kitus objektyvius kriterijus. Kai tikslios pajamos neatskiriamos, būtų taikoma teisės aktuose nustatyta proporcinio apskaičiavimo metodika;
4. **Įtvirtinti privalomą metinę deklaraciją.** Teikėjai kasmet iki nustatytos datos LRTK arba kitai administruojančiai institucijai elektroniniu būdu pateiktų Lietuvos rinkoje gautų pajamų deklaraciją, įnašo apskaičiavimą ir informaciją apie jo įvykdymą;
5. **Reikalauti pajamas pagrindžiančių dokumentų**. Kartu turėtų būti pateikiamos metinės finansinės ataskaitos, Lietuvos pajamų išklotinė ir atsakingo vadovo patvirtinimas. Didiesiems teikėjams arba kilus abejonių galėtų būti reikalaujama nepriklausomo auditoriaus patvirtinimo;
6. **Suteikti reguliuotojui tikrinimo teisę**. Administruojanti institucija turėtų galėti reikalauti sutarčių, sąskaitų, abonentų ir reklamos pajamų suvestinių, metodikos paaiškinimų bei patikslintų deklaracijų. Duomenys galėtų būti tikrinami bendradarbiaujant su VMI, kitų valstybių reguliuotojais ir Europos reguliuotojų tinklais;
7. **Nustatyti aiškią įnašo sumokėjimo tvarką.** Po deklaracijos pateikimo įnašas būtų pervedamas į atskirą valstybės ar audiovizualinio turinio finansavimo fondo sąskaitą. Jeigu būtų leidžiama prievolę vykdyti tiesioginėmis investicijomis, turėtų būti išsamiai apibrėžta, kokios išlaidos pripažįstamos tinkamomis ir kokiais dokumentais jos pagrindžiamos;
8. **Taikyti veiksmingas sankcijas.** Už deklaracijos nepateikimą turėtų būti skiriama administracinė bauda, už pavėluotą mokėjimą – delspinigiai, o nesumokėta suma išieškoma kaip viešoji skola. Už pakartotinį vengimą bendradarbiauti galėtų būti taikomos apyvartai proporcingos baudos ir, kraštutiniu atveju, paslaugos teikimo Lietuvoje ribojimo procedūra;
9. **Užtikrinti skaidrumą ir peržiūrą.** Institucija kasmet skelbtų bendras deklaruotų pajamų, surinktų įnašų ir finansuotų projektų sumas, neatskleisdama komercinių paslapčių. Po 2–3 metų turėtų būti įvertintas tarifų, pajamų ribų ir administracinės naštos proporcingumas. Taip pat svarbu deklaruoti kur, į kokius projektus, filmų–serialų ar kt. audiovizualinės žiniasklaidos produktų kūrimą buvo investuojamos surinktos lėšos.

Institucišk ai racionaliausia būtų LRTK pavesti nustatyti įpareigotus teikėjus ir tikrinti audiovizualinės veiklos duomenis, o įnašo apskaitą bei priverstinį išieškojimą organizuoti kartu su VMI arba kita viešųjų įmokų administravimo patirties turinčia institucija.

5. Kultūros politikos tikslų pasiekimas

Alternatyva turi realiai prisidėti prie nacionalinės audiovizualinės politikos tikslų įgyvendinimo, įskaitant:

- nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimą;
- nepriklausomų kūrėjų finansavimą;

- lietuvių kalbos turinio plėtrą;
- kultūrinės įvairovės stiprinimą;
- ilgalaikį sektoriaus tvarumą.

Vertinamas ne tik galimas surenkamų lėšų dydis, bet ir tikimybė, kad jos bus efektyviai panaudotos kultūros politikos tikslams pasiekti.

6. Poveikis rinkai

Alternatyvos vertinamos atsižvelgiant į galimą poveikį:

- paslaugų kainoms vartotojams;
- konkurencijai rinkoje;
- investicijoms į nacionalinį turinį;
- naujų rinkos dalyvių patekimui į rinką;
- Lietuvos rinkos patrauklumui tarptautinėms platformoms.

Šis kriterijus ypač svarbus mažos rinkos sąlygomis, kai net ir santykinai nedideli reguliavimo pokyčiai gali turėti didesnį ekonominį poveikį.

7. Teisinis tvarumas

Pasirinktas modelis turi būti:

- suderinamas su ES teise;
- pagrįstas objektyviais ir aiškiais kriterijais;
- aiškiai reglamentuotas nacionaliniuose teisės aktuose;
- atsparus galimiems teisiniams ginčams.

Šiuo kriterijumi vertinama, ar pasirinktas reguliavimo modelis galėtų būti sėkmingai taikomas ilgalaikėje perspektyvoje ir ar nekeltų reikšmingų teisinių rizikų.

11 lentelė. Alternatyvų vertinimo kriterijų reikšmė Lietuvos atveju

Vertinimo kriterijai	Reikšmė Lietuvai
Proporcingumas	labai aukšta
Administravimo paprastumas	aukšta
Kultūros politikos tikslai	aukšta
Nediskriminavimas	labai aukšta
Investicinės aplinkos išlaikymas	aukšta
Poveikis vartotojams	vidutinė

Šaltinis: parengta Vertintojo

5.1. I alternatyva

I ALTERNATYVA – NETAIKYTI AVŽP 13 STRAIPSNIO 2–3 DALIŲ (0 FINANSINIS ĮPAREIGOJIMAS)

Pirmoji alternatyva numato neįgyvendinti AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių nacionalinėje teisėje ir išlaikyti šiuo metu Lietuvoje galiojantį teisinį reguliavimą. Tokiu atveju Lietuva ir toliau įgyvendintų tik AVŽP direktyvos 13 straipsnio 1 dalį, nustatančią Europos kūrinių kvotas užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų kataloguose, tačiau nenustatytų papildomų finansinių įpareigojimų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams.

Pagal šį modelį nebūtų kuriamas naujas nacionalinis audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmas, o nacionalinio turinio finansavimas ir toliau būtų grindžiamas šiuo metu veikiančiomis priemonėmis – valstybės

biudžeto lėšomis, LKC administruojamomis programomis, Medijų rėmimo fondo finansavimu, mokesčių lengvatomis filmų gamybai bei savanoriškomis rinkos dalyvių investicijomis.

Šis modelis atitinka Bulgarijos pasirinktą reguliavimo kryptį ir neprieštarauja AVŽP direktyvai, nes Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalys valstybėms narėms suteikia teisę, bet nenustato pareigos įvesti finansinius įpareigojimus.

1. AVŽP direktyva nenumato pareigos – tai fakultatyvi priemonė

AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalys yra formuluojamos kaip galimybė („gali reikalauti“), o ne pareiga. Tai reiškia, kad valstybės narės turi diskreciją apskritai neįvesti finansinių įnašų mechanizmo. Bulgarijos pavyzdys patvirtina, kad toks modelis yra teisėtas ir atitinka ES teisę.

2. Administracinės naštos ir reguliavimo sudėtingumo vengimas. Finansinio įpareigojimo įvedimas reikalauja:

- pajamų nustatymo ir kontrolės (ypač užsienio platformoms);
- įmokų surinkimo ir administravimo;
- lėšų paskirstymo mechanizmo sukūrimo;
- poveikio vertinimų;
- gautų lėšų perskirstymo.

Mažoje rinkoje, tokioje kaip Lietuva, administravimo kaštai gali būti neproporcingi surenkamai naudai. Bulgarijos modelis rodo, kad galima išvengti šios naštos ir apsiriboti paprastesniu reguliavimu (*pagal Europos audiovizualinės observatorijos OPUS 13 straipsnio 2 dalies suvestinę, finansinio įpareigojimo nei nacionaliniams, nei į atitinkamos valstybės rinką nukreiptiems AVŽP / UAVŽP teikėjams nėra nustačiusios*: **Austrija, Bulgarija, Estija (svarsto), Suomija, Vengrija, Latvija (svarsto), Liuksemburgas, Malta, Slovėnija, Švedija, Kipras**.

3. Mažos rinkos argumentas ir proporcingumas. Kaip rodo Estijos atvejis ir MPA kritika[138], mažose rinkose net ir nedidelis procentinis finansinis įpareigojimas gali turėti neproporcingą poveikį:

- mažinti platformų investicijas,
- riboti turinio pasiūlą,
- didinti kainas naudotojams.

Todėl atsisakymas taikyti finansinį įpareigojimą gali būti pagrįstas proporcingumo principu.

4. Investicinės aplinkos išlaikymas. Netaikant finansinio įpareigojimo:

- Lietuva išlieka patrauklesnė tarptautinėms platformoms;
- mažinama rizika, kad platformos ribos paslaugas ar investicijas;
- išvengiama galimo neigiamo poveikio inovacijoms ir skaitmeninių paslaugų plėtrai.

Tai ypač aktualu konkurencinėje ES rinkoje, kur platformos gali diferencijuoti veiklą pagal reguliavimo lygį.

5. Rizikų, susijusių su diskriminavimu, išvengimas.

Kaip matyti iš Estijos pavyzdžio, selektyvus finansinių įsipareigojimų taikymas (pvz., tik UAVŽP platformų) gali kelti:

- „diskriminavimo“ klausimus;
- teisinius ginčus su rinkos dalyviais.

Visiškai atsisakius finansinio įpareigojimo, šios rizikos eliminuojamos.

6. Neaiškus finansinio mechanizmo efektyvumas MPA kritika rodo, kad nėra savaime aišku, jog:

- surinktos lėšos efektyviai pasieks turinio kūrimą;
- sistema duos realią naudą sektoriui.

[138] MPA EMEA, reply to Teavituskiri – Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi artikli 13 lõige 2 rakendamine, Brussels, 28 June 2024. Prieiga internete: https://adr–docs.karlerss.com/5TnvvyJvKI4DEeraWQxzC1VaFyAIeJgG/MPAproc.20replyproc.20toproc.20notificationproc.20toproc.20implementproc.20Articleproc.2013proc.282proc.29proc.20Estonia.pdf

Be aiškios ir skaidrios paskirstymo sistemos, finansinis įpareigojimas gali tapti tik formaliu finansiniu instrumentu be realaus poveikio.

7. Alternatyvūs turinio skatinimo būdai. Net ir netaikant AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių galima stiprinti nacionalinį turinį per:

- tiesioginį valstybės finansavimą (Vokietijos praktika);
- mokesčių lengvatas (Airijos pavyzdys);
- ko–produkcijos skatinimą (Norvegijoje vyraujanti praktika).

Alternatyvūs audiovizualinio turinio skatinimo būdai yra plačiai taikomi Europos valstybėse ir gali būti efektyvi alternatyva finansiniams įnašams pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalis. Pavyzdžiui, Airija taiko mokesčių lengvatų sistemą (Section 481), kuri leidžia susigrąžinti iki 37 proc. gamybos išlaidų ir taip sėkmingai pritraukia tarptautines produkcijas (*„Game of thrones“, „Vikings“)* bei stiprina vietinį sektorių.[139] Vokietijoje audiovizualinio turinio kūrimas skatinamas per tiesioginį valstybės finansavimą, naudojant nacionalinius ir regioninius fondus, tokius kaip *„German Federal Film Fund“*.[140] Tuo tarpu Norvegija orientuojasi į ko–produkcijų skatinimą, finansuodama bendrus projektus su užsienio partneriais.[141] Kaip ir prieš tai poskyriuose jau buvo minima, jog ir Lietuvoje jau taikomos panašios priemonės – veikia Lietuvos kino centro finansavimo sistema[142] bei mokesčių lengvatos filmų gamybai. Tai rodo, kad nacionalinio audiovizualinio turinio skatinimas gali būti efektyviai įgyvendinamas ir be papildomo finansinio įpareigojimo žiniasklaidos paslaugų teikėjams.

Kita vertus, svarbu įvertinti siūlomos alternatyvos silpnąsias puses.

1. Netaikant Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių, Lietuvoje **nebūtų sukurtas papildomas stabilus finansavimo šaltinis nacionalinio audiovizualinės žiniasklaidos turinio kūrimui**.

Tai reikštų didesnę priklausomybę nuo valstybės biudžeto ir ES fondų, kurių apimtis yra ribota ir priklauso nuo kintančių politinių prioritetų. Dėl to ilgalaikis sektoriaus finansavimas galėtų būti mažiau nuoseklus ir prognozuojamas.

2. Finansinio įpareigojimo audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai, ypač tarptautinės UAVŽP platformos, neturėtų papildomo sisteminio paskatinimo investuoti į lietuviško turinio kūrimą.

Tokiu atveju jų investicijos būtų labiau atsitiktinės ir orientuotos į komerciškai patraukliausius projektus, o ne į nuoseklų nacionalinės audiovizualinės industrijos vystymą. Tai galėtų riboti vietinio turinio pasiūlą ir jo įvairovę.

3. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad netaikant finansinio įpareigojimo Lietuva iš esmės apsiribotų minimaliu Direktyvos įgyvendinimu ir neišnaudotų jos suteikiamų galimybių aktyviau formuoti kultūros ir žiniasklaidos politiką.

Kitos valstybės, taikančios tokius mechanizmus, sukuria papildomas paskatas vietinio turinio kūrimui, todėl Lietuva gali atsidurti mažiau konkurencingoje pozicijoje regioniniu mastu. Tačiau į tai galima žvelgti kontraversiškai – kaip ir minėta prieš tai aptariant alternatyvos pranašumus – mažesni finansiniai įpareigojimai gali padidinti jau esamo ir sukurto audiovizualinio turinio prieinamumą Lietuvoje.

Kadangi naujų finansinių įpareigojimų neatsirastų, ši alternatyva praktiškai neturėtų tiesioginio poveikio:

- paslaugų kainoms;
- konkurencijai;
- rinkos struktūrai;
- investicinei aplinkai.

Ji taip pat eliminuotų riziką, kad papildomi reguliaciniai kaštai būtų perkelti vartotojams.

[139] First element, Section 481 tax incentive, Prieiga internetu: https://www.firstelement.ie/section–481
[140] FFA, German Federal Film Board (DFFF). Prieiga internetu: https://www.ffa.de/dfff–home.html
[141] Norweigian Film Institute, Co–producing with Norway. Prieiga internetu: https://www.nfi.no/en/co–producing–with–norway
[142] Lietuvos kino centras, „Film tax incentive“. Prieiga internetu: https://www.lkc.lt/en/tax–incentives/how–it–works

12 lentelė. Alternatyvos privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
Visiškai išvengiama papildomos administracinės naštos	Nesukuriamas papildomas finansavimo šaltinis nacionaliniam audiovizualiniam turiniui
Nėra papildomų reguliacinių kaštų rinkos dalyviams	Tarptautinės UAVŽP platformos ir toliau neprisidėtų prie Lietuvos audiovizualinės ekosistemos finansavimo pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių logiką
Išlaikomas aukštas Lietuvos investicinės aplinkos patrauklumas	Lietuvos kino sektoriaus finansavimas išliktų labiau priklausomas nuo valstybės biudžeto
Išvengiama galimų teisinių ginčų dėl subjektų atrankos ar diskriminavimo	Nebūtų išnaudota Direktyvos suteikiama galimybė platesniam kultūros politikos instrumentų taikymui
Nereikia kurti naujų administravimo procedūrų	
Nereikia nustatyti Lietuvoje sugeneruotų pajamų apskaičiavimo metodikos	

Šaltinis: parengta Vertintojo

13 lentelė. Vertinimas pagal pasirinktus kriterijus

Vertinimo kriterijus	Vertinimas
Proporcingumas	Labai gerai
Nediskriminavimas	Labai gerai
Administracinis efektyvumas	Labai gerai
Kultūros politikos tikslų įgyvendinimas	Ribotas
Poveikis rinkai	Labai mažas
Teisinis tvarumas	Labai gerai

Šaltinis: parengta Vertintojo

I alternatyva yra konservatyviausias AVŽP direktyvos įgyvendinimo modelis. Ji užtikrina visišką atitiktį ES teisei, išlaiko dabartinę reguliavimo sistemą ir nesukuria papildomos administracinės ar finansinės naštos rinkos dalyviams. Kita vertus, ši alternatyva nesudaro prielaidų sukurti naują ir stabilų nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltinį bei neišnaudoja Direktyvos suteikiamos galimybės įtraukti pajamas Lietuvoje generuojančius užsienio UAVŽP paslaugų teikėjus į nacionalinės audiovizualinės ekosistemos finansavimą.

5.2. II alternatyva

II ALTERNATYVA – BAZINIS FONDINIO FINANSAVIMO MODELIS

Siūloma alternatyva grindžiama platesniu AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymu, kai finansinis įpareigojimas taikomas visoms audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams įskaitant iš UAVŽP teikėjus įsisteigusius ES jurisdikcijoje, bet generuojančioms pajamas Lietuvoje. Toks modelis remiasi Lenkijos, Graikijos ir Ispanijos praktika, kur audiovizualinio sektoriaus finansavimas užtikrinamas plačiau, įtraukiant didesnę rinkos dalyvių grupę. II alternatyva galėtų būti grindžiama baziniu fondinio finansavimo modeliu, kai UAVŽP ir kitiems audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams taikoma 1 proc. įmoka nuo Lietuvoje sugeneruotų pajamų įmonėms, generuojančioms 2–10 mln. Eur pajamų per metus, o 2 proc. finansinis įpareigojimas taikomas įmonėms, generuojančioms nuo 10 mln. Eur pajamų per metus (Lietuvos rinkoje). Pasirinktas santykinai nedidelis 1–2 proc. – tarifas leidžia užtikrinti finansavimo stabilumą, taip pat pagrįstas kitų ES šalių atvejų kontekstu (detaliau žr. 3 skyrius), Lenkijos ir Graikijos šalių atveju, kartu išlaikant proporcingumą mažos rinkos sąlygomis, tokiomis kaip Lietuva.

Europos Komisija savo AVŽP direktyvos įgyvendinimo vertinime pabrėžia, kad tokie modeliai turi būti grindžiami:

- proporcingumu;
- nediskriminavimu;
- aiškiais pajamų nustatymo kriterijais;
- administraciniu paprastumu.

Todėl centralizuotas fondinis modelis laikomas vienu paprasčiausių šių principų įgyvendinimo būdų.

Atsižvelgiant į Lietuvos rinkos dydį, Europos valstybių praktiką ir atliktą jautrumo analizę, siūloma taikyti progresinį finansinio įpareigojimo modelį.

14 lentelė. Galima progresinė finansinio įpareigojimo sistema

Pajamos Lietuvoje per metus, Eur	Finansinis įpareigojimas	Aprašymas
0–2 mln. EUR	0 proc.	Apsaugo smulkųjį verslą ir vidutinio dydžio įmones, specializuotas nišines platformas ir startuolius. Administravimo kaštai valstybei viršytų surinktą naudą
2–10 mln. EUR	1 proc.	Vidutinis tarifas rinkos lyderiams. Proporcingas prisidėjimas
Daugiau kaip 10 mln. EUR	2 proc.	Didelėms įmonėms, kurių maržos yra aukštos, o turinio gamybos masto ekonomika milžiniška, 2 proc. tarifas į rinką, kurioje jie generuoja pelną, galėtų būti laikomas proporcingu orientaciniu įnašu

Šaltinis: parengta Vertintojo

Progresyvumas padeda išvengti neproporcingos naštos mažiems rinkos dalyviams, naujai besikuriantiems paslaugų teikėjams, kartu užtikrinant, kad didžiausią ekonominę naudą Lietuvos rinkoje gaunantys paslaugų tiekėjai (pvz., „Netflix“, „Disney+“, „Apple TV+“) proporcingai prisidėtų prie nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo. Šis modelis atitinka Europos Komisijos rekomendacijas, pagal kurias išimtys gali būti taikomos mažos apyvartos arba mažos auditorijos paslaugų teikėjams.

Finansinio slenksčio pagrindimas. Lietuvos teritorijoje iš viso AVŽP paslaugas teikia 89 įmonės. Iš jų – 42 įmonės registruotos užsienyje, 47 – registruotos Lietuvos teritorijoje.[143] Tačiau tik nedidelė jų dalis atitinka žemiau išvardintus kriterijus (atitinka 3 – registruotos Lietuvos teritorijoje, 3 – užsienyje).

Atlikta Lietuvos rinkos analizė parodė, kad šiuo metu daugiau kaip 10 mln. Eur metinių pajamų Lietuvoje generuojantys AVŽP paslaugų teikėjai kartu pasižymi ir kitomis reikšmingą poveikį rinkai rodančiomis charakteristikomis – užima reikšmingą rinkos dalį bei turi didelę auditoriją. Todėl ši riba pasirinkta kaip praktinis kriterijus identifikuoti rinkos dalyvius, kuriems papildomi finansiniai įpareigojimai būtų proporcingi. Reikėtų atsižvelgti ne tik į paslaugų teikėjo pajamas, bet ir į jo užimamą rinkos dalį bei auditorijos dydį. Šiame tyrime reikšminga rinkos įtaka vertinama atsižvelgiant į:

- reikšminga rinkos dalis (>5 proc. vietinės rinkos);
- turi didelę auditoriją (>100 tūkst. vartotojų per mėnesį).

10 mln. Eurų pajamų viršutinį slenkstį (Lietuvoje registruotų įmonių, kurios patektų į 2 – 10 mln. rėžius, šiuo metu nėra) šiuo metu Lietuvoje pasiekiančios įmonės turi didelę aprėptį („Go3“– 500 tūkst. naudotojų Baltijos šalyse ir „Telia TV“ – 254 tūkst. naudotojų Lietuvoje). Lietuvoje registruoti paslaugų teikėjai (pvz., „Go3“, „Telia Play“, „Žmonės Cinema“ ir kt.) moka bendruosius mokesčius bei reguliacinę įmoką LRTK, pagal galiojantį reglamentavimą paprastai sudaro apie 0,8 proc. nuo gautų pajamų. Tačiau ši įmoka nėra skirta tiesioginiam audiovizualinio turinio finansavimui. Pavyzdžiui, „Telia“ TV paslaugų pajamos 2025 m. siekė 40 mln. Eurų, finansinis įpareigojimas LRTK –

[143] European Audiovisual Observatory. Prieiga internetu: https://mavise.obs.coe.int/advanced-search?targeted_countries=116&coverage_type=5&coverage_type=3&coverage_type=4&coveragetype=2avise-

0,32 mln. Eurų.[144] Tai rodo, kad reikšmingi rinkos dalyviai jau dabar prisideda prie sektoriaus finansavimo per bendrą reguliacinę sistemą.

Remiantis šiuo metu prieinamais viešais duomenimis, nėra pagrindo laikyti, kad vien Delfi TV veikla atitiktų šiame tyrime siūlomus kriterijus, nes Delfi viršija 10 mln. Eurų pardavimo pajamas, tačiau neišskiria Delfi TV pajamų atskirai. Remiantis Delfi TV užimamos rinkos dalimi (1,8 proc.), Delfi TV neatitinka kriterijų nei pagal pajamas, nei pagal auditoriją.[145]

Rinkos dalies apskaičiavimas:

$$Rinkos\ dalis = \frac{Tiekėjo\ pajamos\ Lietuvoje}{Bendros\ Lietuvos\ AVŽP\ ir\ UAŽP\ teikėjų\ pajamos} \times 100$$

Europos Komisijos AVMSD 13 straipsnio įgyvendinimo gairės iš tiesų pabrėžia, kad valstybės narės gali taikyti proporcingumo principą ir numatyti išimtis mažiems paslaugų teikėjams, atsižvelgdamos į tokius kriterijus kaip apyvarta, auditorija ar rinkos padėtis. Tačiau jos nenustato konkrečių ribų, pavyzdžiui, 1 % auditorijos ar rinkos dalies.[146]

Galimas finansavimo potencialas. Šiuo metu, Lietuvoje 10 mln. Eurų metinių pajamų ribą viršija trys įmonės, kurios teikia AVŽP paslaugas („TV3", „Telia Play", „LNK"). Reikia paminėti, kad LNK teikia nemokamas UAVŽP ir lėšas gauna iš reklamos užsakovų, tačiau į analizę įtraukta todėl, kad, nors jos užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos vartotojams teikiamos nemokamai, bendrovė iš šios veiklos generuoja pajamas iš reklamos, todėl, priklausomai nuo pasirinkto direktyvos įgyvendinimo modelio, galėtų patekti į finansinių įpareigojimų taikymo sritį.

15 lentelė. Lietuvos AVŽP tiekėjai, kurių pajamos viršija 10 mln. Eur (2024 m.)

TV transliuotojas	Pardavimo pajamos (mln. Eur)	Grynasis pelnas (mln. Eur)
LNK	30,4	3,92
TV3	35,7	12,8
Telia Play*	38,1	N/A

Šaltinis: rekvizitai.lt (parengta Vertintojo)
*„Telia Play" pajamos apskaičiuotos remiantis viešai skelbiamais „Telia Lietuva" televizijos paslaugų duomenimis, nes atskiros „Telia Play" finansinės ataskaitos neskelbiamos.

Taikant siūlomą 2 proc. finansinį įpareigojimą nuo Lietuvoje gautų AVŽP veiklos pajamų ir darant prielaidą, kad visas lentelėje nurodytas pajamas sudaro į finansinio įpareigojimo bazę patenkančios pajamos, preliminarus metinis finansavimo potencialas siektų apie 2,08 mln. Eur per metus (2024 m. duomenimis). Tokią sumą gauname pritaikę formulę:

$$(30{,}4 + 35{,}7 + 38{,}1)\ x\ 2\ proc. = 2{,}08\ mln. Eur$$

Kadangi AVŽP direktyvos 13 straipsnio 3 dalis leidžia įpareigojimus taikyti ir kitose valstybėse narėse registruotiems UAVŽP paslaugų teikėjams, papildomai buvo įvertinta galima užsienio platformų ekonominė veikla Lietuvoje. Lietuvoje nėra viešai skelbiamų duomenų apie kitose valstybėse registruotų UAVŽP platformų pajamas. Todėl preliminariam vertinimui panaudoti VMI duomenys apie OSS sistemoje deklaruotą PVM.

[144] 2025 m. metinė ataskaita. Telia Lietuva, AB. Prieiga internetu: https://ml–eu.globenewswire.com/Resource/Download/2f9856f5–bf70–41b0–9b59–2349c2b7b015
[145] Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2025 m. veiklos ataskaita. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/uploads/documents/files/LRTK%20veiklos%20ataskaita%20u%C5%BE%202025%20metus.pdf
[146] Guidelines pursuant to Article 13(7) of the Audiovisual Media Services Directive on the calculation of the share of European works in on–demand catalogues and on the definition of low audience and low turnover. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEXproc.3A52020XC0707proc.2803proc.29

16 lentelė. Užsienyje registruotų UAVŽP teikėjų/įmonių sumokėta PVM suma Lietuvoje (tūkst. eurų)

Metai	2023	2024	2025
AS Go3 Baltics	3 064	4 000	4 587
Netflix International B.V.	2 639	3 686	2 189
Apple distribution international limited	1 141	7 942	3 376
Amazon Digital UK Limited	29	44	158
The Walt Disney Company (Benelux) B.V.	66	192	149
Viaplay Group International AB	279	73	46

Šaltinis: VMI administraciniai duomenys. Pateiktoje lentelėje nurodyti užsienyje registruotų UAVŽP teikėjų sumokėta PVM suma (21 proc.) Lietuvoje.

Šie duomenys nėra tapatūs įmonių pajamoms, tačiau leidžia preliminariai įvertinti Lietuvos vartotojų sugeneruotą ekonominę veiklą. Kadangi užsienyje registruotos įmonės PVM gali deklaruoti per OSS sistemą, duomenyse gali būti matomi ryškesni svyravimai. Nors Lietuvos naudotojai už paslaugas moka Lietuvos PVM tarifą, užsienyje registruotos įmonės deklaracijas gali teikti kitoje ES valstybėje narėje. Dėl šios priežasties Lietuvoje apskaitoma tokių įmonių sumokėto PVM suma gali būti mažesnė, nors faktinis Lietuvos naudotojų skaičius galėjo išlikti stabilus arba net didėti. Nepaisant šio neapibrėžtumo, remiantis PVM duomenimis, galima preliminariai apskaičiuoti įmonių pardavimo pajamas (bruto) Lietuvoje. Dalis pajamų paprastai apskaitoma toje valstybėje, kurioje registruotas arba veiklą administruoja paslaugos teikėjas, pavyzdžiui, „Netflix“ atveju – Nyderlanduose, „Apple“ atveju – Airijoje, todėl jos buvo apskaičiuotos remiantis prielaidomis.

Remiantis šiomis prielaidomis apskaičiuotas orientacinis pajamų dydis.

17 lentelė. Užsienyje registruoti UAVŽP paslaugų teikėjai, generuojantys didžiausias pajamas Lietuvos rinkoje (mln. Eurų)

Metai	2023	2024	2025
AS Go3 Baltics	14,59	19,05	21,84
Apple Distribution International Limited	5,43	37,82	16,08
Netflix International B.V.	12,57	17,55	10,42
Amazon Digital UK Limited	0,14	0,21	0,75
THE WALT DISNEY COMPANY (BENELUX) B.V.	0,31	0,91	0,71
Viaplay Group International AB	1,33	0,35	0,22

Šaltinis: paskaičiuota Vertintojo, remiantis VMI administraciniais duomenimis

Kadangi siūlomas finansinis įpareigojimas būtų taikomas tik paslaugų teikėjams, viršijantiems nustatytą finansinį slenkstį, į finansavimo potencialo skaičiavimą įtraukti tik tie tiekėjai, kurių apskaičiuotos metinės pajamos viršija 10 mln. Eur. Atliktas modeliavimas rodo, kad taikant siūlomus tarifus papildomai būtų galima surinkti apie 0,96 mln. Eur, todėl bendras metinis fondo finansavimo potencialas sudarytų apie 3,04 mln. Eur. Svarbu pabrėžti, kad šie skaičiavimai yra orientaciniai, nes Lietuvos institucijos neturi oficialių duomenų apie visas kitose valstybėse registruotų UAVŽP platformų pajamas Lietuvos rinkoje. Tokias sumas gauname atlikę skaičiavimus:

(21,84 + 16,08 + 10,42) x 2 proc. = 0,96 mln. Eur

2,08 mln. eur + 0,96 mln. eur = 3,04 mln. Eur

Atliktas modeliavimas leidžia daryti išvadą, kad net ir taikant santykinai nedidelį – 2 proc. – finansinio įnašo tarifą bei jį taikant tik didžiausiems rinkos dalyviams, būtų galima sukurti apie 3 mln. Eur metinį papildomą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltinį, reikšmingai nepadidinant reguliacinės naštos smulkiesiems paslaugų teikėjams.

18 lentelė. Naudotojų kiekis Lietuvoje, 2025 m., nurodytas pasirinktoms UAVŽP teikėjų platformoms

Įmonė	Platforma	Naudotojų kiekis 2025 m.*
AS Go3 Baltics	Go3	1 710 258
Apple Distribution International Limited	Apple TV	160 961
Netflix International B.V.	Netflix	92 049
Amazon Digital UK Limited	Prime Video	107 296
The Walt Disney Company (Benelux) B.V.	Disney+	59 216
Viaplay Group International AB	Viaplay	-

Šaltinis: parengta Vertintojo
*Įmonės nepateikia vartotojų skaičiaus Lietuvoje, todėl vartotojų skaičius buvo paskaičiuotas pardavimų pajamas padalinus iš vidutinės mėnesio prenumeratos kainos. Vartotojų skaičius pateiktas paklaidos ribose.

Galimas poveikis rinkai. Šios alternatyvos įgyvendinimas sukurtų naują stabilų nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltinį. Kadangi finansinis įpareigojimas būtų taikomas tik vidutiniams ir didžiausiems rinkos dalyviams, tikėtina, kad poveikis konkurencijai būtų ribotas.

Kita vertus, negalima atmesti galimybės, kad dalis papildomų sąnaudų ilgainiui galėtų būti įtraukta į paslaugų kainodarą. EBPO ekonominiai tyrimai rodo, kad skaitmeninių platformų reguliaciniai kaštai tam tikrais atvejais gali būti iš dalies perkeliami vartotojams, tačiau tokio poveikio mastas priklauso nuo rinkos konkurencijos ir konkretaus reguliavimo modelio.

Lietuvos atveju, atsižvelgiant į siūlomą santykinai nedidelį finansinio įpareigojimo dydį, tikėtina, kad galimas poveikis galutinėms paslaugų kainoms būtų ribotas. Gautos lėšos galėtų būti nukreipiamos į sukurtą nacionalinį audiovizualinį fondą arba jau veikiančiam Lietuvos kino centrui, kur lėšos būtų skiriamos lietuviško turinio plėtrai ir kūrimui.

Šios alternatyvos pranašumas yra tas, jog:

1. Platesnė finansavimo bazė.

Įtraukiant visus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus (tiek linijinės, tiek nelinijinės televizijos transliuotojus), išplečiamas mokėtojų ratas, todėl:

- surenkama daugiau lėšų;
- finansinis įpareigojimas tenka ne tik vietiniams audiovizualinės žiniasklaidos paslaugių teikėjams, bet ir ES jurisdikcijoje registruotiems, bet pajamas generuojantiems Lietuvoje.

2. Mažesnė diskriminavimo rizika

Skirtingai nei Estijos modelyje, neatsiranda selektyvaus taikymo tik UAVŽP – tai stipriau atitinka nediskriminavimo principą – lengviau pagrįsti ES teisės taikymą, nei išskiriant tik UAVŽP. Beje visos analizuotos AVŽP direktyvą taikančios šalys taiko finansinį įpareigojimą tiek linijinėms, tiek nelinijinėms audiovizualinėms paslaugoms šalies viduje ir šalies viduje pajamas generuojantiems teikėjams, neišskiriant UAVŽP platformų.

3. Proporcingas tarifas (1–2 proc.)

Mažesnis nei kai kuriuose kituose modeliuose (pvz., Estijos planuojamas 5 proc., Ispanijoj 5–6 proc.), todėl mažesnė rizika:

- kainų augimui;
- investicijų mažėjimui.

Tai turi tiesioginės įtakos mažesnei naštai paslaugų naudotojams.

4. Paprasta finansinio įpareigojimo administracija

Pasirinkus tik netiesioginio finansavimo modelį, administracinis procesas būtų grindžiamas centralizuotu mokesčio surinkimu ir paskirstymu per nacionalinį fondą. Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai deklaruotų Lietuvoje gautas pajamas, nuo kurių būtų apskaičiuojamas nustatytas procentinis finansinis įpareigojimas (1,5 proc.), o surinktos lėšos būtų pervedamos į atsakingą instituciją, pavyzdžiui, Lietuvos kino centrą. Toks modelis užtikrina aiškesnę kontrolę, mažesnę administracinę naštą ir paprastesnį įgyvendinimą, tačiau kartu riboja lankstumą, nes paslaugų teikėjai neturi galimybės pasirinkti alternatyvių investavimo būdų.

5. Stabilus ir prognozuojamas finansavimas

Skirtingai nei vien tik valstybės finansavimas:

- sukuriamas nuolatinis finansavimo šaltinis;
- mažesnė priklausomybė nuo biudžeto.

Kita vertus, šios alternatyvos trūkumai galėtų būti:

1. Didesnė reguliacinė našta

Lyginant su „0 proc.“ alternatyva:

- **keičiasi „status quo“** – tai reikėtų argumentuoti politiškai ir diskutuoti su audiovizualinių žiniasklaidos paslaugų teikėjais;
- **pajamų kontrolė**, nuo kurių bus skaičiuojamas finansinio įsipareigojimo dydis – paskirstyti lėšas finansinio įpareigojimo įgyvendinimas reikalauja tiksliai nustatyti ir prižiūrėti paslaugų teikėjų gaunamas pajamas konkrečioje nacionalinėje rinkoje. Tai ypač sudėtinga kalbant apie tarptautines UAVŽP platformas, **kurios dažnai veikia keliuose regionuose ir pajamas apskaito centralizuotai.** Todėl būtina sukurti aiškius metodus, kaip nustatyti Lietuvoje generuojamas pajamas, užtikrinti jų deklaravimo tikslumą bei numatyti kontrolės mechanizmus (pvz., auditą ar ataskaitų tikrinimą). Tai didina administracinę naštą, nes reikalauja tiek papildomų valstybės priežiūros resursų, tiek didesnių atskaitomybės reikalavimų patiems paslaugų teikėjams.

2. Galimas poveikis rinkai

Net ir nedidelis finansinis įpareigojimas gali būti perkeltas naudotojams, didinant prenumeratos ar reklamos kainas. Taip pat neatmetama galimybė sumažėjusio turinio pasiūlai, ypač mažoje rinkoje, kur investicijų grąža yra ribota, tikėtinos ir sumažėjusios paslaugų teikėjų paskatos investuoti į vietinį turinį ar naujus projektus. Ilgainiui tai gali turėti įtakos atsargesnei platformų plėtros strategijai, pavyzdžiui, ribojant turinio lokalizaciją ar paslaugų prieinamumą. Taip pat ilgainiui gali mažėti rinkos konkurencingumas, jei mažesni ar nauji rinkos dalyviai patiria santykinai didesnę finansinę naštą.

3. Neaiškus efektyvumas (jei nėra aiškaus paskirstymo)

Referuojama į MPA pastabas Estijos modeliui[147], kuriuose buvo pabrėžta, jog tik įmokų skyrimas numatytam specialiam kino fondui nebūtinai užtikrina efektyvumą turinio kūrybos procese. Jei nėra skaidraus lėšų panaudojimo, gali atsirasti neefektyvus finansinių išteklių paskirstymas, kai surinktos lėšos **nepasiekia realių turinio kūrėjų arba nėra nukreipiamos į didžiausią pridėtinę vertę kuriančius projektus.** Tokiu atveju kyla rizika, kad finansinis mechanizmas taps formaliu įrankiu be apčiuopiamo poveikio audiovizualinio sektoriaus plėtrai. Be to, gali mažėti paslaugų teikėjų pasitikėjimas sistema, ypač jei nėra aiškių kriterijų, kaip lėšos skirstomos, ir kokie rezultatai pasiekiami. Tai taip pat gali lemti kritikos didėjimą tiek iš rinkos dalyvių, tiek iš naudotojų, o ilgainiui – mažinti paties finansinio įpareigojimo legitimumą ir efektyvumą.

Apibendrinat, šis mechanizmas yra bazinis ir minimalus, tai reiškia, jog įvedus šį taikymą ir jam pasiteisinus praktiškai, tolimesnėje perspektyvoje visada galima grįžti bei peržiūrėti įstatymą t. y. finansinį įpareigojimą galima didinti tolygiai didėjant UAVŽP teikėjų pajamoms Lietuvoje (jei ši tendencija būtų pastebėta atliekant LRTK metines

[147] Motion picture association EMEA, RE: MPA reply to Teavituskiri – Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi artikli 13 lõige 2 Rakendamine, Brussels, 28 June 2024. Prieiga internete: https://adr–docs.karlerss.com/5TnvvyJvKI4DEeraWQxzC1VaFyAIeJgG/MPAproc.20replyproc.20toproc.20notificationproc.20toproc.20implementproc.20Articleproc.2013(2)proc.20Estonia.pdf

veiklos ataskaitas[148]). Taip pat galima keisti finansinio įsipareigojimo būdą – panaikinant mišrų finansavimo būdą, paliekant netiesioginį arba tiesioginį, pagal galimybes bei susiklosčiusią situaciją.

19 lentelė. II alternatyvos privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
Sukuriamas stabilus nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltinis	Būtina sukurti patikimą Lietuvoje sugeneruotų pajamų nustatymo metodiką
Administravimas yra paprastesnis nei mišrių modelių	Išlieka administracinė našta tikrinant užsienio platformų duomenis
Užtikrinamas vienodas požiūris į Lietuvoje ir kitose ES valstybėse registruotus UAVŽP paslaugų teikėjus	Platformos negali pasirinkti tiesioginių investicijų į nacionalinį turinį
Sumažinama diskriminavimo rizika	Galimas ribotas sąnaudų perkėlimas vartotojams
Išvengiama sudėtingo tiesioginių investicijų vertinimo	

Šaltinis: parengta Vertintojo

20 lentelė. Vertinimas pagal pasirinktus kriterijus

Vertinimo kriterijus	Vertinimas
Proporcingumas	Labai gerai
Nediskriminavimas	Labai gerai
Administracinis efektyvumas	Gerai
Kultūros politikos tikslų įgyvendinimas	Labai gerai
Poveikis rinkai	Vidutinis
Teisinis tvarumas	Labai gerai

Šaltinis: parengta Vertintojo

Bazinis fondinio finansavimo modelis sudaro prielaidas sukurti stabilų ir prognozuojamą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltinį, kartu išlaikant santykinai paprastą administravimo sistemą. Lyginant su mišriais modeliais, šis variantas pasižymi mažesne administracine našta ir aiškesniu teisiniu reguliavimu. Atsižvelgiant į atliktą rinkos analizę ir Europos valstybių praktiką, toks modelis laikytinas proporcingiausiu pradiniam AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo etapui Lietuvoje.

5.3. III alternatyva

III ALTERNATYVA

Ši alternatyva atspindi plačiausią ir sistemiškai labiausiai išvystytą AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo modelį. **Ja siekiama sukurti visapusišką audiovizualinio sektoriaus finansavimo mechanizmą, kuris apimtų visus pagrindinius rinkos dalyvius ir užtikrintų tiek pakankamą finansinių išteklių surinkimą, tiek jų efektyvų panaudojimą.** Šis modelis labiau skatintų tiesioginį rinkos dalyvių įsitraukimą į turinio kūrimą, tačiau kartu reikalautų aiškesnių kontrolės, ataskaitų ir tinkamų išlaidų pripažinimo taisyklių.

Skirtingai nei II alternatyvoje, kur visas finansinis įpareigojimas būtų vykdomas per įmokas į nacionalinį fondą, ši alternatyva numato kelis lygiaverčius finansinio įpareigojimo įgyvendinimo būdus.

[148] LRTK, Veiklos ataskaitos. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/lt/administracine–informacija/veiklos–ataskaitos

Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai galėtų pasirinkti:

- sumokėti įmoką į nacionalinį audiovizualinio turinio fondą;
- tiesiogiai investuoti į lietuviškų audiovizualinių kūrinių gamybą;
- finansuoti bendras ko–produkcijas;
- įsigyti teises į nacionalinius audiovizualinius kūrinius, jeigu toks mechanizmas būtų pripažintas tinkamu nacionaliniame reguliavime.

Tokiu būdu finansinis įpareigojimas būtų orientuotas ne tik į lėšų surinkimą, bet ir į aktyvesnį rinkos dalyvių įsitraukimą į nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimą. Šis modelis savo logika yra artimiausias Graikijos ir Ispanijos taikomiems modeliams.

AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalis suteikia valstybėms narėms teisę nustatyti finansinius įpareigojimus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams. Direktyvoje nėra nustatyta, kokiu būdu toks įpareigojimas turi būti įgyvendinamas, todėl valstybės narės turi diskreciją pasirinkti finansavimo mechanizmą. Europos Audiovizualinės observatorijos analizė rodo, kad dalis valstybių taiko vien tik fondinį modelį, o dalis leidžia finansinį įpareigojimą vykdyti tiesioginėmis investicijomis arba mišriu būdu. Toks reguliavimas neprieštarauja ES teisei, jeigu užtikrinami proporcingumo, skaidrumo ir nediskriminavimo principai.

Atsižvelgiant į ES praktiką bei Lietuvos rinkos specifiką, siūloma nustatyti vieningą 2,5 proc. finansinį įpareigojimą. Jis yra didesnis nei Lenkijoje (1,5proc.), bet mažesnis nei Ispanijoje (5proc.), Estijoje (kurios rinka panaši į Lietuvos) svarstomas 5proc. finansinis įpareigojimas gali sumažinti rinkos patrauklumą. Prievolė būtų taikoma tik tiems AVŽP ir UAVŽP paslaugų teikėjams, kurių metinės pajamos Lietuvos rinkoje viršija 10 mln. Eur (Lenkijos pavyzdys). Finansinis įpareigojimas paliestų tiek Lietuvoje, tiek užsienyje registruotas įmones.

Nuo prievolės būtų atleidžiami:

- labai mažos ir mažos įmonės;
- visuomeninis transliuotojas LRT;
- subjektai, kuriems pagal AVŽP direktyvos logiką netaikoma redakcinė atsakomybė (klasikiniai retransliuotojai).

Galimi finansinio įpareigojimo būdai:

1. Įmoka į nacionalinį fondą. Paprasčiausias administravimo būdas, leidžiantis centralizuotai paskirstyti lėšas.

2. Tiesioginės investicijos į kūrinių gamybą. Platforma finansuoja konkretų lietuvišką filmą, serialą ar kitą audiovizualinį projektą.

3. Ko–produkcijos. Platforma kartu su Lietuvos gamintojais finansuoja kūrinio gamybą.

4. Teisių į nacionalinius kūrinius įsigijimas. Galėtų būti pripažįstamas tinkama investicija, jeigu būtų nustatyti aiškūs kriterijai.

Toks modelis suteiktų didesnį lankstumą rinkos dalyviams ir galėtų paskatinti aktyvesnį jų dalyvavimą nacionalinio turinio kūrime.

TIKĖTAS FINANSAVIMO POTENCIALAS. Pagal atliktą rinkos modeliavimą Lietuvoje šešios didžiausios AVŽP ir UAVŽP paslaugų teikėjų grupės viršytų 10 mln. Eur metinių pajamų ribą. **Taikant 2,5 proc. finansinį įpareigojimą preliminariai būtų galima sugeneruoti apie 3,8 mln. Eur per metus papildomų investicijų į nacionalinį audiovizualinį sektorių.** Svarbu pažymėti, kad ši suma nebūtinai būtų surenkama į fondą. Priklausomai nuo pasirinktų finansavimo būdų, dalis lėšų galėtų būti investuojama tiesiogiai į Lietuvos audiovizualinių kūrinių gamybą, kita dalis į numatytą fondą ir kt.

GALIMAS EKONOMINIS POVEIKIS. Skirtingai nei fondinis modelis, mišrus modelis gali sukurti papildomą ekonominį poveikį. Remiantis Lietuvos kino centro užsakymu atliktu KEA tyrimu, 2014–2017 m. Lietuvoje filmų gamybai pasinaudojusios lengvatomis kino gamybos kompanijos išleido 43,5 mln. Eur, iš kurių apie 6,64 mln. Eur teko susijusiems sektoriams, tokiems kaip transportas, apgyvendinimas, maitinimas, statyba, įrangos nuoma, teisinės ir apskaitos paslaugos. Tai sudarė apie 15 proc. visų filmų gamybos išlaidų. Vėlesni Vilnius Film Office tyrimai (2023 m.) taip pat patvirtina reikšmingą antrinį poveikį transporto, scenografijos, techninės įrangos nuomos ir kitoms

paslaugoms[149]. Nurodoma, jog Vilniuje filmuoti filmai išleido reikšmingą dalį savo biudžeto antrinio sektoriaus paslaugoms (transporto ir kelionių sektorius – apie 13 proc., scenografijos gamybos sektorius – apie 11 proc., gamybinės įrangos nuomos sektorius – apie 10 proc.)

Taip pat tyrime apskaičiuota, kad 2014–2017 m. mokesčių lengvatomis remiami kūriniai sukūrė apie 12 170 laisvai samdomų darbuotojų darbo vietų, uždirbo 8,2 mln. Eurų grynųjų asmeninių pajamų ir, pasinaudojant daugiklio efektu, paskatino papildomas 6,6 mln. Eurų išlaidas. Bendras ekonominis indėlis buvo įvertintas 14,8 mln. Eurų.

21 lentelė. Antrinio sektoriaus išlaidos per 2014 – 2017 m. laikotarpį

Antrinis sektorius	Išlaidos (mln. Eur)
Viešbučiai ir maitinimas	2,14
Transportavimas	3,14
Teisinės paslaugos	0,12
Statybos	0,55
Nuoma	0,51
Kita / draudimas / buhalterija	~0,19
Bendros išlaidos	**6,64**

Šaltinis: KEA/Lietuvos Kino Centras (parengta Vertintojo)

Kadangi naujesnių tyrimų nėra atlikta, antrinio sektoriaus pajamų dydis 2025 m. vertinamas preliminariai, remiantis KEA skaičiavimuose naudota prielaida, kad antrinis sektorius sudaro apie 15 proc. visų filmų gamybos išlaidų. Atsižvelgiant į tai, kad 2025 m. išlaidos filmų gamybai siekė 85,7 mln. Eur, apskaičiuota, jog antrinio sektoriaus pajamos galėjo sudaryti apie 12,9 mln. Eur. Skaičiavimas atliktas pagal formulę:

$$85{,}7m \times 15proc. = 12{,}9m$$

Todėl mišrus modelis potencialiai kurtų ne tik papildomą kultūros finansavimą, bet ir platesnę ekonominę naudą.

GALIMAS POVEIKIS RINKAI. Šis modelis suteikia didžiausią lankstumą rinkos dalyviams. Jeigu platforma mato komercinį potencialą Lietuvos rinkoje, ji gali pasirinkti tiesiogines investicijas. Jeigu tokio potencialo nemato, ji gali pasirinkti įmoką į fondą. Toks sprendimas sumažina reguliavimo griežtumą, palyginti su privalomu fondiniu modeliu. Kita vertus, administravimo požiūriu tai tampa gerokai sudėtingesnis modelis.

Institucijoms reikėtų:

- vertinti investicijų tinkamumą;
- tikrinti projektų atitiktį;
- vertinti investicijų vertę;
- atlikti auditus;
- spręsti ginčus dėl tinkamų išlaidų.

Šios alternatyvos pranašumai galėtų būti:

1. Maksimalus finansavimo potencialas

Įtraukiant visus rinkos dalyvius sukuriama platesnė finansavimo bazė, leidžianti generuoti didesnes ir stabilesnes lėšas audiovizualinio turinio kūrimui. Tai ypač svarbu mažose rinkose, kur vien tik valstybės biudžeto lėšų dažnai nepakanka užtikrinti nuoseklią sektoriaus plėtrą.

[149] KEA evaluation of the fiscal incentive scheme for film production in Lithuania. Prieiga internetu: https://www.lkc.lt/docs/KEA_Evaluation–of–the–fiscal–incentive–scheme–for–film–production–in–lithuania.pdf

2. Sąžiningesnis rinkos dalyvių prisidėjimas

Visi pajamas generuojantys subjektai prisideda prie sistemos, taip sumažinant *nemokamo naudojimosi problemą*, kai dalis rinkos dalyvių naudojasi turinio ekosistema neprisidėdami prie jos finansavimo. Tai padeda užtikrinti lygesnes konkurencines sąlygas tarp skirtingų paslaugų teikėjų.

Svarbu pabrėžti, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalis leidžia valstybėms narėms nustatyti finansinius įpareigojimus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, tačiau nacionaliniu lygmeniu būtina aiškiai atskirti subjektus, turinčius redakcinę atsakomybę, nuo turinio platintojų ar retransliuotojų. Todėl finansinio įsipareigojimo taikymas galėtų apimti UAVŽP ir kitus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjus, tačiau neturėtų automatiškai apimti radijo ar vien techninio retransliavimo paslaugų (neturi redakcinės atsakomybės).

3. Lankstus įgyvendinimas (fondas + investicijos)

Remiantis MPA laiške[150] išsakyta kritika Estijos planuojamam finansiniam įpareigojimui, finansinis įpareigojimas turėtų būti lankstus ir turėtų būti leidžiama UAVŽP ir kitiems audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams pasirinkti finansinio įsipareigojimo būdą.

Galimybė pasirinkti skaidoma į šias dalis:

- mokėti į fondą;
- investuoti tiesiogiai į kūrybą, į autorinių teisių įsigijimą ar kt. numatytą būdą.

Tai prisideda prie gautų lėšų efektyvaus paskirstymo bei rinkos dalyvių motyvaciją – jie patys turi galimybę pasirinkti kur yra pasiryžę skirti savo lėšas (prioritetų, interesų patenkinimo aspektas).

Taip pat galimybė rinktis tarp skirtingų finansavimo formų (įmokos, investicijos, teisių įsigijimas) leidžia paslaugų teikėjams prisitaikyti prie savo verslo modelio. Tai didina sistemos priimtinumą rinkos dalyviams ir gali sumažinti pasipriešinimą reguliavimui.

4. Atitiktis ES praktikai

Modelis atspindi kitų ES valstybių (pvz., Ispanijos ir Graikijos) taikomus sprendimus, todėl yra suderinamas su esama reguliavimo praktika. Tai sumažina teisinę riziką ir leidžia remtis jau išbandytais mechanizmais.

5. Rizika perreguliuoti linijinius transliuotojus

Mokamų TV paslaugų teikėjai jau investuoja į turinį, tad papildomas finansinis įpareigojimas gali būti laikomas dvigubu reguliavimu.

6. Sudėtingesnė alternatyva nei tuomet, kai finansinis įpareigojimas taikoma tik UAVŽP teikėjams.

Kompleksiškumas kyla iš to, jog:

- **reikia apibrėžti skirtingas taisykles skirtingiems sektoriams** – daugiau teisinių ir praktinių klausimų;
- **finansinio įpareigojimo administracija** – šiuo atveju, administravimas tampa sudėtingesnis dėl mišraus modelio, leidžiančio pasirinkti skirtingus finansavimo būdus. Tai reiškia, kad atsiranda keli finansinių srautų kanalai, kuriuos reikia prižiūrėti ir kontroliuoti. Viena vertus, institucijos, tokios kaip Lietuvos kino centras, turi būti pasirengusios administruoti įmokas ir užtikrinti jų skaidrų paskirstymą. Kita vertus, tiesioginių investicijų atveju būtina užtikrinti aiškią atskaitomybę ir kontrolę, ar jos realiai atitinka reikalavimus. Dėl to didėja administracinė našta tiek valstybės institucijoms, tiek rinkos dalyviams.

[150] Motion picture association EMEA, RE: MPA reply to Teavituskiri – Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi artikli 13 lõige 2 Rakendamine, Brussels, 28 June 2024. Prieiga internete: https://adr–docs.karlerss.com/5TnvvyJvKI4DEeraWQxzC1VaFyAIeJgG/MPAproc.20replyproc.20toproc.20notificationproc.20toproc.20implementproc.20Articleproc.2013(2)proc.20Estonia.pdf

Kita vertus, šios alternatyvos numatyti trūkumai.

1. Nepaisant to, kad ši alternatyva sukuria plačiausią finansavimo mechanizmą, ji taip pat yra sudėtingiausia įgyvendinimo požiūriu.

Mišrus modelis, leidžiantis pasirinkti tarp skirtingų finansinio įpareigojimo įgyvendinimo būdų, reikalauja aiškios, detaliai apibrėžtos reguliavimo sistemos. Būtina nustatyti, kokios investicijos laikomos tinkamomis, kaip jos bus vertinamos, kokie bus atskaitomybės ir kontrolės mechanizmai. Tai didina tiek teisėkūros, tiek praktinio įgyvendinimo sudėtingumą.

2. Taip pat reikšmingai išauga administracinė našta.

Valstybės institucijoms tektų ne tik administruoti įmokas į fondą, bet ir vertinti tiesioginių investicijų atitiktį nustatytiems kriterijams, kontroliuoti skirtingus finansinių srautų kanalus bei užtikrinti skaidrų lėšų panaudojimą. Tuo pačiu papildoma administracinė našta tektų ir rinkos dalyviams, kuriems reikėtų rengti išsamesnes ataskaitas, pagrįsti investicijas ir derinti jas su reguliavimo reikalavimais.

3. Yra rizika susijusi su galimu pertekliniu reguliavimu, ypač linijinių transliuotojų atžvilgiu.

Kaip jau aptarta, televizijos transliuotojai Lietuvoje ir taip faktiškai investuoja į turinį per kvotų įgyvendinimą ir savo veiklos modelį, todėl papildomas finansinis įpareigojimas gali būti vertinamas kaip dviguba reguliacinė našta. Tai gali mažinti jų konkurencingumą ir investicines galimybes.

Be to, nors modelis siekia užtikrinti sąžiningą visų rinkos dalyvių prisidėjimą, praktikoje gali kilti sudėtingumų tiksliai apibrėžiant, kuriems subjektams taikyti prievolę. Ypač aktualus tampa redakcinės atsakomybės kriterijaus taikymas ir ribų nustatymas tarp turinio kūrėjų ir platintojų. Netikslus reguliavimas gali lemti teisines rizikas ir ginčus dėl diskriminavimo ar netinkamo subjektų priskyrimo.

4. Taip pat egzistuoja rizika, kad finansinis įpareigojimas gali turėti neigiamą poveikį rinkai. Dalį sąnaudų paslaugų teikėjai gali perkelti naudotojams, didindami paslaugų kainas, arba mažinti investicijas į naujų paslaugų plėtrą. Tai aktualu mažoje rinkoje, kur net ir santykinai nedidelis procentinis įpareigojimas gali turėti juntamą ekonominį poveikį.

5. Galiausiai, nors mišrus modelis teoriškai leidžia efektyviau paskirstyti lėšas, praktikoje kyla rizika, kad pasirinkimo galimybė sumažins sistemos skaidrumą ir apsunkins jos kontrolę.

Skirtingi įgyvendinimo būdai gali būti taikomi nevienodai, o tai gali apsunkinti realaus poveikio vertinimą ir sumažinti bendrą politikos efektyvumą.

22 lentelė. III alternatyvos privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
Didžiausias potencialus finansavimo mastas	Didžiausia administracinė našta
Lankstumas rinkos dalyviams	Sudėtingiausias teisinis reguliavimas
Skatina tiesiogines investicijas į nacionalinį turinį	Būtina sukurti investicijų pripažinimo metodiką
Didesnis ekonominis multiplikatoriaus efektas	Didesnė teisinių ginčų tikimybė
Skatina ilgalaikes partnerystes tarp platformų ir Lietuvos kūrėjų	Didesnė rizika nevienodai taikyti finansinio įpareigojimo taisykles
Sudaro prielaidas didinti Lietuvos audiovizualinio sektoriaus konkurencingumą	Didesnė rizika, kad dalis papildomų sąnaudų bus perkelta vartotojams

Šaltinis: parengta Vertintojo

23 lentelė. Vertinimas pagal pasirinktus kriterijus

Vertinimo kriterijus	Vertinimas
Proporcingumas	Gerai
Nediskriminavimas	Gerai
Administracinis efektyvumas	Vidutiniškai
Kultūros politikos tikslų įgyvendinimas	Labai gerai
Poveikis rinkai	Vidutinis–didelis
Teisinis tvarumas	Gerai

Šaltinis: parengta Vertintojo

Apibendrinant, *III alternatyva atspindi sistemiškiausią ir aktyviausią Direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo modelį*, kuriuo siekiama įtraukti visus pagrindinius rinkos dalyvius į nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimą. Mišrus modelis, leidžiantis pasirinkti tarp įmokų į fondą ir tiesioginių investicijų, sudaro prielaidas efektyvesniam lėšų panaudojimui ir didesniam sektoriaus finansiniam stabilumui.

III alternatyva yra ambicingiausias AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo modelis. Ji suteikia didžiausias galimybes skatinti tiesiogines investicijas į nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimą ir gali generuoti reikšmingą antrinį ekonominį poveikį kūrybinėms industrijoms bei susijusiems ekonomikos sektoriams. Kita vertus, šis modelis yra sudėtingiausias administravimo ir teisinio reguliavimo požiūriu, todėl jo įgyvendinimas reikalautų aiškios investicijų pripažinimo metodikos, skaidrių kontrolės mechanizmų ir pakankamų administracinių pajėgumų.

Taigi, galima teigti, kad ši alternatyva yra **tinkamiausia siekiant aktyviai stiprinti nacionalinį audiovizualinį sektorių, tačiau jos sėkmė priklausytų nuo tinkamo reguliavimo dizaino ir gebėjimo išvengti perteklinės naštos rinkos dalyviams**.

5.3.1. Alternatyvų apibendrinimas

Toliau lentelėje pateikiamos 3 AVŽP direktyvos 13 str. 2 ir/ar 3 dalių perkėlimo į Lietuvos teisę siūlomos alternatyvos. Pabrėžiama, jog šios alternatyvos parengtos remiantis analizuotų ES šalių pavyzdžiais (žr. 3 skyrių). Tačiau, tam tikrais atvejais remtasi ir kitų ES šalių pavyzdžiais, taikančių arba netaikančių AVŽP direktyvos 13 str. 2 ir/ar 3 dalių pavyzdžiais bei atlikti Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinkos analize.

24 lentelė. I, II ir III alternatyvos remiantis ES šalių pavyzdžiais

Alternatyvos	Kam taikoma	Finansinio įsipareigojimo dydis (proc. nuo pajamų)	Finansinio įsipareigojimo būdas	Išimtys	Paaiškinimas
I alternatyva. Minimalus modelis	netaikomas	0 proc.	n/a	n/a	Ši alternatyva siūloma dėl šių priežasčių: 1. AVŽP direktyva nenumato pareigos – tai fakultatyvi priemonė; 2. Administracinės naštos ir reguliavimo sudėtingumo vengimas; 3. Mažos rinkos argumentas ir proporcingumas; 4. Investicinės aplinkos išlaikymas; 5. Rizikų, susijusių su diskriminavimu, išvengimas; 6. Neaiškus finansinio mechanizmo efektyvumas; 7. Alternatyvūs turinio skatinimo būdai.
II alternatyva. Bazinis fondinis modelis	UAVŽP ir kiti privatūs AVŽP teikėjai + UAVŽP platformos registruotos užsienyje, tačiau generuojančios pajamas LR	**1 proc.** įmonėms **nuo 2–10 mln.** Eur pajamų apyvartos per metus **2 proc.** įmonėms generuojančioms **nuo 10 mln. Eur** pajamų apyvartos per metus	**Netiesioginis – finansavimas į nustatytą fondą,** pavyzdžiui, Lietuvos kino centras, (Lenkijos būdas)	1. Labai mažoms ir mažoms įmonėms (pagal Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymą) < arba lygu 10 mln. Eur pajamų arba turto per metus; 2. Atleidžiant visuomeninį transliuotoją (LRT)*	Šis mechanizmas laikomas paprasčiausiu ir minimaliausiu, jei būtų nuspręsta vis gi perkelti AVŽP direktyvos 13 str. 2–3 dalis. Ši alternatyva apima minimalų finansinį įpareigojimą nuo pajamų, paprasčiausią finansavimo būdą, tu pačiu minimalią administracinę naštą.
III alternatyva. Mišrus alternatyvaus pasirinkimo modelis	UAVŽP ir kiti privatūs audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos teikėjai + UAVŽP platformos registruotos užsienyje, tačiau generuojančios pajamas LR	**2,5 proc.** įmonėms **nuo 10 mln. Eur** pajamų apyvartos per metus [151]	**Mišrus finansinio įsipareigojimo būdas** (leidžiama pasirinkti): 1) gali būti įgyvendinama per tiesiogines investicijas į kūrinių gamybą; 2) teisių į kūrinius įsigijimą arba ko–produkcija; 3) įnašus į specializuotą fondą (pvz., LKC).	1. Labai mažoms ir mažoms įmonėms (pagal Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymą) < arba lygu 10 mln. Eur pajamų arba turto per metus; 2. Nuo finansinio įsipareigojimo atleidžiant visuomeninį transliuotoją (LRT)*	III alternatyva laikytina lanksčiausia ir labiausiai į audiovizualinio sektoriaus finansavimą orientuota alternatyva, tačiau ji sukurtų didžiausią finansinę naštą AVŽP ir UAVŽP teikėjams. Be to, dėl kelių galimų įpareigojimo įgyvendinimo būdų jos administravimas institucijoms būtų sudėtingesnis nei kitų alternatyvų.

Šaltinis: parengta Vertintojo
*LRT siūloma atleisti nuo planuojamo finansinio įpareigojimo

Remiantis AVŽP direktyvos logika ir daugumos ES valstybių praktika, finansiniai įpareigojimai pirmiausia siejami su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjais, turinčiais redakcinę atsakomybę už turinio parinkimą ir organizavimą. Todėl klasikiniai retransliuotojai, kurie tik techniškai perduoda kitų subjektų programas, laikytini teisiškai jautriausia subjektų grupe finansinio įpareigojimo taikymui. Vis dėlto kai kurios valstybės (pvz., Lenkija ar Graikija) į finansavimo modelius įtraukia ir mokamos televizijos ar telekomunikacijų subjektus, ypač tais atvejais,

[151] Slovakija, Slovėnija, Bulgarija, Lietuva, Estija, Liuksemburgas, Kipras, Malta, Vengrija (0 proc. finansinis įpareigojimas) – tačiau ir didesnės šalys, tokios kaip Švedija, Airija, Vokietija (1,8 proc. –2,5 proc. finansinis įpareigojimas) bei Lenkija (1,5 proc. finansinis įpareigojimas).

kai jie papildomai teikia IPTV (angl. *Internet Protocol Television*) **ar UAVŽP bei dalyvauja audiovizualinio turinio komercializavimo grandinėje**.

FINANSINIO ĮPAREIGOJIMO ALTERNATYVŲ TARIFŲ ARGUMENTACIJA

1. **Taip pat siūlomi tarifai yra konservatyvūs, vertinant visą OPUS duomenų bazėje nustatytų ES modelių spektrą (detaliau žr. 3.1. poskyrį).** Net apsiribojant pajamomis grindžiamomis įmokomis ar alternatyviomis prievolėmis:[152]

- Vokietijos 1,8 ir 2,5 proc. – taikomi UAVŽP paslaugų teikėjams; linijiniams AVŽP transliuotojams nustatyti atskiri, mažesni tarifai ir kita skaičiavimo bazė;
- Kroatijos 2 proc. – taikomi UAVŽP teikėjams. AVŽP linijiniams transliuotojams taikomos atskiros prievolės, pavyzdžiui, nacionaliniams privatiems transliuotojams – 5 proc.;
- Portugalijos progresiniai 1–4 proc. tarifai taikomi ir linijiniams televizijos transliuotojams, ir UAVŽP teikėjams, tačiau įmokos bazė priklauso nuo paslaugos rūšies. Mokamiems UAVŽP papildomai nustatyta 1 proc. metinė įmoka;
- Belgijos prancūzakalbės bendruomenės 2 proc. ir 2,5 proc. tarifo pakopos taikomos tiek linijinėms, tiek UAVŽP paslaugoms;
- Lenkijos ir Graikijos 1,5 proc. prievolės egzistuoja abiem kategorijoms, tačiau linijiniams transliuotojams ir UAVŽP jos apskaičiuojamos pagal atskiras taisykles. Užsienio teikėjams pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 dalį aktuali būtent UAVŽP prievolė;
- Taip pat investicinis pranašumas prieš Baltijos šalis – Estija (planuoja 5 proc. UAVŽP, Latvija – 3,5 proc.) – Lietuva būtų ne tik didžiausia Baltijos šalių audiovizualinė rinka, bet ir taikytų mažesnį finansinį įpareigojimą nei Latvija ar Estija. Nors absoliučia išraiška įmokos didžiosioms platformoms sudarytų tik kelis šimtus tūkstančių eurų, net ir tokio dydžio papildomi kaštai būtų vertinami jų finansiniuose sprendimuose, todėl tam tikras poveikis kainodarai, investicijoms ar veiklos strategijai, tikėtina, išliktų.

2. **Pajamų ribos grindžiamos ES įmonių klasifikacija**. EK AVŽP direktyvos kontekste maža apyvarta laiko pajamas iki 2 mln. Eur, o pagal ES MVĮ apibrėžimą 10 mln. Eur yra mažos įmonės apyvartos riba. Todėl II alternatyvos iki 2 mln. Eur teikėjai atleidžiami, 2–10 mln. Eur segmentui taikomas mažesnis 1 proc. tarifas, o didesnis tarifas – tik šią ribą viršijantiems rinkos dalyviams. III alternatyvos atveju, kadangi yra taikomas 2,5 proc. tarifas (didesnis), tad jis taikomas tik įmonėms generuojančioms nuo 10 mln. Eur ir daugiau metinių pajamų.

3. **Tarifų diferencijavimas ir konservatyvus tarifų pasirinkimas mažina pajamomis grindžiamos prievolės riziką.** Pajamos nebūtinai parodo įmonės pelningumą, todėl vienodas 2,5 proc. tarifas arba didesnis tarifas (nuo 4–5 proc., ir daugiau) galėtų būti neproporcingas mažesnės maržos teikėjams ir mažesnį pelną generuojantiems teikėjams.

Pavyzdžiu, šiuo metu surinkti VMI duomenys rodo, jog TV3 mokamo kanalo pajamos 2024 m. sudaro 35,7 mln. Eur per metus ir 12,8 mln. Eur pelno., o LNK kanalo pajamos 2024 m. sudaro 30,4 mln. Eur per metus, nors tik 3,92 mln. Eur pelno[153] (tai yra 3,2 k. mažesnis pelningumas, o tai reiškia, jog tas pats finansinio įpareigojimo tarifas turės 3 k. didesnę naštą). Šis aspektas gali būti aktualus ir UAVŽP teikėjams, tačiau pastarųjų pelningumas būtent šiuo metu nuo Lietuvos auditorijos surinktų pajamų nėra žinomas.

Dėl to 1–2 proc. tarifas vertintinas kaip saugesnė bazinė alternatyva, o 2,5 proc. – kaip stipresnė kultūros politikos priemonė, taikytina tik didžiausiems teikėjams, ypač įvertinus, kad tarptautinių platformų investicijos į Europos turinį tebėra koncentruotos didžiosiose rinkose.

[152] Europos audiovizualinės observatorijos OPUS suvestine, 2024 m. Prieiga internetu: https://opus.obs.coe.int/legislations/; https://opus.obs.coe.int/legislations/export/full/

[153] Žr. lentelę „14 lentelė. Lietuvos AVŽP tiekėjai, kurių pajamos viršija 10 mln. Eur (2024 m.) “, 71 p.

5.4. Finansinio įpareigojimo galimas poveikis Lietuvos žiniasklaidos sektoriui, savitvarkos sistemai ir nepriklausomų kūrėjų ekosistemai

Vertinant AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymo alternatyvas Lietuvoje, būtina atsižvelgti ne tik į galimą papildomą finansavimą audiovizualinio turinio kūrimui, bet ir į platesnį poveikį Lietuvos žiniasklaidos rinkai, žiniasklaidos savitvarkos sistemai bei nepriklausomų kūrėjų ekosistemai. Lietuvos žiniasklaidos rinka yra santykinai maža, todėl papildomi finansiniai įpareigojimai gali turėti reikšmingesnį poveikį nei didesnėse ES valstybėse. Tačiau prieš tai trumpai apžvelgiamas kontekstas, kaip Lietuvoje dalis audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų šiuo metu prisideda prie nacionalinio turinio kūrimo.

5.4.1.1. LR audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų indėlis į turinio plėtrą

Remiantis LR visuomenės informavimo įstatymu **audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos teikėjas** – asmuo, kuris teikia audiovizualinės žiniasklaidos paslaugą, sprendžia, kokia tvarka pateikiamas jos turinys, ir kuriam tenka redakcinė atsakomybė už šios paslaugos turinio parinkimą.[154] Šis apibrėžimas remiamas AVŽP direktyvos nuostatomis, kurią Lietuvoje įgyvendina *Visuomenės informavimo įstatymas.* Redakcinę atsakomybę dažniausiai turi linijines paslaugas tiekiantys teikėjai – televizijos transliuotojai (TV3, LNK, LRT) ir užsienyje arba Lietuvoje registruoti UAVŽP teikėjai, kaip „Netflix“ ir kt. platformos.

Nors audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams nėra nustatytas konkretus procentinis finansinis įpareigojimas orientuotas į turinio plėtrą ir kūrybą, analogiškas AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių mechanizmui, pagal LR VIĮ 37 straipsnį[155] televizijos transliuotojams taikomi Europos audiovizualinių kūrinių sklaidos reikalavimai, o šis įstatymas įgyvendina AVŽP direktyvos nuostatas dėl Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų kūrinių skatinimo.

Visuomeninio transliuotojo (toliau – LRT) atveju investavimą į lietuvišką ir kultūrinį turinį papildomai pagrindžia Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas[156], kurio 4 straipsnyje nustatyti LRT programų ir interneto svetainės turinio reikalavimai. Šis įstatymas įtvirtina LRT kaip visuomeninio transliuotojo pareigą vykdyti viešąją misiją ir rengti visuomenei reikšmingą turinį. **LRT indėlį į audiovizualinį sektorių patvirtina LRT 2024 m. veiklos ataskaita**[157]: 2024 m. LRT biudžeto sąnaudos sudarė 72,7 mln. Eurų, iš kurių 41,5 mln. Eurų, arba 57,2 proc., buvo skirta turiniui.[158] Be to, LRT nurodo, kad maždaug trečdalis jos eteryje esančio turinio patenka per programų pirkimo konkursus, 2024 m. per tokius konkursus įsigyti 64 televizijos, 11 radijo ir 12 LRT.lt mediatekos projektų. Papildomai pažymėtina, kad 2024 m. LRT kolektyvinio administravimo asociacijoms LATGA ir AGATA sumokėjo apie 3 mln. Eurų.[159] Šie mokėjimai rodo LRT indėlį į autorių ir gretutinių teisių sistemą bei kūrybinio sektoriaus finansavimą, nors ataskaitoje nėra detalizuojama, kokia šių lėšų dalis buvo susijusi būtent su nacionaliniu lietuvišku turiniu.

Faktinį LRT indėlį į nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimą patvirtina Valstybės kontrolės atliktas LRT veiklos auditas.[160] Nacionalinis turinys Lietuvoje kuriamas tiek pačios LRT vidinės produkcijos pagrindu, tiek bendradarbiaujant su nepriklausomais kūrėjais ir prodiusavimo kompanijomis. Valstybės kontrolės duomenimis,

[154] LR visuomenės informavimo įstatymas. https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr?csrt=10307095462978121267
[155] LR VIĮ, 37 straipsnis. Prieiga internetu: https://e–seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29884/asr
[156] Ten pat
[157] LRT veiklos ataskaita 2024 m. Prieiga internetu: https://apie.lrt.lt/api/uploads/LRT_ATASKAITA_2024_c0925505b7.pdf
[158] Ten pat, 86 p. Prieiga internetu: https://apie.lrt.lt/api/uploads/LRT_ATASKAITA_2024_c0925505b7.pdf
[159] Ten pat.
[160] Valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos veikla, 2025 m. spalio 31 d. Nr. VAE–10. Prieiga internetu: file:///C:/Users/Mano/OneDriveproc.20–proc.20Smartproc.20Continent/0419LRKMproc.20turinioproc.20sklaidosproc.20vertinimas/Darbinis/04proc.20Kokybiniaiproc.20saltiniai/lietuvos–nacionalinio–radijo–ir–televizijos–veikla.pdf

2021–2024 m. **apie 40 proc. LRT turinio sudarė pačios LRT kuriamas turinys, dar apie 26 proc. – kartu su nepriklausomais kūrėjais ir prodiusavimo kompanijomis sukurta produkcija,** o užsienio produkcija sudarė apie 34 proc. turinio.[161] Tai rodo, kad didžioji dalis LRT turinio yra susijusi su vietine kūryba ir nacionalinio audiovizualinio sektoriaus finansavimu.

Pažymėtina, kad ne tik LRT, bet ir komerciniai televizijos transliuotojai Lietuvoje yra įpareigojami ir faktiškai prisideda prie nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimo. Pagal LR VIĮ 37 straipsnį[162] **televizijos programų transliuotojai** privalo didžiąją dalį savo **realaus programinio turinio turi skirti Europos kūriniams**.[163] Be to, bent 10 proc. šio laiko turi sudaryti palyginti nauji nepriklausomų Europos kūrėjų darbai, sukurti ne anksčiau kaip per pastaruosius 5 metus. Šie reikalavimai netaikomi vietinėms televizijos programoms, t. y. mažesnės apimties vietiniams kanalams. **Praktiškai tai reiškia, kad televizijos transliuotojai turi nuolat įsigyti, užsakyti arba transliuoti Europos ir nepriklausomų kūrėjų turinį**. Tokiu būdu siekiama skatinti Europos audiovizualinės industrijos plėtrą, kultūrinę įvairovę ir sudaryti sąlygas nepriklausomiems kūrėjams patekti į televizijos rinką.

Lietuvoje nėra centralizuotos ir detaliai viešinamos sistemos, kuri leistų **tiksliai įvertinti komercinių televizijos transliuotojų investicijas į nacionalinį audiovizualinį turinį.** Vis dėlto egzistuojantys Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų kvotų reikalavimai praktiškai suponuoja būtinybę investuoti į audiovizualinio turinio pirkimą, gamybą ar užsakymą. Lietuvos televizijų rinkos praktika rodo, kad reikšminga dalis programų sudaroma bendradarbiaujant su nepriklausomais prodiuseriais ir vietos kūrėjais (LRT pavyzdys, 2021–2024 m. valstybinio audito ataskaita), todėl komerciniai transliuotojai faktiškai dalyvauja nacionalinio turinio finansavimo grandinėje.

Vis dėlto ši praktika nėra vienodai taikoma visiems rinkos dalyviams. Mokamos televizijos operatoriai dažniausiai laikomi turinio platintojais (retransliuotojais) ir neturi redakcinės atsakomybės, todėl jiems prieš tai aptarti įpareigojimai paprastai netaikomi. **Redakcinę atsakomybė turi ir užsienyje įsisteigę UAVŽP teikėjai, nors patenka į AVŽP direktyvos taikymo sritį, Lietuvoje neturi analogiško finansinio įpareigojimo investuoti į nacionalinio turinio kūrimą.** Taip yra dėl to, nes generuoja pajamas Lietuvoje, tačiau jų pagrindinė buveinė yra užsienio šalyse. Būtent AVŽP direktyvos 13 str. 3 dalis ir numato, kaip būtų galima finansiškai įpareigoti UAVŽP platformas pridėti prie nacionalinio turinio kūrybos.

Apibendrinant:

- **LRT / visuomeninis transliuotojas** – neturi papildomo procentinio finansinio įpareigojimo pagal AVŽP direktyvos 13 str. 2–3 d. logiką, tačiau yra finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis ir pagal LRT įstatymą vykdo viešąją misiją, įskaitant nacionalinio, kultūrinio ir visuomenei reikšmingo turinio kūrimą.
- **Linijinės audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos / televizijos transliuotojai** – turi Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų kūrinių sklaidos kvotas pagal Visuomenės informavimo įstatymą, tačiau neturi atskiro procentinio finansinio įpareigojimo investuoti į nacionalinę audiovizualinę produkciją. Taip pat, išskyrus LRT, moka 0,8 proc. įmoką LRTK veiklai finansuoti nuo su transliavimo veikla susijusių pajamų. LRT taikoma išimtis pagal LRTK sprendimo 15 p. „Viešajai įstaigai „LIETUVOS NACIONALINIS RADIJAS IR TELEVIZIJA“, kaip ypatingą misiją atliekančiai valstybei nuosavybės teise priklausančiai viešajai ne pelno siekiančiai institucijai, nustatyti metinės įmokos dydžiai dauginami iš koeficiento 0,01.“[164]
- **Nelinijinės paslaugos / UAŽP teikėjai –** privalo laikytis Europos kūrinių prieinamumo ir matomumo reikalavimų, tačiau Lietuvoje jiems nėra nustatytas atskiras procentinis finansinis įpareigojimas investuoti į nacionalinio audiovizualinio turinio gamybą ar mokėti įnašą į fondą. Lietuvos jurisdikcijai priklausantys UAŽP teikėjai moka

[161] Ten pat, 20 psl.
[162] LR VIĮ, 37 str. 5–6 d. Prieiga internete: https://e–seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29884
[163] Skaičiuojant šią dalį neįtraukiamos žinios, sporto transliacijos, žaidimai, reklama, teleparduotuvė ir teletekstas. Kitaip tariant, vertinama *tik ta programos dalis, kuri sudaryta iš filmų, serialų, laidų ar kito audiovizualinio turinio*.
[164] Lietuvos radijo ir televizijos komisijos sprendimas 2023-08-30 Nr. KS-66 „Dėl Metinės įmokos už radijo ir (ar) televizijos programų transliavimo, retransliavimo, platinimo internete ir užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimo veiklą dydžio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo. Prieiga internetu: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/323ea970472a11ee9de9e7e0fd363afc

0,8 proc. įmoką LRTK veiklai finansuoti nuo su UAŽP veikla susijusių pajamų, išskyrus LRT, kuriai mokestis sumažinimas pagal LRTK sprendimą. [165]

- **Retransliuotoja**i – paprastai laikomi turinio platintojais, o ne redakcinę atsakomybę turinčiais turinio formuotojais, todėl jiems netaikomi finansiniai įpareigojimai investuoti į nacionalinę audiovizualinę produkciją. Jie moka 0,8 proc. įmoką LRTK veiklai finansuoti nuo pajamų, susijusių su retransliavimo veikla.
- **Televizijos programų ir / ar atskirų programų platinimo internete paslaugų teikėjai** – taip pat neturi tiesioginio įpareigojimo finansuoti nacionalinio turinio kūrimą, tačiau, jei gauna pajamų iš tokios veiklos, moka 0,8 proc. įmoką LRTK veiklai finansuoti.
- **Užsienyje registruoti UAŽP teikėjai, teikiantys paslaugas Lietuvos vartotojams** – gali generuoti pajamas Lietuvos rinkoje, tačiau šiuo metu Lietuvoje jiems nėra taikomas analogiškas AVŽP direktyvos 13 str. 2–3 d. finansinis įpareigojimas prisidėti prie nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo.
- **Visi pagrindiniai reguliuojami rinkos dalyviai** – radijo ir televizijos transliuotojai, retransliuotojai, televizijos programų platinimo internete paslaugų teikėjai ir UAŽP teikėjai moka metinę įmoką Visuomenės informavimo etikos asociacijos veiklai finansuoti.[166]

Atlikta analizė rodo, kad Lietuvoje jau veikia keli vienas kitą papildantys nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmai. Jų stipriosios pusės:

- veikianti institucinė infrastruktūra (LKC);
- ilgametę praktiką turinti kino finansavimo sistema;
- efektyviai veikianti kino mokesčių lengvata;
- reikšmingas visuomeninio transliuotojo indėlis;
- komercinių transliuotojų dalyvavimas įgyvendinant Europos kūrinių politiką.

Kartu galima identifikuoti ir kelis sistemos ribotumus:

- finansavimas iš esmės priklauso nuo valstybės biudžeto;
- nėra nuolatinio finansinio mechanizmo, susieto su Lietuvoje pajamas generuojančiais tarptautiniais UAVŽP paslaugų teikėjais;
- nėra vieningos komercinių transliuotojų investicijų apskaitos;
- dabartiniai finansavimo instrumentai nėra tiesiogiai susieti su sparčiai augančiu užsakomųjų audiovizualinių paslaugų vartojimu.

Todėl galima daryti išvadą, kad Lietuvoje egzistuojanti audiovizualinio turinio finansavimo sistema sudaro tvirtą institucinį pagrindą nacionalinei kino politikai įgyvendinti, tačiau jos finansavimo šaltiniai iš esmės orientuoti į valstybės biudžetą ir tradicinius rinkos dalyvius. Sparčiai augant tarptautinių UAVŽP platformų vaidmeniui, dabartinė sistema neužtikrina, kad šių platformų Lietuvoje generuojama ekonominė vertė būtų sistemiškai susieta su nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimu. Todėl vertinant galimas alternatyvas Lietuvai, svarbu akcentuoti, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių pagrindu nustatomas finansinis įpareigojimas galėtų veikti kaip papildomas finansavimo sluoksnis šalia jau veikiančių priemonių. Tai reikštų ne esamos sistemos pakeitimą, o jos išplėtimą, siekiant, kad Lietuvoje pajamas generuojantys audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai proporcingai prisidėtų prie nacionalinio turinio kūrimo ir sklaidos.

[165] Lietuvos radijo ir televizijos komisijos sprendimas 2023-08-30 Nr. KS-66 „Dėl Metinės įmokos už radijo ir (ar) televizijos programų transliavimo, retransliavimo, platinimo internete ir užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimo veiklą dydžio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo. Prieiga internetu: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/323ea970472a11ee9de9e7e0fd363afc

[166] LRTK, Nelicencijuojamos veiklos reguliavimas. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/lt/veiklos–sritys/nelicencijuojamos–veiklos–reguliavimas

5.4.1.2. Galimas poveikis Lietuvos žiniasklaidos sektoriui, savitvarkos ir etikos priežiūros sistemai ir nepriklausomų kūrėjų ekosistemai

Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos rinka pasižymi santykinai nedideliu mastu, ribota reklamos rinka ir didele priklausomybe nuo kelių pagrindinių pajamų šaltinių – reklamos, prenumeratos mokesčių ir valstybės finansavimo (LRT atveju). Dėl šios priežasties bet kokie nauji finansiniai įpareigojimai gali turėti didesnį santykinį poveikį nei didesnėse Europos Sąjungos valstybėse.

Tai reiškia, kad Lietuvos žiniasklaidos įmonės turi mažesnes galimybes absorbuoti papildomus reguliacinius kaštus jų neperkeldamos vartotojams arba nemažindamos investicijų į turinį.

Vertinant galimą papildomo finansinio įpareigojimo taikymą svarbu įvertinti, kad Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai jau dabar vykdo įvairius teisės aktuose nustatytus finansinius ir reguliacinius įsipareigojimus.

Didžioji dalis reguliuojamų rinkos dalyvių:

- moka Lietuvos radijo ir televizijos komisijos veiklos finansavimo įmokas;
- moka įmokas Visuomenės informavimo etikos asociacijai;
- moka autorinius atlyginimus kolektyvinio administravimo asociacijoms LATGA ir AGATA;
- įgyvendina Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų kvotas;
- dalyvauja nacionalinio turinio kūrime per kūrinių užsakymą ar įsigijimą.

LRT papildomai vykdo įstatyme nustatytą viešąją misiją ir reikšmingą dalį valstybės skiriamo finansavimo nukreipia nacionalinio turinio kūrimui.

Lietuvos žiniasklaidos sektorius dalyvauja finansuojant ŽINIASKLAIDOS SAVITVARKOS IR ETIKOS PRIEŽIŪROS SISTEMĄ. LR VIĮ 46 straipsnyje nustatyta, kad Visuomenės informavimo etikos komisija yra viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų savitvarkos institucija, vykdanti visuomenės informavimo etikos priežiūrą.[167] Ši sistema grindžiama pačių žiniasklaidos rinkos dalyvių dalyvavimu ir finansavimu. Pagal Visuomenės informavimo etikos asociacijos / Komisijos įstatus komisijos veikla finansuojama jos narių įnašais bei kitomis teisėtai gautomis lėšomis. Tai reiškia, kad daliai ŽINIASKLAIDOS PASLAUGŲ TEIKĖJŲ jau dabar tenka finansinė našta, susijusi ne tik su jų komercine veikla, **bet ir su viešojo intereso funkcijų užtikrinimu – žiniasklaidos etikos priežiūra, savireguliacijos sistemos palaikymu bei profesinių standartų įgyvendinimu.** Kartu, dalis Lietuvos žiniasklaidos rinkos dalyvių jau dabar faktiškai investuoja į nacionalinio ir Europinio audiovizualinio turinio kūrimą bei sklaidą[168] (detaliau aptarta 3.6.1. poskyryje), o visuomeninis transliuotojas LRT reikšmingą dalį turinio kuria pats arba bendradarbiaudamas su nepriklausomais kūrėjais ir prodiuserinėmis kompanijomis (detaliau aptarta 3.6.2.1 poskyryje).[169] Tai praktiškai suponuoja investicijas į audiovizualinio turinio pirkimą, gamybą ar užsakymą. Dėl to naujo finansinio įpareigojimo įvedimas pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalis reikštų papildomą kumuliacinę finansinę naštą tiems patiems subjektams. Ypač III alternatyvos atveju, kai žiniasklaidos rinkos dalyviai vienu metu turėtų:

- finansuoti žiniasklaidos savitvarkos ir etikos priežiūros sistemą;
- vykdyti esamus Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų reikalavimus;
- papildomai mokėti įmokas į audiovizualinio turinio finansavimo fondą arba tiesiogiai investuoti į kūrinių gamybą.

Tokiu atveju didėtų bendras reguliacinis ir finansinis krūvis žiniasklaidos rinkos dalyviams. Mažoje rinkoje papildomai egzistuoja rizika, kad naujas finansinis įpareigojimas galėtų netiesiogiai paveikti ir savitvarkos sistemos

[167] LR VIĮ, 46 str. Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr

[168] Pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 37 straipsnį televizijos programų transliuotojai privalo didžiąją dalį savo programų laiko skirti Europos kūriniams bei užtikrinti nepriklausomų kūrėjų kūrinių transliaciją. Šie reikalavimai praktiškai suponuoja būtinybę investuoti į audiovizualinio turinio pirkimą, gamybą ar užsakymą.

[169] Valstybės kontrolės duomenimis, 2021–2024 m. apie 40 proc. LRT turinio sudarė pačios LRT kuriamas turinys, dar apie 26 proc. – kartu su nepriklausomais kūrėjais ir prodiuserinėmis kompanijomis sukurta produkcija. Tai rodo, kad nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimas Lietuvoje jau vyksta per kelis skirtingus rinkos mechanizmus.

stabilumą, **jei rinkos dalyvių finansiniai resursai būtų perskirstomi naujam audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmui**.

Tuo pačiu papildomas finansinio įpareigojimo modelis tiesiogiai paveiktų NEPRIKLAUSOMŲ KŪRĖJŲ IR PRODIUSERINIŲ KOMPANIJŲ EKOSISTEMĄ, kuri Lietuvoje yra glaudžiai susijusi tiek su kino, tiek su televizijos ir kitų audiovizualinių formatų gamyba. Pagal AVŽP direktyvos logiką bei LR VIĮ 37 straipsnį[170] televizijos transliuotojai privalo užtikrinti nepriklausomų kūrėjų kūrinių transliaciją, todėl nepriklausomi prodiuseriai jau dabar sudaro svarbią nacionalinės audiovizualinės rinkos dalį. Kaip ir minėta prieš tai, praktikoje didelė dalis televizijos laidų, serialų, dokumentikos, kultūros ar pramoginių projektų Lietuvoje kuriami bendradarbiaujant transliuotojams ir nepriklausomoms prodiuserinėms kompanijoms.

Nepriklausomi prodiuseriai ir kūrėjai yra viena svarbiausių nacionalinio audiovizualinio sektoriaus dalių. Lietuvoje jų veikla finansuojama iš kelių šaltinių:

- Lietuvos kino centro projektų;
- LRT užsakymų;
- komercinių televizijų užsakymų;
- ES programų;
- privačių investicijų.

Papildomas finansavimo mechanizmas teoriškai galėtų:

- padidinti projektų skaičių;
- padidinti finansavimo šaltinių įvairovę;
- skatinti ko–produkcijas;
- skatinti ilgalaikį bendradarbiavimą tarp platformų ir vietos kūrėjų.

Teigiamu aspektu II ir III alternatyvos galėtų padidinti papildomą finansavimą nacionaliniam audiovizualiniam turiniui, skatinti naujų projektų kūrimą, ko–produkcijas ir ilgalaikį bendradarbiavimą tarp platformų, transliuotojų bei nepriklausomų kūrėjų. Didžiausią potencialą šiuo požiūriu turėtų III alternatyva, nes ji leistų ne tik įmokas į pasirinktą kino fondą, bet ir tiesiogines investicijas į kūrinių gamybą, autorinių teisių įsigijimą ar bendras produkcijas. Toks modelis galėtų sudaryti sąlygas aktyvesniam UAVŽP teikėjų ir vietos kūrėjų bendradarbiavimui bei didinti lietuviško turinio gamybos apimtį. Papildomas finansavimas galėtų būti ypač svarbus mažoje rinkoje, kur nepriklausomų kūrėjų finansinės galimybės yra ribotos. Lietuvos kino centro veiklos ataskaitose pažymima, kad nacionalinio kino finansavimas iš esmės grindžiamas valstybės paramos mechanizmais bei projektiniu finansavimu, todėl papildomi investavimo kanalai galėtų prisidėti prie stabilesnio sektoriaus finansavimo.[171]

Vis dėlto egzistuoja ir potenciali rizika. Jei finansinis įpareigojimas būtų pernelyg centralizuotas arba orientuotas tik į kino sektorių, dalis televizijos produkcijos kūrėjų, dokumentikos, serialų ar kitų audiovizualinių formatų gamintojų galėtų nepatirti proporcingos naudos. **Tokiu atveju papildoma finansinė našta būtų taikoma platesniam žiniasklaidos rinkos dalyvių ratui, tačiau realus finansavimas būtų nukreipiamas tik siauram kino sektoriui.**

Taip pat nustatant papildomą finansinę naštą žiniasklaidos paslaugų teikėjams tai gali lemti tai, jog dalis rinkos dalyvių, siekdami kompensuoti naujas išlaidas, mažintų užsakymus nepriklausomiems kūrėjams arba investicijas į vietinės produkcijos gamybą. Tokia rizika ypač aktuali mažoje rinkoje, kur komerciniai transliuotojai ir platformos veikia ribotos reklamos bei prenumeratų rinkos sąlygomis. 2024 m. bendra Lietuvos reklamos rinka siekė apie 259,6 mln. Eur, o tradicinės žiniasklaidos reklamos rinka – apie 146,4 mln. Eur.[172] Palyginimui, vien Lenkijos skaitmeninės reklamos rinka 2023 m. siekė apie 7,8 mlrd. PLN (apie 1,8 mlrd. Eur).[173] Tuo tarpu Ispanijos skaitmeninės reklamos rinka yra viena didžiausių ES ir sudaro keliolikos milijardų Eurų vertės reklamos ekosistemos

[170] LR VIĮ, 37 str. Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr
[171] Lietuvos kino centro 2024 m. veiklos ataskaita. Prieiga: https://www.lkc.lt/docs/LKC_2024proc.20m.proc.20veiklosproc.20ataskaita_suderintaproc.20final.pdf
[172] Kantar reklamos rinkos apžvalga, 2024 m. Prieiga: https://www.kantar.lt/reklamos–rinkos–apzvalga/
[173] IAB Poland „Polish Digital Advertising Market 2023/2024“. Prieiga: https://reporterzy.info/en/4670,polish–digital–advertising–market–20232024–iab–poland–report

dalį.[174] Europos skaitmeninės reklamos rinkos analizės taip pat rodo, kad didžiausią rinkos dalį generuoja didžiosios valstybės – Vokietija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija ir Ispanija.[175]

Reklamos pajamos yra svarbios todėl, kad jos sudaro vieną pagrindinių audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų pajamų šaltinių. Dėl to papildomas finansinis įpareigojimas pagal AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalis praktiškai būtų finansuojamas būtent iš reklamos, prenumeratų arba kitų komercinių pajamų. Tai reiškia, kad net ir santykinai nedidelis papildomas finansinis įpareigojimas Lietuvos rinkoje gali turėti proporcingai didesnį poveikį žiniasklaidos rinkos dalyviams nei valstybėse, kurios turi daug didesnę reklamos, prenumeratų ir audiovizualinio turinio rinkos bazę. Dėl mažesnio masto Lietuvos žiniasklaidos subjektai turi ribotesnes galimybes absorbuoti papildomus reguliacinius kaštus, todėl egzistuoja didesnė rizika, kad dalis finansinės naštos būtų perkeliama reklamos užsakovams, naudotojų prenumeratoms, arba mažinant investicijas į vietinio turinio kūrimą. Ši aplinkybė ypač svarbi vertinant III alternatyvą, kuri numatytų platesnį subjektų ratą ir didesnį finansinį įpareigojimą.

Kuo didesnio masto finansinis įpareigojimas būtų pasirenkamas, tuo didesnė tikimybė, kad jo poveikis pasireikštų ne tik audiovizualinio turinio finansavimu, bet ir platesniais rinkos pokyčiais – didesnėmis reguliacinėmis sąnaudomis, galimu investicijų perskirstymu bei papildomu spaudimu reklamos ir prenumeratos pajamomis finansuojamiems paslaugų teikėjams.

5.4.1.3. Galimas scenarijus – potencialūs naudos gavėjai ir didžiausią poveikį patirsiantys subjektai

Priėmus sprendimą įgyvendinti papildomą finansinį įpareigojimą audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams, POTENCIALŪS LAIMĖTOJAi galėtų būti:

1. Nepriklausomi kūrėjai ir prodiuserinės kompanijos

Didžiausią tiesioginę naudą potenciliai gautų: nepriklausomi prodiuseriai, serialų kūrėjai, dokumentikos gamintojai, animacijos sektorius, dalis kino industrijos. Nusprendus įgalinti III alternatyvos prototipą atsirastų galimybė tiesioginėms investicijoms, licencijų pirkimui ir / ar ilgalaikiam platformų bendradarbiavimui su vietiniais kūrėjais. Papildomas finansinis įpareigojimas padidintų finansavimo šaltinių skaičių, skatintų užsakymus vietinei produkcijai, sudarytų daugiau ko–produkcijų galimybių, didintų UAVŽP teikėjų interesą investuoti į vietinį turinį. Tai būtų artimiausia Ispanijos ar Graikijos modeliui.

2. Lietuvos kino sektorius ir LKC (jeigu būtų pasirenkamas fondinis arba mišrus modelis)

Gaunamas papildomas finansavimo šaltinis mažintų priklausomybę nuo valstybės biudžeto, leistų finansuoti daugiau projektų, didintų sektoriaus stabilumą. II alternatyva būtų naudinga būtent centralizuotam finansavimo modeliui.

3. Didieji tarptautiniai UAVŽP teikėjai (tam tikrais atvejais)

Paradoksaliai, III alternatyvos atveju dalis didžiųjų platformų taip pat galėtų būti „laimėtojai“, nes:

- jos galėtų pačios pasirinkti investavimo būdą;
- įgyti išimtines teises į vietinį turinį;
- sustiprinti vietinį katalogą;
- gerinti konkurencinę poziciją Lietuvoje.

Tai matoma Ispanijoje ir Prancūzijoje, kur „Netflix“, „Amazon“ ar „Disney+“ jau aktyviai investuoja į vietines produkcijas. Tačiau svarbu pabrėžti, jog Ispanija ir Prancūzija yra sunkiai palyginami atvejai Lietuvos atžvilgiu – tai, jog „Netflix“ ir kitos UAVŽP teikėjai priėmė sprendimą bendradarbiauti ir ieškoti kompromisų su didžiausiomis audiovizualinės žiniasklaidos rinkomis ES, nereiškia, jog Lietuvos atvejis bus toks pat sėkmingas ir sklandus.

[174] IAB Europe „AdEx Benchmark Report“. Prieiga: https://iabEurope.eu/wp–content/uploads/2023/07/IAB–Europe_AdEx–Benchmark–2022_REPORT–1.pdf
[175] Ten pat

POTENCIALŪS PRALAIMĖTOJAI, galėtų būti:

1. Komerciniai televizijos transliuotojai

Tai būtų viena jautriausių grupių. TV3, LNK ar kiti komerciniai transliuotojai jau dabar:

- investuoja į vietinį turinį;
- vykdo Europos kūrinių kvotas;
- finansuoja nepriklausomų kūrėjų produkciją;
- moka LATGA/AGATA;
- dalyvauja savitvarkos finansavime.

Todėl papildomas finansinis įpareigojimas galėtų būti vertinamas kaip papildoma kumuliacinė našta, dalinis dvigubas reguliavimas, ypač III alternatyvos atveju.

2. Mažesni rinkos dalyviai

Mažoje rinkoje net nedidelis procentinis finansinis įpareigojimas gali turėti disproporcinį poveikį: nišinėms platformoms, regioniniams transliuotojams, mažesniems UAVŽP teikėjams. Dėl to daug ES valstybių taiko pajamų slenksčius, atleidžia mikrojmones, netaiko prievolės mažoms auditorijoms.

Be tokių išimčių Lietuvoje galėtų mažėti konkurencija, mažėti rinkos dalyvių skaičius, didėti rinkos koncentracija.

3. Naudotojai

Egzistuoja rizika, kad dalis papildomos finansinės naštos būtų perkelta: prenumeratų kainoms; reklamos kainoms, paslaugų paketams. Tai buvo viena pagrindinių MPA kritikų Estijos ir kitų valstybių modeliams (detaliau žr. 3.2.6 poskyris).

4. Žiniasklaidos savitvarkos sistema

Jeigu sektoriaus finansinė našta reikšmingai padidėtų, dalis rinkos dalyvių galėtų mažinti dalyvavimą savitvarkos finansavime. Kaip ir minėta prieš tai Visuomenės informavimo etikos komisija veikia asociacijos pagrindu ir yra viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų savitvarkos institucija, o pastaroji yra finansuojama pačių viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų metinėmis įmokomis, kurių nustatymas nurodytas LR VIĮ.[176]

Taip pat žiniasklaidos rinkos dalyviai gali siekti mažinti įnašus bei kelti klausimą dėl reguliacinės naštos proporcingumo. Tai ypač aktualu mažoje rinkoje, kur tie patys subjektai finansuoja etikos priežiūrą, autorinius atlyginimus, vietinį turinį ir potencialiai naują AVŽP direktyvos finansinį mechanizmą.

5. Lietuvos UAVŽP teikėjai ir UAVŽP teikėjai registruoti ES, bet generuojantys pajamas Lietuvoje

Vis dėlto egzistuoja ir priešingas scenarijus, kai didieji UAVŽP teikėjai taptų „pralaimėtojais“. Tokia situacija susidarytų, jei finansinis įpareigojimas būtų pernelyg griežtas, nelankstus ar neproporcingas mažai Lietuvos rinkai. Skirtingai nei Ispanijoje ar Prancūzijoje, Lietuvos auditorija ir prenumeratų rinka yra gerokai mažesnė, todėl investicijos į vietinį turinį platformoms gali būti ekonomiškai mažiau patrauklios.

Tokiu atveju platformos galėtų mažinti investicijas Lietuvoje, riboti vietinio turinio pasiūlą, didinti prenumeratų kainas vartotojams arba minimizuoti veiklą mažoje rinkoje.

Papildoma rizika atsirastų, jei finansinis įpareigojimas būtų derinamas su kitais reguliaciniais ar mokestiniais reikalavimais, sukuriant perteklinę reguliacinę naštą. Tokios rizikos jau buvo akcentuotos MPA kritikoje dėl kai kurių mažų ES rinkų planuotų finansinių įpareigojimų.

Apibendrinant galima teigti, kad finansinio įpareigojimo modelis reikštų finansinių srautų perskirstymą Lietuvos audiovizualinėje rinkoje. Pagrindiniai potencialūs laimėtojai būtų nepriklausomi kūrėjai, prodiuserinės kompanijos ir nacionalinio turinio finansavimo sistema, jei surinkta pajamų dalis būtų tikslingai perskirstoma. Priešingai, didžiausia papildoma finansinė našta tektų komerciniams žiniasklaidos paslaugų teikėjams ir daliai UAVŽP platformų. Mažos rinkos sąlygomis ypač svarbu užtikrinti proporcingumą, aiškias išimtis ir tai, kad naujas finansinis

[176] LR VIĮ, 31 str. 13 d., 46 str. 5 d. Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr

mechanizmas nesumažintų jau egzistuojančių investicijų į vietinį audiovizualinį turinį. Svarbu paminėti, jog LRT (visuomeninis transliuotojas) turėtų būti atleidžiamas nuo papildomų finansinių įpareigojimų, dėl ir taip didelės finansinės Ir administracinės naštos bei įpareigojimų investuoti tiek į lietuvišką turintį, tiek į nepriklausomų kūrėjų kuriamą turinį.

Todėl kuriant galimą finansinio įpareigojimo modelį Lietuvoje svarbu užtikrinti, kad:

- finansavimo sistema apimtų ne tik kino kūrinius, bet ir platesnę audiovizualinio turinio kategoriją;
- būtų sudarytos galimybės tiesioginėms investicijoms ir ko–produkcijoms;
- finansavimo paskirstymas būtų proporcingas skirtingiems audiovizualinio sektoriaus segmentams;
- naujas finansinis mechanizmas nesumažintų jau egzistuojančių rinkos investicijų į nepriklausomų kūrėjų produkciją.

Alternatyvų poveikis skirtingoms suinteresuotųjų šalių grupėms nėra vienodas. Dėl to pasirenkant galutinį modelį svarbu užtikrinti proporcingumą, išimtis mažoms įmonėms bei administracinio reguliavimo paprastumą.

5.5. Daugiakriterinis alternatyvų vertinimas

Šiame skyriuje atliekamas sisteminis trijų alternatyvų palyginimas pagal 5 skyriuje nustatytus kriterijus. Vertinimas atliekamas taikant daugiakriterinio vertinimo metodą, kiekvienam kriterijui suteikiant svorį ir įvertinant alternatyvas balais nuo 1 iki 5.

25 lentelė. Alternatyvų vertinimo matrica

Vertinimo kriterijus	Svoris, proc.	I alternatyva	II alternatyva	III alternatyva
Proporcingumas	25	5	5	3
Nediskriminavimas	20	5	5	5
Administracinis efektyvumas	15	5	4	2
Kultūros politikos tikslų įgyvendinimas	20	0	4	5
Poveikis rinkai	10	2	4	5
Teisinis tvarumas	10	5	5	5
Iš viso	100 proc.			
Galutinis balas		370	505	405

Šaltinis: parengta Vertintojo

26 lentelė. Alternatyvų vertinimo matrica

Vertinimo kriterijus	Svoris
I alternatyva	3,7
II alternatyva	5,05
III alternatyva	4,05

Šaltinis: parengta Vertintojo

Atlikus daugiakriterinį vertinimą, **didžiausią galutinį įvertinimą – 4,55 balo – gavo II alternatyva.** Jos pranašumą lėmė subalansuotas rezultatas pagal visus vertinimo kriterijus: alternatyva maksimaliai įvertinta proporcingumo, nediskriminavimo ir teisinio tvarumo aspektais, o administracinio efektyvumo, kultūros politikos tikslų įgyvendinimo ir poveikio rinkai kriterijai taip pat įvertinti aukštais balais. Skirtingai nei I alternatyva, ji sudaro

galimybę papildomai finansuoti nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimą, tačiau, palyginti su III alternatyva, nustato mažesnę administracinę ir finansinę naštą rinkos dalyviams. Todėl II alternatyva vertinama kaip geriausiai suderinanti kultūros politikos tikslus, rinkos proporcingumą ir reguliavimo įgyvendinamumą.

27 lentelė. Alternatyvų indėlis į politikos tikslų įgyvendinimą

Vertinimo kriterijus	I alternatyva	II alternatyva	III alternatyva
Papildomas nacionalinio turinio finansavimas	Nėra	Vidutinis	Didelis
Finansavimo stabilumas	Nėra	Didelis	Vidutinis
Investicijų į Lietuvos kūrinius skatinimas	Nėra	Vidutinis	Didelis
Administravimo sudėtingumas	Nėra	Vidutinis	Didelis
Atitikimas ES praktikai	Neįvertinama	Didelis	Didelis
Rizika rinkai	Mažiausia	Vidutinė	Vidutinė

Šaltinis: parengta Vertintojo

Atliktas daugiakriteris vertinimas rodo, kad visos trys alternatyvos turi skirtingus privalumus ir trūkumus.

I alternatyva užtikrina didžiausią reguliavimo paprastumą, administracinį efektyvumą ir mažiausią poveikį rinkai, tačiau nekuria papildomo nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmo. Todėl ji tik iš dalies prisideda prie AVŽP direktyvos 13 straipsnyje numatytų tikslų įgyvendinimo.

III alternatyva sudaro geriausias prielaidas didinti investicijas į nacionalinį audiovizualinį turinį ir skatinti tiesioginį platformų dalyvavimą kūrinių gamyboje, tačiau kartu pasižymi didžiausia administracine našta, sudėtingiausiu reguliavimo modeliu ir didesne teisinio neapibrėžtumo rizika.

II alternatyva užima tarpinę poziciją. Ji užtikrina papildomą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimą, išlieka administruojama pakankamai paprastai, atitinka kai kurių ES valstybių pasirinktą fondinio finansavimo modelį ir geriausiai atitinka Lietuvos rinkos mastą bei administracinius pajėgumus. Atsižvelgiant į tai, ši alternatyva vertintina kaip geriausiai subalansuojanti kultūros politikos tikslus, reguliavimo proporcingumą ir administracinį efektyvumą.

Atlikta ES valstybių praktikos, Lietuvos rinkos, jautrumo analizės ir daugiakriterio vertinimo analizė rodo, kad Lietuvos sąlygomis labiausiai pagrįsta yra II alternatyva – bazinis fondinis modelis. Ši alternatyva užtikrina tinkamą pusiausvyrą tarp kultūros politikos tikslų įgyvendinimo, administracinio paprastumo, teisinio aiškumo ir proporcingumo mažos rinkos sąlygomis.

5.6. Išvados ir rekomendacijos

Atlikta ES valstybių praktikos, Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinkos ir galimų reguliavimo alternatyvų analizė leidžia daryti šias pagrindines išvadas. AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2 ir 3 dalys valstybėms narėms suteikia teisę, tačiau nenustato pareigos taikyti finansinius įpareigojimus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams. Todėl kiekviena valstybė narė, atsižvelgdama į nacionalinės rinkos ypatumus, gali pasirinkti jai tinkamiausią reguliavimo modelį arba apskritai jo netaikyti.

ES valstybių praktika rodo, kad nėra vieno visoms valstybėms tinkamo finansinio įpareigojimo modelio. Analizuotos valstybės pasirinko skirtingus sprendimus, kurie priklauso nuo rinkos dydžio, audiovizualinio sektoriaus brandos, kultūros politikos prioritetų ir administracinių pajėgumų. Didesnės rinkos (pvz., Ispanija) dažniau taiko aktyvesnius investicinius modelius, o mažesnės rinkos (pvz., Latvija, Bulgarija, Estija) renkasi atsargesnį arba etapais įgyvendinamą reguliavimą.

Lietuvos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų rinka pasižymi mažu mastu, ribota pajamų baze ir didele tarptautinių UAVŽP platformų įtaka. Dėl šių priežasčių net ir santykinai nedidelis papildomas finansinis įpareigojimas gali turėti reikšmingesnį poveikį rinkos dalyviams nei didesnėse Europos valstybėse. Todėl būsimas reguliavimas turi būti grindžiamas proporcingumo principu ir atitikti realų Lietuvos rinkos pajėgumą.

Lietuvoje jau veikia keli nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmai. Viešąją misiją vykdantis LRT reikšmingą dalį lėšų skiria nacionalinio turinio kūrimui, komerciniai transliuotojai vykdo Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų kvotas, o rinkos dalyviai finansuoja LRTK veiklą, kolektyvinio administravimo organizacijas ir žiniasklaidos savitvarkos sistemą. Todėl naujas finansinis įpareigojimas turėtų papildyti, o ne dubliuoti jau egzistuojančius finansavimo instrumentus.

Atlikta jautrumo analizė parodė, kad didžiausią reikšmę Lietuvoje turi ne pats finansinio įpareigojimo tarifas, bet jo administravimo modelis, pajamų nustatymo metodika ir aiškiai apibrėžtas subjektų ratas. Didžiausios rizikos siejamos su sudėtingu administravimu, nepakankamu teisiniu aiškumu, galimu reguliacinės naštos dubliavimu bei ribotomis galimybėmis tiksliai nustatyti užsienio platformų Lietuvoje generuojamas pajamas.

Alternatyvų vertinimas parodė, kad proporcingiausias Lietuvos sąlygoms būtų bazinis fondinis modelis, taikomas tik didesniems pajamas Lietuvos rinkoje generuojantiems AVŽP ir UAVŽP paslaugų teikėjams. Toks modelis sudarytų galimybę didinti nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimą, kartu išlaikant administracinį paprastumą ir ribojant papildomą reguliacinę naštą.

Atsižvelgiant į atliktos analizės rezultatus, siūloma svarstyti šias rekomendacijas.

1. Jeigu būtų nuspręsta įgyvendinti AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių pagrindu nustatomą finansinį įpareigojimą, jį rekomenduojama taikyti tik didesniems pajamas Lietuvos rinkoje generuojantiems AVŽP ir UAVŽP paslaugų teikėjams, nustatant aiškius pajamų slenksčius ir išimtis mažoms įmonėms.

2. Finansinis įpareigojimas turėtų būti apskaičiuojamas pagal pajamas, faktiškai generuojamas Lietuvos rinkoje, nepriklausomai nuo paslaugų teikėjo registracijos valstybės, užtikrinant vienodas konkurencijos sąlygas Lietuvos ir kitose ES valstybėse registruotiems paslaugų teikėjams.

3. Surinktos lėšos turėtų būti administruojamos naudojant jau veikiančią nacionalinę infrastruktūrą, vengiant naujų institucijų steigimo. Vertinant administracinį efektyvumą, tikslinga svarstyti Lietuvos kino centro arba kito jau veikiančio nacionalinio finansavimo mechanizmo panaudojimą.

4. Finansavimo sistema turėtų būti orientuota į visą nacionalinį audiovizualinį sektorių, sudarant galimybes finansuoti ne tik kino projektus, bet ir serialus, dokumentiką, animaciją, kultūros, švietimo bei kitus audiovizualinius kūrinius, taip pat skatinti nepriklausomų kūrėjų ir tarptautinių platformų bendradarbiavimą.

5. Rekomenduojama numatyti aiškias išimtis LRT ir mažoms įmonėms, atsižvelgiant į jų jau vykdomus teisės aktuose nustatytus įpareigojimus bei siekiant išvengti neproporcingos reguliacinės naštos.

6. Prieš priimant galutinius teisėkūros sprendimus rekomenduojama atlikti papildomą ekonominį ir fiskalinį vertinimą, siekiant tiksliau nustatyti Lietuvoje generuojamas tarptautinių platformų pajamas, įvertinti administravimo kaštus ir galimą poveikį vartotojams, reklamos rinkai bei žiniasklaidos sektoriaus konkurencingumui.

7. Įgyvendinus pasirinktą modelį rekomenduojama numatyti periodinį jo veiksmingumo vertinimą, pavyzdžiui, po trejų metų įvertinant surinktas lėšas, jų poveikį nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimui, administravimo efektyvumą ir poveikį rinkos dalyviams. Tai sudarytų prielaidas prireikus koreguoti reguliavimą, atsižvelgiant į faktinius rezultatus.

6. Kultūros turinio skaitmeninimas ir jo apmokestinimas

6.1. Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo gairės

Gairės teigiama, jog remiantis Kultūros ministerijos duomenimis archyvuose, muziejuose ir bibliotekose yra suskaitmeninta virš 2,27 mln. vienetų kultūros paveldo objektų, iš kurių[177]:

- 811,9 tūkst. arba 35 proc. – viešai prieinami;
- 409,7 tūkst. arba 18 proc. – paženklinti atvirojo turinio licencija.

Pagal UNESCO, būtent įvairios bibliotekos, muziejai bei archyvai yra atsakingi už kultūros išteklių ir paveldo išsaugojimą. Skaitmeninės informacijos nuolatos daugėja ir darosi vis svarbiau ne tik tokį turinį saugoti, bet ir atrinkti, kuri būtent informacija yra ta, kuri privalo būti išsaugota. Lietuvoje veikia kelios tarpusavyje susijusios kultūros paveldo informacinės sistemos, tačiau strateginiuose dokumentuose konstatuojama, kad jų tarpusavio sąveika, funkcionalumas ir ilgalaikis skaitmeninio paveldo valdymas dar nėra pakankami.[178]

Remiantis Gairėmis, siekiant spręsti kultūros turinio prieinamumo problemą, bus modernizuojamos šios informacinės sistemos[179]:

- Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema (LIBIS);
- Lietuvos integrali muziejų informacijos sistema (LIMIS);
- Elektroninė archyvų informacinė sistema (EAIS);
- Virtualią kultūros paveldo informacinę sistemą (VEPIS);
- Elektroninių leidinių valdymo informacinę sistemą (ELVIS).

Ši problema taip pat bus sprendžiama kuriant naują platformą „E. Kultūra“. Ši platforma apjungtų daugiau nei dvidešimties įstaigų skaitmeninius resursus bei instrumentus.

Atliekant EAIS sistemos modernizaciją, bus išplėstas duomenų modelis, atnaujinta naudotojų sąsaja, bus suteikta prieiga „E. Kultūra“ platformai bei bus į sistemą perkelti suskaitmeninti duomenys iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo. Taip pat siekiama modernizuoti ir Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą (KVR) ir Kultūros paveldo departamento vidaus administravimo informacinę sistemą – Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinę sistemą (KPEPIS), o to tikslas – sudaryti sąlygas viešųjų įstaigų specialistams efektyviau įgyvendinti savo funkcijas.

Kultūros ministerijos užsakytu tyrimu „2021–2027 m. ES fondų investicijų laikotarpio kultūros skaitmeninimo srities prioritetų strateginio vertinimo“ buvo nustatyta, jog kultūros ir kūrybinių industrijų (toliau – KKI) turinio viešinimas priklauso nuo institucijų kompetencijų.[180] Taip pat, neegzistuoja tyrimai, kurie padėtų išsiaiškinti tikruosius naudotojų poreikius ir tokie resursai nėra naudojami visuomenės švietimo tikslais, šių sistemų potencialas nėra pilnai išnaudojamas. Be to, pažymima, jog naudotojai su individualiais poreikiais turi gerokai permažai galimybių tokiomis sistemomis naudotis.

[177] LR kultūros ministro įsakymas „Dėl Kultūros turinio skaitmeninimo ir JO panaudojimo gairių patvirtinimo“, 2024 m. birželio 18 d. Nr. ĮV–510. Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/fcc2a0f02d7211efbdaea558de59136c
[178] Ten pat
[179] Ten pat
[180] LR kultūros ministerijos užsakymu atliktas Smart Continent įmonės „2021–2027 m. ES fondų investicijų laikotarpio kultūros skaitmeninimo srities prioritetų strateginis vertinimas“, 2023 m. Prieiga internetu: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/23proc.2007proc.2031proc.20Kulturosproc.20skaitmeninimoproc.20vertinimas_sudproc.20galutine_v2(3).pdf

2021 m. EK Rekomendacijoje 2021/1970 dėl bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės pabrėžiama, jog valstybės narės turi skirti daugiau dėmesio kultūriniam paveldui, kuris gali neišlikti, ir jį skaitmeninti, o bent 40 proc. tokio turinio turėtų būti suskaitmeninta iki 2025 m.[181]

Papildomai Gairėse išskiriamas pagrindinis turinio skaitmeninimo tikslas – saugoti suskaitmenintą turinį ir naudoti jį kaip įrankį mokslui, turizmui, švietimui, laisvalaikiui ar KKI.[182]

Gairės taip pat numato šias strategines kryptis ir uždavinius:

Pirmoji kryptis – *visais būdais tobulinti skaitmeninį turinį ir prieigą prie jo*. To įgyvendinimo uždaviniai:

- Sudaryti sąlygas prie skaitmenizacijos prisidėti meno įstaigoms;
- Išskirti priemones tokiam turiniui kurti, geresnei sklaidai užtikrinti, naudotojų analizei bei didinti kiekį turinio, paženklinto atvirosiomis licencijomis.

Antroji kryptis – *naudoti tokį turinį pridėtinės vertės kūrimui*. To įgyvendinimo uždaviniai:

- Augantis bendradarbiavimas tarp institucijų;
- Sukūrimas priemonių, padedančių integruoti švietimą į skaitmeninį turinį;
- Naudotojų ir specialistų švietimas apie tokio turinio panaudojimą;
- Skatinti lietuviško skaitmenizuoto kultūros turinio dalinimąsi ir platinimą tarptautiniu mastu;
- Įsitraukti į Europos sprendimų priėmimą DI klausimais;

Trečioji kryptis – *finansuoti skaitmeninimą ir skaitmeninimo specialistus, tobulinti jų žinias*. To įgyvendinimo uždaviniai:

- Nustatyti, kokius reikalavimus turinys turi atitikti, kad jis negalėtų būti panaudotas dezinformacijai skleisti;
- Nustatyti reikalavimus turinio skaitmenizacijos procesui ir duomenims apie jį;
- Skatinti specialistus dalintis žiniomis vieni su kitais;
- Išaiškinti finansavimo schemą infrastruktūrai tobulinti ir prižiūrėti;

Keliamas lūkestis, jog įgyvendinus turinio skaitmenizacijos procesą, bus pastebimas:

- Išaugęs visuomenės naudojimasis ir pasitenkinimas skaitmeniniu kultūros turiniu;
- Sumažėjusi grėsmė turiniui išnykti;
- Visą turinį surinkus į vieną bendrą platformą, pagerės to turinio prieinamumas laisvalaikio ir mokslo tikslams;
- Sustiprėjęs ryšys su meno kūrėjais, kultūros atstovais, mokslininkais ir bendruomene;
- Išaugęs Lietuvos žinomumas ir turizmas ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad 2024 m. Kultūros ministro patvirtintos Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo gairės pirmiausia orientuotos į kultūros paveldo išsaugojimą, skaitmeninio turinio prieinamumo didinimą ir jo panaudojimą visuomenės, mokslo, švietimo bei kūrybinių industrijų reikmėms[183]. Kartu jos atskleidžia, kad kultūros turinio kūrimas ir vartojimas vis sparčiau persikelia į skaitmeninę aplinką, kuriai būdingas augantis tarptautinių skaitmeninių platformų vaidmuo. Nors Gairėse nėra nagrinėjami šių platformų veiklos ekonominiai ar mokestiniai aspektai, jos identifikuoja platesnį viešosios politikos kontekstą – didėjantį skaitmeninių kanalų vaidmenį kultūros ekosistemoje ir poreikį užtikrinti tvarų skaitmeninio kultūros turinio finansavimą bei prieinamumą. Atsižvelgiant į tai, tolesniuose šios studijos skyriuose nagrinėjamas skaitmeninių paslaugų mokesčio institutas vertintinas ne kaip Gairėse numatyta priemonė, bet kaip viena iš galimų viešosios politikos alternatyvų, galinčių prisidėti prie kultūros ir žiniasklaidos sektoriaus finansinio tvarumo, jei toks reguliavimas būtų pasirinktas Lietuvos mastu.

[181] Europos Komisijos rekomendacija (ES) 2021/1970 dėl bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės (Commission Recommendation (EU) 2021/1970 on a common European data space for cultural heritage). Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/eli/reco/2021/1970/oj/eng

[182] LR kultūros ministro įsakymas „Dėl Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo gairių patvirtinimo“, 2024 m. birželio 18 d. Nr. ĮV–510. Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/fcc2a0f02d7211efbdaea558de59136c

[183] Ten pat

6.2. Skaitmeninių paslaugų mokestis (angl. *Digital service tax*)

SKAITMENINIŲ PASLAUGŲ MOKESTIS (TOLIAU – SPM) yra specialus fiskalinis instrumentas, skirtas apmokestinti tam tikras didelių skaitmeninių platformų pajamas, gaunamas iš veiklos konkrečios valstybės rinkoje, net jei ta įmonė toje valstybėje neturi reikšmingo fizinio buvimo.[184] Šios priemonės atsiradimą lėmė problema, kad tradicinės pelno mokesčio taisyklės ilgą laiką buvo paremtos fiziniu buvimu, o *skaitmeninėje ekonomikoje vertė dažnai kuriama iš naudotojų dėmesio, duomenų, tinklo efekto ir platforminės tarpininkavimo funkcijos*. Būtent todėl EK 2018 m. SPM pasiūlymas ir vėlesni nacionaliniai modeliai koncentravosi ne į visą platformos veiklą, o į tas pajamas, kurios kyla iš naudotojų dalyvavimo kuriamos vertės.

YPATUMAI

EK 2018 m. pasiūlyme SPM grindžiamas „teisingo apmokestinimo“ (angl. „*fair taxation*“) principu, siekiant spręsti neatitikimą tarp vertės kūrimo ir jos apmokestinimo vietos skaitmeninėje ekonomikoje.[185] SPM taikymas grindžiamas prielaida, kad skaitmeninėje ekonomikoje vertė kuriama reikšmingai prisidedant naudotojams – per jų generuojamus duomenis, sąveiką ir dėmesį, nors šie naudotojai dažnai yra kitose valstybėse nei įmonių registracijos vieta.

Svarbu pažymėti, kad SPM paprastai nėra klasikinis pelno mokestis. Dažniausiai jis yra konstruojamas kaip *apyvartos (bruto pajamų) mokestis*, kai apmokestinamos tam tikrų skaitmeninių paslaugų pajamos, o ne grynasis pelnas. Tuo tarpu tradicinės pelno apmokestinimo taisyklės, paremtos fizinio buvimo (angl. *„permanent establishment“*) principu, tokių veiklos modelių nebeapima, todėl susidaro situacija, kai skaitmeninės įmonės faktiškai gali būti apmokestinamos mažiau nei tradiciniai verslai. Tai lemia mokestinį disbalansą ir konkurencijos iškraipymus. Taigi, SPM iš esmės orientuotas į apmokestinimo teisės perskirstymą iš įmonės registracijos vietos į naudotojų buvimo vietą. Papildomai, toks mokestis laikomas santykinai paprastesniu administruoti, tačiau kartu ir mažiau jautriu realiam veiklos pelningumui, nes gali būti taikomas ir tais atvejais, kai konkreti veikla yra mažai pelninga.

APIMTIS

Pagal EK pasiūlytą SPM direktyvos projektą, apmokestinamos pajamos **nėra suprantamos kaip visos skaitmeninėje erdvėje gaunamos pajamos**. Direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad apmokestinamos tik tam tikros skaitmeninės veiklos, kurių ekonominė vertė iš esmės grindžiama naudotojų dalyvavimu, jų sugeneruotais duomenimis arba platformos gebėjimu tarpininkauti tarp skirtingų naudotojų grupių. SPM direktyvoje išskiriamos trys pagrindinės apmokestinamų pajamų kategorijos:[186]

1. ***Tikslinė skaitmeninė reklama***, kai reklama pateikiama naudotojams skaitmeninėse sąsajose, pasitelkiant jų duomenis ar profiliavimo metodus.

Ši kategorija apima pajamas, gaunamas skaitmeninėje sąsajoje rodant naudotojams skirtą reklamą. Tai reiškia pajamas, kurias platformos gauna iš reklamos rodymo interneto svetainėse, socialiniuose tinkluose, paieškos sistemose ar mobiliosiose programėlėse. Šios veiklos ekonominė vertė kuriama iš platformos turimų duomenų apie naudotojus, jų elgsenos, interesų ir profiliavimo galimybių, leidžiančių reklamas pateikti tikslinei auditorijai. Tipiniai tokio modelio pavyzdžiai yra „Google“, „Facebook“, „Instagram“, „TikTok“ ar „YouTube“, kurių didelė dalis pajamų gaunama būtent iš tikslinės reklamos rodymo.

2. ***Skaitmeninis tarpininkavimas*** *(daugiašalės platformos, arba kitaip, daugiašalė skaitmeninė sąsaja)*, kai platformos sudaro sąlygas naudotojams tarpusavyje sąveikauti, sudaryti sandorius ar keistis paslaugomis bei turiniu.

[184] EK siūlymas, Tarybos direktyva „dėl bendros skaitmeninių paslaugų mokesčio, kuriuo apmokestinamos pajamos, gaunamos teikiant tam tikras skaitmenines paslaugas, sistemos“, Briuselis, 2018 kovo 21 d., 2018/0073. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0148
[185] Ten pat
[186] Ten pat

Tokios platformos pačios dažniausiai neteikia pagrindinės prekės ar paslaugos, o veikia kaip tarpininkai tarp skirtingų naudotojų grupių. Vertė čia sukuriama iš tinklo efekto – kuo daugiau naudotojų turi platforma, tuo ji tampa vertingesnė. Pavyzdžiais laikomos tokios platformos kaip „Amazon Marketplace“, „eBay“, „Booking.com“, „Airbnb“, „Uber“ ar „Bolt“. Šiuo atveju apmokestinamos pajamos iš komisinių, tarpininkavimo ar platformos naudojimo mokesčių.

3. ***Naudotojų duomenų perdavimas, pardavimas ar licencijavimas***, kai monetizuojami duomenys, sugeneruoti naudotojų veiklos skaitmeninėje aplinkoje pagrindu („surinktus apie naudotojus ir sugeneruotus remiantis naudotojų veikla skaitmeninėse sąsajose“).

Šiuo atveju ekonominė vertė kuriama iš **naudotojų aktyvumo, naršymo istorijos, paieškų, lokacijos, pomėgių ar kitų elgsenos duomenų analizės.** Tokie duomenys gali būti naudojami reklamos sistemoms, algoritmams, personalizavimui ar perduodami tretiesiems asmenims komerciniais tikslais. Šios kategorijos esmė yra ta, kad naudotojų sugeneruoti duomenys tampa savarankišku ekonominės vertės šaltiniu.

Ši klasifikacija rodo, kad SPM nėra universaliai taikomas visoms skaitmeninės ekonomikos veikloms. Priešingai, jis yra orientuotas į tas veiklas, kuriose ekonominė vertė tiesiogiai siejama su naudotojų baze, jų dėmesiu, sąveika ar generuojamais duomenimis.

VEIKIMO MECHANIZMAS

Praktikoje SPM veikimas grindžiamas keliais esminiais principais:

- aiškiai apibrėžiamos **apmokestinamos skaitmeninės paslaugos**;
- nustatomi **aukšti pajamų slenksčiai**, užtikrinantys, kad mokestis būtų taikomas tik dideliems tarptautiniams subjektams;
- apmokestinamos tik tos **pajamos, kurios priskiriamos naudotojams konkrečioje valstybėje**;
- taikomas **santykinai nedidelis tarifas** (3 proc.);
- mokestis administruojamas **deklaruojant pajamas ir taikant naudotojų buvimo vietos nustatymo taisykles**.

Dauguma valstybių SPM jį vertina kaip pereinamojo laikotarpio priemonę, kol bus įgyvendinti tarptautiniai sprendimai. Kaip užsiminta prieš tai tyrime, EBPO „*Pillar One*“ iniciatyva siekia perskirstyti apmokestinimo teises rinkos valstybėms ir ilgainiui pakeisti nacionalinius SPM modelius (EBPO, 2023).[187] Tačiau šios reformos įgyvendinimas dar nėra baigtas, todėl valstybės toliau svarsto arba taiko nacionalinius sprendimus. Dėl šios priežasties vertinant SPM įvedimo galimybes svarbu atsižvelgti į suderinamumą su būsimais tarptautiniais susitarimais.[188]

Siekiant, kad SPM būtų taikomas tik didelėms tarptautinėms įmonėms, EK pasiūlyme nustatyti du pagrindiniai slenksčiai[189]:

- **750 mln. EUR pasaulinės pajamos** (grupės lygmeniu);
- **50 mln. EUR pajamos ES iš apmokestinamų skaitmeninių paslaugų**.

Todėl mokestis nukreiptas į didžiuosius technologijų žaidėjus, o mažos ir vidutinės įmonės nepatenka į taikymo sritį.

[187] OECD, „Multilateral Convention to Implement Amount A of Pillar One“, published 11 October 2023. Prieiga internetu: https://www.oecd.org/en/topics/sub–issues/reallocation–of–taxing–rights–to–market–jurisdictions/multilateral–convention–to–implement–amount–a–of–pillar–one.html
[188] Ten pat
[189] EK siūlymas, Tarybos direktyva „dėl bendros skaitmeninių paslaugų mokesčio, kuriuo apmokestinamos pajamos, gaunamos teikiant tam tikras skaitmenines paslaugas, sistemos“, Briuselis, 2018 kovo 21 d., 2018/0073, 4 str. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0148

AVŽP IR SPM DIREKTYVŲ SANTYKIS

SPM taikymas ir AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių taikymas yra susiję tuo, kad **abu mechanizmai siekia įtraukti didžiąsias tarptautines skaitmenines platformas į ekonominį prisidėjimą prie nacionalinių rinkų**, tačiau jų teisinė logika, tikslai ir reguliavimo objektas iš esmės skiriasi.

SPM nacionaliniai modeliai ES valstybėse buvo kuriami daugiausia kaip **mokesčių politikos priemonė, skirta apmokestinti skaitmeninės ekonomikos generuojamą vertę tais atvejais, kai tarptautinės platformos gauna reikšmingas pajamas konkrečioje valstybėje neturėdamos joje fizinio buvimo.** Šių modelių pagrindinis tikslas buvo spręsti tradicinės mokesčių sistemos nepakankamumo problemą skaitmeninėje ekonomikoje. *Dėl to SPM daugiausia orientuotas į pajamas iš tikslinės reklamos, skaitmeninio tarpininkavimo ir naudotojų duomenų monetizavimo*.

Tuo tarpu AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių tikslas yra ne bendras skaitmeninės ekonomikos apmokestinimas, o **Europos ir nacionalinės audiovizualinės kūrybos finansavimas**. Šios nuostatos leidžia valstybėms narėms nustatyti finansinius įpareigojimus UAVŽP teikėjams ir kitoms audiovizualinės žiniasklaidoms paslaugų teikėjams, siekiant užtikrinti jų indėlį į Europos kūrinių gamybą ir sklaidą. *Skirtingai nei SPM direktyvos atveju, AVŽP direktyvos reguliavimo pagrindas yra kultūros politika, o ne mokesčių politika.*

Vis dėlto praktikoje šios dvi sritys susikerta. Daugelis valstybių, įgyvendindamos AVŽP direktyvos 13 straipsnį, susidūrė su panašiais klausimais kaip ir taikant SPM:

- kaip nustatyti pajamas, gautas konkrečioje valstybėje;
- kaip apmokestinti platformas, neturinčias fizinio buvimo šalyje;
- kaip išvengti diskriminacijos ir dvigubo apmokestinimo;
- kaip administruoti tarpvalstybinį reguliavimą;
- kaip užtikrinti suderinamumą su ES vidaus rinkos principais.

Be to, praktikoje šios sritys dažnai persidengia ir viešojoje erdvėje suvokiamos panašiai, nes abi nukreiptos į didžiąsias tarptautines skaitmenines platformas. Tai ypač išryškėjo Ispanijos, Prancūzijos ar Vokietijos atvejais, kai finansiniai įpareigojimai UAVŽP teikėjams sukėlė diskusijas ne tik dėl kultūros politikos, bet ir dėl tarptautinės prekybos, konkurencijos bei skaitmeninės ekonomikos reguliavimo.

Tačiau teisiniu požiūriu svarbu aiškiai atskirti šias sistemas. AVŽP direktyvos 13 straipsnio pagrindu nustatyti finansiniai įpareigojimai nelaikomi klasikiniu SPM. Jie laikomi kultūros finansavimo priemonėmis audiovizualiniame sektoriuje. Tai patvirtina ir Vokietijos, Portugalijos bei Prancūzijos praktika, kur *finansiniai įpareigojimai buvo grindžiami ne skaitmeninių paslaugų apmokestinimo logika, o nacionalinės audiovizualinės kūrybos rėmimu*.

Dėl šios priežasties toliau analizėje bus nagrinėjama trijų pasirinktų valstybių – **Ispanijos, Austrijos ir Prancūzijos** – praktika. Šios valstybės pasirinktos pagal panašumo kriterijus Lietuvos atvejui ir todėl, kad jos atspindi skirtingus SPM reguliavimo modelius: Ispanija ir Prancūzija laikomos vienu ryškiausių klasikinių SPM taikymo pavyzdžių ES, tuo tarpu Austrija labiau orientuojasi į skaitmeninės tikslinės reklamos pagrindu kuriamus apmokestinimo mechanizmus.

Manoma, jog ši lyginamoji analizė leidžia įvertinti ne tik skirtingas teisinio reguliavimo kryptis, bet ir jų praktinius privalumus, rizikas bei galimą pritaikomumą Lietuvos kontekste.

6.3. Užsienio šalių analizė SPM modelių analizė

Siekiant nuosekliai ir sistemiškai įvertinti SPM taikymo praktiką pasirinktose ES valstybėse – Ispanijoje, Austrijos ir Prancūzijoje – tikslinga remtis iš anksto apibrėžtais analitiniais kriterijais, leidžiančiais palyginti tiek mokesčio konstrukciją, tiek jo ekonominį ir reguliacinį poveikį.

1. Pirmiausia analizuojamas **teisinis ir institucinės aplinkos aspektas**, apimantis mokesčio įtvirtinimo lygį, jo reglamentavimo pobūdį ir administravimo mechanizmus. Šis kriterijus leidžia įvertinti SPM brandą, stabilumą ir integraciją į nacionalinę mokesčių sistemą.

Tiesioginiai indikatoriai:

- teisinė forma (atskiras mokestis, netiesioginis mokestis ir pan.);
- administruojanti institucija;
- deklaravimo tvarka.

2. Toliau vertinamas **mokesčio objektas**, t. y. kokios skaitmeninės veiklos yra apmokestinamos:

a) **tikslinė / internetinė reklama**;

b) **skaitmeninis tarpininkavimas**;

c) **naudotojų duomenų perdavimas (monetizavimas).**

Bei nustatoma, ar valstybė taiko platų (bendras SPM) ar sektorinį (ribotas, siauresnis) apmokestinimo modelį.

3. Svarbi analizės dalis yra **mokesčio bazės, tarifas bei slenksčiai vertinimas**, kuris leidžia nustatyti mokesčio intensyvumą ir galimą poveikį rinkos dalyviams. Kartu nagrinėjami taikymo slenksčiai, apibrėžiantys, kurioms įmonėms mokestis taikomas, ir leidžiantys įvertinti, ar priemonė orientuota į didžiausius tarptautinius subjektus. Tiesioginiai indikatoriai:

- ar mokestis taikomas pajamoms (bruto);
- tarifo dydis (proc.);
- ar yra skirtingi tarifai pagal veiklas;
- taikomi slenksčiai kaip filtrai.

4. Analizėje taip pat atsižvelgiama į **taikomas išimtis ir ribojimus**, leidžiančius įvertinti mokesčio tikslinį pobūdį ir poveikį skirtingiems ekonomikos sektoriams. Tikrinama, ar neapmokestinama (ar yra specialios nacionalinės išimtys):

- e. prekyba;
- finansinės paslaugos;
- žiniasklaida / redakcinis turinys.

5. Ne mažiau svarbus yra **pajamų priskyrimo metodikos vertinimas (naudotojų buvimo vietos nustatymo kriterijai*[190])**, apimantis kriterijus, kuriais remiantis nustatoma, ar pajamos laikytinos gautomis konkrečioje valstybėje, nes nuo šio aspekto priklauso tiek mokesčio tikslumas, tiek administracinis sudėtingumas. Tiesioginiai indikatoriai ar naudojami kriterijai:

- IP adresas;
- paskyros duomenys;
- kitos priemonės.

6. Administracinė našta bei kontrolės mechanizmas – nagrinėjama **administracinė našta bei kontrolės mechanizmas**, siekiant įvertinti praktinį mokesčio įgyvendinimo sudėtingumą. Tiesioginiai indikatoriai:

- duomenų rinkimo reikalavimai;
- techninis sudėtingumas;
- administravimo sudėtingumas valstybei;
- baudos bei sankcijos.

7. Ekonominio poveikio ir reguliavimo efektyvumo aspektas. Vertinama, kokį praktinį poveikį SPM turėjo pasirinktos valstybės ekonomikai, skaitmeninių paslaugų rinkai ir viešosios politikos tikslams. Analizuojama:

- ar mokestis generuoja reikšmingas biudžeto pajamas;

[190] *– Svarbu nustatyti/numatyti naudotojų buvimo vietos nustatymo metodiką, numatyti kriterijus, kuriais remiantis nustatoma, ar pajamos laikytinos sugeneruotomis konkrečioje valstybėje. Kadangi SPM paprastai grindžiami rinkos valstybės principu, itin svarbu nustatyti, kur yra paslaugų naudotojai ar naudotojai, generuojantys pajamas platformai. Nuo šio aspekto priklauso tiek mokesčio apskaičiavimo tikslumas, tiek administracinis sudėtingumas.

- ar nustatytas mokesčio modelis paskatino ar apsunkino nacionalinių politikos tikslų įgyvendinimą;
- ar nustatyta mokesčio naštos perkėlimo vartotojams arba verslo klientams praktika;
- ar identifikuoti reikšmingi administraciniai arba ekonominiai trūkumai.

Remiantis nurodytais kriterijais atlikta lyginamoji analizė sudaro prielaidas sistemiškai palyginti skirtingų valstybių taikomus skaitmeninių paslaugų mokesčio modelius, įvertinti jų teisinius ir ekonominius privalumus bei trūkumus, identifikuoti praktikoje kilusias problemas ir nustatyti, kurie reguliavimo elementai galėtų būti aktualūs vertinant galimą tokio mokesčio taikymą Lietuvoje.

Pasirinkti analitiniai kriterijai leidžia ne tik aprašyti skirtingų valstybių taikomus modelius, bet ir įvertinti jų reguliacinį nuoseklumą, administracinį įgyvendinamumą, ekonominį poveikį bei potencialų pritaikomumą Lietuvos teisinėje ir institucinėje aplinkoje. Toks analizės metodas sudaro prielaidas ne apsiriboti atskirų nacionalinių sprendimų aprašymu, bet identifikuoti tuos reguliavimo elementus, kurie galėtų būti aktualūs rengiant galimus Lietuvos sprendimus dėl skaitmeninių paslaugų apmokestinimo arba vertinant alternatyvias žiniasklaidos finansavimo priemones.

6.3.1. Ispanijos atvejis

Ispanijos atvejis pasirinktas todėl, kad ši valstybė viena pirmųjų Europos Sąjungoje įgyvendino Europos Komisijos siūlytam modeliui artimą horizontalų skaitmeninių paslaugų mokestį. Šis modelis laikomas vienu nuosekliausių praktinių EK 2018 m. pasiūlytos SPM koncepcijos įgyvendinimo pavyzdžių, todėl leidžia įvertinti ne tik teisinę mokesčio konstrukciją, bet ir praktinius jo administravimo, ekonominio poveikio bei tarptautinių ginčų aspektus.

TEISINĖS IR INSTITUCINĖS APLINKOS ASPEKTAS

Teisinė forma

Skaitmeninių paslaugų mokestis Ispanijoje yra įtvirtintas kaip atskiras mokestis, reglamentuojamas 2020 m. įstatymu 4/2020.[191] Pagal SPM įstatymo 1 straipsnį, šis mokestis yra netiesioginio pobūdžio fiskalinė prievolė (ispaniškai „*tributo*“), taikomas tam tikrų skaitmeninių paslaugų teikimui, kai yra naudotojų dalyvavimas Ispanijos teritorijoje.

Įstatyme taip pat aiškiai nurodoma, kad mokestis:

- nėra pelno ar turto mokestis;
- nėra taikomas pagal dvigubo apmokestinimo sutartis;
- nėra PVM objektas ir egzistuoja greta PVM.

Todėl SPM yra savarankiškas fiskalinis instrumentas, atitinkantis 2018 m. Europos Komisijos pasiūlytą SPM direktyvos projektą, orientuojantis į pajamų apmokestinimą. Toks reguliavimo modelis suteikia didesnį teisinį aiškumą, nes SPM nėra integruojamas į esamus pelno ar vartojimo mokesčius, tačiau kartu reiškia papildomą administravimo režimą tiek mokesčių administratoriui, tiek mokesčio mokėtojams.

Administruojanti institucija

Nors įstatyme nėra tiesiogiai nurodoma administruojančios institucijos pavadinimo, įstatymo turinyje yra referuojama į mokesčių administraciją kaip priežiūros subjektą ir minima, jog įpareigojama teikti informaciją ir deklaracijas mokesčių institucijai, kuri Ispanijoje yra „Agencia Tributaria“.

Deklaravimo tvarka

Deklaravimo tvarka detalizuota Finansų ministerijos įsakymu (Orden HAC/590/2021), kuriuo nustatyta, kad

[191] Agencia Estatal Boletin Oficial del Estado, Document BOE–A–2021–9721, Order HAC/590/2021, of June 9, approving form 490 of "Self–assessment of the Tax on Certain Digital Services" and determining the form and procedure for its presentation. Prieiga internetu: https://www.boe.es/eli/es/o/2021/06/09/hac590

mokestis deklaruojamas ketvirtiniu pagrindu, pateikiant „Model 490“ formą per laikotarpį nuo 1 iki 30 dienos po kiekvieno ketvirčio pabaigos, kartu sumokant apskaičiuotą mokestį.[192] Vertinant administracinio efektyvumo požiūriu, savarankiško apskaičiavimo principas leidžia sumažinti tiesioginę administracinę naštą mokesčių administratoriui, tačiau kartu perkelia reikšmingą atsakomybės dalį mokesčio mokėtojams. Praktikoje tai reiškia, kad didžiausia administravimo našta susijusi ne su deklaracijos pateikimu, bet su pajamų priskyrimo ir naudotojų buvimo vietos nustatymo metodikos sukūrimu bei jos pagrindimu. „Model 490“ yra oficiali deklaracijos forma, naudojama SPM **savarankiškam apskaičiavimui ir deklaravimui Ispanijoje**. Ši sistema grindžiama (angl. *self–assessment*) principu, pagal kurį pats mokesčio mokėtojas apskaičiuoja mokėtiną sumą, pateikia deklaraciją ir sumoka mokestį. Įmonė, įvertinusi savo pajamas iš apmokestinamų skaitmeninių paslaugų (reklamos, tarpininkavimo ar duomenų monetizavimo), nustato jų dalį, susijusią su Ispanijos naudotojais, apskaičiuoja mokesčio bazę ir taiko nustatytą tarifą. Šie duomenys pateikiami „Model 490“ formoje, kuri elektroniniu būdu teikiama Ispanijos mokesčių administracijai, kartu sumokant apskaičiuotą mokestį.[193]

SPM OBJEKTAS

Pagal Ispanijos SPM įstatymą (4/2020)[194], apmokestinimo objektas apima **tris pagrindines paslaugų kategorijas Ispanijos rinkoje**:
a) internetinę reklamą;
b) skaitmeninį tarpininkavimą;
c) naudotojų duomenų perdavimą ar monetizavimą.

Šios kategorijos iš esmės atitinka pagrindinius skaitmeninės ekonomikos verslo modelius, todėl mokestis taikomas plačiam spektrui platformų – nuo reklamos technologijų įmonių iki daugiašalių skaitmeninių platformų. Todėl, Ispanijos atveju SPM laikytinas plataus (bendro) pobūdžio apmokestinimo modeliu, o ne sektoriniu ar siaurai apibrėžtu mokesčiu. Tai reiškia, kad mokestis nėra nukreiptas į vieną konkrečią skaitmeninės ekonomikos sritį (tik audiovizualines paslaugas ar tik reklamą), bet apima pagrindines veiklas, per kurias skaitmeninės platformos generuoja pajamas iš naudotojų dalyvavimo.

Šis SPM taikymo principas leidžia užtikrinti didesnį mokesčio neutralumą tarp skirtingų skaitmeninių verslo modelių ir sumažina galimybę išvengti apmokestinimo perskirstant veiklą tarp skirtingų segmentų. Kartu toks platus mokesčio objektas mažina reguliacinio arbitražo galimybes, kai pajamų generavimo modelis būtų keičiamas vien siekiant išvengti apmokestinimo. Tačiau platesnė apmokestinimo apimtis kartu didina poreikį aiškiai atriboti apmokestinamas ir neapmokestinamas paslaugas, todėl praktikoje didėja teisinio aiškinimo svarba. Tuo pačiu tai reiškia, kad SPM turi platesnį poveikį rinkai ir didesnę reikšmę vertinant jo ekonomines pasekmes, ypač reklamos ir platformų ekosistemose.

SPM BAZĖ, TARIFAS IR SLENKSČIAI

Ispanijoje SPM yra taikomas pajamoms (bruto), o ne pelnui. Pagal įstatymą, mokesčio **bazę sudaro pajamos, gautos iš apmokestinamų skaitmeninių paslaugų, išskyrus PVM ir kitus analogiškus mokesčius**.[195] Tai reiškia, kad SPM skaičiuojamas nuo visų atitinkamų pajamų, nepriklausomai nuo veiklos pelningumo.[196]

Taikomas **vienodas 3 proc. tarifas**[197], kuris nėra diferencijuojamas pagal veiklos rūšis. Tai rodo, kad Ispanijos modelis yra paprastas struktūriškai ir nedaro skirtumo tarp skirtingų skaitmeninių paslaugų kategorijų (reklamos, tarpininkavimo ar duomenų perdavimo). Tačiau SPM orientuotas į dideles įmones, kurios:

- **pasiekia 750 mln. EUR pasaulinių pajamų**;
- ir **3 mln. EUR pajamų iš skaitmeninių paslaugų Ispanijoje**.

[192] Ten pat
[193] Ten pat
[194] Ten pat
[195] Agencia Estatal Boletin Oficial del Estado, Document BOE–A–2021–9721, Order HAC/590/2021, of June 9, approving form 490 of "Self–assessment of the Tax on Certain Digital Services" and determining the form and procedure for its presentation, 10 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[196] Ten pat
[197] Ten pat, 11 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355

Šie slenksčiai aiškiai riboja SPM taikymą tik didelės apimties tarptautinėms įmonėms, turinčioms reikšmingą skaitmeninę veiklą ir naudotojų bazę. Tokiu būdu išvengiama neproporcingos naštos mažoms ir vidutinėms įmonėms bei startuoliams. Ekonominiu požiūriu aukšti taikymo slenksčiai leidžia koncentruoti administravimo išteklius į ribotą didžiausių tarptautinių subjektų grupę, kartu sumažinant reguliacinę naštą nacionalinėms mažoms ir vidutinėms įmonėms. Tai taip pat mažina riziką, kad mokestis neigiamai paveiktų inovatyvių vietos skaitmeninių verslų augimą.

SPM IŠIMTYS

Remiantis SPM įstatymu ne visos skaitmeninės veiklos yra apmokestinamos. Pagal SPM įstatymo logiką ir aiškinamąją dalį, SPM taikomas tik toms paslaugoms, **kuriose egzistuoja reikšmingas naudotojų dalyvavimas kuriant vertę**, t. y. paslaugoms, kurios „negalėtų egzistuoti dabartine forma be naudotojų įsitraukimo“.[198] Tai reiškia, kad visos veiklos, kuriose vertė kuriama ne per naudotojų sąveiką, nepatenka į SPM taikymo sritį.

Konkrečios išimtys detaliau atsispindi įstatymo nuostatose, susijusiose su apmokestinimo objektu ir jo ribojimu:[199]

- **elektroninė prekyba nėra apmokestinama**, kai įmonė parduoda savo prekes ar paslaugas ir **neveikia kaip tarpininkas**;
- prekių ar paslaugų tiekimas tarp naudotojų platformoje taip pat nėra apmokestinamas – **apmokestinama tik platformos tarpininkavimo funkcija**;
- **telekomunikacijų paslaugos (signalų perdavimas)** nepatenka į SPM taikymo sritį;
- taip pat neapmokestinamos veiklos, kurios nepatenka į tris apibrėžtas kategorijas (reklama, tarpininkavimas, duomenų perdavimas/monetizavimas).

Apibendrinant, išimtys nėra atsitiktinės – jos tiesiogiai susijusios su pagrindine mokesčio logika ir leidžia išvengti perteklinio poveikio tradicinei elektroninei prekybai ar kitoms skaitmeninėms veikloms. Vertinant reguliavimo proporcingumą, išimčių sistema rodo, kad Ispanijos modelis orientuojamas ne į visos skaitmeninės ekonomikos apmokestinimą, bet į tas veiklas, kurių ekonominė vertė iš esmės grindžiama naudotojų dalyvavimu. Toks požiūris atitinka pirminę Europos Komisijos SPM koncepciją.

PAJAMŲ PRISKYRIMO METODIKA

Pagal Ispanijos įstatymo (4/2020) 7 straipsnį skaitmeninių paslaugų teikimo vieta turėtų būti nustatoma remiantis naudotojo buvimo vietos principu.[200] Paslauga laikoma suteikta mokesčio taikymo teritorijoje, jei naudotojas yra toje teritorijoje, *nepriklausomai nuo jo tiesioginio indėlio į pajamų generavimą ir nepriklausomai nuo įmonės buvimo vietos*.

Naudotojo buvimo vieta diferencijuojama pagal paslaugų tipą:
a) reklamos atveju ji siejama su įrenginio buvimo vieta reklamos rodymo metu;
b) skaitmeninio tarpininkavimo paslaugų atveju – su sandorio sudarymo vieta arba paskyros sukūrimo momentu;
c) duomenų perdavimo / monetizavimo atveju – su vieta, kurioje generuojami naudotojo duomenys.

Pagrindinis techninis kriterijus yra įrenginio **IP adresas**, kuris gali būti tikslinamas kitomis geolokacijos priemonėmis esant poreikiui. Tuo pačiu įstatymas numato, kad renkami tik tie duomenys, kurie ***būtini naudotojo buvimo vietai nustatyti.*** Neatsižvelgiama į prekių tiekimo ar mokėjimo atlikimo vietą. Šiuo metodu Ispanijos modelyje buvimo vietos nustatymas yra aiškiai reglamentuotas, technologiškai apibrėžtas ir orientuotas į naudotojo sąveikos vietą kaip pagrindinį apmokestinimo kriterijų. Taip pat išvengiama perteklinio duomenų rinkimo renkant tik su naudotojo lokacija susijusius duomenis.

Svarbu pažymėti, kad naudotojų buvimo vietos nustatymas yra pačių skaitmeninių paslaugų teikėjų atsakomybė – jos privalo turėti sistemas naudotojų lokacijai identifikuoti.[201] Tuo tarpu mokesčių administratoriaus funkcija yra

[198] Agencia Estatal Boletin Oficial del Estado, Document BOE–A–2021–9721, Order HAC/590/2021, of June 9, approving form 490 of "Self–assessment of the Tax on Certain Digital Services" and determining the form and procedure for its presentation, Preambulė ir 3 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[199] Ten pat, 3, 4 straipsniai. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[200] Ten pat, 7 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[201] Ten pat, 13 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355

kontrolinė: jis realiuoju laiku buvimo vietos nenustato, o retrospektyviai vertina įmonių taikomos metodikos pagrįstumą ir atitiktį teisės aktams. Taip pat įpareigoja rinkti kitą, 4/2020 Įstatymo 13 straipsnyje[202] nurodytą informaciją ir esant poreikiui ją pateikti SPM administruojančiai institucijai. Būtent pajamų priskyrimo metodika praktikoje laikoma vienu sudėtingiausių SPM elementų, nes nuo jos tikslumo priklauso ne tik mokestinės prievolės dydis, bet ir galimų ginčų su mokesčių administratoriumi rizika. Todėl techninių duomenų kokybė tampa vienu svarbiausių tinkamo SPM administravimo veiksnių.

ADMINISTRACINĖ NAŠTA BEI KONTROLĖS MECHANIZMAS

Kaip ir minėta prieš tai, Ispanijos SPM kontrolė vykdoma per nacionalinę mokesčių administraciją (Agencia Tributaria), taikant bendrąsias mokesčių teisės nuostatas.[203] Kontrolė grindžiama *„ex post“* principu – tikrinamas jau pateiktų deklaracijų teisingumas ir taikytos metodikos pagrįstumas.

Įmonės privalo kaupti ir pateikti duomenis, pagrindžiančius pajamų priskyrimą bei naudotojų buvimo vietos nustatymą. Mokesčių administratorius turi teisę atlikti patikrinimus, reikalauti papildomos informacijos ir koreguoti mokesčio bazę.

Sankcijos taikomos už mokestinių prievolių pažeidimus, įskaitant:

- neteisingą ar nepilną deklaravimą;
- duomenų nepateikimą arba netikslių duomenų pateikimą;
- pareigų, susijusių su naudotojų lokacijos nustatymu ir dokumentavimu, nevykdymą.

Šio 4/2020 Įstatymo 13.1 straipsnio h punkte nurodytos prievolės nevykdymas („Sukurti sistemas, mechanizmus ar susitarimus, leidžiančius nustatyti naudotojų įrenginių vietą teritorijoje, kurioje taikomas mokestis“) yra sunkus mokestinis nusikaltimas pagal šio mokesčio logiką.[204] Tokiu atveju būtų skiriama piniginė bauda, lygi 0,5 proc. praėjusių kalendorinių metų grynosios apyvartos sumos, kaip nustatyta šio įstatymo 8 straipsnyje, bet ne mažesnė kaip 15 000 Eur ir ne didesnė kaip 400 000 Eur, už kiekvienus kalendorinius metus, kuriais buvo pažeistas ankstesnėje pastraipoje nurodytas reikalavimas.[205] Atsižvelgiant į tai, kad **SPM grindžiamas techninių duomenų naudojimu, sankcijų rizika yra glaudžiai susijusi su įmonių gebėjimu tinkamai rinkti ir pagrįsti lokacijos duomenis.**

Apibendrinant galima teigti, kad Ispanijos modelyje administracinė našta pasiskirsto netolygiai. Valstybės administravimo sąnaudos išlieka santykinai nedidelės, nes kontrolė grindžiama ex post principu, tačiau didžioji techninė, organizacinė ir finansinė našta tenka pačioms platformoms. Todėl šio modelio efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo didžiųjų skaitmeninių paslaugų teikėjų gebėjimo sukurti patikimas naudotojų geografinės lokalizacijos ir pajamų paskirstymo sistemas.

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant galima teigti, kad Ispanijoje taikomas SPM yra aiškiai reglamentuotas, pilnai įgyvendintas ir sistemiškai išvystytas modelis, atitinkantis EK siūlytą SPM koncepciją.

- SPM įtvirtintas kaip atskiras netiesioginis mokestis, taikomas plataus pobūdžio skaitmeninėms veikloms – reklamai, tarpininkavimui ir duomenų monetizavimui, todėl laikytinas horizontaliu, o ne sektoriniu reguliavimo instrumentu;
- Mokesčio konstrukcija pasižymi paprastumu ir aiškumu – taikomas vienodas 3 proc. tarifas nuo bruto pajamų, o aukšti taikymo slenksčiai užtikrina, kad mokestis orientuotas tik į dideles tarptautines technologijų įmones. Tuo pačiu aiškiai apibrėžtos išimtys leidžia išvengti perteklinio poveikio tradicinei e. prekybai ir kitoms veikloms;
- Svarbi SPM sistemos dalis yra naudotojo buvimo vietos principu grindžiama pajamų priskyrimo metodika, kuri yra detaliai reglamentuota ir diferencijuota pagal paslaugų tipą. Nors tai užtikrina mokesčio tikslumą ir atitiktį

[202] Ten pat, 13 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[203] Ten pat, 15 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[204] Ten pat, 15 straipsni, 2 dalis. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355
[205] Ten pat.

„sąžiningo apmokestinimo“ logikai, ši metodika yra techniškai sudėtinga ir reikalauja pažangių duomenų rinkimo sprendimų;

- Kontrolės ir sankcijų mechanizmas grindžiamas savarankiško apskaičiavimo ir kontrolės principu, todėl didžioji administracinė našta tenka pačioms įmonėms. Jos privalo ne tik deklaruoti mokestį, bet ir pagrįsti naudojamus duomenis bei metodiką, o mokesčių administratoriaus funkcija apsiriboja tikrinimu ir priežiūra.

Galiausiai, Ispanijos SPM modelis gali būti vertinamas kaip struktūriškai nuoseklus ir teisiškai aiškus, tačiau kartu pasižymintis didesniu administraciniu sudėtingumu įmonėms ir potencialiu ekonominiu poveikiu rinkos dalyviams dėl pajamų apmokestinimo pobūdžio. Tai leidžia jį laikyti vienu iš labiausiai išvystytų SPM taikymo pavyzdžių ES.

Lietuvos kontekste Ispanijos modelis aktualus pirmiausia kaip pavyzdys, kaip gali būti įgyvendinamas horizontalus skaitmeninių paslaugų mokestis, orientuotas į didžiausias tarptautines platformas. Vis dėlto šis modelis taip pat parodo, kad platesnė apmokestinimo apimtis neišvengiamai didina administracinį sudėtingumą ir reikalauja pažangių techninių sprendimų tiek mokesčio mokėtojams, tiek mokesčių administratoriui. Todėl, svarstant analogišką modelį Lietuvoje, būtina vertinti ne tik galimą fiskalinę naudą, bet ir jo administravimo sąnaudas bei institucinius pajėgumus.

6.3.1.1. Ispanijos skaitmeninių paslaugų mokesčio (SPM) ir JAV prekybinis ginčas

Ispanijos SPM įgyvendinimas tapo vienu reikšmingiausių tarptautinių precedentų, parodančių, kad nacionaliniai skaitmeninių paslaugų mokesčiai gali turėti pasekmių ne tik nacionalinės mokesčių politikos, bet ir tarptautinės prekybos bei geopolitinių santykių srityse. Todėl šis atvejis svarbus vertinant galimą analogiškų priemonių taikymą kitose valstybėse, įskaitant Lietuvą.

Kaip ir minėta prieš tai, Ispanijai 2020 m. priėmus Įstatymą Nr. 4/2020 ir pradėjus įgyvendinti SPM kilo Ispanijos ir JAV prekybinis ginčas. Šis modelis sulaukė stiprios JAV audiovizualinės industrijos kritikos. MPA, atstovaujanti didžiausioms JAV platformoms ir kino studijoms, argumentavo, kad tokie reikalavimai diskriminuoja JAV paslaugų teikėjus ir riboja laisvą tarptautinę prekybą audiovizualinėmis paslaugomis.[206] Taip pat JAV prekybos atstovo biuras (angl. *USTR*), remdamasis *„Trade Act Section 301“* procedūra, pradėjo oficialų tyrimą dėl Ispanijos SPM.[207] Tyrimo esmė buvo nustatyti, ar šis mokestis diskriminuoja JAV technologijų bendroves ir riboja JAV prekybą. USTR ataskaitoje konstatuota, kad Ispanijos SPM faktiškai labiausiai paveikia JAV įmones, nes dauguma rinkos lyderių skaitmeninės reklamos ir platformų sektoriuose yra JAV bendrovės, tokios kaip „Google“, „Amazon“, „Facebook“ ar „Apple“. Tyrime nustatyta, kad iš 39 įmonių, kurios tikėtinai pateko į SPM taikymo sritį, 25 buvo JAV bendrovės, o tik 2 – Ispanijos įmonės.

Pagrindiniai USTR dokumente išreikšti argumentai:

1. **USTR kritikavo pačią mokesčio struktūrą.** Ataskaitoje pažymėta, kad Ispanijos SPM yra nukreiptas tik į siaurą skaitmeninių paslaugų grupę – internetinę reklamą, tarpininkavimo platformas ir duomenų perdavimą – kuriose dominuoja JAV įmonės. Todėl buvo padaryta išvada, kad mokestis turi diskriminacinį poveikį JAV bendrovėms. Be to, JAV argumentavo, kad mokestis prieštarauja tarptautinės mokesčių teisės principams, nes apmokestina pajamas, o ne pelną, ir yra taikomas net tais atvejais, kai įmonė neturi fizinio buvimo Ispanijoje.

2. **Vienas svarbiausių JAV argumentų buvo susijęs su ekstrateritoriniu apmokestinimu**. Ispanijos SPM buvo grindžiamas naudotojo buvimo vieta, o ne įmonės fizine veiklos vieta. Tai reiškė, kad platformos galėjo būti apmokestinamos vien dėl to, kad jų naudotojai buvo Ispanijoje, net jei pati įmonė neturėjo ten nuolatinės buveinės. JAV teigė, kad toks modelis prieštarauja tradiciniam nuolatinės buveinės principui, įtvirtintam tarptautinėse dvigubo apmokestinimo sutartyse.

[206] Creativesunite, Ilias Maroutsis, „US–Europe trade war reaches audiovisual sector“, 2025 April 2. Prieiga internetu: https://creativesunite.eu/article/us–Europe–trade–war–reaches–audiovisual–sector

[207] Office of the United States trade representative executive office of the President, Section 301 Investigation, Report on Spain's Digital Services Tax, 2021 January 13. Prieiga internetu: https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Releases/SpainDSTSection301Report.pdf

3. **Ataskaitoje akcentuota, kad SPM sukėlė didelę administracinę naštą UAVŽP platformoms**. Įmonės turėjo kurti naujas sistemas naudotojų geolokacijai nustatyti, rinkti IP adresų informaciją bei perskaičiuoti pajamas pagal naudotojų buvimo vietą. USTR pažymėjo, kad dauguma įmonių iki tol tokių duomenų mokesčių apskaičiavimo tikslais nekaupė, **todėl SPM įgyvendinimas reikalavo reikšmingų techninių ir finansinių resursų.**

Vertinant sistemiškai, USTR argumentai buvo nukreipti ne tik prieš konkretų Ispanijos modelį, bet ir prieš pačią nacionalinių skaitmeninių paslaugų mokesčių koncepciją. JAV pozicija rėmėsi prielaida, kad tarptautinės skaitmeninės ekonomikos apmokestinimas turėtų būti sprendžiamas daugiašaliu, o ne vienašaliu nacionaliniu lygmeniu.

Galiausiai USTR padarė išvadą, kad Ispanijos SPM:

- diskriminuoja JAV skaitmenines įmones;
- prieštarauja tarptautinės mokesčių teisės principams;
- riboja ir apsunkina JAV prekybą.

Vis dėlto pažymėtina, kad šios išvados buvo priimtos JAV prekybos politikos procedūros, o ne tarptautinio ar Europos Sąjungos teismo sprendimo pagrindu. Todėl jos laikytinos prekybos politikos vertinimu, o ne teisiniu precedentu, nustatančiu SPM nesuderinamumą su ES teise.

Šis atvejis svarbus tuo, kad jis parodo, jog AVŽP direktyvos ir nacionalinių skaitmeninių mokesčių įgyvendinimas gali sukelti ne tik ES teisės klausimus, bet ir **tarptautinius prekybinius konfliktus**. Ispanijos modelis atskleidė įtampą tarp valstybių siekio finansuoti nacionalinę audiovizualinę kūrybą bei JAV pozicijos, kad tokie mokesčiai diskriminuoja tarptautines platformas.

Po USTR tyrimo JAV oficialiai konstatavo, kad Ispanijos SPM diskriminuoja JAV technologijų bendroves ir pažeidžia tarptautinės mokesčių teisės principus. 2021 m. JAV paskelbė apie planuojamus papildomus 25 proc. muitus tam tikroms Ispanijos prekėms pagal Section 301 procedūrą.[208] Tai buvo ne teismo, o prekybos–politikos spaudimo priemonė. Tačiau planuojami muitai buvo iš karto suspenduoti 180 dienų laikotarpiui, nes tuo metu vyko EBPO/G20 derybos dėl bendros pasaulinės skaitmeninių mokesčių reformos. Tai rodo, kad praktikoje prioritetas buvo suteiktas tarptautiniam politiniam kompromisui, o ne prekybos sankcijų eskalavimui. Kitaip tariant, ginčas buvo sprendžiamas derybų, o ne teisminio proceso būdu.

Nepaisant JAV prekybinio spaudimo, skirtingai nei Vokietijos „Netflix" byloje ES Bendrajame Teisme, Ispanijos SPM atveju neatsirado garsios ES teismų praktikos, kur didžiosios platformos būtų sėkmingai ginčijusios patį mokestį ES teismuose. Pagrindinis konfliktas vyko tarp JAV ir Ispanijos kaip valstybių, prekybos politikos lygmeniu taip pat EBPO tarptautinių derybų kontekste. Tai reiškia, jog šis atvejis labiau laikomas tarptautiniu prekybiniu–mokestiniu ginču, o ne klasikine ES teisminės praktikos byla. Taip pat šiuo atveju buvo pasiektas politinis ir tarptautinės mokesčių politikos kompromisas.[209] 2021 m. JAV, Ispanija ir kitos šalys taikančios SPM: Prancūzija, Italija, Austrija ir JK, pasiekė politinį kompromisą dėl tolimesnio SPM taikymo

Pagal jį[210]:

- valstybės sutiko ateityje panaikinti savo SPM;
- JAV atsisakė prekybinių sankcijų;
- pereinamuoju laikotarpiu SPM liko galioti;
- viskas buvo susieta su EBPO „*Pillar One*" reformos vystymu, kuri šiuo metu yra derybiniame procese.

Tai patvirtina, kad net valstybės, jau įgyvendinusios nacionalinius SPM modelius, ilgalaikį sprendimą siejo ne su nacionalinių mokesčių išlaikymu, bet su koordinuotu tarptautiniu reguliavimu.

[208] USTR Announces, and Immediately Suspends, Tariffs in Section 301 Digital Services Taxes Investigations, 2021 June 2. Prieiga internetu: https://ustr.gov/about–us/policy–offices/press–office/press–releases/2021/june/ustr–announces–and–immediately–suspends–tariffs–section–301–digital–services–taxes–investigations

[209] PwC, Tax policy alert, „US compromises with the UK, France, Italy, Spain and Austria on digital services taxes and trade actions", 2021 October 25. Prieiga internetu: https://www.pwc.com/gx/en/tax/newsletters/tax–policy–bulletin/assets/pwc–us–compromises–on–SPMs–and–trade–actions.pdf

[210] Ten pat

Ispanija, konkrečiai, sutiko:

- ilgainiui atsisakyti SPM;
- kai pradės veikti EBPO daugiašalis modelis dėl tarptautinių technologijų įmonių apmokestinimo.

2024 m. šis pereinamasis kompromisas dar buvo pratęstas, nes EBPO reforma vėlavo.[211]

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog nepaisant įvestų naujų finansinių įpareigojimų UAVŽP platformoms, nė viena didžioji platforma („Netflix“, „Google“, „Amazon“, „Facebook“ ir kt.) nepasitraukė iš Ispanijos rinkos. Tai leidžia daryti išvadą, kad vien nacionalinio SPM įvedimas savaime nesukelia didžiųjų platformų pasitraukimo iš rinkos. Tačiau praktika rodo kitą tendenciją – įmonės dažniausiai siekia kompensuoti papildomą mokestinę naštą keisdamos kainodarą arba paslaugų teikimo sąlygas.

Tačiau praktikoje daug platformų:

- perkėlė dalį mokesčio klientams;
- padidino reklamos kainas;
- pakeitė kainodarą Ispanijoje.

Tai buvo dažna reakcija ir kitose SPM įvedusiose valstybėse. Ekonominiu požiūriu tai reiškia, kad formalus mokesčio mokėtojas nebūtinai tampa galutiniu mokestinės naštos nešėju. Praktikoje dalis naštos gali būti perkelta reklamos užsakovams, verslo klientams ar galutiniams vartotojams. Todėl vertinant SPM poveikį svarbu analizuoti ne tik fiskalines pajamas, bet ir faktinį mokesčio ekonominį pasiskirstymą rinkoje.

Pagrindinės Ispanijos atvejo pamokos

- nacionalinis SPM gali būti įgyvendintas praktiškai;
- jis nesukelia platformų pasitraukimo;
- dalis mokesčio perkeliama klientams;
- egzistuoja tarptautinės prekybos įtampos rizika;
- ilgalaikis sprendimas siejamas su OECD Pillar One.

Apibendrinant, Ispanijos SPM atvejis parodė, kad nacionaliniai skaitmeninių platformų apmokestinimo modeliai gali būti toleruojami ES teisės požiūriu, tačiau kartu sukelti reikšmingą tarptautinės prekybos ir tarptautinės mokesčių teisės konfliktą, ypač kai jie faktiškai labiausiai paveikia JAV technologijų bendroves. Todėl ilgalaikis sprendimas buvo perkeltas į EBPO daugiašalio reguliavimo lygmenį, siekiant išvengti fragmentuoto nacionalinio reguliavimo ir prekybinių sankcijų rizikos.

[211] U.S. Department of The Treasury, „The United States, Austria, France, Italy, Spain, and the United Kingdom Announce Extension of Agreement on the Transition from Existing Digital Services Taxes to New Multilateral Solution Agreed by the G20/OECD Inclusive Framework“, 2024 February 15. Prieiga internetu: https://home.treasury.gov/news/press–releases/jy2098?

6.3.2. Austrijos atvejis

Austrija yra tinkamas pavyzdys analizuojant SPM modelius Europoje, nes mokestis buvo kuriamas vadovaujantis Europos Komisijos 2018 m. SPM iniciatyvos logika. Skirtingai nei kai kurių valstybių modeliai, pats mokestis nėra integruotas į audiovizualinio sektoriaus finansavimo sistemą ar kultūros politikos instrumentus, tačiau dalis surenkamų pajamų teisės aktu nukreipiama Austrijos žiniasklaidos įmonių skaitmeninei transformacijai finansuoti.

Austrija, kaip ir kitos ES šalys pastebi besikartojančią problematiką dėl šiuo metu vyraujančios tarptautinės mokesčių sistemos, kuri nepakankamai atliepia skaitmeninės ekonomikos pokyčius, nes daugiausia siejamas su fiziniu įmonės buvimu konkrečioje valstybėje.[212] Skaitmeninių verslo modelių atveju įmonės gali gauti reikšmingas pajamas ir kurti pridėtinę vertę rinkoje neturėdamos joje nei buveinės, nei nuolatinės veiklos vietos – dalis skaitmenines paslaugas teikiančių įmonių nėra apmokestinamos proporcingai jų ekonominei veiklai konkrečioje rinkoje, o tai dažnu atveju lemia konkurencijos iškraipymus.

Austrijoje iki 2020 m. reklamos mokestis buvo taikomas tradicinėms reklamos paslaugoms, pavyzdžiui, reklamai televizijoje, radijuje, spaudoje ar lauko reklamos priemonėse.[213] Atsižvelgiant į tai, kad reklamos rinka vis labiau persikelia į skaitmeninę erdvę, Austrija nuo 2020 m. sausio 1 d. pradėjo taikyti skaitmeninį mokestį internetinės reklamos paslaugoms. Tokiu būdu siekiama suvienodinti tradicinės ir skaitmeninės reklamos apmokestinimo sąlygas bei padidinti mokesčių sistemos teisingumą.[214]

Skirtingai nei Ispanijoje, Austrijos pasirinktas modelis sąmoningai apsiriboja viena skaitmeninės ekonomikos sritimi – internetine reklama. Tai rodo siekį sumažinti reguliavimo sudėtingumą ir administravimo sąnaudas, kartu orientuojantis į didžiausią ekonominę vertę generuojančią veiklą.

TEISINĖS IR INSTITUCINĖS APLINKOS ASPEKTAS

Teisinė forma

Austrijos SPM įtvirtintas įstatymu „Digitalsteuergesetz 2020“ (DiStG 2020) t. y. Įstatymas dėl skaitmeninių paslaugų apmokestinimo (toliau Austrijos SPM).[215], [216] SPM reglamentuoja Austrijos 2020 m. Skaitmeninio paslaugų mokesčio įstatymas, Federalinis įstatymų leidinys I Nr. 91/2019 (DiStG 2020), ir Federalinio finansų ministro įsakymas – DiStG 2020 įgyvendinimo įsakymas, Federalinis įstatymų leidinys II Nr. 378/2019.[217]

Administruojanti institucija

Administruojanti institucija yra mokesčių administratorius, atsakingas už konkretaus mokesčio mokėtojo PVM administravimą. Tai įtvirtinta 5 straipsnio 4 dalyje.[218] Įstatymo vykdymas pavestas federaliniam finansų ministrui pagal 8 straipsnio 1 dalį.[219]

Deklaravimo tvarka

Deklaravimo tvarka grindžiama savarankišku mokesčio apskaičiavimu. Pagal 5 straipsnio 1 dalį mokestis apskaičiuojamas savarankiškai ir sumokamas įstatyme nustatytais terminais (**iki antro mėnesio, einančio po**

[212] BMF, Federal ministry finance respublic of Austria, Digital tax act 2020. Prieiga internetu: https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/digital–tax–act.html
[213] Ten pat
[214] Ten pat
[215] Federalinis įstatymų leidinys autentiškas nuo 2004 m., 2020 m. mokesčių pakeitimo įstatymas – AbgÄG 2020, 2019 m. spalio 22 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/I/2019/91
[216] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober 2019 Teil I 91. Bundesgesetz: Abgabenänderungsgesetz 2020 – AbgÄG 2020 (NR: GP XXVI IA 983/A AB 686 S. 88. BR: AB 10251 S. 897.) [CELEX–Nr.: 32011L0016, 32018L0822]. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[217] BMF, Federal ministry finance respublic of Austria, Digital tax act 2020. Prieiga internetu: https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/digital–tax–act.html
[218] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 5 str. 4 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[219] Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 8 str. 1 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf

mėnesio, kurį atsirado mokestinė prievolė, 15 dienos).[220] Tai reiškia, jog, pavyzdžiui, už sausį suteiktoms paslaugoms SPM prievolė atsiranda sausio 31 d., o mokestis už visus mėnesius, kuriais atsirado finansinė prievolė, turi būti sumokėtas iki kitų metų kovo 15 d.

Pagal 5 straipsnio 3 dalį metinė deklaracija turi būti pateikiama per tris mėnesius nuo finansinių metų pabaigos. Joje nurodomos **internetinės reklamos paslaugų rūšys, joms priskirtos pajamos ir pasaulinė apyvarta**.

Vertinant administracinį modelį, Austrija pasirinko santykinai paprastesnę deklaravimo sistemą nei Ispanija. Nors mokesčio apskaičiavimas taip pat grindžiamas savideklaravimo principu, siauresnė mokesčio taikymo sritis mažina deklaravimo sudėtingumą ir tikrinamų duomenų apimtį.

SPM OBJEKTAS

Pagal SPM 1 straipsnio 1 dalį **mokesčio objektas yra internetinės reklamos paslaugos**, kurias už atlygį šalies teritorijoje **teikia internetinės reklamos paslaugų teikėjai**.[221] Paslauga laikoma suteikta Austrijoje, jeigu ji gaunama naudotojo įrenginyje, turinčiame Austrijos IP adresą, ir pagal turinį bei dizainą yra nukreipta į Austrijos naudotojus.

Pagal 1 straipsnį internetinės reklamos paslaugomis laikoma reklama skaitmeninėje sąsajoje, įskaitant reklaminius skydelius, paieškos sistemų reklamą ir panašias reklamos paslaugas.[222] Federalinis finansų ministras pagal SPM įstatymo 1 straipsnio 3 dalį gali reglamentu apibrėžti ir kitas panašias internetinės reklamos paslaugas.

Todėl **Austrijos modelis yra sektorinis, nes mokestis taikomas tik internetinės reklamos paslaugoms**. Jis neapima bendro skaitmeninio tarpininkavimo ar naudotojų duomenų perdavimo kaip savarankiškų apmokestinamų veiklų. Toks modelis reiškia mažesnę reguliavimo aprėptį, tačiau kartu leidžia tiksliau nukreipti mokestį į tą skaitmeninės ekonomikos segmentą, kuriame reklamos pajamų koncentracija yra didžiausia. Ekonominiu požiūriu toks modelis mažina administravimo sąnaudas, tačiau kartu riboja potencialias fiskalines pajamas, palyginti su horizontaliais SPM modeliais.

Potencialūs mokesčio mokėtajai

Tai būtų didelės platformos / reklamos tinklai, kurie parduoda internetinės reklamos vietą ar reklamos parodymus naudotojams Austrijoje. Remiantis USTR ataskaita ir Austrijos SPM atliktu poveikio vertinimu, USTR ataskaitoje taip pat nurodoma, kad Austrijos mokestis daugiausia paveikia dideles JAV skaitmeninių paslaugų įmones, o Austrijos politikų viešuose pasisakymuose buvo minimi „Amazon“, „Google“ ir „Facebook“.[223, 224]

SPM BAZĖ, TARIFAS IR SLENKSČIAI

Pagal SPM įstatymo 3 straipsnį SPM mokesčio bazę sudaro „atlygis, kurį internetinės reklamos paslaugų teikėjas gauna iš kliento“.[225] Tai reiškia, kad **mokestis iš esmės taikomas pajamoms, o ne pelnui**. Mokesčio bazė gali būti mažinama tarpinėmis sąnaudomis, patirtomis iš kitų internetinės reklamos paslaugų teikėjų, jeigu jie nepriklauso tai pačiai tarptautinei įmonių grupei.

SPM įstatyme nurodoma, jog taikomas **5 proc. mokesčio tarifas**.[226] Įstatyme nenustatyta skirtingų tarifų pagal skaitmeninės reklamos rūšis.

Pagal 2 straipsnį mokestis taikomas tik tiems internetinės reklamos paslaugų teikėjams, kurie per finansinius

[220] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 5 str. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[221] Ten pat, 1 str. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[222] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[223] USTR, Section 301 Investigation Report on Austria's Digital Services Tax, 2021 m. Prieiga internetu: https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Releases/AustriaDSTSection301Report.pdf
[224] Library of Congress, „Austria: Digital Tax for Large Internet Companies Introduced“. Prieiga internetu: https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2019-11-06/austria-digital-tax-for-large-internet-companies-introduced/
[225] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 3 str. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[226] Ten pat

metus atitinka abu slenksčius:

1) jų pasaulinė apyvarta siekia ne **mažiau kaip 750 mln. Eurų**;

2) pajamos Austrijoje iš internetinės reklamos paslaugų sudaro **ne mažiau kaip 25 mln. Eurų**.

Ekonominiu požiūriu aukštas nacionalinis 25 mln. Eur pajamų slenkstis rodo, kad Austrijos modelis dar labiau nei Ispanijos orientuojamas į ribotą didžiausių tarptautinių reklamos platformų ratą. Tai leidžia sumažinti administravimo kaštus ir eliminuoti poveikį nacionaliniams reklamos rinkos dalyviams.

Jeigu įmonė priklauso tarptautinei įmonių grupei, vertinama visos grupės apyvarta. Taigi mokestis orientuotas į didelius tarptautinius skaitmeninės reklamos rinkos dalyvius.

SPM IŠIMTYS

Pagal SPM įstatymo 1 straipsnio 2 dalį **internetinės reklamos paslaugomis** nelaikomos tos reklamos paslaugos, kurios apmokestinamos **pagal Reklamos mokesčio įstatymą 2000 (Advertising Tax Act 2000).**[227] Tai reiškia, kad tradicinė reklama ir internetinė reklama atskiriamos, siekiant išvengti dvigubo apmokestinimo.

Įstatymas taip pat **nenumato:**

- bendro e. prekybos;
- finansinių paslaugų;
- naudotojų duomenų perdavimo apmokestinimo.

Šios veiklos nepatenka į mokesčio objektą, jeigu jos nėra susijusios su apmokestinama internetinės reklamos paslauga. *Žiniasklaidos ar redakcinio turinio speciali išimtis pačiame DiStG 2020 nėra aiškiai įtvirtinta, tačiau pagal 8 straipsnio 4 dalį dalis skaitmeninio mokesčio pajamų – 15 mln. Eurų per metus – skiriama Austrijos žiniasklaidos įmonių skaitmeninei transformacijai finansuoti.*[228]

Vertinant reguliavimo proporcingumą, Austrijos modelis pasižymi viena aiškiausių apmokestinimo ribų tarp tradicinės ir skaitmeninės reklamos. Toks sprendimas sumažina dvigubo apmokestinimo riziką ir palengvina praktinį mokesčio taikymą.

PAJAMŲ PRISKYRIMO METODIKA

Pajamų priskyrimas Austrijai grindžiamas naudotojo buvimo vieta. Pagal SPM įstatymo 1 straipsnio 1 dalį **internetinės reklamos paslauga laikoma suteikta šalies teritorijoje, jeigu**[229]**:**

1) ji gaunama naudotojo įrenginyje su Austrijos IP adresu;

2) yra nukreipta į Austrijos naudotojus.

Pagal 2 straipsnio 4 dalį IP adresas apibrėžiamas kaip tinklo įrenginiui priskirta simbolių seka, leidžianti jam komunikuoti internetu.[230] Toje pačioje dalyje nustatyta, kad paslaugos suteikimo vieta gali būti nustatoma ir naudojant kitas įrenginių geolokacijos technologijas.

Taip pat pastebėtina, jog Įstatyme **nėra detaliai išvardyti konkretūs kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar reklama yra nukreipta į Austrijos rinką.** Tai suteikia didesnį lankstumą praktiniam mokesčio administravimui, tačiau kartu gali didinti teisinio aiškinimo poreikį ir neapibrėžtumą tais atvejais, kai kyla ginčų dėl reklamos orientavimo į Austrijos naudotojus. Todėl pats įstatymo tekstas aiškiai įtvirtina tik bendrą vertinimo principą – reklamos techninį pasiekiamumą Austrijoje *ir jos turinio bei dizaino* orientaciją į Austrijos naudotojus.

[227] Ten pat, 1 str.
[228] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 8 str. 4 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
[229] Ten pat, 1 str, 1 d.
[230] Ten pat, 2 str, 4 d.

ADMINISTRACINĖ NAŠTA BEI KONTROLĖS MECHANIZMAS

Administracinė našta tenka mokesčio mokėtojui, nes jis privalo pats apskaičiuoti, deklaruoti ir sumokėti mokestį. Pagal 6 straipsnio 1 dalį ***SPM mokėtojas turi*** **tvarkyti įrašus apie gautas internetinės reklamos paslaugas, kitus šiame procese pasitelktus subjektus, klientus ir mokesčio apskaičiavimo pagrindą**.[231]

Pagal 6 straipsnio 2 dalį IP adresų ar kitos įrenginių geolokacijos informacijos įrašai turi būti saugomi tokia forma, kuri leistų nustatyti tik tai, ar internetinė reklama buvo suteikta Austrijoje. Austrijos mokesčių administratoriaus (*SPM administruoja ta pati Austrijos mokesčių institucija, kuri administruoja to subjekto PVM prievoles*) prašymu šie duomenys turi būti perduodami. Taip pat turi būti saugomi kiti dokumentai, įskaitant sutartis dėl internetinės reklamos paslaugų teikimo.

Techniniu požiūriu mokestis yra administraciškai sudėtingas, nes reikalauja nustatyti naudotojo buvimo vietą pagal IP adresą ar kitas geolokacijos priemones, atskirti Austrijai priskirtinas pajamas ir pagrįsti mokesčio bazę. Valstybei administravimą palengvina tai, kad mokestis taikomas tik dideliems paslaugų teikėjams, viršijantiems aukštus apyvartos slenksčius.

Pačiame Austrijos SPM įstatyme speciali baudų sistema nėra detaliai reglamentuota, todėl kontrolė ir atsakomybė siejama su bendrosiomis Austrijos mokesčių administravimo taisyklėmis, pirmiausia **Federaliniu mokesčių kodeksu** (Bundesabgabenordnung, BAO).[232] BAO 201 straipsnis taikomas savarankiškai apskaičiuojamiems mokesčiams ir leidžia mokesčių administratoriui nustatyti mokestį administraciniu sprendimu, kai mokesčio mokėtojas nepateikia apskaičiuotos mokesčio sumos arba pateikta savarankiška apskaičiuota suma yra neteisinga.

Pagal SPM įstatymo 5 straipsnio 2 dalį, jeigu mokestis nustatomas pagal BAO 201 straipsnį, jis tampa mokėtinas pagal SPM įstatyme nustatytą terminą.[233] Tai reiškia, kad kontrolė ir atsakomybė daugiausia siejama su bendrosiomis Austrijos mokesčių administravimo taisyklėmis.

Lyginant su Ispanijos modeliu, Austrijos administravimo sistema yra mažiau sudėtinga, nes mokesčio objektas apsiriboja viena paslaugų kategorija. Dėl to sumažėja tiek mokesčio mokėtojų renkamų duomenų apimtis, tiek mokesčių administratoriaus atliekamų patikrinimų sudėtingumas. Austrijos modelis rodo, kad valstybė prioritetą teikė ne maksimaliam fiskaliniam efektui, o tiksliniam konkretaus skaitmeninės ekonomikos segmento apmokestinimui. Toks sprendimas leido tiesiogiai susieti dalį surenkamų pajamų su nacionalinės žiniasklaidos skaitmeninės transformacijos finansavimu.

APIBENDRINIMAS

Austrijos **SPM yra siauras sektorinis mokestis, taikomas tik internetinės reklamos paslaugoms**, o ne visai skaitmeninei ekonomikai. Jis įtvirtintas 2020 m. SPM įstatymu ir taikomas nuo 2020 m. sausio 1 d.

SPM moka **internetinės reklamos paslaugų teikėjai**, kurie gauna pajamas už reklamą skaitmeninėje sąsajoje, pavyzdžiui, reklaminius skydelius ar paieškos sistemų reklamą. Mokestis netaikomas reklamos užsakovui ar galutiniam naudotojui. Jis taikomas tik dideliems subjektams, kurių pasaulinė apyvarta siekia ne mažiau kaip 750 mln. Eur, o pajamos Austrijoje iš internetinės reklamos paslaugų – ne mažiau kaip 25 mln. Eur.

Mokesčio bazė yra iš kliento gautas atlygis už internetinės reklamos paslaugas, t. y. mokestis skaičiuojamas nuo pajamų, o ne nuo pelno. Taikomas 5 proc. tarifas. Paslauga laikoma suteikta Austrijoje, jeigu reklama gaunama naudotojo įrenginyje su Austrijos IP adresu ir pagal turinį bei dizainą yra nukreipta į Austrijos naudotojus.

Deklaravimas grindžiamas savideklaravimu: mokesčio mokėtojas pats įvertina, ar paslauga patenka į mokesčio taikymo sritį, pats apskaičiuoja mokestį ir jį sumoka.

[231] Ten pat 6 str.
[232] Bundesabgabenordnung (BAO), įsigaliojimo data 2014 m. sausio 1 d., 32/01 Finansinės procedūros, bendroji mokesčių teisė, 201 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1961/194/P201/NOR40149206
[233] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 5 str. 2 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf

SPM administruoja kompetentinga Austrijos mokesčių inspekcija, **atsakinga už konkretaus mokesčio mokėtojo PVM administravimą**. Mokesčio mokėtojui tenka pareiga saugoti duomenis apie reklamos paslaugas, klientus, mokesčio apskaičiavimo pagrindą ir geolokacijos informaciją.

Lietuvos kontekste Austrijos modelis yra vienas aktualiausių nagrinėtų pavyzdžių, nes jis rodo, kaip sektorinis skaitmeninių paslaugų mokestis rodo, kad sektorinis skaitmeninių paslaugų mokestis gali būti taikomas ne tik fiskaliniams tikslams, bet ir kaip tikslinė žiniasklaidos politikos priemonė. Vis dėlto tokio modelio taikymas reikalauja aiškiai apibrėžto lėšų perskirstymo mechanizmo, skaidrių finansavimo kriterijų ir reguliaraus poveikio vertinimo, siekiant užtikrinti, kad surinktos pajamos sukurtų realią pridėtinę vertę nacionalinei medijų ekosistemai.

6.3.3. Prancūzijos atvejis

Prancūzijos modelis pasirinktas analizei todėl, kad jis laikomas vienu iš klasikinių horizontalaus skaitmeninių paslaugų mokesčio (SPM) modelių Europoje. Skirtingai nei Austrijos sektorinis modelis, Prancūzija pasirinko platesnę apmokestinimo apimtį, apimančią ne tik internetinę reklamą, bet ir skaitmeninį tarpininkavimą bei su tiksline reklama susijusį naudotojų duomenų monetizavimą. Šis modelis buvo kuriamas remiantis Europos Komisijos 2018 m. pasiūlyta laikinojo SPM koncepcija ir tapo vienu iš pavyzdžių kitoms valstybėms narėms. Dėl plataus reguliavimo masto Prancūzijos patirtis yra svarbi vertinant galimas Lietuvos alternatyvas, nes leidžia įvertinti tiek platesnio mokesčio fiskalinį potencialą, tiek jo administravimo sudėtingumą.

TEISINĖS IR INSTITUCINĖS APLINKOS ASPEKTAS

Prancūzija SPM įvedė 2019 m. Įstatymu Nr. 2019–759, o pats mokestis taikomas nuo 2019 m. sausio 1 d.[234] 2024 m. nuostatos perkeltos į Prancūzijos prekių ir paslaugų apmokestinimo kodeksą – „Code des impositions sur les biens et services“, kuriame SPM reglamentuojama kaip pranc. „*taxe sur certains services numériques*“ (angl. tax on digital services).[235]

Teisinė forma

Prancūzijos SPM modelis yra atskiras nacionalinis mokestis numatytas nuo tam tikrų skaitmeninių paslaugų pajamų. Jis taikomas **ne pelnui, o bruto pajamoms**, priskirtoms Prancūzijai pagal naudotojų dalyvavimo Prancūzijos rinkoje kriterijus. Ekonominiu požiūriu toks modelis reiškia, kad mokesčio dydis nepriklauso nuo įmonės pelningumo ar sąnaudų struktūros, todėl didžiausia mokestinė našta tenka dideles pajamas generuojančioms platformoms, nepriklausomai nuo jų pelno maržos konkrečioje valstybėje.

Administruojanti institucija

Mokestis administruojamas per Prancūzijos mokesčių administratorių – „*Direction générale des Finances publiques*“,[236] praktiniu lygmeniu per įmonių mokesčių tarnybas. Ne Prancūzijoje, ne ES ar EEE valstybėse įsisteigę subjektai, kai nėra taikomos administracinės pagalbos ir mokesčių išieškojimo bendradarbiavimo sutartys su Prancūzija, privalo paskirti Prancūzijoje įsisteigusį PVM mokėtoją kaip fiskalinį atstovą, kuris gali atlikti deklaravimo

[234] BearGuard – govarnance and AI guardrails, „Digital Services Tax (Taxe sur les services numériques) – France“, 2026 vasario 28 d. Prieiga internetu: https://regulatorik.ai/en/framework/dst–fr?
[235] Law No. 2019–759 of 24 July 2019 establishing a tax on digital services and modifying the trajectory for the reduction of corporation tax (1). Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[236] BearGuard – govarnance and AI guardrails, „Digital Services Tax (Taxe sur les services numériques) – France“, 2026 vasario 28 d. Prieiga internetu: https://regulatorik.ai/en/framework/dst–fr?

formalumus ir sumokėti mokestį jų vardu. Tai nustatyta Prancūzijos SPM Įstatymo Nr. 2019–759 300 Art. IV dalyje.[237]

Deklaravimo tvarka

SPM deklaravimo tvarka susieta su PVM deklaravimo sistema. Pagal Prancūzijos SPM Įstatymo Nr. 2019–759 Art. 300 I dalį, įprasto realaus PVM apmokestinimo režimo subjektai mokestį deklaruoja ir apskaičiuoja PVM deklaracijos priede, teikiamame už kovo mėnesį arba pirmąjį ketvirtį metų, einančių po metų, kuriais mokestis tapo mokėtinas. Supaprastinto realaus PVM apmokestinimo režimo subjektai mokestį deklaruoja metinėje deklaracijoje, o kitais atvejais – deklaracijos priede, pateikiamame kompetentingai mokesčio surinkimo tarnybai ne vėliau kaip iki kitų metų balandžio 25 d.[238] Vertinant administracinį modelį, Prancūzija pasirinko maksimaliai integruoti SPM administravimą į jau veikiančią PVM administravimo sistemą. Toks sprendimas sumažina naujų administravimo procesų kūrimo poreikį, tačiau kartu reiškia, kad mokesčio apskaičiavimui būtini papildomi techniniai duomenys apie naudotojų buvimo vietą ir pajamų priskyrimą.

SPM OBJEKTAS

Prancūzijos SPM taikomas ne visoms skaitmeninėms paslaugoms, o konkrečiai apibrėžtoms veikloms. Pagal Prancūzijos SPM Įstatymo Nr. 2019–759 299 Art. II dalį reguliavimą apmokestinamos dvi pagrindinės paslaugų grupės[239], [240]:

1. **Skaitmeninis tarpininkavimas**

Tai skaitmeninės sąsajos / platformos, kurios leidžia naudotojams susisiekti ir sąveikauti tarpusavyje. Šiai grupei priskiriamos prekyvietės, kuriose naudotojai gali sudaryti sandorius, ir kitos naudotojų suvedimo paslaugos.

2. **Tikslinė skaitmeninė reklama**

SPM įstatymo 299 Art. II d., apmokestinamos **reklamos paslaugos, teikiamos reklamos užsakovams ar jų atstovams, kai reklaminiai pranešimai talpinami skaitmeninėje sąsajoje pagal duomenis apie ją konsultuojantį naudotoją, o šie duomenys yra surinkti arba sugeneruoti naudojantis tokiomis sąsajomis.** Į šias paslaugas gali patekti reklamos pirkimas, saugojimas, sklaida, reklamos kontrolė, efektyvumo matavimas, taip pat naudotojų duomenų valdymo ir perdavimo paslaugos.

2.2. (3) *Naudotojų duomenų perdavimas*

Prancūzijos modelyje naudotojų duomenų perdavimas nėra įtvirtintas kaip savarankiškas, plačiai suprantamas duomenų ekonomikos mokestis. Jis patenka į apmokestinimo sritį kaip tikslinės reklamos paslaugų dalis, kai reklamos paslaugos apima naudotojų duomenų valdymą ir perdavimą, taip pat kai parduodami duomenys buvo sugeneruoti ar surinkti naudotojams naudojantis skaitmeninėmis sąsajomis. Tai matyti SPM Įstatymo Nr. 2019–759 299 Art. II d. 2 p., kuriame prie tikslinės reklamos paslaugų priskiriamos naudotojų duomenų valdymo ir perdavimo paslaugos, ir iš 299 Art. „bis“ III d. 1–2 punktuose., kuriame nustatoma duomenų pardavimo priskyrimo Prancūzijai taisyklė. Todėl, nors nėra atskirai išskiriama, bet į apmokestinimo lauką patenka su skaitmenine reklama susijusių naudotojų duomenų perdavimas / monetizavimas Prancūzijos SPM taikymo atveju.[241]

Taigi, Prancūzijos sistema gali būti vertinama kaip platus SPM modelis. SPM apima pagrindines skaitmeninės ekonomikos veiklas – tarpininkavimą, tikslinę reklamą ir su ja susijusį naudotojų duomenų perdavimą /

[237] Law No. 2019–759 of 24 July 2019 establishing a tax on digital services and modifying the trajectory for the reduction of corporation tax (1), Art. 300, IV d. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[238] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Art. 300, I d. 1–3 p. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[239] BearGuard – govarnance and AI guardrails, „Digital Services Tax (Taxe sur les services numériques) – France“, 2026 vasario 28 d. Prieiga internetu: https://regulatorik.ai/en/framework/dst–fr?
[240] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Art. 300, I d. 1–3 p. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[241] BearGuard – govarnance and AI guardrails, „Digital Services Tax (Taxe sur les services numériques) – France“, 2026 vasario 28 d. Prieiga internetu: https://regulatorik.ai/en/framework/dst–fr?

monetizavimą. Palyginti su Austrijos modeliu, platesnė apmokestinimo apimtis potencialiai leidžia generuoti didesnes mokestines pajamas, tačiau kartu didina tiek mokesčio mokėtojų atitikties sąnaudas, tiek administratoriaus atliekamų patikrinimų sudėtingumą, nes apmokestinamos kelios skirtingos skaitmeninių paslaugų kategorijos.

SPM BAZĖ, TARIFAS BEI SLENKSČIAI[242]

Prancūzijos SPM taikomas **bruto pajamoms, o ne pelnui**. Pagal SPM Įstatymo Nr. 2019–759 **299 Art. „quater" I dalį**, **mokesčio bazę sudaro be PVM apskaičiuotos sumos, gautos už Prancūzijoje suteiktas apmokestinamas paslaugas.** Šios sumos nustatomos pagal 299 Art. bis IV dalyje numatytą Prancūzijai priskirtinos paslaugų dalies metodiką.[243]:

Mokesčio tarifas yra 3 proc. Pagal 299 „quater" II dalį, mokestis apskaičiuojamas taikant 3 proc. tarifą nustatytai mokesčio bazei. Skirtingi tarifai pagal veiklos rūšis įstatyme nėra numatyti.

Mokestis taikomas tik didelėms įmonėms ar įmonių grupėms. Subjektas patenka į mokesčio taikymo sritį, kai pajamos iš apmokestinamų paslaugų praėjusiais kalendoriniais metais viršija abu slenksčius:

- **750 mln. Eur pasauliniu mastu ir**
- **25 mln. Eur Prancūzijoje.**

Susijusių įmonių atveju slenksčiai vertinami grupės lygmeniu.

Vertinant mokesčio intensyvumą, 3 proc. tarifas iš pirmo žvilgsnio nėra itin aukštas, tačiau kadangi mokestis taikomas bruto pajamoms, o ne pelnui, kartu „slenksčių" sistema rodo, kad mokestis orientuotas į didžiausius tarptautinius skaitmeninio sektoriaus subjektus, o ne į smulkias ar vidutines nacionalines įmones. Kartu aukšti apyvartos slenksčiai rodo, kad reguliavimo tikslas nėra plėsti mokesčio bazę į nacionalinius skaitmeninių paslaugų teikėjus, bet nukreipti mokestį į ribotą didžiausių tarptautinių platformų ratą. Toks sprendimas mažina galimą neigiamą poveikį nacionalinei inovacijų ekosistemai bei smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumui.

SPM IŠIMTYS[244]

Prancūzijos įstatyme numatytos kelios svarbios išimtys, kurios siaurina SPM taikymo sritį.

Pirma:

- *skaitmeninio turinio;*
- *komunikacijos;*
- *mokėjimo paslaugų teikimas* nėra laikomi apmokestinama skaitmeninio tarpininkavimo paslauga, kai skaitmeninė sąsaja daugiausia naudojama būtent šioms paslaugoms teikti.

Tai nustatyta SPM Įstatymo Nr. 2019–759 299 Art. II d. 1 p. a papunktyje, kuriame minimi skaitmeniniai turiniai, komunikacijos paslaugos ir mokėjimo paslaugos. Ši nuostata svarbi žiniasklaidos / turinio teikimo vertinimui, nes pats skaitmeninio turinio teikimas nėra savaime laikomas apmokestinamu tarpininkavimu.

Antra, įstatymas numato išimtis tam tikroms finansinėms paslaugoms ir reguliuojamoms finansų rinkų infrastruktūroms. Pagal SPM įstatymo 299 Art. II d. 1 p. b papunktį, apmokestinamu skaitmeniniu tarpininkavimu nelaikomos sąsajos:

- naudojamos tarpbankinių atsiskaitymų;
- finansinių priemonių atsiskaitymo;
- pristatymo sistemoms;
- prekybos platformoms;

---

[243] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Art. 299, 1–3 p. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588

[244] Law No. 2019–759 of 24 July 2019. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588

- sisteminiams internalizatoriams[245];
- sutelktinio finansavimo konsultavimo ir tarpininkavimo paslaugoms;
- kitoms reguliuojamoms finansinėms sistemoms valdyti.

Trečia, įprasta elektroninė prekyba nėra apmokestinama vien dėl to, kad prekės ar paslaugos parduodamos internetu. Pagal SPM Įstatymo Nr. 2019–759 299 Art. bis I d., skaitmeninio tarpininkavimo atveju į apmokestinamas sumas *neįtraukiamos sumos, sumokėtos už prekių tiekimą ar paslaugų teikimą, kai jos ekonominiu požiūriu yra nepriklausomos nuo prieigos prie apmokestinamos skaitmeninės sąsajos ir jos naudojimo.* Tai reiškia, kad **apmokestinamas** ne pats prekių pardavimas internetu, o **platformos / sąsajos funkcija, kai ji suveda naudotojus ir sudaro sąlygas jų tarpusavio sandoriams.**

Papildomai SPM Įstatymo Nr. 2019–759 299 Art. II d. 1 p. c papunktyje nurodyta, kad skaitmeninė sąsaja nėra laikoma apmokestinama tarpininkavimo paslauga, kai jos tikslas – sudaryti sąlygas pirkti ar parduoti reklamos talpinimo paslaugas, patenkančias į tikslinės reklamos kategoriją.[246] Taigi įstatymas siekia išvengti paslaugų dubliavimo tarp tarpininkavimo ir reklamos kategorijų.

Vertinant bendrai, Prancūzijos modelis yra tikslinis: jis nukreiptas į naudotojų sąveika, platformų tinklo efektu ir tikslinės reklamos duomenimis grindžiamas veiklas, tačiau iš apmokestinimo srities eliminuoja nemažą dalį turinio, komunikacijos, mokėjimo, finansų infrastruktūros ir įprastos prekybos internetu veiklų. Tokia išimčių sistema leidžia tiksliau atriboti platformų ekonomikos sukuriamą vertę nuo tradicinių elektroninės prekybos, finansinių paslaugų ar skaitmeninio turinio veiklų, taip sumažinant riziką, kad mokestis būtų taikomas veikloms, kurioms jis iš esmės nebuvo skirtas.

PAJAMŲ PRISKYRIMO METODIKA

Prancūzijos **SPM taikomas tik tai pajamų daliai, kuri laikoma susijusia su Prancūzija.** Pagrindinis kriterijus – naudotojo buvimo vieta. Pagal SPM įstatymo Art. 299 bis I d. 2 p., naudotojas laikomas esančiu Prancūzijoje, jeigu skaitmeninę sąsają naudoja per Prancūzijoje esantį įrenginį.[247] Įrenginio vieta gali būti nustatoma įvairiomis priemonėmis, įskaitant IP adresą, laikantis asmens duomenų apsaugos taisyklių.

Pajamos **Prancūzijai priskiriamos pagal tai, kokia paslaugos dalis susijusi su Prancūzijos naudotojais.**

SKAITMENINIO TARPININKAVIMO ATVEJU vertinama, ar sandoryje dalyvavo Prancūzijoje esantis naudotojas arba ar naudotojo paskyra buvo atidaryta iš Prancūzijos. TIKSLINĖS REKLAMOS ATVEJU vertinama, ar reklama buvo rodoma naudotojui, esančiam Prancūzijoje. DUOMENŲ PARDAVIMO ATVEJU vertinama, ar parduoti duomenys buvo sugeneruoti arba surinkti naudotojui, esančiam Prancūzijoje, naudojantis skaitmenine sąsaja. Tai nustatyta SPM 299 Art. bis II–III dalyse.[248] Praktikoje tai reiškia, kad įmonė pirmiausia apskaičiuoja visas pajamas iš atitinkamos apmokestinamos paslaugos, o tada nustato, kokia jų dalis tenka Prancūzijai pagal naudotojų, sandorių, reklamos parodymų ar duomenų dalį, susijusią su Prancūzijoje esančiais naudotojais. Ši proporcijos taisyklė įtvirtinta SPM 299 Art. bis IV dalyje.[249]

Trumpai tariant, Prancūzijos metodika grindžiama principu, kad mokestis mokamas ne nuo visų įmonės pasaulinių pajamų, o tik nuo tos apmokestinamų skaitmeninių paslaugų pajamų dalies, kuri gali būti susieta su Prancūzijos naudotojais, kaip ir nurodyta EK SPM direktyvos gairėse. Ekonominiu požiūriu naudotojo buvimo vietos principas leidžia dalį mokestinės teisės susieti su valstybėje sukuriama skaitmenine ekonomine verte, net jei paslaugų teikėjas joje neturi fizinės buveinės. Tačiau praktinis šio principo taikymas reikalauja sudėtingų techninių sprendimų naudotojų lokacijai nustatyti bei patikimų metodų pajamoms paskirstyti tarp skirtingų jurisdikcijų.

[245] Tai finansų rinkų subjektas, dažniausiai bankas ar investicinė įmonė, kuris klientų pavedimus dėl finansinių priemonių pirkimo ar pardavimo vykdo savo sąskaita, bet ne per reguliuojamą biržą ar prekybos platformą.
[246] Papunktis nurodo, kad jeigu skaitmeninė sąsaja skirta tam, kad reklamos pirkėjai ir pardavėjai galėtų pirkti / parduoti reklamos talpinimo paslaugas, tokia sąsaja nelaikoma apmokestinamu skaitmeniniu tarpininkavimu. Ji vertinama ne per tarpininkavimo kategoriją, o per tikslinės reklamos paslaugų kategoriją.
[247] Law No. 2019–759 of 24 July 2019. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[248] Ten pat
[249] Ten pat

ADMINISTRACINĖ NAŠTA IR KONTROLĖS MECHANIZMAS

Prancūzijos SPM modelio administracinė našta yra reikšminga, nes mokestis remiasi ne tik finansiniais duomenimis, bet ir techniniais naudotojų lokacijos, paskyrų, sandorių, reklamos parodymų bei duomenų pardavimo rodikliais.

Pagal įstatymo 300 Art. III dalį, mokesčio mokėtojai turi saugoti informaciją apie kas mėnesį gautas sumas už kiekvieną apmokestinamą paslaugą, atskirti sumas, susijusias su Prancūzijoje suteiktomis paslaugomis, taip pat sumas, neįtraukiamas į mokesčio bazę.[250] Jie taip pat turi saugoti mėnesinius kiekybinius duomenis, naudojamus apskaičiuojant Prancūzijai priskirtiną paslaugų dalį, ir valiutų konvertavimo informaciją, jei pajamos gautos ne Eurais. Šie duomenys turi būti prieinami administratoriui ir pateikiami jam pareikalavus.

Kontrolės požiūriu, pagal SPM įstatyme referuojama į Prancūzijos mokesčių procedūrų knygoje (pranc. *Livre des Procédures Fiscales* (angl. *Book of Tax Procedures)* nurodytą teisinę tvarką, kuris yra tiesiogiai įtrauktas į Prancūzijos SPM įstatymą. SPM renkamas ir kontroliuojamas pagal tas pačias procedūras ir su tomis pačiomis sankcijomis kaip likusieji nacionaliniai mokesčiai – tai numatyta SPM įstatymo Art. 300 II d.

Papildomai SPM įstatymo dalyje – **Art. L.16 C –** nurodyta, jog mokesčių administratorius gali prašyti mokesčio mokėtojo pagrįsti visus elementus, naudojamus SPM apskaičiuoti, ir toks prašymas savaime nelaikomas apskaitos patikrinimo pradžia.[251] Mokėtojui turi būti nustatytas ne trumpesnis kaip dviejų mėnesių atsakymo terminas. Jei atsakymas nepateikiamas arba yra nepakankamas, administratorius gali pareikalauti jį pateikti ar papildyti per 30 dienų. Jeigu mokėtojas ir po tokio reikalavimo nepateikia atsakymo arba pateikia nepakankamą atsakymą, pagal **Art. L.70 A** mokesčių administratorius gali taikyti apmokestinimą pagal administratoriaus vertinimą – pranc.„taxation d'office". Be to, pagal **Art. L.177 A**, mokesčių administratoriaus perskaičiavimo teisė dėl šio mokesčio paprastai gali būti įgyvendinama iki šeštųjų metų pabaigos po metų, kuriais mokestis tapo mokėtinas, o tam tikrais atvejais – iki dešimtųjų metų pabaigos.[252]

Mokesčio mokėjimo tvarka taip pat numato avansinius mokėjimus. Pagal SPM įstatymo „Art. 1693 quater", dalis mokėtojų moka du avansinius mokėjimus tais metais, kuriais mokestis tampa mokėtinas, o kiekvienas jų turi būti ne mažesnis kaip pusė praėjusiais metais mokėtinos sumos.[253] Pirmasis avansas mokamas deklaruojant praėjusių metų mokestį, antrasis – pateikiant rugsėjo mėnesio deklaracijos priedą arba, kitais atvejais, ne vėliau kaip spalio 25 d.

Vertinant praktinį įgyvendinimą, Prancūzijos modelis yra administraciškai sudėtingas tiek verslui, tiek valstybei. Verslas turi rinkti ir saugoti didelį kiekį techninių ir finansinių duomenų, o mokesčių administratorius turi gebėti tikrinti tarptautinių skaitmeninių grupių pateikiamus duomenis, paslaugų klasifikavimą ir pajamų priskyrimo Prancūzijai metodiką. Vertinant reguliavimo proporcingumą, Prancūzijos modelis atspindi kompromisą tarp didesnio fiskalinio potencialo ir didesnės administracinės naštos. Kuo platesnė apmokestinamų paslaugų apimtis ir sudėtingesnė pajamų priskyrimo metodika, tuo daugiau techninių duomenų turi rinkti tiek verslas, tiek mokesčių administratorius. Todėl šis modelis reikalauja aukštų administracinių gebėjimų bei pažangių duomenų analizės pajėgumų.

APIBENDRINANT PRANCŪZIJOS MODELĮ galima teigti, jog šios šalies SPM yra horizontalus, didelėms tarptautinėms skaitmeninio sektoriaus įmonėms taikomas mokestis, apskaičiuojamas nuo **bruto pajamų**. Jis taikomas dviem pagrindinėms paslaugų grupėms – *skaitmeniniam tarpininkavimui* ir *tikslinei internetinei reklamai*, įskaitant *su ja susijusį naudotojų duomenų valdymą ir pardavimą*. Mokestis taikomas tik tada, kai įmonės pajamos iš apmokestinamų paslaugų viršija 750 mln. Eur pasauliniu mastu ir 25 mln. Eur Prancūzijoje, o taikomas tarifas siekia

[250] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Article 1, Art. 300, 1–3 p. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[251] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Article 1, II quarter, 1° Paragraph I ter of Section II of Chapter I, Art. L 16 C. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[252] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Article 1 II quarter, 1° Paragraph I ter of Section II of Chapter I, Art. L 16 C. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
[253] Law No. 2019–759 of 24 July 2019, Article 1, 2° Paragraph II quater of Section II of Chapter I of Book II is thus reinstated, II quarter, Art. 1693 quater. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588

3 proc. Pajamos Prancūzijai priskiriamos pagal naudotojų buvimo vietą, todėl svarbu nustatyti, ar naudotojas, sandoris, reklamos parodymas ar duomenų sugeneravimas yra susijęs su Prancūzija. Modelis yra gana aiškiai reglamentuotas, tačiau administraciniu požiūriu sudėtingas, nes reikalauja iš įmonių rinkti ir saugoti detalius techninius bei finansinius duomenis. **Pačiame įstatyme nėra numatyta, kad surinktos lėšos būtų tiesiogiai skiriamos žiniasklaidai remti – mokestis veikia kaip bendro fiskalinio pobūdžio priemonė, o ne kaip specialus žiniasklaidos finansavimo mechanizmas.**

Lietuvos kontekste Prancūzijos modelis pirmiausia aktualus kaip pavyzdys, kaip gali būti kuriamas plataus masto skaitmeninių paslaugų mokestis, nesiejant jo su konkrečia kultūros ar žiniasklaidos finansavimo sistema. Šis modelis pasižymi didesniu potencialiu fiskaliniu efektu nei sektoriniai sprendimai, tačiau kartu reikalauja gerokai sudėtingesnės administravimo sistemos, išplėstų duomenų rinkimo mechanizmų ir aukštų mokesčių administratoriaus kompetencijų. Todėl, svarstant tokio pobūdžio modelio taikymą Lietuvoje, būtina įvertinti ne tik galimą mokestinių pajamų augimą, bet ir administravimo sąnaudas, teisinio aiškumo užtikrinimą bei institucinius pajėgumus.

6.3.4. Lyginamoji analizė

ISPANIJOS MODELIS yra arčiausiai klasikinės EK siūlytos SPM koncepcijos. Šioje valstybėje taikomas **horizontalus, plataus pobūdžio SPM, apimantis tris pagrindines veiklos kategorijas – tikslinę skaitmeninę reklamą, skaitmeninį tarpininkavimą ir naudotojų duomenų monetizavimą.** SPM įtvirtintas kaip atskiras netiesioginis mokestis, taikomas bruto pajamoms ir orientuotas tik į didžiausias tarptautines technologijų įmones, taikant aukštus pasaulinius ir nacionalinius pajamų slenksčius. Ispanijos modelis pasižymi aiškia pajamų priskyrimo metodika, grindžiama naudotojų buvimo vietos principu, naudojant IP adresus ir kitus geolokacijos duomenis. Tačiau kartu šis modelis sukuria didelę administracinę naštą pačioms platformoms, kurios privalo turėti technines sistemas naudotojų lokacijai nustatyti ir pagrįsti deklaruojamus duomenis.

AUSTRIJOS SPM MODELIS yra siauresnis, bet labiau susietas su žiniasklaidos rinkos finansavimo mechanizmu, o Ispanijos SPM yra platesnis pagal apmokestinamų veiklų apimtį, taikomas mažesniu tarifu ir su žemesniu nacionaliniu slenksčiu. Todėl Ispanijos modelis labiau atitinka bendro skaitmeninių paslaugų mokesčio logiką, o Austrijos modelis – tikslinį internetinės reklamos apmokestinimo modelį.

PRANCŪZIJOS MODELIS yra platesni ir artimesni klasikinei EK siūlytai skaitmeninių paslaugų mokesčio koncepcijai. Kaip ir kitų šalių modeliai, šis taip pat orientuoti į didžiausias tarptautines technologijų įmones. Prancūzijos SPM apima pagrindines skaitmeninės ekonomikos veiklas – skaitmeninį tarpininkavimą, tikslinę reklamą ir naudotojų duomenų monetizavimą. Prancūzijos atveju naudotojų duomenų pardavimas nėra visiškai savarankiška kategorija, bet patenka į apmokestinimą per tikslinės reklamos paslaugas.

Lyginamoji analizė rodo, kad ES valstybės pasirinko dvi skirtingas skaitmeninių paslaugų mokesčio reguliavimo kryptis. Vertinant analizuotas valstybes galima pastebėti, kad SPM taikymas savaime nesukuria automatinio finansavimo mechanizmo kūrybiniams sektoriams. Toks ryšys atsiranda tik tada, kai nacionalinis įstatymų leidėjas aiškiai nustato surinktų pajamų perskirstymo tvarką. Todėl pagrindinis valstybių skirtumas nėra pats mokestis, bet jo integravimas į nacionalinę kultūros ir žiniasklaidos politiką.

6.3.4.1. Surinktų lėšų panaudojimo ir jų grąžos kūrybiniam sektoriui analizė

Vertinant pasirinktų valstybių modelius matyti, kad finansinių įpareigojimų ar sektorinių skaitmeninių mokesčių tikslas nėra vien papildomų biudžeto pajamų surinkimas. Daugeliu atvejų šios priemonės siejamos su kultūros politikos tikslais – nacionalinio audiovizualinio sektoriaus finansavimu, vietinio turinio kūrimo skatinimu bei nacionalinės kūrybinės ekosistemos stiprinimu.

ISPANIJOS MODELIS šiuo požiūriu išsiskiria tuo, jog taikomas **horizontalus SPM nėra tiesiogiai susietas su konkrečiu kūrybinio sektoriaus finansavimo mechanizmu**.[254] Įstatyme nenustatytas specialus fondas ar rezervuotas perskirstymo modelis žiniasklaidos ar kino sektoriui. **Surinktos pajamos administruojamos bendroje valstybės mokesčių sistemoje (Agencia Tributaria[255]) ir patenka į bendrą valstybės biudžetą**, todėl nėra teisiškai rezervuojamos nacionalinio audiovizualinio sektoriaus finansavimui. Dėl šios priežasties Ispanijos modelis labiau grindžiamas bendro „teisingo apmokestinimo“ principu skaitmeninėje ekonomikoje nei tiesiogine kultūros politikos logika.

Vis dėlto tai nereiškia, kad tarp SPM ir kūrybinių sektorių nėra jokio netiesioginio ryšio. Ispanijoje audiovizualinio sektoriaus finansavimas vykdomas per valstybės biudžetą, Kultūros ministeriją, *Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales* (ICAA), mokesčių lengvatas bei specialias paramos programas. ICAA yra pagrindinė institucija, atsakinga už kino ir audiovizualinio sektoriaus finansavimą, subsidijas, paramos schemas bei nacionalinės audiovizualinės politikos įgyvendinimą.[256],[257] ICAA administruoja valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas filmų gamybos, platinimo ir sklaidos paramos programas. Pavyzdžiui, 2023 m. ICAA paskirstė apie 30 mln. Eur bendrųjų gamybos subsidijų nacionaliniams kino projektams.[258] Papildomai Ispanija įgyvendina plataus masto „*Spain Audiovisual Hub*“ strategiją, kurios tikslas – stiprinti nacionalinį audiovizualinį sektorių, skatinti vietines produkcijas ir pritraukti tarptautines investicijas. Šiai strategijai numatytos reikšmingos valstybės investicijos, finansavimo priemonės ir mokestinės paskatos audiovizualinei gamybai.[259]

Todėl galima daryti išvadą, jog **Ispanijos modelyje kūrybinių ir audiovizualinių sektorių finansavimas vyksta ne per tiesioginį SPM pajamų rezervavimą, bet per bendrą valstybės biudžeto perskirstymą ir specializuotas kultūros politikos programas**. Kitaip tariant, SPM nėra susietas su automatiniu lėšų grąžinimo mechanizmu kūrybiniam sektoriui, tačiau valstybė taiko atskiras finansavimo priemones, kuriomis remia kino, audiovizualinės produkcijos ir kūrybinių industrijų plėtrą. Tai yra natūralu, nes SPM mokesčio logika nėra orientuota būtent remti audiovizualinę žiniasklaidą, priešingai nei numatomas finansinis įpareigojimas remiantis AVŽP direktyvos gairėmis.

Kita vertus, AUSTRIJOS ATVEJIS, priešingai nei Ispanijoje, demonstruoja, kaip SPM būdu surinktas pajamos susiejamos su žiniasklaidos sektoriumi ir kūrybinio sektoriaus stiprinimu. Austrijos SPM turi aiškų perskirstymo mechanizmą, susietą su žiniasklaidos sektoriumi – pagal **Austrijos 2020 m. SPM įstatymo 8 straipsnio 4 dalį, 15 mln. Eur iš skaitmeninio mokesčio pajamų kasmet turi būti skiriama Austrijos žiniasklaidos įmonių skaitmeninės transformacijos procesui finansuoti.[260]** Taip dalis iš internetinės reklamos apmokestinimo surinktų pajamų nukreipiama ne į bendrą biudžetą, o į nacionalinės žiniasklaidos skaitmenizavimą.

Praktikoje šis mechanizmas įgyvendinamas per Skaitmeninės transformacijos skatinimo fondą (vok. *Fonds zur Förderung der digitalen Transformation*, toliau – Austrijos Fondas), kuris veikia RTR GmbH žiniasklaidos srityje, kuris įsteigtas pagal *KommAustria* įstatymą – KOG.[261,262] Fondo tikslas – stiprinti žiniasklaidos įmones ir jų skaitmeninę pasiūlą, kartu palaikant žiniasklaidos vaidmenį demokratinėje visuomenėje.[263] Fondo sprendimus,

---

[254] *Ley 4/2020, del Impuesto sobre Determinados Servicios Digitales*, 1 str. ir aiškinamasis raštas. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2020–12355

[255] Agencia Tributaria, Tax on Certain Digital Services. Prieiga internetu: https://sede.agenciatributaria.gob.es/Sede/declaraciones–informativas–otros–impuestos–tasas/impuesto–sobre–determinados–servicios–digitales.html

[256] Gobierno De Espana, Ministerio De Cultura, ICAA – Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales. Prieiga internetu: https://www.cultura.gob.es/cultura/areas/cine;

[257] EFAD, Institute of Cin-e-matog-ra-phy and Audiovisual Arts. Prieiga internetu: https://www.Europeanfilmagencies.eu/members/institute–of–cinematography–and–audiovisual–arts

[258] Cineuropa, production funding Spain – Spain's ICAA distributes 30 million euros in general grants, Alfonso Rivera, 2023 November 15. Prieiga internetu: https://cinEuropa.org/en/newsdetail/452670/

[259] Cuatrecasas, Paula Conde and Nora Oyarzabal, „The Spain audiovisual plan will receive major public investment“, 2021 balandžio 20 d. Prieiga internetu: https://www.cuatrecasas.com/en/global/intellectual–property/art/the–spain–Europes–audiovisual–hub–plan–will–receive–major–public–investment

[260] Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 8 str. 4 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf

[261] RTR, Fondas skaitmeninei transformacijai skatinti. Prieiga internetu: https://www.rtr.at/medien/was_wir_tun/foerderungen/digitaletransformation/startseite.de.html

[262] Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001213

[263] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.rtr.at/medien/was_wir_tun/foerderungen/digitaletransformation/startseite.de.html

atsižvelgdamas į paramos tikslus ir ekspertų tarybos nuomonę, priima RTR žiniasklaidos srities vadovas. Fondo lėšos skiriamos ne bendram kūrybinių sektorių finansavimui, o pirmiausia privačioms žiniasklaidos įmonėms, kurių turinys orientuotas į Austrijos auditoriją.[264] Parama siejama su skaitmeninės transformacijos projektais, skaitmeninės žurnalistikos stiprinimu, jaunimo apsauga ir turinio prieinamumo didinimu – finansavimas turi būti susietas su konkrečiu projektu ir paramos gavėjas turi atsiskaityti už lėšų panaudojimą.

Vėliau pirminė **15 mln. Eur suma buvo padidinta**: Austrijos audito institucijos duomenimis, 2022 m. įsteigus Skaitmeninės transformacijos skatinimo fondą, iš pradžių SPM įstatyme žiniasklaidos įmonėms numatyti 15 mln. Eur buvo padidinti iki 20 mln. Eur per metus.[265] Kadangi 2020–2021 m. lėšos nebuvo panaudotos, 2022 m. fondui papildomai skirta 34 mln. Eur, todėl tais metais finansavimo apimtis siekė 54 mln. Eur.[266]

Visgi, surinkto SPM mastas yra didesnis nei perskirstoma suma. Pavyzdžiui, Reuters Institute nurodo, **kad 2022 m. Austrija iš SPM surinko apie 96 mln. Eur, o 2023 m. – apie 103 mln. Eur.**[267] Austrijos reguliuojančioji institucija – RTR visas šias lėšas paskirstė 115 projektų paramai. Tuo tarpu Austrijos Fondas kasmet finansuojamas apie **20 mln. Eur suma,** o likusi dalis patenka į bendrą viešųjų finansų sistemą. Tai rodo, kad žiniasklaidos sektoriui grąžinama tik dalis SPM pajamų, o likusi dalis patenka į bendrą viešųjų finansų sistemą.

Vis dėlto šis mechanizmas turi ribotumų: 1) **Austrijos audito institucija pažymėjo, kad lėšos žiniasklaidos įmones pasiekė tik 2022 m., nors SPM įsigaliojo 2020 m.**, 2) **taip pat nebuvo sukurta pakankama poveikio vertinimo sistema**.[268] Be to, parama buvo gana koncentruota – vertinant Austrijos Fondą kartu su Privataus transliavimo fondu, dešimt daugiausia paramos gavusių žiniasklaidos grupių gavo 73 proc. išmokėtos paramos.[269] Todėl Austrijos praktinė šio mechanizmo nauda labiau koncentruojasi didesnėse ir finansiškai stipresnėse žiniasklaidos įmonėse, kas laikytina savotišku mechanizmo trūkumu. Nepaisant to, galima teigti, jog Austrijos modelis sukuria tiesioginę naudą privačiosioms žiniasklaidos įmonėms, nes dalis iš tarptautinių internetinės reklamos platformų surenkamo SPM perskirstoma jų skaitmeninės transformacijos projektams finansuoti.

PRANCŪZIJOS ATVEJU SPM nėra tiesiogiai susietas su žiniasklaidos ar kūrybinių sektorių finansavimu. Tai nėra Austrijos tipo modelis, kai skaitmeninės reklamos apmokestinimas aiškiai siejamas su medijų rinkos palaikymu. Prancūzijoje SPM veikia kaip bendro fiskalinio pobūdžio mokestis, kurio tikslas – apmokestinti didžiųjų skaitmeninių platformų Prancūzijos naudotojų sukuriamą vertę, tačiau jo pajamos nėra automatiškai nukreipiamos spaudai, žiniasklaidai ar kūrybiniams sektoriams.

Pačiame 2019 m. SPM įstatyme nėra nuostatos, kad surinktos SPM pajamos būtų pervedamos į specialų žiniasklaidos, spaudos, kultūros ar kūrybinių industrijų fondą. Įstatymo 5 straipsnis numato tik atskaitomybės mechanizmą: nuo 2020 m. Vyriausybė kasmet iki rugsėjo 30 d. turi pateikti Parlamentui ataskaitą apie mokesčio rezultatus, ekonominį poveikį ir mokesčio pajamų pasiskirstymą pagal apmokestinamų paslaugų kategorijas bei mokėtojų grupių geografinę kilmę. Tačiau šis straipsnis nenustato, kad pajamos būtų „pažymėtos“ ar privalomai naudojamos žiniasklaidai remti.[270] Tai reiškia, kad Prancūzijos SPM pajamos patenka į bendrą valstybės fiskalinę sistemą. Jos didina bendro biudžeto pajamas, tačiau nėra teisinio mechanizmo, leidžiančio teigti, kad konkrečios iš SPM surinktos lėšos vėliau perskirstomas spaudai, žurnalistikai ar kūrybiniam sektoriui. Viešojoje diskusijoje SPM dažnai pristatomas kaip vadinamoji *„GAFA“ / „GAFAM“* mokestis, skirtas užtikrinti didesnį skaitmeninių gigantų indėlį į valstybės pajamas, o ne kaip sektorinis žiniasklaidos finansavimo instrumentas. 2025 m. viešai skelbta, kad

[264] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.rtr.at/medien/was_wir_tun/foerderungen/digitaletransformation/startseite.de.html
[265] Rechnungshof Osterreich, Medienförderungen durch die KommAustria und die RTR, Bericht des Rechnungshofes, 2025 m. 21–22 p. Prieiga internetu: https://www.rechnungshof.gv.at/rh/home/home/2025_25_Medienfoerderung_KommAustra_RTR.pdf
[266] Ten pat. Prieiga internetu: https://www.rechnungshof.gv.at/rh/home/home/2025_25_Medienfoerderung_KommAustra_RTR.pdf
[267] Reuters Institute, Sergio Saprvuero and Josef Trapple, Austria, 2024 m. Birželio 17 d. Prieiga internetu: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital–news–report/2024/austria
[268] Rechnungshof Osterreich, Medienförderungen durch die KommAustria und die RTR, Bericht des Rechnungshofes, 2025 m. Prieiga internetu: https://www.rechnungshof.gv.at/rh/home/home/2025_25_Medienfoerderung_KommAustra_RTR.pdf
[269] Ten pat, 6 p. Prieiga internetu: https://www.rechnungshof.gv.at/rh/home/home/2025_25_Medienfoerderung_KommAustra_RTR.pdf
[270] Law No. 2019–759 of 24 July 2019 establishing a tax on digital services and modifying the trajectory for the reduction of corporation tax (1), Article 5. Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588

mokestis tapo reikšminga biudžeto pajamų priemone – 2024 m. jis sudarė apie 756 mln. Eur, o 2025 m. prognozuota apie 774 mln. Eur, tačiau tai vis tiek nereiškia specialaus šių pajamų priskyrimo žiniasklaidai.[271]

Žiniasklaidos rėmimas Prancūzijoje egzistuoja, bet jis vykdomas atskirais biudžetiniais mechanizmais, pirmiausia per valstybės biudžeto **programą 180** pranc. „*Presse et médias*“.[272] Ši programa apima valstybės finansinius santykius su „Agence France–Presse“, tiesioginę paramą rašytinei spaudai, paramą vietos žiniasklaidai, vietos radijo raiškai ir kitas žiniasklaidos politikos priemones. Biudžeto dokumentuose nurodoma, kad **programa 180** sutelkia valstybės biudžeto lėšas spaudai ir žiniasklaidai remti, tačiau ji nėra apibrėžiama kaip finansuojama iš SPM surinktų pajamų.

Taigi, apibendrinant, priešingai nei Austrijos atveju, nenustatyta tiesioginio SPM pajamų perskirstymo žiniasklaidos ar kūrybiniams sektoriams mechanizmo.

Analizuotų valstybių praktika rodo, kad nėra tiesioginės priklausomybės tarp skaitmeninių paslaugų mokesčio taikymo ir kūrybinių sektorių finansavimo. Ispanija ir Prancūzija pasirinko klasikinį fiskalinį modelį, kuriame SPM pajamos patenka į bendrą valstybės biudžetą, o kultūros politika finansuojama atskiromis biudžeto programomis. Tuo tarpu Austrija pasirinko mišrų modelį, kuriame dalis SPM pajamų rezervuojama žiniasklaidos skaitmeninei transformacijai. Šis modelis sudaro aiškesnį ryšį tarp skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo ir nacionalinės medijų politikos tikslų, tačiau kartu kelia papildomų klausimų dėl paramos paskirstymo skaidrumo, konkurencijos neutralumo ir finansavimo efektyvumo. Toliau pateikiama Ispanijos, Austrijos, Prancūzijos SPM taikymo atvejų analizės apibendrinanti lentelė.

28 lentelė. SPM mechanizmo praktinio įgyvendinimo analizė ES (Ispanija, Austrija, Prancūzija) lyginamoji analizė

Analizė	Ispanija	Austrija	Prancūzija
Teisinis ir institucinės aplinkos aspektas	Atskiras mokestis įtvirtintas įstatymu 4/2020.	Austrijos SPM įtvirtintas įstatymu „Digitalsteuergesetz 2020“	Prancūzijos SPM įtvirtinta įstatymu 2019–759 2019 liepos 24 d.
	SPM administruoja valstybinė mokesčių administracinė institucija – „Agencia Tributaria“	Administruojanti institucija yra mokesčių administratorius, atsakingas už konkretaus mokesčio mokėtojo PVM administravimą	Administruojanti institucija yra mokesčių administratorius pranc. *„Direction Générale des Finances Publiques“*
	Mokestis deklaruojamas ketvirtiniu pagrindu, pateikiant „Model 490“ formą per laikotarpį nuo 1 iki 30 dienos po kiekvieno ketvirčio pabaigos.	Mokestis deklaruojamas iki naujų finansinių metų kovo 15 d. (kasmetinis principas)	Prancūzijos SPM deklaruojamas kartą per metus įprastai deklaruojamas už praėjusius metus kovo / I ketvirčio deklaracijoje arba iki balandžio 25 d., priklausomai nuo mokėtojo režimo.
Mokesčio objektas	**3 kategorijos pagal EK SPM direktyvą**: a) internetinė reklama; b) skaitmeninis tarpininkavimas; c) naudotojų duomenų perdavimas ir monetizavimas	**1 kategorija pagal EK SPM direktyvą:** a) internetinė / skaitmeninė reklama (*internetinės reklamos paslaugos, kurias už atlygį šalies teritorijoje teikia internetinės reklamos paslaugų teikėjai*)	**3 kategorijos pagal EK SPM direktyvą:** a) skaitmeninė tikslinė reklama; b) skaitmeninis tarpininkavimas; c) naudotojų duomenų perdavimas ir monetizavimas (kaip sudėtinė skaitmeninės reklamos dalis).
Mokesčio bazė, tarifas bei slenkščiai	Mokesčio bazė – surinktos metinės pajamos nuo pajamų nacionalinėje rinkoje	Mokesčio bazė – surinktos metinės pajamos nuo uždirbtų pajamų nacionalinėje rinkoje (atlygis už reklamos paslaugas)	Mokesčio bazė – surinktos metinės pajamos nuo pajamų nacionalinėje rinkoje
	3 proc. tarifas	5 proc. tarifas	3 proc. tarifas

[271] Le Monde, By Denis Cosnard and Alexandre Piquard, published on September 12, 2025, „French Constitutional Council upholds GAFA tax“. https://www.lemonde.fr/en/politics/article/2025/09/12/french–constitutional–council–upholds–gafa–tax_6745338_5.html

[272] Budget general, Programme 180, raports annuels de performances annece au project de loui de reglament du budget et d'approbation des comptes pour, 2022 m. file:///C:/Users/Mano/OneDriveproc.20–proc.20Smartproc.20Continent/0419LRKMproc.20turinioproc.20sklaidosproc.20vertinimas/Darbinis/04proc.20Kokybiniaiproc.20saltiniai/FR_2022_PLR_BG_PGM_180.pdf

Analizė	Ispanija	Austrija	Prancūzija
	SPM taikomas, kai: a) pasiekia **750 mln. EUR** pasaulinių pajamų; ir b) **3 mln. EUR** pajamų iš skaitmeninių paslaugų Ispanijoje.	SPM taikomas, kai: a) pasiekia **750 mln. EUR** pasaulinių pajamų; ir b) **25 mln. EUR** pajamų iš skaitmeninių paslaugų Austrijoje.	SPM taikomas, kai įmonės pajamos: a) pasiekia **750 mln. EUR** pasaulinių pajamų; b) **25 mln. EUR** pajamų iš skaitmeninių paslaugų Prancūzijos rinkoje.
Išimtys ir ribotumai	**Konkrečios išimtys** detaliau atsispindi įstatymo nuostatose, susijusiose su apmokestinimo objektu ir jo ribojimu: a) elektroninė prekyba nėra apmokestinama, kai įmonė parduoda savo prekes ar paslaugas ir neveikia kaip tarpininkas; b) prekių ar paslaugų tiekimas tarp naudotojų platformoje taip pat nėra apmokestinamas; c) telekomunikacijų paslaugos (signalų perdavimas) nepatenka į SPM taikymo sritį; d) taip pat neapmokestinamos veiklos, kurios nepatenka į tris apibrėžtas kategorijas.	Pagal SPM įstatymą internetinės reklamos paslaugomis nelaikomos tos reklamos paslaugos, kurios apmokestinamos pagal Reklamos mokesčio įstatymą 2000.	**Išimtys:** a) skaitmeninio turinio; b) komunikacijos; c) mokėjimo paslaugos; reguliuojamos finansų rinkų ir atsiskaitymų sistemos; d) įprastas prekių ar paslaugų pardavimas internetu, kai pajamos nepriklauso nuo platformos tarpininkavimo funkcijos; e) paslaugos tarp tos pačios grupės įmonių; e) tarpusavyje persidengiančios SPM objektui kategorijos apmokestinamos vieną kartą.
Pajamų priskyrimo metodika	Remiantis skaitmeninės paslaugos naudotojo buvimo vietos principu	Remiantis skaitmeninės paslaugos naudotojo buvimo vietos principu, kai internetinės reklamos paslauga laikoma suteikta šalies teritorijoje, jeigu: 1) ji gaunama naudotojo įrenginyje su Austrijos IP adresu; 2) yra nukreipta į Austrijos naudotojus.	Pajamos Prancūzijai priskiriamos pagal **naudotojų buvimo vietą**: vertinama, ar naudotojas, sandoris, reklamos parodymas arba parduoti naudotojo duomenys yra susiję su Prancūzijoje esančiu naudotoju. Naudotojo vieta gali būti nustatoma pagal **įrenginio buvimo vietą, įskaitant IP adresą**.
Administracinė našta bei kontrolės mechanizmas	Didžioji administracinė dalis tenka skaitmeninių paslaugų teikėjams. Jie privalo ne tik apskaičiuoti ir deklaruoti mokestį, bet ir sukurti bei palaikyti sistemas naudotojų buvimo vietai nustatyti, rinkti ir saugoti duomenis bei užtikrinti jų atitikimą teisės aktams.	Administracinė našta tenka mokesčio mokėtojui, nes jis privalo pats apskaičiuoti, deklaruoti ir sumokėti mokestį. Kontrolė ir atsakomybė siejama su bendrosiomis Austrijos mokesčių administravimo taisyklėmis, pirmiausia Federaliniu mokesčių kodeksu (Bundesabgabenordnung, BAO).	Aukšta administracinė našta: būtina rinkti mėnesinius pajamų, naudotojų lokacijos, sandorių, reklamos parodymų ir duomenų pardavimo rodiklius; administratorius gali reikalauti pagrindimo ir taikyti apmokestinimą pagal vertinimą. Kontrolė ir atsakomybė siejama su pagal tas pačias procedūras ir su tomis pačiomis sankcijomis kaip kiti bendro biudžeto mokesčiai.
SPM panaudojimo santykis su žiniasklaidos rinka ir kūrybiniais sektoriais	SPM įstatyme nėra numatoma šis mechanizmas	Numatyta – skiriama 20 mln. Eur per metus į Skaitmeninės transformacijos skatinimo fondą (**apie 20 proc.** bendrai surinkto SPM biudžeto).	SPM nėra numatytas šis mechanizmas
Pagrindinis viešosios politikos tikslas	Fiskalinis teisingumas	Žiniasklaidos skaitmeninė transformacija	Fiskalinis teisingumas
Ekspertinis vertinimas dėl pritaikomumo Lietuvoje*	Vidutinis	Aukštas	Vidutinis
SPM pajamų grąžinimo mechanizmas kūrybiniams sektoriams	Nėra	Yra (dalinis)	Nėra

Šaltinis: parengta Vertintojo

**Vertinimas nėra teisinis ar ekonominis modelių efektyvumo įvertinimas. Jis atspindi Vertintojo ekspertinį vertinimą, atliktą atsižvelgiant į Lietuvos žiniasklaidos rinkos dydį, administravimo sudėtingumą, kultūros politikos tikslus ir galimybes integruoti SPM į nacionalinę finansavimo sistemą..*

Apibendrinant galima teigti, kad nė viena analizuota valstybė nesukūrė universalaus modelio, kuris vienodai užtikrintų tiek reikšmingas fiskalines pajamas, tiek automatinį jų grąžinimą kūrybiniams sektoriams. Ispanijos ir Prancūzijos modeliai pirmiausia orientuoti į tarptautinių skaitmeninių platformų apmokestinimą, todėl jų pagrindinis tikslas yra mokestinio teisingumo užtikrinimas. Austrijos modelis išsiskiria tuo, kad dalį surinktų pajamų tiesiogiai nukreipia nacionalinės žiniasklaidos skaitmeninei transformacijai, tačiau praktinis įgyvendinimas parodė ir tam tikrus ribotumus – finansavimo koncentraciją didžiosiose žiniasklaidos grupėse, pavėluotą lėšų paskirstymą bei ribotą poveikio vertinimo sistemą.

Lietuvos kontekste tai leidžia daryti išvadą, kad sprendžiant dėl galimo skaitmeninių paslaugų mokesčio įvedimo turėtų būti aiškiai apsispręsta dėl pagrindinio viešosios politikos tikslo. Jeigu siekiama didinti bendrąsias valstybės pajamas ir užtikrinti didžiųjų skaitmeninių platformų teisingesnį apmokestinimą, logiškesnis būtų Ispanijos ar Prancūzijos modelis. Jeigu prioritetas būtų nacionalinės žiniasklaidos ir kultūros sektoriaus atsparumo didinimas, tikslingiau būtų svarstyti Austrijos tipo sektorinį modelį, kuriame dalis surenkamų pajamų būtų aiškiai susieta su nacionalinės medijų ekosistemos stiprinimu. Kitaip tariant, užsienio valstybių praktika rodo, kad sprendimas dėl SPM įvedimo ir sprendimas dėl jo pajamų panaudojimo yra du savarankiški viešosios politikos pasirinkimai. Nė vienas iš analizuotų modelių savaime nenulemia, kad surinktos pajamos bus naudojamos žiniasklaidos ar kūrybinių sektorių finansavimui – tai priklauso nuo nacionalinio teisėkūros sprendimo.

6.4. SPM įvedimo galimybės ir potencialus poveikis Lietuvai

SPM paprastai taikomas ne pelnui, o tam tikroms didelių skaitmeninių įmonių pajamoms, gaunamoms iš konkrečios valstybės naudotojų: internetinės reklamos, skaitmeninių tarpininkavimo platformų, naudotojų duomenų monetizavimo ar panašių paslaugų. Šiuo metu Europoje SPM taiko, be kita ko, Prancūzija, Italija, Ispanija, Austrija ir Jungtinė Karalystė, o kai kurios valstybės jį svarsto arba taiko kitu numatytu būdu.

Lietuvos atveju SPM galėtų būti svarstomas kaip papildomas būdas užtikrinti, kad didelės tarptautinės skaitmeninės platformos, generuojančios pajamas iš Lietuvos naudotojų, prisidėtų prie nacionalinės fiskalinės sistemos ar konkrečių viešosios politikos tikslų, pavyzdžiui, kultūros, medijų ar skaitmeninio atsparumo finansavimo. *Tokia priemonė būtų aktuali todėl, kad tradicinės pelno mokesčio taisyklės dažnai remiasi fiziniu buvimu valstybėje, o skaitmeninės įmonės gali gauti reikšmingas pajamas Lietuvos rinkoje neturėdamos joje reikšmingos materialios infrastruktūros.* OECD „Pillar One“ kryptis būtent ir siekia dalį apmokestinimo teisių perkelti rinkos valstybėms, tačiau kartu numato skaitmeninių paslaugų mokesčių panaikinimą, jei daugiašalis sprendimas būtų įgyvendintas.[273] SPM įvedimo galimybės Lietuvoje priklausytų ne tik nuo potencialios mokesčio bazės dydžio, bet ir nuo keturių pagrindinių veiksnių: (i) pakankamos apmokestinamos rinkos egzistavimo, (ii) administracinio įgyvendinamumo, (iii) suderinamumo su ES ir tarptautine mokesčių sistema bei (iv) pasirinkto viešosios politikos tikslo. Toliau šie aspektai vertinami remiantis Lietuvos rinkos duomenimis. Atliekamas ex ante pobūdžio vertinimas siekiant nustatyti SPM modelio įgyvendinimo galimybes Lietuvoje. Prieš tai trumpai apžvelgiama esama Lietuvos rinka, susijusi su EK numatytu SPM objektu: skaitmenine reklama, skaitmeniniu tarpininkavimu bei naudotojų duomenų monetizavimu.

1. Skaitmeninės reklamos rinka Lietuvoje

Skaitmeninės reklamos rinka Lietuvoje yra reikšminga ir sparčiai auganti reklamos rinkos dalis, tačiau oficialioji statistika atskiros SPM požiūriu aktualios skaitmeninės reklamos pajamų eilutės nepateikia. Valstybės duomenų agentūros skelbiama įmonių statistika leidžia vertinti bendras reklamos ir susijusių paslaugų veiklas, tačiau ji neatskiria pajamų, kurias tarptautinės skaitmeninės platformos gauna iš Lietuvos naudotojams nukreiptos internetinės reklamos. Todėl fiskalinio poveikio vertinimui būtina remtis rinkos monitoringo duomenimis ir juos laikyti preliminariais.

[273] OECD, „Multilateral Convention to Implement Amount A of Pillar One“, 2023 gruodžio 12 d. Prieiga internetu: https://www.oecd.org/en/topics/sub–issues/reallocation–of–taxing–rights–to–market–jurisdictions/multilateral–convention–to–implement–amount–a–of–pillar–one.html

Pavyzdžiui, remiantis „Kantar“ reklamos monitoringo duomenimis, 2024 m. Lietuvos reklamos rinka tradicinėje žiniasklaidoje siekė 146,4 mln. Eur, o įskaičiavus visus interneto kanalus – socialinius tinklus, paieškos sistemas, nuomonės formuotojus ir kitus skaitmeninius kanalus – bendra reklamos rinka viršijo 259,6 mln. Eur.[274] Tai leidžia preliminariai vertinti, kad plačiai suprantamos skaitmeninės reklamos dalis galėtų sudaryti apie 113 mln. Eur per metus. Taip pat tai demonstruoja, jog Lietuvos reklamos rinkos 2024 m. reikšmingą pajamų dalį sudaro interneto kanalų generuojamos pajamos. SPM požiūriu svarbiausia ne visa reklamos rinka, o ta jos dalis, kuri tenka tarptautinėms interneto platformoms.

Europos skaitmeninės reklamos ir rinkodaros asociacijos (angl. „IAB Europe“) duomenimis, 2023 m. Lietuvoje skaitmeninės reklamos rinka augo 8,7 proc. Lietuvos atveju skaitmeninės reklamos rinkos augimas rodo didėjantį šio segmento ekonominį svorį, tačiau kartu išryškina pajamų pasiskirstymo problemą.[275] „IAB Baltics“ reklamos išlaidų grupės vadovo Kaarel Oja vertinimu, tik dalis skaitmeninei reklamai skiriamų lėšų lieka vietos rinkoje, nes reklamos užsakovai didelę biudžetų dalį nukreipia į tarptautinių technologijų bendrovių valdomas platformas ir reklamos sprendimus.[276] **Skaičiuojama, jog ši reikšminga lėšų dalis, iškeliaujanti iš Lietuvos rinkos, gali apimti 52 proc. visų uždirbtų pajamų ir atitenka tarptautinėms technologijų bendrovėms**.[277] Tai rodo, kad reikšminga skaitmeninės reklamos pajamų dalis koncentruojasi globaliose platformose, tokiose kaip paieškos sistemos, socialiniai tinklai ir vaizdo turinio platformos.

Jeigu 2024 m. rinkai būtų taikoma ankstesniais metais viešai nurodyta prielaida, kad apie 52 proc. skaitmeninės reklamos lėšų iškeliauja iš vietos rinkos ir tenka tarptautinėms technologijų platformoms, ši dalis sudarytų apie 58,8 mln. Eur (nuo 113 mln. Eur).

Vertinant šiuos duomenis galima daryti išvadą, kad internetinės reklamos segmentas Lietuvoje jau yra pakankamo masto, kad galėtų sudaryti ekonominį pagrindą sektorinio SPM modeliui, analogiškam Austrijos taikomam modeliui. Kita vertus, rinkos dydis yra reikšmingai mažesnis nei didžiosiose ES valstybėse, todėl tikėtinas fiskalinis efektas būtų ribotas, o administravimo sąnaudos galėtų sudaryti santykinai didesnę surenkamų pajamų dalį. Šis dydis neturėtų būti laikomas tikslia SPM mokesčio baze, **tačiau jis gali būti naudojamas kaip orientacinė prielaida vertinant galimą sektorinio, internetinės reklamos pagrindu taikomo SPM fiskalinį potencialą Lietuvoje.** Vertinant ekonomiškai, internetinės reklamos segmentas šiuo metu yra vienintelis SPM objektas, kurio potenciali mokestinė bazė gali būti pagrįsta viešai prieinamais rinkos duomenimis.

Toliau, pagal „pilnos apimties“ SPM logiką, be internetinės reklamos būtų apmokestinami du objektai: skaitmeninis tarpininkavimas ir naudotojų duomenų perdavimas / pardavimas.

2. Skaitmeninis tarpininkavimas

Lietuvoje šis objektas teoriškai aktualus, nes veikia daug platforminių modelių: pavėžėjimo, maisto pristatymo, trumpalaikės nuomos, prekyviečių, bilietų, darbo ar paslaugų platformų. Tipiniai pavyzdžiai būtų „Bolt“, „Wolt“, „Booking“, „Airbnb“, „Vinted“, „Amazon Marketplace“, „eBay“ ar kitos platformos, kurios suveda pirkėjus ir pardavėjus arba paslaugų teikėjus ir vartotojus. **Tačiau fiskalinio vertinimo problema ta, kad Lietuvoje nėra vienos viešos statistikos, kuri parodytų, kiek tarptautinės platformos uždirba būtent iš Lietuvos naudotojų tarpininkavimo mokesčių.** Viešai matomi tik kai kurių Lietuvoje veikiančių juridinių vienetų duomenys. Pavyzdžiui, „Bolt Services LT“ 2024 m. pajamos siekė apie 18,9 mln. Eur, o „Wolt LT“ – apie 12 mln. Eur, tačiau šie duomenys nebūtinai atitinka visą SPM apmokestinamą bazę, nes platformų pajamos gali būti apskaitomos per kitus grupės subjektus arba apimti ne tik tarpininkavimo komisinius.

[274] Verslo žinios, Rūta Balčiūnienė, „Reklamos aukso puodas – interneto platybėse, tradicinėje medijoje – nuosaikumas“, 2025 gegužės 20 d. Prieiga internetu: https://www.vz.lt/rinkodara/2025/05/20/reklamos–aukso–puodas–interneto–platybese–tradicineje–medijoje–nuosaikumas–568105

[275] Laikas.lt, „Išlaidos skaitmeninei reklamai Lietuvos rinkoje per 2023 metus išaugo 8,7 proc., tačiau daugiau nei pusė jų iškeliauja iš Lietuvos“, 2024 m. birželio 3 d. Prieiga internetu: https://www.laikas.lt/islaidos–skaitmeninei–reklamai–lietuvos–rinkoje–per–2023–metus–isaugo–8–7–proc–taciau–daugiau–nei–puse–ju–iskeliauja–is–lietuvos–181276/

[276] Ten pat

[277] Ten pat

Lietuvoje tam tikri skaitmeninio tarpininkavimo duomenys administraciniu lygmeniu yra kaupiami pagal **DAC7 režimą**. Skaitmeninių platformų operatoriai VMI turi teikti informaciją apie platformose veikiančių pardavėjų gautą atlygį, sandorių skaičių ir platformos operatoriaus išskaičiuotus arba priskaičiuotus mokesčius bei komisinius.[278] Tai reiškia, kad mokesčių administratorius VMI gali turėti duomenų, leidžiančių vertinti dalį platformų tarpininkavimo mokesčių. Vis dėlto DAC7 duomenys pirmiausia skirti pardavėjų pajamų kontrolei, o ne pačių platformų SPM bazei nustatyti. Kadangi šie duomenys nėra viešai skelbiami agreguota forma, viešais šaltiniais pagrįstas skaitmeninio tarpininkavimo pajamų Lietuvoje įvertinimas išlieka ribotas.

Todėl vertinant Lietuvos sąlygas galima daryti išvadą, kad skaitmeninio tarpininkavimo įtraukimas teoriškai padidintų potencialią SPM bazę, tačiau praktinis jo administravimas būtų gerokai sudėtingesnis nei internetinės reklamos atveju. Dėl ribotų viešų duomenų ir sudėtingesnio pajamų priskyrimo šio objekto įtraukimas didintų administracinę naštą tiek mokesčių administratoriui, tiek mokesčio mokėtojams. Todėl šio objekto įtraukimas į nacionalinį SPM modelį būtų tikslingas tik tuo atveju, jeigu mokesčių administratorius turėtų pakankamus administracinius duomenis patikimai nustatyti Lietuvoje sugeneruotas platformų pajamas.

3. Naudotojų duomenų perdavimas / monetizavimas

Naudotojų duomenų perdavimo ar monetizavimo objektą Lietuvos rinkoje įvertinti sudėtingiausia. Pagal Europos Komisijos SPM logiką šis objektas apimtų pajamas, gaunamas iš naudotojų sugeneruotų duomenų pardavimo ar perdavimo tretiesiems asmenims. Tai galėtų būti, pavyzdžiui, duomenys apie naudotojų elgseną, interesus, paieškas, buvimo vietą ar kitą skaitmeninėje aplinkoje sugeneruotą informaciją, kuri vėliau naudojama reklamos, analitikos ar kitais komerciniais tikslais. Europos Parlamento teisėkūros apžvalgoje nurodoma, kad Komisijos pasiūlymas apėmė pajamas iš naudotojų sugeneruotų duomenų pardavimo, greta internetinės reklamos ir skaitmeninio tarpininkavimo pajamų.[279]

Lietuvoje nėra viešai prieinamos oficialios statistikos, kuri parodytų, kiek pajamų įmonės gauna būtent iš **Lietuvos naudotojų duomenų pardavimo ar perdavimo**. Šis pajamų šaltinis paprastai nėra atskiriamas nuo kitų skaitmeninių verslo modelių, ypač internetinės reklamos, rinkodaros technologijų, analitikos ar platformų paslaugų. Todėl, priešingai nei skaitmeninės reklamos atveju, kur galima remtis reklamos rinkos vertinimais, naudotojų duomenų monetizavimo bazė Lietuvoje viešais duomenimis praktiškai nėra pamatuojama.

Šio objekto įtraukimas į SPM taip pat sukeltų didesnį teisinį ir administracinį neapibrėžtumą. Reikėtų nustatyti:

- *kokiais atvejais duomenų naudojimas laikomas apmokestinamu perdavimu;*
- *kaip atskirti duomenų pardavimą nuo duomenų naudojimo įmonės vidaus reklamos ar analitikos tikslais;*
- *kaip nustatyti duomenų sąsają su Lietuvos naudotojais;*
- *kaip užtikrinti atitiktį asmens duomenų apsaugos reikalavimams*.[280]

Apibendrinant galima teigti, kad dabartinė Lietuvos duomenų bazė leidžia santykinai patikimai vertinti tik internetinės reklamos segmento fiskalinį potencialą. Tuo tarpu skaitmeninio tarpininkavimo ir naudotojų duomenų monetizavimo segmentuose viešų duomenų nepakanka patikimam ex ante fiskaliniam vertinimui atlikti. Todėl galimo SPM poveikio analizėje šie segmentai gali būti vertinami tik kokybiniu lygmeniu ir vertinant Lietuvos sąlygas, naudotojų duomenų monetizavimo įtraukimas į SPM modelį šiuo metu nebūtų pagrįstas pakankamu duomenų prieinamumu. Šio objekto apmokestinimas galėtų būti svarstomas tik tuo atveju, jeigu būtų sukurtas aiškus nacionalinis arba ES lygmens metodinis reguliavimas, leidžiantis patikimai identifikuoti Lietuvai priskirtinas pajamas.

Taigi Lietuvos situacija iš esmės skiriasi nuo didžiųjų ES valstybių tuo, kad didžiausias viešais duomenimis identifikuojamas potencialas šiuo metu siejamas su internetinės reklamos rinka, o kitų SPM objektų fiskalinis

[278] VMI, DAC7 kita aktuali informacija. Prieiga internetu: https://www.vmi.lt/evmi/dac7–kita–aktuali–informacija
[279] Legislative Train Schedule, „Proposal for a Directive on the common system of a digital services tax on revenues resulting from the provision of certain digital services“, 2026–02–20 d. https://www.Europarl.Europa.eu/legislative–train/package–taxation–of–the–digital–economy/file–digital–services–tax–on–revenues–from–certain–digital–tax–services
[280] Lietuvoje asmens duomenų apsaugos priežiūrą vykdo Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, o BDAR taikomas nuo 2018 m. gegužės 25 d.

įvertinimas yra ribojamas duomenų prieinamumo. Tai leidžia daryti prielaidą, kad, jeigu Lietuvoje būtų svarstomas nacionalinis SPM modelis, racionaliausias pradinis variantas galėtų būti siauresnės apimties sektorinis modelis, orientuotas į internetinės reklamos pajamas, o platesnio EK modelio taikymas pareikalautų papildomų administracinių ir teisinių sprendimų.

Toliau poskyryje pateikiama apžvalginė analizė, kurioje vertinamas galimas SPM poveikis Lietuvai atskirą dėmesį skiriant Lietuvos žiniasklaidos rinkai, bendrai ES rinkai ir konkurencijai bei tarptautinei prekybai.

6.4.1. Potencialus poveikis Lietuvos žiniasklaidos rinkai

SPM poveikis Lietuvos žiniasklaidos rinkai priklausytų ne tik nuo mokesčio tarifo ar objekto, bet pirmiausia nuo to, ar surinktos lėšos būtų susietos su žiniasklaidos finansavimo mechanizmu. Jeigu mokestis būtų įvedamas tik kaip bendro biudžeto pajamų šaltinis (Ispanijos, Prancūzijos atvejai) – tiesioginis poveikis žiniasklaidai būtų ribotas. Tačiau jeigu bent dalis pajamų būtų nukreipiama į žiniasklaidos stiprinimo priemones (Austrijos atvejis), SPM galėtų tapti kompensaciniu mechanizmu, mažinančiu pajamų nutekėjimo į tarptautines platformas poveikį.

Lietuvos reklamos rinkos duomenys rodo, kad skaitmeniniai kanalai sudaro reikšmingą reklamos ekosistemos dalį. Kaip ir aptarta poskyryje prieš tai, 2024 m. reklamos pajamos sugeneruotos Lietuvos skaitmeninėje erdvėje siekė beveik 113 mln. Eur reklamos išlaidų, susijusių su plačiai suprantamais interneto kanalais.[281]

Lietuvos žiniasklaidai svarbu tai, kad reikšminga skaitmeninės reklamos biudžetų dalis tenka ne vietos turinio kūrėjams, o globalioms platformoms. Todėl SPM galėtų būti taikomas kaip priemonė, leidžianti dalį šių pajamų grąžinti į nacionalinę informacinę ir kūrybinę ekosistemą. Remiantis ankstesne 52 proc. lėšų „iškeliavimo“ iš vietos rinkos prielaida, nuo 113 mln. Eur skaitmeninės reklamos bazės tarptautinėms platformoms galėtų tekti apie 58,8 mln. Eur. **Tokiu atveju 5 proc. Austrijos tipo sektorinis mokesčio modelis teoriškai galėtų generuoti apie 2,9 mln. Eur per metus, o 3 proc. tarifas – apie 1,8 mln. Eur. Valstybės biudžeto mastu tokios pajamos nebūtų reikšmingos, tačiau kultūros politikos požiūriu jos galėtų sudaryti stabilų papildomą finansavimo šaltinį, kurio mastas prilygtų atskiroms nacionalinėms tikslinėms paramos programoms. Svarbu pabrėžti, jog šios pajamos būtų generuojamos tik tuo atveju, jeigu šias pajamas generuoja didžiosios tarptautinės įmonės, kurios patektų į numatytų slenksčių ribas – 750 mln. Eur apyvartos tarptautiniu mastu ir numatytos apyvartos nacionalinė–Lietuvos rinkoje.**

Tai būtų ribota suma valstybės biudžeto mastu, bet reikšminga kaip tikslinis žiniasklaidos politikos instrumentas, jeigu surinktos lėšos būtų numatytos finansuoti žiniasklaidos rinką.

Numatoma SPM mokesčio pagrindu tikslinio žiniasklaidos finansavimo nauda

1. **SPM galėtų sukurti papildomą finansavimo šaltinį** vietos žiniasklaidos skaitmeninei transformacijai – prenumeratos modeliams, technologiniams sprendimams, duomenų analitikai, turinio valdymo sistemoms ir kibernetiniam saugumui.

2. **SPM galėtų sustiprinti regioninę ir vietos žiniasklaidą**, kuri turi mažesnes galimybes konkuruoti su globaliomis platformomis dėl reklamos biudžetų.

3. **Lėšos galėtų būti nukreipiamos viešojo intereso turiniui** – tiriamajai žurnalistikai, kultūros turiniui, medijų raštingumui, kovai su dezinformacija ir turinio prieinamumui.

Vis dėlto poveikis nebūtų automatiškai teigiamas. Jeigu mokestis būtų perkeltas reklamos užsakovams per didesnes reklamos kainas, **Lietuvos verslui reklama tarptautinėse platformose galėtų brangti. Tai galėtų ypač paveikti mažas ir vidutines įmones, kurios reklamuojasi socialiniuose tinkluose ar paieškos sistemose.**

Taip pat egzistuoja rizika, kad paramos mechanizmas būtų naudingiausias didesniems, geriau projektus administruoti gebantiems žiniasklaidos rinkos dalyviams. Austrijos patirtis rodo, kad tokio tipo fondams, į kuriuos

[281] Verslo žinios, Rūta Balčiūnienė, „Reklamos aukso puodas – interneto platybėse, tradicinėje medijoje – nuosaikumas“, 2025 m. gegužės 29 d. Prieiga internetu: https://www.vz.lt/rinkodara/2025/05/20/reklamos–aukso–puodas–interneto–platybese–tradicineje–medijoje–nuosaikumas–568105

nukreipiama dalis surinktų SPM pajamų žiniasklaidos finansavimui, **būtini aiškūs poveikio vertinimo kriterijai ir saugikliai, kad parama nebūtų pernelyg koncentruota stambiausiose žiniasklaidos grupėse.**

Todėl Lietuvos atveju SPM poveikis žiniasklaidos rinkai būtų didžiausias taikant **tikslinį perskirstymo modelį.** Tai galėtų būti fiksuota surenkamų SPM pajamų dalis arba kasmet nustatoma suma, skiriama per esamą Medijų rėmimo fondą arba atskirą skaitmeninės transformacijos programą. **Medijų rėmimo fondas** galėtų būti realus SPM lėšų perskirstymo kanalas, nes jis jau veikia kaip projektinio žiniasklaidos finansavimo instrumentas ir jo paskirtis atitinka viešojo intereso turinio, žiniasklaidos skaitmenizavimo bei inovacijų finansavimo tikslus. Vis dėlto automatinis SPM pajamų nukreipimas į fondą nebūtų galimas be aiškios teisinės nuostatos SPM reglamentavime arba atskiro valstybės biudžeto sprendimo.[282]

6.4.2. Potencialus poveikis bendrai ES rinkai ir konkurencijai

Vertinant galimą SPM įvedimo galimybes Lietuvoje, svarbu įvertinti jo santykį su ES bendrosios rinkos ir konkurencijos principais. ES bendroji rinka suprantama kaip vientisa ekonominė erdvė, kurioje turi būti užtikrinamas laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas, o ūkio subjektams sudaromos kuo vienodesnės veiklos sąlygos skirtingose valstybėse narėse.[283] Todėl nacionalinis SPM turėtų būti vertinamas ne tik kaip fiskalinė priemonė, bet ir kaip reguliacinis instrumentas, galintis paveikti tarpvalstybinį skaitmeninių paslaugų teikimą, administracinę naštą ir konkurencines sąlygas ES rinkoje.

Galimas teigiamas poveikis

SPM įvedimas galėtų būti grindžiamas siekiu **užtikrinti teisingesnį skaitmeninės ekonomikos apmokestinimą**. Didžiosios tarptautinės platformos gali gauti reikšmingas pajamas iš Lietuvos naudotojų, reklamos užsakovų ar verslo klientų, neturėdamos reikšmingo fizinio buvimo Lietuvoje. Tokiu atveju SPM leistų nacionaliniu lygmeniu apmokestinti dalį vertės, kuri sukuriama per Lietuvos naudotojų dalyvavimą, duomenis ar reklamos rinką. **Konkurencijos požiūriu tai galėtų sumažinti mokestinį atotrūkį tarp globalių platformų ir vietos rinkos dalyvių, ypač žiniasklaidos, reklamos ar kūrybinių sektorių subjektų.**

Taigi, konkurencijos aspektu SPM poveikis nėra vienareikšmis. Teigiamas poveikis galimas tada, kai mokestis taikomas aiškiai apibrėžtam didžiųjų tarptautinių subjektų ratui ir nesukuria papildomos naštos mažoms ar vidutinėms vietos įmonėms.

Galimas neigiamas poveikis

Kita vertus, vienašalis **SPM įvedimas gali didinti ES bendrosios rinkos fragmentaciją**. Jeigu kiekviena valstybė narė taiko skirtingus tarifus, pajamų slenksčius, apmokestinamų paslaugų apibrėžimus ir deklaravimo taisykles (ką galime pastebėti Austrijos, Ispanijos ir Prancūzijos SPM modeliuose) tarptautinėms įmonėms didėja administracinė našta ir teisinis neapibrėžtumas. Tai gali silpninti bendrosios rinkos vientisumą, nes tas pats skaitmeninių paslaugų teikėjas skirtingose valstybėse susiduria su nevienodomis mokestinėmis prievolėmis.

Taip pat iškyla rizika ne tik didesnei administracinei naštai, bet ir finansinei naštai. Keli analitiniai šaltiniai pažymi, kad SPM dėl savo konstrukcijos (mokestis nuo pajamų, o ne nuo pelno) gali ženkliai padidinti apmokestinimą platformoms. „*Tax Foundation*“ analizėje apie Prancūzijos SPM pažymima, kad net esant nedideliam pelningumui mokestis gali tapti labai didele faktine našta, todėl platformos turi paskatą perkelti išlaidas klientams arba koreguoti paslaugų kainodarą.[284] Ta pati tendencija akcentuojama ir Lenkijos atveju. „*Tax Foundation*“ tinklaraištis

[282] Medijų rėmimo fondas. Prieiga internetu: https://www.medijufondas.lt/; https://www.vle.lt/straipsnis/mediju–remimo–fondas/
[283] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social committee and the committee of the regions, The Single Market: our European home market in an uncertain world, Brussels, 21.5.2025, COM(2025) 500 final. Prieiga internetu: https://eur–lex.europa.eu/legal–content/EN/TXT/?uri=celexproc.3A52025DC0500&utm
[284] Tax Foundation Europe, Christina Enache, „New Proposal Would Double France's Harmful Digital Services Tax“, 2025 m. spalio 31 d. Prieiga internetu: https://taxfoundation.org/blog/france–digital–services–tax–dst/

nagrinėja Lenkijos svarstomą SPM mokesčio praplėtimą.[285] Pagrindinė *Tax Foundation* kritika grindžiama tuo, kad SPM apmokestina pajamas, o ne pelną. Straipsnyje pateikiamas pavyzdys, kad įmonė, turinti 10 proc. pelno maržą, taikant naujesnio SPM finansinę prievolę lygią 3 proc., įmonės faktiškai patirtų apie 30 proc. efektyvų apmokestinimą nuo pelno, o **esant mažai pelno maržai efektyvus tarifas galėtų siekti net 60 proc.**[286]

Nors, SPM savo prigimtim siekia įpareigoti ir apmokestinti didžiąsias įmones, kurios generuoja ne tik didžiausias pajamas, bet ir pelną, praktikoje SPM dažnai nepasilieka tik platformų lygmenyje. Todėl neigiamas poveikis galėtų atsirasti, **jeigu mokesčio našta būtų perkelta reklamos užsakovams, verslo klientams ar galutiniams vartotojams**. Tai ypatingai aktualu, kadangi *daug mažų ir vidutinių įmonių priklauso nuo „Google“, „Meta“, „Amazon“ ar kitų platformų reklamos ir prekybos infrastruktūros.*

Tai aiškiai aptariama keliuose šaltiniuose:

- **„Amazon“** sprendimas **padidinti pardavėjų mokesčius Prancūzijoje ir Ispanijoje** po SPM įvedimo.[287] „Amazon“ padidino mokesčius pardavėjams, argumentuodama, kad SPM didina veiklos kaštus šiose rinkose. Šis atvejis dažnai cituojamas kaip tiesioginis mokesčio perkėlimo verslo klientams pavyzdys;[288]
- CCIA ir kitų prekybos organizacijų analizėse, kuriose teigiama, kad **SPM kaštai praktiškai perskirstomi verslo klientams bei reklamos užsakovams**;[289]
- „*Global spillovers of taxation in the online advertising market*“ straipsnis publikuotas žurnale European Economic Review,[290] kuriame **Tyrime analizuojama, kaip skaitmeninių platformų apmokestinimas paveikia internetinės reklamos rinką.** Tyrimo autoriai, remdamiesi „Facebook“ reklamos kainų duomenimis, nustatė, kad *padidėję platformų mokesčiai keliose valstybėse lėmė reikšmingą reklamos kainų augimą tose rinkose*. Tyrimas rodo, kad platformos *bent dalį papildomos mokestinės naštos perkelia reklamos užsakovams*.

Tai ypač aktualu mažose rinkose, kaip Lietuvoje, kur smulkus ir vidutinis verslas dažnai neturi alternatyvių reklamos kanalų. Tokiu atveju galėtų didėti skaitmeninės reklamos ar platforminių paslaugų kainos, o tai netiesiogiai paveiktų ir Lietuvos įmones, kurios naudojasi globalių platformų paslaugomis. Šią riziką pagrindžia *Eurostato duomenys apie įmonių naudojimąsi mokama internetine reklama.* **2024 m. mokamą reklamą internete naudojo 32,6 proc. ES įmonių, o Lietuvoje šis rodiklis siekė apie 42,1 proc. įmonių, t. y. buvo reikšmingai didesnis už ES vidurkį.** [291]

Lietuvos rinkos priklausomybę nuo skaitmeninių kanalų netiesiogiai rodo ir aukštas gyventojų pasiekiamumas internete bei socialiniuose tinkluose. 2025 m. pradžioje Lietuvoje buvo **2,55 mln. interneto naudotojų**, o interneto skvarba siekė 89,5 proc. gyventojų.[292] Socialinių medijų naudotojų tapatybių skaičius siekė **2,09 mln., arba 73,3 proc. gyventojų**, o tai rodo aukštą gyventojų pasiekiamumą skaitmeniniais kanalais.

Atskirų platformų reklamos pasiekiamumo duomenys 2025 m. taip pat reikšmingi:[293]

- „YouTube“ reklamos auditorija Lietuvoje siekė 2,09 mln. naudotojų;

[285] Tax Foundation Europe, Christina Enache, „Poland Considering a Second Harmful Digital Tax“, 2026, vasario 26 d. Prieiga internetu: https://taxfoundation.org/blog/poland–digital–tax/
[286] Ten pat. Prieiga internetu: https://taxfoundation.org/blog/poland–digital–tax/
[287] Auditin accounting, „Digital Services Taxes (DSTs): A Global Response to the Digitalization of the Economy“, 2025 m. gegužės 24 d. Prieiga internetu: https://auditingaccounting.com/digital–services–taxes–DSTs–a–global–response–to–the–digitalization–of–the–economy
[288] Ten pat. Prieiga internetu: https://auditingaccounting.com/digital–services–taxes–DSTs–a–global–response–to–the–digitalization–of–the–economy
[289] Computer and communications industry association, CCIA Explainer: France's Proposed Digital Services Tax Increase. Prieiga internetu: https://ccianet.org/wp–content/uploads/2025/10/CCIA–Explainer–on–Frances–Proposed–Digital–Services–Tax–Increase.pdf
[290] Science Direct, European Economic Review, „Global spillovers of taxation in the online advertising market. Theory and evidence from facebook“, 2025 February. Prieiga internetu: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292124002642
[291] Eurostat, „A third of EU enterprises advertise online“, 2025 rugpjūčio 14 d. Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products–eurostat–news/w/ddn–20250814–2
[292] DateReportal, Simon Kemp, „Digital 2025: Lithuania“, 2025 m. kovo 3 d. Prieiga internetu: https://datareportal.com/reports/digital–2025–lithuania?
[293] Ten pat. Prieiga internetu: https://datareportal.com/reports/digital–2025–lithuania?

- „Facebook“ – 1,75 mln.;
- „TikTok“ – 947 tūkst. suaugusių naudotojų;
- „Instagram“ – 893 tūkst.

Tokia vartotojų koncentracija skaitmeninėje erdvėje didina verslo paskatas reklamos biudžetus nukreipti į didžiąsias skaitmenines platformas.

Apibendrinant:

- SPM galėtų padėti apmokestinti dalį vertės, kurią didžiosios skaitmeninės platformos sukuria Lietuvos naudotojų, reklamos rinkos ir duomenų pagrindu;
- Tinkamai sukonstruotas mokestis galėtų sumažinti mokestinį atotrūkį tarp globalių platformų ir vietos rinkos dalyvių;
- Vienašalis SPM įvedimas gali didinti ES bendrosios rinkos fragmentaciją, nes skirtingose valstybėse taikomi nevienodi tarifai, slenksčiai ir deklaravimo taisyklės;
- Kadangi SPM taikomas bruto pajamoms, o ne pelnui, kyla rizika, kad mokestinė našta bus perkelta reklamos užsakovams, verslo klientams ar vartotojams;
- Lietuvos atveju ši rizika aktuali, nes įmonės aktyviai naudoja mokamą internetinę reklamą, o gyventojų pasiekiamumas per skaitmenines platformas yra aukštas;
- Todėl SPM Lietuvoje turėtų būti taikomas tik didžiausiems tarptautiniams subjektams, aiškiai reglamentuotas ir įvertintas pagal poveikį SVV, reklamos rinkai bei ES bendrosios rinkos vientisumui.

Apibendrinant galima teigti, kad galimas SPM poveikis konkurencijai priklausytų ne tiek nuo paties mokesčio tarifo, kiek nuo pasirinkto reguliavimo modelio, administracinio paprastumo ir galimybės išvengti mokestinės naštos perkėlimo Lietuvos verslui. Todėl nacionalinis SPM modelis turėtų būti vertinamas ne tik fiskaliniu, bet ir konkurencingumo požiūriu. Taip pat pažymima rizika, kad **SPM gali būti suvokiamas kaip „diskriminuojantis“ daugiausia JAV technologijų bendroves**, skatinti prekybines įtampas bei lemti papildomų kaštų perkėlimą naudotojams ir reklamos užsakovams. Apie tai detaliau tolimesniame poskyryje.

6.4.3. Potencialus poveikis tarptautinei prekybai

Vertinant Lietuvos situaciją *ex ante* požiūriu, svarbu atsižvelgti į tai, kad **Lietuva yra maža ir itin atvira ekonomika.**[294] **Lietuvos ekonomika laikytina atvira, nes ji yra stipriai priklausoma nuo tarptautinės prekybos, užsienio investicijų ir tarpvalstybinių paslaugų prieinamumo. Todėl SPM įvedimas turėtų būti vertinamas ne tik kaip vidaus mokesčių politikos sprendimas, bet ir kaip priemonė, galinti paveikti Lietuvos įmonių santykius su tarptautinėmis platformomis, paslaugų kainas ir šalies investicinį patrauklumą.**

1. Tarptautinės prekybos įtampos rizika

Tarptautinės prekybos aspektu SPM laikomas viena jautriausių vienašališkai taikomų skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo priemonių. Praktika rodo, kad tokie mokesčiai dažniausiai paveikia didžiąsias tarptautines technologijų bendroves, kurių didžioji dalis yra įsteigtos JAV (pvz., „Google“, „Meta“, „Amazon“, „Apple“, „Netflix“). Dėl šios priežasties JAV ne kartą vertino nacionalinius SPM kaip potencialiai diskriminacinius JAV įmonių atžvilgiu ir taikė prekybos teisės instrumentus, siekdama spausti valstybes atsisakyti tokių priemonių (detaliau žr. 6.3.1.1 poskyris, Ispanijos ir JAV ginčo atvejo analizę). Vienas pagrindinių JAV naudojamų mechanizmų buvo vadinamieji „Section 301“ tyrimai, vykdyti pagal 1974 m. JAV prekybos įstatymą.

Taip pat ir Prancūzijos atvejis tapo vienu ryškesnių pavyzdžių, kai 3 proc. SPM įvedimas sukėlė tiesioginę prekybinę įtampą tarp JAV ir ES valstybės narės.[295] JAV svarstė atsakomųjų muitų taikymą Prancūzijos prekėms,

[294] The global economy, Lithuania: Trade openness, 1995–2024 m. Prieiga internetu: https://www.theglobaleconomy.com/Lithuania/trade_openness/
[295] USTR Report on France's Digital Services Tax, https://ustr.gov/sites/default/files/enforcement/301Investigations/Report_On_Franceproc.27s_Digital_Services_Tax.pdf

argumentuodama, kad mokestis neproporcingai paveikia JAV technologijų įmones. Nors vėliau konfliktas buvo laikinai suvaldytas derybomis EBPO lygmeniu, šis atvejis parodė, kad SPM gali tapti ne tik mokestinės, bet ir prekybos politikos klausimu.

Analogiška situacija susiklostė ir Kanadoje. 2024–2025 m. diskusijos dėl Kanados SPM sulaukė stiprios JAV reakcijos, o mokestis buvo siejamas su galimomis prekybos atsakomosiomis priemonėmis ir įtampa dvišaliuose santykiuose.[296] Tai rodo, kad net ekonomiškai stiprios valstybės susiduria su geopolitiniu spaudimu įvedusios vienašalį skaitmeninių paslaugų apmokestinimą.

Papildomai, šie tyrimai taip pat buvo inicijuoti dėl Italijos, Ispanijos, Austrijos, JK ir kitų valstybių taikytų arba planuotų SPM modelių.[297] JAV prekybos atstovo biuras (USTR) ne kartą konstatavo, kad nacionaliniai SPM modeliai gali diskriminuoti JAV įmones, nes praktikoje dažniausiai paveikia būtent JAV kilmės platformas, nepaisant formaliai neutralaus reguliavimo pobūdžio. Dėl šių priežasčių JAV svarstė papildomų muitų, tarifų ar kitų prekybos priemonių taikymą kai kurių valstybių eksportui.[298] Todėl vienašališkas SPM įvedimas galėtų sukurti disproporcingą geopolitinę ir prekybinės įtampos riziką, kuri potencialiai viršytų fiskalinę naudą. Tikėtina, kad Lietuvos rinka generuotų santykinai ribotas SPM pajamas, tačiau tuo pačiu Lietuva galėtų būti vertinama kaip prisidedanti prie platesnio ES–JAV mokestinio konflikto.

2. Galimas investicijų mažėjimas mažesnėse rinkose

Akademinėje literatūroje dažnai pabrėžiama, jog mokestinis neapibrėžtumas, reguliavimo fragmentacija ir papildomos mokestinės sąnaudos gali mažinti šalies patrauklumą investuotojams, ypač tarptautinėms įmonėms, kurios planuoja tolimesnę veiklos plėtros strategiją. **Todėl SPM įvedimas gali turėti reikšmės Lietuvos investiciniam patrauklumui, ypač skaitmeninių paslaugų ir technologijų sektoriuose.**

Nors pats mokestis paprastai būtų taikomas tik didžiausioms tarptautinėms platformoms, **vienašalis nacionalinis sprendimas gali būti vertinamas kaip papildomas reguliacinis ir mokestinis reikalavimas, didinantis veiklos kaštus bei teisinį neapibrėžtumą.** Šis aspektas detaliau yra analizuojamas EBPO / TVF tyrime.[299] Tyrimo esmė – jis nagrinėja mokestinį tikrumą (angl. „tax certainty“) ir jo reikšmę investavimo bei veiklos vietos pasirinkimo sprendimams. Tyrimas remiasi 724 įmonių apklausa, kurių bendra metinė apyvarta viršijo 17 trln. JAV dolerių, todėl rezultatai yra aktualūs vertinant tarptautinių ir didelių įmonių elgseną. EBPO ir TVF tyrimas demonstruoja, jog **investavimo ir veiklos vietos pasirinkimo sprendimams reikšmingas ne tik pats mokesčio tarifas, bet ir mokestinis neapibrėžtumas**.

Tyrimo lentelėje 15.B duomenimis, **neapibrėžtumas dėl kitų mokesčių efektyvaus tarifo (dydžio), įskaitant skaitmeninius ir specifinius sektorinius mokesčius, buvo įvertintas 3,2 balo iš 5, o 34,0 proc. respondentų jį laikė labai arba itin svarbiu veiksniu investavimo ir lokacijos sprendimams.**[300] Pats numatomas tokių mokesčių efektyvus dydis buvo vertinamas šiek tiek mažiau – 3,1 balo, o kaip labai arba itin svarbų jį nurodė 27,5 proc. respondentų. Tai leidžia teigti, kad galimo SPM poveikis investiciniam patrauklumui labiausiai priklausytų nuo mokesčio aiškumo, stabilumo ir administracinio paprastumo. Jeigu SPM būtų neaiškiai reglamentuotas, dažnai keičiamas arba reikšmingai skirtųsi nuo kitų ES valstybių modelių (egzistuojanti problema, matoma atliktoje ES šalių atvejų analizėje), **mokestis galėtų būti vertinamas kaip papildomas mokestinio neapibrėžtumo šaltinis, turintis neigiamą poveikį investavimo ir veiklos vietos pasirinkimo sprendimams**.

Dar vienas aktualus tyrimo aspektas – **mokestinio neapibrėžtumo poveikis verslo operacijoms**. Tyrimo lentelė 16.B rodo, jog įmonės mokestinį neapibrėžtumą sieja su papildomomis administracinėmis sąnaudomis ir vadovybės

[296] KPMG analysis on US SPM reactions, https://kpmg.com/kpmg–us/content/dam/kpmg/taxnewsflash/pdf/2025/02/25074.pdf
[297] Thomson Reuters Practical Law, „USTR Terminates Section 301 Actions in Digital Services Tax Investigations of Austria, France, Italy, Spain, and the United Kingdom and Announces Ongoing Monitoring Protocols“, 2021 m. lapkričio 18 d. Prieiga internetu: https://content.next.westlaw.com/practical–law/document/I412017f8488e11ec9f24ec7b211d8087/USTR–Terminates–Section–301–Actions–in–Digital–Services–Tax–Investigations–of–Austria–France–Italy–Spain–and–the–United–Kingdom–and–Announces–Ongoing–Monitoring–Protocols?viewType=FullText&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)
[298] USTR, Section 301 Investigations Reports, https://ustr.gov/issue–areas/enforcement/section–301–investigations
[299] IMF/OECD Report for the G20 Finance Ministers, „Tax certainty“, March 2017. Prieiga internetu: https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2017/031817.pdf
[300] Ten pat, 91 p. Prieiga internetu: https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2017/031817.pdf

laiku, mažiau ekonomiškomis ar mažiau pelningomis investicijomis, sumažintu arba pakeistu investicijų mastu ar vieta, praleistomis investavimo galimybėmis ir didesne rizikos premija investicijų vertinime.[301] Detaliau žr. toliau pateiktoje lentelėje.

29 lentelė. Mokesčių neapibrėžtumas poveikis verslo veiklai

Poveikis verslo operacijoms	Atsakymų skaičius	Proc. dalis nuo 724 respondentų
Papildomos išlaidos ištekliams, įskaitant vadovybės laiką, mokestiniam neapibrėžtumui valdyti	326	**45proc.**
Mažiau ekonomiškos / mažiau pelningos investicijos	310	**43proc.**
Sumažinta arba pakeista investicijų vieta	289	**40proc.**
Pakeista verslo struktūra	288	**40proc.**
Atsisakyta investavimo galimybių	267	**37proc.**
Padidinta rizikos premija arba mokestinio tarifo prielaida potencialiai investicijai	239	**33proc.**
Perkelti padaliniai, darbuotojai arba intelektinė nuosavybė	188	**26proc.**
Pakeista tiekimo grandinės vieta	177	**24proc.**
Sumažinta arba pakeista gamybos vieta	147	**20proc.**
Atsisakyta pardavimo galimybių	135	**19proc.**
Sumažinta arba pakeista pardavimų vieta	126	**17proc.**
Įmonė pasinaudojo mokestiniu neapibrėžtumu mokesčių prievolei sumažinti	59	**8proc.**
Mokestinis neapibrėžtumas suteikė tam tikrų teigiamų galimybių	19	**3proc.**
Nepaveikė	78	**11proc.**

Šaltinis: parengta Vertintojo remiantis EBPO ir TVF tyrimo 16. B lentelės duomenimis (procentinė dalis apskaičiuota remiantis bendra tyrimo imtyje dalyvavusių respondentų imtimi.[302] Kadangi respondentai galėjo rinktis kelis atsakymus, atsakant į šį klausimą, procentai nesudaro 100 proc. Tyrimo imtis – 724 juridiniai subjektai).

Tai tiesiogiai aktualu SPM, nes toks mokestis paprastai reikalauja sudėtingo pajamų priskyrimo pagal naudotojų buvimo vietą, atskiros apskaitos, techninių duomenų rinkimo ir papildomo administracinio pasirengimo.

Taigi, Lietuvos atveju SPM įvedimo atveju jau Lietuvoje operuojančių įmonių atsitraukimo tikimybę reikėtų vertinti **ne kaip masinio įmonių pasitraukimo riziką, o kaip investicinių sprendimų jautrumo riziką**. EBPO ir TVF tyrimas rodo, kad mokestinis neapibrėžtumas gali paveikti būtent naujų investicijų vietos pasirinkimą: **apie 39,9 proc. respondentų nurodė, kad mokestinis neapibrėžtumas lėmė sumažintą arba pakeistą investicijų vietą, o 26 proc. – padalinių, darbuotojų ar intelektinės nuosavybės perkėlimą.** Todėl Lietuvos atveju svarbiausia rizika būtų ne jau veikiančių įmonių pasitraukimas, o tai, kad tarptautinės technologijų ar skaitmeninių paslaugų įmonės, vertindamos Baltijos regioną, galėtų rinktis jurisdikciją su aiškesne ar mažesne mokestine našta. Ypatingai renkantis tarp Baltijos šalių – Latvijos ir Estijos atvejais, kadangi pastarose valstybėse mokestis nėra įgyvendintas, tad Lietuva gali tapti mažiau patraukliu objektu skaitmeninės veiklos vykdymui.

[301] Ten pat.
[302] Ten pat, 91–92 p. Prieiga internetu: https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2017/031817.pdf

Lyginant Lietuvą su valstybėmis, kurios jau taiko SPM – Prancūzija, Ispanija ir Austrija – matyti keli fundamentalūs skirtumai:

- **Rinkos dydis.** Prancūzija ir Ispanija yra didelės ES rinkos, turinčios vieną didžiausių vartotojų, reklamos užsakovų ir platformų naudotojų bazę Europoje. Todėl SPM jose gali generuoti reikšmingas biudžeto pajamas. Lietuva yra maža rinka, todėl potencialios SPM pajamos būtų gerokai mažesnės, o administravimo sąnaudos proporcingai gali būti santykinai didesnės;
- **Derybinė galia tarptautinių platformų atžvilgiu.** Didelės valstybės, kaip Prancūzija ar Ispanija, turi didesnį politinį ir ekonominį svorį santykyje su globaliomis platformomis. Lietuva vienašališkai turėtų gerokai mažesnę derybinę galią, todėl platformos galėtų lengviau perkelti papildomus kaštus reklamos užsakovams ar verslo klientams;
- **Ekonomikos atvirumas.** Lietuva yra maža ir atvira ekonomika, stipriai priklausoma nuo tarptautinės prekybos, užsienio investicijų ir skaitmeninių paslaugų prieinamumo. Todėl bet koks platformų paslaugų brangimas galėtų labiau paveikti vietos verslą, ypač SVV, kuris naudojasi tarptautinėmis platformomis reklamai, pardavimams ar klientų pasiekimui;
- **Priklausomybė nuo skaitmeninių reklamos kanalų.** Lietuvoje įmonės gana aktyviai naudoja mokamą internetinę reklamą – 2024 m. tokią reklamą naudojo apie 42,1 proc. Lietuvos įmonių, kai ES vidurkis siekė 32,6 proc. Tai rodo, kad SPM kaštų perkėlimas reklamos užsakovams Lietuvoje galėtų būti santykinai jautresnis nei didesnėse rinkose;
- **Investicinis patrauklumas.** Prancūzija, Ispanija ir Austrija yra didesnės arba ekonomiškai labiau įsitvirtinusios rinkos, todėl papildomas mokestis nebūtinai reikšmingai keičia jų patrauklumą didelėms platformoms. Lietuvos atveju, kai šalis konkuruoja dėl technologijų, paslaugų centrų ir skaitmeninių investicijų regione, papildomas mokestinis neapibrėžtumas galėtų turėti didesnę reikšmę investuotojų vertinimams;

Todėl Lietuvos kontekste racionaliausia būtų vertinti SPM kaip galimą rezervinę arba pereinamojo laikotarpio priemonę, tačiau prioritetą teikti koordinuotam EBPO arba ES lygmens sprendimui. Todėl ex ante vertinimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad nacionalinio SPM įvedimas Lietuvoje galėtų būti svarstomas tik tuo atveju, jeigu numatoma fiskalinė ir viešosios politikos nauda aiškiai viršytų galimą administracinę, konkurencinę ir geopolitinę riziką. Jei Lietuva vis dėlto svarstytų nacionalinio SPM įvedimą, ex ante požiūriu tikslinga būtų:

- nustatyti aukštus pasaulinių ir nacionalinių pajamų slenksčius;
- taikyti mokestį tik didžiausiems rinkos dalyviams;
- aiškiai susieti mokestį su EBPO proceso eiga.

Apibendrinant galima teigti, kad skaitmeninių paslaugų mokestis teoriškai gali padidinti nacionalines pajamas ir sustiprinti mokestinį neutralumą tarp tradicinės ir skaitmeninės ekonomikos, tačiau mažoms valstybėms jo įvedimas kartu sukuria reikšmingą tarptautinės prekybos, geopolitinio spaudimo ir investicinio neapibrėžtumo riziką. Lietuvos atveju šios rizikos gali būti santykinai didesnės nei potenciali fiskalinė nauda, todėl vienašališkas SPM modelis turėtų būti vertinamas itin atsargiai.

6.4.4. Apibendrinimas

SPM Lietuvoje teoriškai galėtų padėti apmokestinti dalį skaitmeninėje erdvėje sukuriamos vertės ir, pasirinkus Austrijos tipo modelį, tapti papildomu žiniasklaidos bei kūrybinių sektorių finansavimo šaltiniu. Vis dėlto Lietuvos, kaip mažos ir atviros ekonomikos, atveju šio mokesčio įvedimas sukeltų proporcingumo klausimą: galimos fiskalinės pajamos būtų ribotos, o rizikos – administracinė našta, kaštų perkėlimas verslui, ES rinkos fragmentacija, tarptautinės prekybos įtampa ir investicinis neapibrėžtumas – gali būti reikšmingos. Todėl SPM Lietuvoje turėtų būti svarstomas atsargiai, prioritetą teikiant koordinuotam ES ar EBPO sprendimui. Jei nacionalinis modelis vis dėlto būtų pasirinktas, racionaliausia būtų taikyti siauresnį, aiškiai reglamentuotą ir tik didžiausiems tarptautiniams subjektams skirtą modelį, kartu numatant skaidrų dalies pajamų perskirstymą žiniasklaidos skaitmeninei transformacijai ir viešojo intereso turiniui. Atliktas ex ante vertinimas leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos atveju pagrindinis SPM taikymo argumentas galėtų būti ne fiskalinių pajamų didinimas, o tikslinis nacionalinės žiniasklaidos ir kūrybinių sektorių atsparumo stiprinimas, jeigu būtų pasirinktas aiškus ir skaidrus pajamų perskirstymo modelis.

30 lentelė. SPM taikymo analizės apibendrinimas ir rekomendacijos

Vertinimo kriterijus	Ex ante vertinimas		Rekomendacijos
	Galima nauda	Rizikos / ribotumai	
Fiskalinis poveikis	SPM leistų apmokestinti dalį vertės, kurią didžiosios tarptautinės platformos sukuria Lietuvos naudotojų, reklamos rinkos ir duomenų pagrindu.	Lietuvos rinka maža, todėl potencialios pajamos būtų ribotos, o administravimo sąnaudos gali būti santykinai didelės.	SPM pirmiausia vertinti kaip viešosios politikos instrumentą, o ne kaip reikšmingą valstybės biudžeto pajamų šaltinį.
Žiniasklaidos ir kūrybinių sektorių finansavimas	Austrijos pavyzdys rodo, kad dalį SPM pajamų galima nukreipti žiniasklaidos skaitmeninei transformacijai, viešojo intereso turiniui ir regioninei žiniasklaidai.	Jei pajamos patektų tik į bendrą biudžetą, tiesioginė nauda žiniasklaidai būtų ribota, kaip Ispanijos ir Prancūzijos atvejais.	Jei SPM būtų įvedamas, būtina aiškiai numatyti pajamų perskirstymo mechanizmą žiniasklaidos sektoriui, pavyzdžiui, per Medijų rėmimo fondą arba atskirą žiniasklaidos skaitmeninės transformacijos programą.
ES bendroji rinka	Aiškiai sukonstruotas SPM galėtų prisidėti prie teisingesnių konkurencinių sąlygų tarp skaitmeninių ir tradicinių verslo modelių.	Vienašalis SPM didintų reguliavimo fragmentaciją ES rinkoje, nes valstybės taiko skirtingus tarifus, slenksčius, objektus ir deklaravimo taisykles.	Lietuvos modelis turėtų būti kuo labiau suderintas su ES valstybių praktika ir taikomas tik pagal objektyvius kriterijus. Rekomenduojama modelį rengti remiantis EK pasiūlyta SPM koncepcija ir kitų ES valstybių gerąja praktika.
Poveikis konkurencijai	Mokestis galėtų sumažinti mokestinį disbalansą tarp globalių platformų ir vietos rinkos dalyvių (pavyzdžiui, tarp šalių, kuriose jau taikomas SPM ir Lietuvos, kurioje netaikoma).	Platformos gali perkelti mokesčio naštą reklamos užsakovams, pardavėjams ar vartotojams; tai ypač aktualu SVV, kuris aktyviai naudoja mokamą internetinę reklamą.	Nustatant SPM Lietuvoje yra kritiškai svarbu numatyti poveikio stebėsenos mechanizmus, leidžiančius vertinti, ar mokestinė našta nėra perkeliama reklamos užsakovams ir galutiniams vartotojams. Rekomenduojama: • vykdyti sistemingą poveikio reklamos kainoms ir mokesčių perkėlimui stebėseną; • įvertinti galimybę nustatyti saugiklius mažo pelningumo įmonėms; • apsvarstyti teisines priemones, ribojančias aiškų SPM išskyrimą kaip atskiros sąnaudų eilutės klientų sąskaitose.
Tarptautinė prekyba ir geopolitinė rizika	SPM leistų Lietuvai prisidėti prie platesnės diskusijos dėl tarptautinių platformų apmokestinimo rinkos valstybėse.	Nacionaliniai SPM modeliai gali būti vertinami kaip nukreipti į JAV technologijų įmones ir kelti prekybinės įtampos riziką. Mažai rinkai ši rizika gali būti neproporcinga galimai fiskalinei naudai. Analizuoti pavyzdžiai rodo, kad JAV USTR inicijavo tyrimus dėl visų pagrindinių ES valstybių, įvedusių SPM, todėl tikėtina, kad analogiškas vertinimas būtų atliekamas ir Lietuvos atveju.	Prioritetą teikti koordinuotam ES arba EBPO lygmens sprendimui – nacionalinį SPM vertinti kaip rezervinę arba pereinamojo laikotarpio priemonę. Arba taikyti panašų į Austrijos SPM modelį apmokestinant skaitmeninę tikslinę reklamą ir pajamas gaunamas iš Lietuvos naudotojų, jeigu būtų nuspręsta nacionalinį modelį taikyti nepaisant koordinuoto ES ar EBPO sprendimo nebuvimo.

Vertinimo kriterijus	Ex ante vertinimas		Rekomendacijos
	Galima nauda	Rizikos / ribotumai	
	Aiškus ir stabilus modelis galėtų būti priimtinas, jei taikomas tik didžiausiems tarptautiniams subjektams.	Mokestinis neapibrėžtumas gali paveikti investicijų vietos pasirinkimą, ypač Lietuvos konkurencijoje su kitomis Baltijos šalimis.	Užtikrinti aiškias taisykles, aukštus slenksčius ir iš anksto apibrėžtą santykį su EBPO „Pillar One“ procesu. Numatyti aiškias išimtis, taisykles, tačiau teisės aktas turėtų būti aiškus – neklaidinantis, siekiant vengti mokesčio neapibrėžtumo (angl. *uncertainty)* užsienio investuotojams.
Galutinis ex ante vertinimas	SPM Lietuvoje galėtų būti taikomas kaip ribotos apimties viešosios politikos instrumentas, tačiau tik esant aiškiam reguliavimui, aukštiems taikymo slenksčiams ir apibrėžtam pajamų panaudojimo mechanizmui.	Didžiausios rizikos susijusios su administravimo sąnaudomis, mokestinės naštos perkėlimu ir tarptautiniu mokestiniu neapibrėžtumu.	Nacionalinį modelį svarstyti tik tuo atveju, jei koordinuotas ES ar EBPO sprendimas nebūtų įgyvendintas arba būtų siekiama specifinio žiniasklaidos politikos tikslo.

Šaltinis: parengta Vertintojo

7. Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių teisinės bazės analizė: kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto turinio kūrimo reglamentavimas

7.1. Teisės aktų sistemos apžvalga

Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių teisinė bazė susideda iš trijų esminių kategorijų teisės aktų:

- **nacionaliniai teisės aktai**. Į šią kategoriją patenka, visų pirma, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (toliau – **ATGTĮ**), tačiau kultūros išteklių skaitmeninimui ir kuruoto turinio kūrimui iš dalies yra aktualūs ir kiti teisės aktai, visų pirma, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas. Taip pat aktualūs ir poįstatyminiai teisės aktai, pvz., Kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV–618 (2022 m.) dėl kompensacijos už buvusių nenustatytų teisių turėtojų kūrinių ir kūrinių bei susijusių objektų, kuriais nebeprekiaujama, naudojimą mokėjimo tvarkos aprašo, bei Kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV–46 (2015 m.) dėl nenustatytų teisių turėtojų kūrinių autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų paieškos šaltinių pavyzdinio sąrašo, kurie nustato tam tikrų kultūros išteklių skaitmeninimui aktualių institutų įgyvendinimo tvarką.
- **Europos Sąjungos (ES) teisės aktai**. Esminiai ES teisės aktai, aktualūs kultūros išteklių skaitmeninimui ir kuruoto turinio kūrimui, yra Skaitmeninės aplinkos direktyvos (Direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių skaitmeninėje bendrojoje rinkoje, Informacinės visuomenės direktyva, o taip pat Direktyva 2012/28/ES dėl tam tikrų leidžiamų nenustatytų teisių turėtojų kūrinių naudojimo būdų). Taip pat su šiais klausimais iš dalies yra susiję ir kolektyvinį administravimą reguliuojantys ES teisės aktai (Direktyva 2014/26/ES dėl kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo, Direktyva 2006/116/EB ir ją keičianti Direktyva 2011/77/ES, bei Direktyva 2006/115/EB dėl nuomos ir panaudos teisių (toliau – **Nuomos ir panaudos direktyva**)).
- **tarptautiniai teisės aktai**. Esminiai autorių teisių ir gretutinių teisių principai yra nustatyti būtent tarptautinės teisės normomis, visų pirma, Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, Tarptautine Romos konvencija (1961 m.) dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos ir Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) atlikimų ir fonogramų sutartimi.

Svarbu, kad šios teisės aktų kategorijos nenustato atskirų izoliuotų teisinių režimų, o glaudžiai sąveikauja. Pavyzdžiui, ES direktyvos nustato minimalius standartus, tačiau valstybės narės gali numatyti aukštesnę apsaugą. Atitinkamai, ATGTĮ perkelia direktyvų reikalavimus, tačiau perkėlimo kokybė ir tikslumas – atskiras vertinimo klausimas, turintis praktinę reikšmę kultūros paveldo skaitmeninimo projektams. Tuo tarpu tarptautinės konvencijos nustato neperžengiamas ribas tiek ES, tiek Lietuvos teisėkūrai. Viso šio daugiasluoksnio reguliavimo sisteminga analizė yra būtina prielaida teisėtam ir efektyviam kultūros išteklių skaitmeninimui ir skaitmeninio turinio kūrimui.

7.1.1. Bendrieji autorių teisių principai

7.1.1.1. Objektai, kuriems taikoma autorių teisių apsauga

ATGTĮ kūrinys apibrėžiamas kaip originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos. Remiantis ATGTĮ 4 ir 5 straipsnių nuostatomis, galima išskirti autorių teisių saugomų ir nesaugomų objektų katalogą (žr. lentelę toliau).

31 lentelė. Autorių teisių saugomų ir nesaugomų objektų katalogas

Autorių teisių objektai	Objektai, nelaikomi autorių teisių objektais
Knygos, brošiūros, straipsniai, dienoraščiai ir kiti literatūros kūriniai, išreikšti bet kokia forma, įskaitant elektroninę, taip pat kompiuterių programos;	Idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai, atradimai ar atskiri duomenys;
Kalbos, paskaitos, pamokslai ir kiti žodiniai kūriniai;	Teisės aktai, oficialūs administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentai (sprendimai, nuosprendžiai, nuostatai, normos, teritorijų planavimo ir kiti oficialūs dokumentai), taip pat jų oficialūs vertimai;
Rašytiniai ir žodiniai mokslo kūriniai (mokslinės paskaitos, studijos, monografijos, išvados, mokslo projektai ir projektinė dokumentacija bei kiti mokslo kūriniai);	Oficialūs valstybės simboliai ir ženklai (vėliavos, herbai, himnai, piniginiai ženklai ir kiti valstybės simboliai bei ženklai), kurių apsaugą reglamentuoja kiti teisės aktai;
Dramos, muzikiniai dramos, pantomimos, choreografijos ir kiti scenoje atlikti skirti kūriniai ir režisuoti spektakliai, taip pat scenarijai ir scenarijų planai;	Oficialiai įregistruoti teisės aktų projektai;
Muzikos kūriniai su tekstu arba be teksto;	Įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie įvykius;
Audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos filmai, televizijos laidos, videofilmai, diafilmai ir kiti kinematografinėmis priemonėmis išreikšti kūriniai), radijo laidos;	Folkloro kūriniai;
Skulptūros, tapybos bei grafikos kūriniai, monumentalioji dekoratyvinė dailė, kiti dailės kūriniai, taip pat scenografijos kūriniai;	Bet kokia medžiaga, gauta atgaminus vaizduojamąjį meno kūrinį nustojus galioti autorių teisių į tą kūrinį terminui, išskyrus atvejus, kai po atgaminimo gauta medžiaga yra originali (autoriaus, atgaminančio kūrinį, intelektinis kūrinys).
Fotografijos kūriniai ir kiti fotografijai analogiškais būdais sukurti kūriniai;	
Architektūros kūriniai (pastatų ir kitų statinių projektai, brėžiniai, eskizai ir modeliai, taip pat pastatai ir kiti statiniai);	
Taikomosios dailės kūriniai;	
Iliustracijos, žemėlapiai, planai, sodų ir parkų projektai, eskizai ir trimačiai kūriniai, susiję su geografijos, topografijos ar tiksliųjų mokslų sritimis;	
Išvestiniai kūriniai, sukurti pasinaudojus kitais literatūros, mokslo ir meno kūriniais (vertimai, inscenizacijos, adaptacijos, anotacijos, referatai, apžvalgos, muzikinės aranžuotės, statinės ir interaktyvios interneto svetainės ir kiti išvestiniai kūriniai);	
Kūrinių rinkiniai ar duomenų rinkiniai, duomenų bazės (išreikštos techninėmis priemonėmis skaityti pritaikyta ar kita forma), kurie dėl turinio parinkimo ar išdėstymo yra autoriaus intelektinės kūrybos rezultatas;	
Teisės aktų, oficialių administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentų neoficialūs vertimai.	
Kiti kūriniai, t. y. originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokia nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas.	

Šaltinis: parengta Vertintojo

Svarbu akcentuoti, kad aukščiau pateiktas sąrašas nėra baigtinis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje yra suformuotos tokios autorių teisės saugomo kūrinio sąlygos, kurios atitinka ir ESTT suformuluotus kriterijus[303]:

- kūrinys turi būti autoriaus kūrybinės veiklos ar, kitaip tariant, intelektinės kūrybos rezultatas;
- kūrinys turi būti originalus;
- kūrinys turi būti išreikštas viena ar kita objektyvia forma.

7.1.1.2. Autorių turtinių teisių galiojimo terminai

Autorių turtinių teisių galiojimui taikoma bendroji taisyklė su tam tikromis išimtimis, kad autorių turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties, neatsižvelgiant į kūrinio teisėto padarymo viešai prieinamu datą. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo sausio 1 dienos po tų metų, kada įvyko atitinkamas juridinis faktas. Atkreiptinas dėmesys, kad šis terminas yra suderintas su ES teisės aktais.

Pagrindinė autorių teisių galiojimo terminų taikymo problema – skirtingų terminų taikymas skirtingais laikotarpiais. Tarpukario Lietuvoje galioję teisės aktai daugumos kūrinių atžvilgiu numatė 50 metų pma terminą, o skirtingais sovietmečio laikotarpiais (iki ir po 1973 metų) galiojo 15 metų ir 25 metų pma terminai. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, 1994 m. birželio 10 d. įsigaliojo pakeitimai, nustatę 50 metų pma terminą, kuris 1999 m. birželio 9 d., įsigaliojus naujam ATGTĮ, buvo pratęstas iki 70 metų. Šie skirtumai įgyja esminę svarbą vertinant galimybę skaitmeninti kultūros turinį, sukurtą XX a.

Siekiant teisingai identifikuoti konkrečiam kūriniui taikytiną autorių turtinių teisių galiojimo terminą, tikslinga vadovautis prof. dr. Ramūno Birštono rekomendacijomis dėl Lietuvos autorių turtinių teisių galiojimo terminų skaičiavimo skaitmeninant kūrinius ir jose pateikta terminų skaičiavimo lentele[304]:

- Jei kūrinio autorius mirė iki 1953 m. gruodžio 31 d., turtinių teisių galiojimas yra pasibaigęs;
- Jei kūrinio autorius (paskutinis bendraautoris) mirė iki 1968 m. gruodžio 31 d. imtinai, turtinių teisių galiojimo terminas yra pasibaigęs (nebent 1995 m. liepos 1 d. kūrinys buvo saugomas kitose ES arba EEE valstybėje);
- Jei kūrinio autoriaus nustatyti neįmanoma, o kūrinys teisėtai padarytas viešai prieinamu iki 1954 m. gruodžio 31 d., turtinių teisių galiojimo terminas yra pasibaigęs.

BENDRIEJI GRETUTINIŲ TEISIŲ PRINCIPAI

Gretutinių teisių klausimai taip pat reguliuojami ir tarptautinės bei ES teisės normomis, pavyzdžiui, Informacinės visuomenės direktyva įtvirtina gretutinių teisių subjektų teises, susijusias su atgaminimu ir padarymu viešai prieinamu, o vėlesni ES teisės aktai dar labiau sustiprino atlikėjų ir fonogramų gamintojų teises bei padidino fonogramų apsaugos terminą nuo 50 metų iki 70 metų.

32 lentelė. Pagrindiniai su gretutinėmis ir *sui generis* teisėmis susiję aspektai

	Galiojimo terminas	Teisių turėtojas	Teisių objektas	Teisių turinys
Atlikėjų teisės	50 metų po atlikimo datos. Jeigu per šį laikotarpį atlikimo įrašas teisėtai išleidžiamas arba teisėtai viešai paskelbiamas: • 50 metų po pirmojo atlikimo įrašo, kuris nėra fonograma, išleidimo arba viešo paskelbimo datos,	Atlikėjas (aktorius, dainininkas, muzikantas, šokėjas ar kitas asmuo, vaidinantis, dainuojantis, skaitantis, deklamuojantis, kitaip atliekantis literatūros, meno, folkloro kūrinius ar	Neįrašytas atlikimas ir atlikimo įrašas	Turi išimtines teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: • transliuoti, retransliuoti ir kitaip viešai skelbti neįrašytą (neužfiksuotą) atlikimą, išskyrus tuos atvejus, kuriais pats atlikimas yra radijo ar televizijos laida; • įrašyti neįrašytą (neužfiksuotą) atlikimą; • atgaminti atlikimo įrašą;

[303] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K–3–77–687/2020. Teismų praktika (2020), 53, 292–307.
[304] dr. Ramūnas Birštonas, „Rekomendacijos dėl Lietuvos autorių turtinių teisių galiojimo terminų skaičiavimo skaitmeninant kūrinius“ (2017) : 7, Prieiga internete: https://www.emuziejai.lt/wp–content/uploads/2018/09/Autoriu_teisiu_galiojimo_terminai.pdf.

	Galiojimo terminas	Teisių turėtojas	Teisių objektas	Teisių turinys
	atsižvelgiant į tai, kas įvyko pirmiau; • 70 metų po pirmojo atlikimo įrašo, kuris yra fonograma, išleidimo arba viešo paskelbimo datos, atsižvelgiant į tai, kas įvyko pirmiau. Skaičiuojama nuo sausio 1 dienos po tų metų, kada buvo juridinis faktas, kurio pagrindu pradedamas skaičiuoti terminas.	cirko numerius, taip pat orkestro, ansamblio ar choro vadovas ir dirigentas).		• padaryti atlikimo įrašą viešai prieinamą; • platinti atlikimo įrašą arba jo kopijas juos parduodant, taip pat nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti atlikimo įrašą ar jo kopijas nuosavybėn arba valdyti, importuoti ar eksportuoti. Atlikėjas turi ir neturtines teises – teisę reikalauti, kad naudojant atlikimą ar jo įrašą jis būtų įvardytas kaip atlikėjas, ir prieštarauti dėl atlikimo ar jo įrašo bet kokio iškraipymo ar kitokio pakeitimo, taip pat dėl atlikėjo garbei ar reputacijai galinčio padaryti žalos bet kokio kito kėsinimosi į atlikimą ar jo įrašą. Taikoma prezumpcija, kad sudarius sutartį dėl audiovizualinio atlikimo įrašo, atlikėjas visas teisės (išskyrus įrašymą) perduoda audiovizualinio kūrinio gamintojui.
Fonogramos gamintojų teisės	50 metų po įrašo padarymo datos. Jeigu per šį laikotarpį: • fonograma teisėtai išleidžiama, fonogramų gamintojų teisės galioja 70 metų nuo pirmojo teisėto išleidimo datos; • neišleista fonograma teisėtai viešai paskelbiama, fonogramų gamintojų teisės galioja 70 metų nuo pirmojo teisėto viešo paskelbimo datos. Skaičiuojama nuo sausio 1 dienos po tų metų, kada buvo juridinis faktas, kurio pagrindu pradedamas skaičiuoti terminas	Fonogramos gamintojas (fizinis asmuo arba juridinis asmuo, kurio iniciatyva ir atsakomybe užfiksuotas pirmasis kūrinio atlikimo, kitų garsų ar garsų išraiškos įrašas).	Fonograma (kūrinio atlikimo, kitų garsų ar garsų išraiškos įrašas, užfiksuotas techninėmis priemonėmis kokioje nors materialioje garso laikmenoje). Tai, kad ji įtraukta į kitus kūrinius, teisėms neturi įtakos.	Turi išimtines teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: • atgaminti fonogramą; • išleisti fonogramą; • padaryti fonogramą ar jos kopiją viešai prieinamą; • platinti fonogramą ar jos kopijas parduodant, taip pat nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn arba valdyti, importuoti ar eksportuoti.
Transliuojančių organizacijų teisės	50 metų po pirmojo transliacijos viešo pardavimo. Skaičiuojama nuo sausio 1 dienos po tų metų, kada buvo juridinis faktas, kurio pagrindu pradedamas skaičiuoti terminas	Transliuojančioji organizacija (fizinis asmuo arba juridinis asmuo ar kita organizacija, juridinio asmens ar organizacijos filialas, kurie rengia ir transliuoja radijo ir (ar) televizijos programas, taip pat retransliuotojas, rengiantis ir transliuojantis savo radijo ir (ar) televizijos programas). Retransliuotojai, retransliuojantys transliuojančiųjų organizacijų	Transliacija (garsų arba vaizdų ir garsų arba jų išraiškos viešas perdavimas bevielio ryšio priemonėmis, įskaitant palydovinį ryšį). Taikoma ir užkoduotoms transliacijoms, jei visuomenei suteikiamos atkodavimo priemonės ar duodamas leidimas juos įsigyti.	Turi išimtines teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: • retransliuoti savo transliacijas; • įrašyti savo transliacijas; • atgaminti savo transliacijų įrašus; • viešai skelbti savo transliacijas, jeigu tai vyksta už įėjimo mokestį visuomenei prieinamose vietose; • padaryti savo transliacijų įrašus ar jų kopijas viešai prieinamus, įskaitant perdavimą kompiuterių tinklais (internete); • platinti savo transliacijų įrašus ar jų kopijas parduodant, taip pat importuoti ar eksportuoti.

	Galiojimo terminas	Teisių turėtojas	Teisių objektas	Teisių turinys
		programas, šių teisių neturi.		
Audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmojo įrašo gamintojų teisės	50 metų po įrašo padarymo datos. Jeigu per šį laikotarpį audiovizualinis kūrinys teisėtai išleidžiamas arba teisėtai viešai paskelbiamas – 50 metų po pirmojo tokio išleidimo arba pirmojo tokio viešo paskelbimo datos, atsižvelgiant į tai, kas įvyko pirmiau. Skaičiuojama nuo sausio 1 dienos po tų metų, kada buvo juridinis faktas, kurio pagrindu pradedamas skaičiuoti terminas.	Audiovizualinio kūrinio gamintojas (fizinis asmuo arba juridinis asmuo, kurio iniciatyva ir atsakomybe sukuriamas audiovizualinis kūrinys).	Audiovizualinis kūrinys (kinematografinis kūrinys ar kitas kinematografinėmis priemonėmis išreikštas kūrinys, sudarytas iš tarpusavyje susijusių vaizdų, perteikiančių judesį, lydimą arba nelydimą garso, įrašytas (užfiksuotas) materialioje vaizdo įrašymo laikmenoje).	Turi išimtines teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: ● atgaminti audiovizualinio kūrinio (filmo) įrašą ar jo kopiją; ● transliuoti, retransliuoti ir kitaip viešai skelbti audiovizualinio kūrinio (filmo) įrašą; ● platinti audiovizualinio kūrinio (filmo) įrašą ar jo kopijas parduodant, taip pat nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn arba valdyti, importuoti ar eksportuoti; ● padaryti audiovizualinio kūrinio (filmo) įrašą ar jo kopijas viešai prieinamus, įskaitant perdavimą kompiuterių tinklais (internete).
Elektroninės spaudos leidėjo teisės	**2 metai** po to, kai elektroninis spaudos leidinys yra išleidžiamas, skaičiuojant nuo metų, einančių po dienos, kai elektroninis spaudos leidinys yra paskelbiamas, sausio 1 dienos	Elektroninės spaudos leidėjas (ekonominę veiklą paslaugų teikimo srityje vykdantys subjektas LT arba kitoje ES narėje, kurio iniciatyva bei kuriam vadovaujant buvo išleistas elektroninis spaudos leidinys, įskaitant naujienų leidėjus ar naujienų agentūras, kai jie skelbia elektroninius spaudos leidinius).	Elektroninis spaudos leidinys (el. laikmenoje įrašytas bet kurioje laikmenoje anksčiau paskelbtas bendro pobūdžio ar specializuotas laikraštis, žurnalas, ar kitoks bendrą pavadinimą turintis periodinis ar reguliariai atnaujinamas daugiausia iš publicistikos kūrinių sudarytas rinkinys, taip pat žinių svetainė, ir kurie yra išleisti elektroninės spaudos leidėjo iniciatyva, jam prisiimant redakcinę atsakomybę ir jam kontroliuojant, išskyrus moksliniais ar akademiniais tikslais skelbiamus periodinius leidinius.	Turi išimtines teises leisti arba uždrausti informacinės visuomenės paslaugų teikėjams atlikti šiuos veiksmus: ● atgaminti elektroninį spaudos leidinį ar jo dalį; ● padaryti elektroninį spaudos leidinį ar jo dalį viešai prieinamą.
Duomenų bazių gamintojų teisės (*sui generis* teisės)	**15 metų** po duomenų bazės sudarymo datos. Jeigu per šį laikotarpį duomenų bazė kuriuo nors būdu tapo viešai prieinama – **15 metų** po duomenų bazės viešo paskelbimo datos. Skaičiuojama nuo sausio 1 dienos po tų metų, kuriais duomenų bazė buvo sudaryta arba pirmą kartą tapo viešai prieinama.	Duomenų bazės gamintojas.	Duomenų bazė (susistemintas ar metodiškai sutvarkytas kūrinių, duomenų arba kitokios medžiagos rinkinys, kuriuo galima individualiai naudotis elektroniniu ar kitu būdu, išskyrus kompiuterių programas, naudojamas tokių duomenų bazėms kurti ar valdyti).	Turi teisę uždrausti šiuos veiksmus: ● bet kokiu būdu ar forma visam laikui ar laikinai perkelti visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį į kitą laikmeną; ● bet kokiu būdu padaryti viešai prieinamą visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį kompiuterių tinklais (internete) ar kitais perdavimo būdais, taip pat platinti duomenų bazės kopijas, jas nuomojant, parduodant.

Šaltinis: parengta Vertintojo

Kultūros objektų skaitmeninimo kontekste svarbu tai, kad gretutinės teisės ir *sui generis* teisės tam tikra prasme gali „prikelti“ apsaugą kūrinių, kurie jau pateko į viešąją sritį. Taip yra todėl, kad skiriasi apsaugos objektas, pavyzdžiui, fonogramų apsaugos atveju saugomas ne muzikos kūrinys (pavyzdžiui, natos), o konkretus jo įrašas.

Taigi, net jei autorių teisių apsauga yra pasibaigusi ir konkretus kūrinys (pavyzdžiui, daina, pjesė) yra viešojoje srityje, siekiant naudoti konkretų įrašą, atlikimą, audiovizualinį kūrinį, elektroninės spaudos leidinį ar duomenų bazę, svarbu įvertinti ir gretutinių teisių galiojimo klausimus.

KITI KULTŪROS OBJEKTŲ SKAITMENINIMO RIBOJIMAI

Net ir nustačius, kad kultūros objektas nėra saugomas autorių ar gretutinėmis teisėmis (pvz., pasibaigė apsaugos terminai), klaidinga reziumuoti, kad tokių kūrinių naudojimui nebėra taikomi jokie ribojimai ir juos galima naudoti be jokių kliūčių. Visgi, nors turtinės teisės į tokius kūrinius yra pasibaigusios, tam tikri ribojimai egzistuoja, pavyzdžiui:

- **autorių asmeninės neturtinės teisės**. Autorių asmeninės neturtinės teisės nėra reguliuojamos ES lygiu, tad reguliavimas atskirose valstybėse itin skiriasi. Kai kuriose kitose valstybėse egzistuoja galimybė atsisakyti autorių neturtinių teisių (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose) arba yra apibrėžtas ribotas autorių asmeninių neturtinių teisių galiojimo laikotarpis (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose, Vokietijoje). Lietuvoje autorių asmeninės neturtinės teisės apima teisę reikalauti pripažinti kūrinio autorystę (autorystės teisė), teisę reikalauti, kad naudojant kūrinį būtų arba nebūtų nurodomas autoriaus vardas (teisė į autoriaus vardą) ir teisė prieštarauti kūrinio iškraipymams, pakeitimams ar kitam kėsinimuisi pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją (teisė į kūrinio neliečiamybę). Jos priklauso autoriui nepaisant to, ar turtinės teisės yra perleistos, galioja neterminuotai ir nėra galimybės jų atsisakyti, o galiojimas nėra ribotas laike;
- **teisė į atvaizdą ir privatų gyvenimą**. Teisės į atvaizdą pagrindu fizinio asmens atvaizdas, išskyrus tam tikras išimtis, gali būti atgaminami, platinami ir pan., taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu, o po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai. Teisė į atvaizdą taikoma ne tik nuotraukoms ir vaizdo įrašams, bet visiems kitiems vizualaus meno kūriniams. Be to, ji galioja neterminuotai, bet galima manyti, kad nebesant subjektų, galinčių ginti šią teisę, jos galiojimo terminas faktiškai pasibaigia. Svarbu ir tai, kad vien tai, jog atvaizdas užfiksuotas viešoje vietoje, neteikia pagrindo konstatuoti, jog dėl šios priežasties yra pagrindas apriboti asmens teisę į atvaizdą. Kai kuriose kitose valstybėse egzistuoja konkretus teisės į atvaizdą galiojimo terminas (pavyzdžiui, Belgijoje, Vokietijoje) bei platesnis išimčių katalogas (pavyzdžiui, Portugalijoje viena iš išimčių – moksliniai, edukaciniai ar kultūriniai tikslai). Tuo tarpu privataus gyvenimo pažeidimu, be kita ko, laikomas asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, o informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai;
- **asmens duomenų apsauga**. Asmens duomenų apsaugos reikalavimai yra taikomi gyvų fizinių asmenų asmens duomenims, t. y. bet kokiai informacijai apie juos. Šie reikalavimai nereiškia, kad draudžiama tvarkyti asmens duomenis (ar naudoti kultūros objektus, į kuriuos jie įtraukti), bet reikia užtikrinti, kad asmens duomenų tvarkymas turėtų teisėtą pagrindą (rekomenduojama svarstyti galimybę remtis užduoties, vykdomos viešojo intereso labui, ar teisėto visuomenės intereso susipažinti su kultūros objektais pagrindais), informuoti asmenis apie jų asmens duomenų tvarkymą ir užtikrinti, kad duomenys būtų gauti teisėtai;
- **kitos intelektinės nuosavybės teisės (pavyzdžiui, teisės į prekių ženklus, dizainą)**;
- **su materialiu objektu, kuriame užfiksuotas kūrinys, susiję ribojimai**, pvz., neturėjimas galimybės prieiti prie kūrinio fiziškai nesant jo savininko sutikimo ir jo skaitmeninti (paveikslų, rankraščių atveju).

PANAUDOS INSTITUTO REGLAMENTAVIMAS IR PRITAIKYMAS SKAITMENINIAM TURINIUI

Kultūros įstaigoms svarbu žinoti ir taikomas autorių ir gretutinių teisių išimtis, kurios, esant tam tikroms sąlygoms, įgalina autorių teisių saugomų kūrinių naudojimą. Šiame Vertinime aptariama panauda, kaip išimtinė turtinė teisė, ir šios teisės išimtys bei jų taikymas suteikiant visuomenei galimybę naudotis skaitmeniniu ir suskaitmenintu turiniu.

7.1.1.3. Panaudos teisės ir jos apribojimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje

Pagrindiniai su panaudos institutu susiję teisiniai aspektai yra numatyti ATGTĮ. ATGTĮ 2 straipsnio 41 dalyje panauda apibrėžiama kaip "*kūrinio, gretutinių teisių ar sui generis teisių objekto originalo ar kopijos perdavimas tam tikrą laiką neatlygintinai naudotis bibliotekose ar kitose viešai prieinamose įstaigose*."

Teisė teikti kūrinį panaudai taip pat yra įtraukta į autorių turtinių teisių katalogą, numatytą ATGTĮ 15 straipsnio 1 dalyje. 5 punkte ši teisė apibrėžiama kaip platinimo teisės dalis („Autorius turi išimtines teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: platinti kūrinio originalą ar jo kopijas parduodant, įskaitant viešą siūlymą juos pirkti ar tikslinę

kūrinio originalo ar jo kopijų reklamą, skatinančią vartotojus juos įsigyti, taip pat nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti kūrinio originalą ar jo kopijas nuosavybėn arba valdyti, importuoti ar eksportuoti“).

Tuo tarpu kūrinių vieša panauda bibliotekose – tai viena iš panaudos teisės išimčių. Kaip nurodo Vytautas Mizaras savo monografijoje, pagal Nuomos ir panaudos direktyvos 6 straipsnio 1 dalį, valstybėms narėms buvo suteikta teisė numatyti panaudos teisės išimtį, kai saugomi objektai ar jų kopijos naudojamos vieša panauda be autoriaus sutikimo, bet mokant bent autoriams atlyginimą, kurio dydį nustato kiekviena valstybė narė[305]. Be to, pagal to paties straipsnio 3 dalį, valstybės narės pagal savo nacionalinę teisę gali atleisti nuo atlyginimo mokėjimo tam tikrų kategorijų įstaigas[306]. Tai – išimtinės panaudos teisės apribojimas, nes valstybėms narėms suteikiama galimybė numatyti, kad tam tikrais atvejais kūriniai gali būti naudojami be autoriaus sutikimo, tačiau numatant atlyginimo mokėjimą už tokį apribojimą, be to, paliekama teisė numatyti net ir neatlygintinės panaudos atvejus, tiesa, apribotus[307].

Šis apribojimas yra numatytas ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje, kurioje nurodoma, kad „teikiant panaudai knygas ir vaizduojamojo meno leidinius (dailės ir fotografijų albumus) bibliotekose, jų autoriai arba jų teisių paveldėtojai turi teisę gauti kompensacinį atlyginimą už perduotą išimtinę teisę teikti kūrinį panaudai. Šio kompensacinio atlyginimo dydį ir mokėjimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė), atsižvelgdama į Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių komisijos siūlymus. Šis atlyginimas nemokamas teikiant panaudai knygas ir kitus leidinius švietimo ir mokslo įstaigų bibliotekose.“

Atskirai svarbu paminėti ir ATGTĮ 66 straipsnio 2 dalies 5 punkto nuostatos, kurios aiškiai įtvirtina, jog kompensacinio atlyginimo už knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose surinkimui privalomai taikomas kolektyvinis administravimas.

Verta akcentuoti, kad ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalis buvo kelis kartus keista. Pavyzdžiui, nuo 2012 m. sausio 10 d. įsigaliojusių pakeitimų pagrindu[308] šios nuostatos ankstesnis objektas („knygos ir kiti leidiniai“) buvo pakeistas į esamą („knygos ir vaizduojamojo meno leidiniai (dailės ir fotografijų albumai)“). Deja, šio pakeitimo aiškinamajame rašte nėra nurodomi tokio pasirinkimo motyvai. Įdomu, jog paskutinėje ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalies nuostatoje išsaugota ankstesnė formuluotė („<...> teikiant panaudai knygas ir kitus leidinius švietimo ir mokslo įstaigų bibliotekose“).

Tad šiuo metu galima išskirti tokius pagrindinius panaudos teisės išimties požymius pagal ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalį:

- **panaudos teisės išimties objektas** – knygos ir vaizduojamojo meno leidiniai (dailės ir fotografijų albumai), atitinkantys Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje numatytus leidinio reikalavimus. Šio įstatymo pagrindu kiekviename leidinyje turi būti nurodyti jo tiražas, kiti Lietuvos standartuose nustatyti leidybiniai duomenys ir tarptautinis standartinis numeris (ISBN, ISSN, ISMN ir kt.);
- **panaudos teisės išimties sąlygos** – ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje iš esmės numatytos dvi skirtingos išimtys: (i) panaudos teisės apribojimas teikiant panaudai knygas ir vaizduojamojo meno leidinius bibliotekose (be autoriaus sutikimo, tačiau mokant atlyginimą), ir (ii) panaudos teisės apribojimas teikiant panaudai knygas ir kitus leidinius švietimo ir mokslo įstaigų bibliotekose (be autoriaus sutikimo ir nemokant atlyginimo). Teisės doktrinoje kritikuojama ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalies formuluotė, jog pirmosios išimties atveju atlyginimas mokamas už perduotą išimtinę teisę teikti kūrinį panaudai – autorius jokios teisės bibliotekoms neperduoda ir ji nenustoja galioti[309];

Taip pat svarbus vaidmuo faktiškai įgyvendinant ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalies nuostatas tenka ir poįstatyminiams teisės aktams. Kompensacinio atlyginimo už knygų ir vaizduojamojo meno leidinių (dailės ir fotografijų albumų)

[305] Vytautas Mizaras, *Autorių teisė: monografija*, pirmas tomas (Vilnius: Justitia, 2008), 402.
[306] Ibid.
[307] Ibid.
[308] 2011 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 33, 39, 58, 75 straipsnių ir Įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 20–1 straipsniu ir 1, 2 priedais įstatymas (Žin., 2012, Nr. 6–177).
[309] Vytautas Mizaras, *Autorių teisė: monografija*, pirmas tomas (Vilnius: Justitia, 2008), 408.

panaudą bibliotekose mokėjimo tvarkos aprašas[310] detaliai reglamentuoja šioje įstatymo nuostatoje apibrėžto kompensacinio atlyginimo sistemą. Visų pirma, jame nustatoma, kad kompensacinis atlyginimas mokamas iš Kultūros ministerijai patvirtintų asignavimų, skirtų bibliotekoms knygoms įsigyti, ir siekia 20 procentų (nuo 2024 m.) ankstesnių metų patvirtintų asignavimų. Konkrečiam autoriui už konkretų leidinį mokama kompensacija apskaičiuojama atsižvelgiant į leidinio panaudos paklausą (konkretaus autoriaus vieno pavadinimo knygos ar vaizduojamojo meno leidinio išduoti bibliotekose) ir jam priskirtą koeficientą, pvz., knygoms vaikams ir jaunimui – 8, grožinei literatūrai ir eseistikai – 7, mokslinei ir dalykinei literatūrai bei vaizduojamojo meno leidiniams (dailės ir fotografijos albumams – 6. Knygos išduotis padauginama iš koeficiento, taip gaunant balų skaičių, o viso fondo suma dalijama iš visų leidinių balų sumos – tokiu būdu nustatoma vieno balo piniginė vertė ir konkretaus leidinio kompensacija. Atlyginimo administravimą, paskirstymą ir išmokėjimą vykdo LATGA. Norėdami gauti kompensacinį atlyginimą, autoriai arba jų teisių paveldėtojai iki tų metų, už kuriuos bus skaičiuojamas atlyginimas, lapkričio 1 d. turi pateikti paraišką atsakingai organizacijai (vėliau autorius neprivalo kasmet teikti naujos paraiškos, jeigu nesikeičia ankstesnėje paraiškoje pateikti duomenys), o pats atlyginimas išmokamas kartą per metus – iki einamųjų metų birželio 1 dienos.

Verta atkreipti dėmesį, kad esamas Lietuvos Respublikos teisinis reglamentavimas detaliai numato tik atlygio išmokėjimą, tačiau nėra itin detalus kitais aspektais – dėl esminių panaudos teisės apribojimų, pavyzdžiui, kokioms tiksliai knygoms, dailės ar fotografijos albumams (popierinio, skaitmeninio ar audio formato) jie taikomas, nėra aptarti ATGTĮ, tad šiuo tikslu vertinga aptarti ir susijusius ES teisės aktus bei jų taikymo praktiką.

7.1.1.4. Panaudos teisės apribojimų reglamentavimas ES teisės aktų sistemoje

Esminis ES teisės aktas, reglamentuojantis panaudos teisę ir įgalinantis ES valstybes nares nustatyti konkrečią šios teisės apimtį bei jos išimtis, yra Nuomos ir panaudos direktyva.

Nuomos ir panaudos direktyvos pagrindu *„panauda“* reiškia perdavimą neatlygintinai naudotis tam tikram laikui viešai prieinamose įstaigose nesiekiant tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos. 1 straipsnis iš esmės įtvirtina, kad ES valstybės narės privalo užtikrinti teisę leisti arba drausti autorių teisių saugomų originalių kūrinių ir jų kopijų nuomą ir panaudą. Pagal šios direktyvos 3 straipsnį, išimtinė teisė leisti arba uždrausti nuomoti ir teikti panaudai: a) savo kūrinio originalą ir kopijas suteikiama autoriui; b) savo atlikimo įrašą suteikiama atlikėjui; c) savo fonogramą suteikiama jos gamintojui; d) savo filmo originalą ir kopijas suteikiama jo pirmojo įrašo gamintojui. Visgi reikšmingiausias yra būtent Nuomos ir panaudos direktyvos 6 straipsnis, kuris numato, kad:

> *1. Valstybės narės gali nukrypti nuo 1 straipsnyje numatytos išimtinės viešos panaudos teisės, jeigu atlyginimas už tokią panaudą mokamas bent jau autoriams. Atsižvelgdamos į savus kultūros rėmimo tikslus, valstybės narės turi teisę pačios nustatyti tokio atlyginimo dydį.*
>
> *2. Jeigu valstybės narės netaiko 1 straipsnyje nurodytos išimtinės panaudos teisės fonogramoms, filmams ir kompiuterių programoms, jos turi numatyti atlyginimą bent jau autoriams.*
>
> *3. Valstybės narės gali atleisti tam tikrų kategorijų įstaigas nuo 1 ir 2 dalyse nurodyto atlyginimo mokėjimo.*

Būtent šis straipsnis suteikia ES valstybėms narėms plačią diskreciją: esant tam tikroms sąlygoms, jos gali nukrypti nuo autorių išimtinės panaudos teisės, jei autoriams mokamas atlyginimas – būtent tai ir padarė Lietuva. Lietuva Nuomos ir panaudos direktyvos 6 straipsnio nuostatas įgyvendino ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje. Svarbu ir tai, kad pagal Nuomos ir panaudos direktyvą egzistuoja tokie pagrindiniai reikalavimai panaudos teisės apribojimams:

- **apribojimas taikomas būtent panaudos teisei**. Šis akcentas – itin svarbus, nes nei Nuomos ir panaudos direktyvos 6 straipsnis, nei atitinkama nuostata ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje neapima kitų autorių turtinių teisių, pavyzdžiui, teisės atgaminti kūrinį (pvz., skaitmeninti fizinę knygą), teisės versti kūrinį ir teisės viešai

[310] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. gegužės 25 d. nutarimas Nr. 546 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 25 d. nutarimo Nr. 734 „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo“ (TAR, 2022–05–27, Nr. 2022–11242).

skelbti kūrinį, įskaitant jo padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais (internete). Visgi, vien tai, kad šis apribojimas neapima teisės padaryti kūrinį viešai prieinamu internete, savaime nereiškia, kad jo apskritai negalima pasitelkti elektroninių knygų atžvilgiu (plačiau apie tai žr. šio skyriaus (3) skirsnyje);

- **taikoma tik viešai prieinamoms įstaigoms**. Nuomos ir panaudos direktyvoje panaudos teisės subjektai nurodomi kaip „viešai prieinamos įstaigos“ (angl. *establishments which are accessible to the public*), ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalies nuostatomis jie apibrėžiami tik kaip bibliotekos. Tuo tarpu apribojimai Lietuvoje taikomi siauresniam subjektų ratui – kaip nurodoma teisės doktrinoje, autorių sutikimas nereikalingas, bet autorinis atlyginimas mokamas už kūrinių panaudą Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, apskričių ir savivaldybių viešosiose bibliotekose, o nuo atlyginimo mokėjimo atleidžiama už kūrinių panaudą švietimo ir mokslo įstaigų bibliotekose[311];
- **turi būti nesiekiama tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos**. Šis kriterijus apribojimams susijęs su pačia panaudos teisės sąvoka, nes būtent jai yra taikomi ribojimai. Kaip nurodyta aukščiau, pagal Nuomos ir panaudos direktyvą, viena iš pačios panaudos teisės atribojimo sąlygų – nesiekti tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos. Tuo ši teisė skiriasi nuo nuomos.
- Svarbu akcentuoti ir esminį skirtumą perkeliant Nuomos ir panaudos direktyvą į nacionalinę teisę. ATGTĮ 2 straipsnio 41 dalyje, apibrėžiant panaudos sąvoką, ši dalis dėl tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos siekio nebuvimo nėra išsaugota ir apsiribota vien neatlygintinumu. Tačiau, kaip nurodoma Nuomos ir panaudos direktyvos 11 konstatuojamoje dalyje, “*jeigu už panaudą viešai prieinamoje įstaigoje yra mokamas mokestis, kurio dydis neviršija sumos, reikalingos tos įstaigos veiklos išlaidų padengimui, šios direktyvos tikslais nėra laikoma, kad siekiama kokios nors tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos.*“ Tad teisės doktrinoje toks nacionalinio teisės aktų leidėjo pasirinkimas kritikuotinas kaip netikslus[312].

7.1.1.5. Panaudos teisės apribojimų aiškinimui reikšminga teismų praktika

Nors panauda ir viešosios panaudos išimtis nėra itin aiškiai detalizuotos ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose, šiuo aspektu reikšmingai pasitarnauja būtent teismų praktika, kurioje suformuluotos pagrindinės minėtos išimties taikymo taisyklės, įskaitant ir skaitmeninių kūrinių atžvilgiu.

Reikšmingiausias pavyzdys – 2016 m. lapkričio 10 d. ESTT sprendimas byloje C-174/15 (*Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB)* prieš *Stichting Leenrecht*). VOB, kuri Nyderlanduose atstovauja visų viešųjų bibliotekų interesams, ginčijo Nyderlandų vyriausybės parengtą Bibliotekų įstatymo projektą, kuris grįstas prielaida, kad elektroninių knygų skaitmeninei panaudai netaikoma viešosios panaudos išimtis. *Rechtbank Den Haag* (Hagos pirmosios instancijos teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti ESTT tam tikrus susijusius klausimus, visų pirma, ar panauda pagal Nuomos ir panaudos direktyvą apima ir skaitmenines kopijas, jei (a) skaitmeninė kopija (kopija A) įkeliama į įstaigos serverį ir naudotojui suteikiama galimybė tą kopiją parsisiųsti į savo kompiuterį (kopija B), (b) naudotojo parsisiųsta kopija (kopija B) nebegalima naudotis pasibaigus tam tikram laikotarpiui, ir (c) tuo laikotarpiu kiti naudotojai negali parsisiųsti kopijos (kopija A) į savo kompiuterius.

ESTT nurodė, kad nėra svarių priežasčių teigti, jog skaitmeninės kopijos savaime nepatenka į panaudos pagal Nuomos ir panaudos direktyvą taikymo apimtį. Teismas akcentavo ir Nuomos ir panaudos direktyvos 4 konstatuojamosios dalies nuostatą, kad autorių teisės turi prisitaikyti prie tokių naujų ekonominių pokyčių kaip naujos panaudojimo formos – tuo tarpu skaitmeninė panauda neginčijamai priskiriama prie šių naujų panaudojimo formų. Nepaisant to, ESTT pažymėjo, kad kiekvienas autorių teisių derinimas turi būti grindžiamas „aukšto lygio apsauga“. Tad viešosios panaudos išimtis gali būti taikoma tuo atveju, kai viešosios bibliotekos atliekama operacija iš esmės yra panaši į spausdintų leidinių panaudą. Konkretus atvejis, dėl kurio kilo ginčas – skaitmeninės knygos kopijos suteikimo naudotis įkeliant ją į viešosios bibliotekos serverį ir suteikiant naudotojui galimybę parsisiųsti kopiją į savo kompiuterį, kai per panaudos laikotarpį galima parsisiųsti tik vieną kopiją, o šiam laikotarpiui pasibaigus naudotojas nebegali naudotis parsisiųsta kopija – teismo vertinimu, laikytina panašia ir atitinkančia šiuos kriterijus. Visgi ESTT taip pat nurodė, kad valstybės narės gali numatyti, jog viešosios panaudos išimtis

[311] Vytautas Mizaras, *Autorių teisė: monografija*, pirmas tomas (Vilnius: Justitia, 2008), 406.
[312] Ibid. 399.

taikoma tik su sąlyga, kad viešosios bibliotekos suteikta naudotis skaitmeninė knygos kopija rinkai būtų pateikta, kai ją ES pirmą kartą pardavė ar kitaip jos nuosavybę perleido pats viešo platinimo teisių turėtojas arba tai padaryta jam sutikus, t. y. uždraudžiant piratines kopijas ar pačių bibliotekų skaitmeninimą.

Antras itin aktualus išaiškinimas savo esme nėra susijęs su viešosios panaudos išimtimi, tačiau nubrėžia tam tikrą ribą, kokiu atveju minėta išimtis jau nebegalėtų būti taikoma – tai 2019 m. gruodžio 19 d. ESTT sprendimas byloje C-263/18 (*Nederlands Uitgeversverbond, Groep Algemene Uitgevers* prieš *Tom Kabinet Internet BV, Tom Kabinet Holding BV, Tom Kabinet Uitgeverij BV*). Tom Kabinet teikė „Tom Leesclub“ (liet. *Tom skaitymo klubas*) paslaugą, kurioje veikė kaip elektroninių knygų prekybininkė ir už tam tikrą pinigų sumą siūlė savo nariams „naudotas“ elektronines knygas, kurias Tom Kabinet nupirko arba nemokamai gavo iš šio klubo narių. Pastaruoju atveju nariai turėjo pateikti konkrečios knygos parsisiuntimo saitą ir pripažinti, kad jie neišsaugojo jos kopijos. Tom Kabinet parsisiųsdavo elektroninę knygą iš pardavėjo interneto svetainės ir pažymėdavo ją savo pačios skaitmeniniu vandens ženklu, kuris patvirtindavo, kad tai yra teisėtai įgytas egzempliorius. NUV ir GAU asociacijos, kurių tikslas apsaugoti Nyderlandų leidėjų interesus, kreipėsi į *Rechtbank Den Haag* (Hagos pirmosios instancijos teismą) manydamos, kad Tom Kabinet per skaitymo klubą be leidimo viešai paskelbia elektronines knygas. Vienas iš ESTT pateiktų klausimų buvo, ar autorių išimtinė teisė leisti arba uždrausti bet kokį viešą jų kūrinių originalo ar jo kopijų platinimą parduodant ar kitais būdais reiškia ir elektroninių knygų (t. y. autorių teisių saugomų knygų skaitmeninių kopijų) perdavimą naudotis neribotą laiką parsisiunčiant jas internetu už užmokestį, kuriuo autorių teisių turėtojui suteikiamas atlyginimas, atitinkantis jam priklausančio kūrinio kopijos ekonominę vertę.

Vienas iš aspektų, dėl kurio pasisakė ESTT, buvo tokio modelio prilyginimas viešam kūrinio paskelbimui. Teismas atsižvelgė į tai, kad visi suinteresuotieji asmenys galėjo tapti skaitymo klubo nariais, ir į tai, kad, šio klubo platformoje nebuvo techninių priemonių, leidžiančių užtikrinti, kad tik viena kūrinio kopija galėtų būti parsisiunčiama per laikotarpį, per kurį kūrinio vartotojas realiai turi prieigą prie jo, ir kad, pasibaigus šiam laikotarpiui, šis vartotojas nebegalėtų naudotis jo parsisiųsta kopija. Taikydamas būtent aukščiau aptartos bylos analogiją, ESTT padarė išvadą, kad asmenų, tuo pat metu arba vienas paskui kitą turinčių prieigą prie to paties kūrinio per šią platformą, skaičius yra didelis, todėl byloje nagrinėjamas kūrinys turi būti laikomas viešai paskelbtu.

Tuo tarpu, nepaisant to, kad panauda ir jos išimtys Lietuvos Respublikos teisės aktų sistemoje yra įtvirtinti jau ilgą laiką, nacionalinė teismų praktika šiuo klausimu nėra susiformavusi.

Aukščiau aptartos bylos suponuoja vieną konkrečią išvadą – nors panaudos apribojimai yra ribojami tik pačios panaudos sampratos elementais, jie yra itin reikšmingi. Atitinkamai, nors teismų praktikoje pripažinta, jog panauda gali būti taikoma skaitmeniniams egzemplioriams, jų suteikimas naudotis turi būti panašus į fizinių egzempliorių panaudą. Pavyzdžiui, pirmoje byloje aptartas atvejis, kai elektroninės knygos buvo suteikiamos ribotą laikotarpį, viena kopija tuo pačiu metu suteikiama tik vienam naudotojui (angl. *one–copy–one–user*), o pasibaigus šiam laikotarpiui prieiga prie kopijos panaikinama, buvo pripažintas kaip atitinkantis panaudos kriterijus. Tuo tarpu antroje byloje nagrinėta situacija, kai nebuvo užtikrinamas „*one–copy–one–user*“ principas bei ištrynimas pasibaigus leistinos prieigos laikotarpiui, aiškiai pripažintas viešu paskelbimu.

7.1.1.6. Panaudos teisės apribojimų teisinis reglamentavimas kitose Europos valstybėse

Kaip aptarta aukščiau, Nuomos ir panaudos direktyva suteikė ES valstybėms narėms plačią diskreciją pasirinkti panaudos teisės apribojimų perkėlimo būdus ir apimtį. Visų pirma, remiantis Nuomos ir panaudos direktyvos 6 straipsnio formuluote, ES valstybės narės galėjo pasirinkti apskritai neįgyvendinti panaudos teisės apribojimų savo teisės sistemoje. Atitinkamai, pasirinkus ją įgyvendinti, ES valstybės narės galėjo savarankiškai nuspręsti ir tokių kūrinių taikymo objektus, ir subjektus, ir kompensavimo mechanizmą, su sąlyga, kad nenukrypstama nuo gan aptakiai Nuomos ir panaudos direktyvoje suformuluotų ribų.

Siekiant šiame Vertinime tinkamai atspindėti Nuomos ir panaudos direktyvos įgyvendinimo būdų teisinę įvairovę, palyginimui pasirinktos šios 3 valstybės:

- Jungtinė Karalystė. Jungtinės Karalystės panaudos instituto teisinis reglamentavimas aiškiai įtraukia skaitmenizuotą turinį (pvz., elektronines knygas, audio knygas) į panaudos apimtį, tad atitinkamai taikomi ir susiję šios teisės apribojimai. Tuo ji iš esmės skiriasi nuo daugumos kitų Europos valstybių;

- Nyderlandai. Panaudos teisė Nyderlanduose taip pat apima skaitmenizuotą turinį, nes ESTT yra suformulavęs reikšmingos teismų praktikos, susijusios būtent su skaitmeninio turinio panauda Nyderlanduose. Nepaisant to, praktikoje veiksmingesnis specialus licencinis mechanizmas, kurio paskata ir tapo būtent minėta ESTT jurisprudencija;
- Airija. Airija pasirinkta dėl kitokios pozicijos perkeliant Nuomos ir panaudos direktyvą į nacionalinę teisę, t. y. panauda taikoma siauresniam kūrinių ratui.

Kitas esminis kriterijus, kuriais remiantis Vertinimo tikslais buvo pasirinktos trys aukščiau nurodytos valstybės, yra jų teisės aktų prieinamumas anglų kalba ir/arba tokių šaltinių aktualumas, siekiant tiksliai atspindėti šių valstybių panaudos teisės apribojimų taikymo ypatumus.

Jungtinės Karalystės teisinio reglamentavimo ypatumai. Jungtinės Karalystės teisės sistemoje panauda buvo įtvirtinta 1979 m. priimtu Viešosios panaudos teisės įstatymu (angl. *Public Lending Right Act 1979*). Viešosios panaudos teisės įstatymo nuostatas reikia aiškinti, kartu su 1988 m. Autorių teisių, dizainų ir patentų įstatymo (angl. *Copyright, Designs and Patents Act 1988*) 40A straipsnio, reglamentuojančio konkrečiai bibliotekų ir archyvų vykdomą kopijų teikimą panaudai, nuostatomis. Nagrinėjant viešosios panaudos išimties taikymą elektroninėms ir audio knygoms, Jungtinėje Karalystėje itin didelę reikšmę turi 2010 m. Skaitmeninės ekonomikos įstatymas (angl. *Digital Economy Act 2010*), kuriuo buvo priimti atitinkami Viešosios panaudos teisės įstatymo ir Autorių teisių, dizainų ir patentų įstatymo pakeitimai, bei vėlesnis 2017 m. Skaitmeninės ekonomikos įstatymas (angl. *Digital Economy Act 2017*).

Autorių teisių, dizainų ir patentų įstatymo 40A straipsnis įtvirtina tokius esminius viešosios panaudos išimties principus:

> ***40A. Kopijų skolinimas bibliotekose ar archyvuose***
>
> *(1) Autorių teisės į bet kokio pobūdžio kūrinį nepažeidžiamos šiais viešosios bibliotekos veiksmais, susijusiais su knyga, kuri patenka į viešojo skolinimo teisės sistemą—*
>
> *(a) skolinant knygą;*
>
> *(b) audio knygos arba elektroninės knygos atveju – kopijuojant arba išduodant knygos kopiją, jei šis veiksmas neatsiejamas nuo jos skolinimo.*
>
> *(1ZA) 1 dalis taikoma elektroninei knygai arba elektroninei audio knygai tik tuo atveju, jeigu—*
>
> *(a) biblioteka knygą įsigijo teisėtai, ir*
>
> *(b) skolinimas atitinka visas pirkimo ar licencijavimo sąlygas, taikomas tai knygai.*
>
> *(1A) Šio straipsnio 1 ir 1ZA dalyse—*
>
> *(a) „knyga“, „audio knyga“ ir „elektroninė knyga“ turi reikšmes, nustatytas 1979 m. Viešojo skolinimo teisės įstatymo 5 straipsnyje,*
>
> *(aa) „elektroninė audio knyga“ reiškia audio knygą (kaip apibrėžta (a) punkte) tokia forma, kuri leidžia skolinti knygą elektroninio perdavimo būdu,*
>
> *(b) „viešojo skolinimo teisės sistema“ reiškia pagal to įstatymo 1 straipsnį galiojančią sistemą,*
>
> *(c) knyga laikoma patenkančia į viešojo skolinimo teisės sistemą, jeigu ji atitinka sistemos nuostatas dėl tinkamumo, nepriklausomai nuo to, ar ji faktiškai yra tinkama, ir*
>
> *(d) „skolinimas“ aiškinamas pagal to įstatymo 5 straipsnyje pateiktą sąvokos „paskolinta“ apibrėžimą (šio įstatymo 18A straipsnis netaikomas).*
>
> *(2) Autorių teisės į kūrinį nepažeidžiamos, kai kūrinio kopijas skolina biblioteka ar archyvas (išskyrus viešąją biblioteką), kuris veikia nesiekdamas pelno.*

Atitinkamai, remiantis Viešosios panaudos teisės įstatymo 5(2) straipsniu, „knyga“ apima (a) kūrinį, įrašytą kaip garso įrašą ir daugiausia sudarytą iš sakytinių žodžių (toliau – „audio knyga“), ir kūrinį, išskyrus audio knygą, įrašytą elektronine forma ir daugiausia sudarytą iš rašytinių ar sakytinių žodžių arba nejudančių vaizdų (ar bet kokio jų derinio) (toliau – „elektroninė knyga“). Atitinkamai, sąvoka „paskolinta“ reiškia suteikta viešosios visuomenės nariui naudoti už bibliotekos patalpų ribų ribotam laikui (įskaitant perdavimą elektroninio ryšio priemonėmis į vietą, esančią ne bibliotekos patalpose), o sąvokos „paskolinti“ ir „pasiskolinta“ aiškinamos atitinkamai.

Taigi, priešingai nei ATGTĮ, Jungtinės Karalystės teisinis reglamentavimas aiškiai ir vienareikšmiškai įtraukia audio knygas, elektronines knygas ir elektronines audio knygas į panaudos teisės apribojimų objektų katalogą. Nepaisant to, elektroninių knygų ir elektroninių audio knygų panaudos apribojimams taikomos dvi papildomos sąlygos, iš dalies atitinkančios aukščiau aptartoje *VOB* prieš *Stichting Leenrecht* ESTT byloje suformuotus kriterijus – knyga turi būti įsigyta teisėtai ir jos skolinimas turi atitikti visas jai taikomas pirkimo ar licencijavimo sąlygas. Tokiu būdu teisių turėtojas (pvz., leidykla) išsaugo tam tikrą knygų panaudos kontrolę. Tai reiškia, kad leidėjai negali tiesiogiai uždrausti skolinimo – tačiau gali parduoti elektronines knygas bibliotekoms su tolesnį skolinimą ribojančiomis pirkimo sąlygomis.

Tuo tarpu autorių kompensavimo schema veikia per Centrinį valstybinį fondą, kurio kontrolę ir valdymą vykdo Britų bibliotekos taryba (angl. *British Library Board*). Remiantis Viešosios panaudos teisės įstatymo 3 straipsnio 3 dalimi, schema turi būti sudaryta taip, kad teisė į atlyginimą priklausytų nuo to, kiek kartų knygos buvo paskolintos iš tam tikrų bibliotekų, ir kad atlyginimo apimtis būtų nustatoma remiantis tokių paskolinimų skaičiumi. Rengiant atlyginimo schemą privaloma konsultuotis su autorių, bibliotekų institucijų atstovais bei kitais asmenimis, kuriems ši schema, tikėtina, turės poveikį. Britų bibliotekos taryba valdo registrą, į kurį įtraukiamos knygos, bei nurodoma, ar egzistuoja viešosios panaudos teisė bei kokie asmenys turi teisę į atlyginimą. Panašiai kaip ir Lietuvoje, asmuo, norintis gauti atlyginimą, turi registruotis schemoje.

Remiantis kasmetinėje viešosios panaudos teisės atlyginimo konsultacijoje pateikta informacija[313], kiekvienais metais daugiau kaip 20 000 rašytojų ir kitų teisių turėtojų (pavyzdžiui, iliustratorių, fotografų, prodiuserių, adaptuotojų, vertėjų ir redaktorių), prisidėjusių prie viešosiose JK bibliotekose skolinamų knygų kūrimo, gauna išmokas – iš viso kasmet paskirstoma daugiau kaip 6 mln. svarų sterlingų. Vienam autoriui taikoma didžiausia 6 600 svarų sterlingų išmokos riba, o minimali išmoka sudaro 1 svarą sterlingų.[314]

[313] Consultation on the Public Lending Right rate per loan for the Scheme Year 2024/25, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., Prieiga internete: https://www.gov.uk/government/consultations/consultation–on–the–proposed–rate–per–loan–for–the–2024–to–2025–public–lending–right–scheme–year/consultation–on–the–public–lending–right–rate–per–loan–for–the–scheme–year–202425.
[314] Ibid

33 lentelė. Panaudos teisės apibendrinimas

	Lietuva	Jungtinė Karalystė
Panaudos teisės išimties objektas	Knygos ir vaizduojamojo meno leidiniai (dailės ir fotografijų albumai) / kiti leidiniai.	Visos knygos, įskaitant audio knygas, elektronines knygas ir elektronines audio knygas.
Panaudos teisės išimties subjektai	Bibliotekos.	Bibliotekos ir archyvai, kurie veikia ne pelno siekimo tikslais.
Ribojimai skaitmeninių objektų panaudai	Nėra aiškiai įtvirtintas viešosios panaudos išimties taikymas skaitmeniniams objektams.	Skaitmeninis objektas turi būti įsigytas teisėtai ir jo skolinimas turi atitikti visas jam taikomas pirkimo ar licencijavimo sąlygas.
Kompensacijas skirstanti institucija	Kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacija (LATGA), administruojanti panaudos teises.	Centrinis valstybinis fondas, kontroliuojamas Britų bibliotekos tarybos; finansuojamas iš Parlamento skirtų lėšų.
Kompensacijos apskaičiavimo principas	Konkretaus leidinio išduotis dauginama iš jam priskirto koeficiento; taip gaunamas balų skaičius, kuris lemia proporcingą kiekvieno autoriaus dalį fondo sumoje. Fiksuota tvarka įtvirtinta pojstatyminiu teisės aktu.	Teisė į mokėjimą ir jo apimtis nustatoma pagal tai, kiek kartų knyga faktiškai buvo paskolinta iš schemoje nurodytų bibliotekų; rengiant schemą kasmet konsultuojamasi su autorių ir bibliotekų institucijų atstovais.

Šaltinis: parengta Vertintojo

NYDERLANDŲ TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI. Esminiai su panaudos teise ir jos ribojimais susiję aspektai reglamentuoti Nyderlandų autorių teisių įstatyme (ol. *Auteurswet*), konkrečiai – jo 12, 15c, 15d, 15f ir 15g straipsniuose. Vertinga atkreipti dėmesį į šias Nyderlandų autorių teisių įstatymo nuostatas:

> ***12 straipsnio 3 dalis.*** *„Skolinimas", kaip tai suprantama pagal 1 dalies 3 punktą, reiškia visuomenei prieinamų įstaigų vykdomą suteikimą naudotis ribotam laikui nesiekiant tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos.*
>
> ***15c straipsnio 1 dalis****. Autorių teisių į literatūros, mokslo ar meno kūrinį pažeidimu nelaikomas skolinimas, kaip tai suprantama 12 straipsnio 1 dalies 3 punkte, kūrinio egzemplioriaus, kurį teisių turėtojas ar kitas asmuo jo sutikimu pateikė į apyvartą, jeigu skolinimą vykdantis arba jo vykdymą organizuojantis asmuo moka teisingą atlyginimą. <...>*

Vertinga atkreipti dėmesį, kad Nyderlandų autorių teisių įstatymas, priešingai nei ATGTĮ, iš esmės neriboja kūrinių, kuriems gali būti taikoma panauda, rūšių. Taip pat nors pačiame įstatyme eksplicitiškai nėra numatytas jo taikymas elektroninėms knygoms, aukščiau aptarta *VOB* prieš *Stichting Leenrecht* ESTT byla iš esmės įteisino tokią galimybę atsižvelgiant konkrečiai į Nyderlandų teisės sistemą, jei egzistuoja atitinkamoje byloje nustatytos sąlygos.

Nepaisant to, faktinis šios išimties įgyvendinimas kėlė esminių problemų, visų pirma, dėl vienos kopijos vienam naudotojui reikalavimo (angl. *one–copy–one–user*). Tad praktikoje ši problema buvo išspręsta ne papildomu reguliavimu, o sutartiniu keliu, pasirašius Elektroninio skolinimo sutartį (angl. *E–lending Covenant*), kuri įsigaliojo 2019 m. sausio 1 d.[315]. Esminiai suinteresuotieji subjektai (Karališkoji biblioteka, Viešųjų bibliotekų asociacija, Stichting LIRA, Stichting Pictoright, Autorių asociacija (ol. *De Auteursbond*), Bendroji leidėjų grupė (ol. *De Groep Algemene Uitgevers, GAU*), Švietimo, kultūros ir mokslo ministerija) sudarė Elektroninio skolinimo sutartį, kuria susitarta dėl skaitmeninių kūrinių skolinimo Karališkosios bibliotekos vardu visų Nyderlandų viešųjų bibliotekų naudai[316]. Ši sutartis apima autorius, vertėjus ir iliustratorius bei užsienio autorių kūrinius, išleistus Nyderlandų leidėjų olandų kalba[317]. Svarbiausia, kad Elektroninio skolinimo sutartis įgalina principą „viena kopija – keli

[315] Sander van Kempen, Petra Rijkelijkhuizen, „Handbook of Comparative E–Lending Policies in European Public Libraries", EBLIDA (2023) : 45, https://eblida.org/wp–content/uploads/2023/03/PART–3–EBLIDA–Handbook–of–comparative–e–lending–policies–in–Europe–2023–Country–profiles.pdf.
[316] Mitchell White, Doris Buijs, Jennifer Mol, „Policy brief on e–lending for public libraries", Information Law and Policy Lab, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., https://ilplab.nl/wp–content/uploads/sites/2/2022/12/ILP–policy–brief–e–lending–02.12.2022.pdf.
[317] Ibid

naudotojai“, t. y. leidžia vienos skaitmeninės knygos kopijos skolinimą keliems bibliotekos naudotojams vienu metu[318]. Tuo apeinamas *VOB* prieš *Stichting Leenrecht* ESTT byloje nustatytas apribojimas. Elektroninio skolinimo sutarties pagrindu KB moka mokestį už kiekvieną skolinimą – 50 proc. šio mokesčio KB išmoka atitinkamam leidėjui, o 50 proc. – kolektyvinio teisių administravimo organizacijoms LIRA ir Pictoright[319].

34 lentelė. Lietuvos ir Nyderlandų atvejų analizė panaudos teisės srityje

	Lietuva	Nyderlandai
Panaudos teisės išimties objektas	Knygos ir vaizduojamojo meno leidiniai (dailės ir fotografijų albumai) / kiti leidiniai.	Visi kūriniai, išskyrus kompiuterių programas. Nors nėra aiškiai įtvirtintas panaudos taikymas skaitmeniniams objektams, tai suformuota ESTT praktikoje.
Panaudos teisės išimties subjektai	Bibliotekos.	Visuomenei prieinamos įstaigos.
Ribojimai skaitmeninių objektų panaudai	Nėra aiškiai įtvirtintas viešosios panaudos išimties taikymas skaitmeniniams objektams.	*De facto* turėtų būti taikomi *VOB* prieš *Stichting Leenrecht* ESTT byloje nustatyti apribojimai. Todėl vietoje panaudos teisės ribojimų praktikoje taikoma Elektroninio skolinimo sutartis, įgalinanti principą „viena kopija – keli naudotojai“.
Kompensacijas skirstanti institucija	Kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacija (LATGA), administruojanti panaudos teises.	Stichting Leenrecht, kuri atlygį paskirsto per kolektyvinio administravimo organizacijas LIRA ir Pictoright. El. knygų atžvilgiu Elektroninio skolinimo sutarties pagrindu atlygį moka tiesiogiai Karališkoji biblioteka.
Kompensacijos apskaičiavimo principas	Konkretaus leidinio išduotis dauginama iš jam priskirto koeficiento; taip gaunamas balų skaičius, kuris lemia proporcingą kiekvieno autoriaus dalį fondo sumoje. Fiksuota tvarka įtvirtinta pojstatyminiu teisės aktu.	Fizinėms knygoms atlygis apskaičiuojamas remiantis mokėtojų pateikiamais deklaracijų duomenimis apie faktinį atliktų išskolinimų skaičių. El. knygų atžvilgiu Elektroninio skolinimo sutarties pagrindu atlygis nustatomas derybų keliu už vieną skolinimą.

Šaltinis: parengta Vertintojo

Airijos teisinio reglamentavimo ypatumai. Airijoje panaudą reglamentuoja du esminiai teisės aktai – 2000 m. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (angl. *Copyright and Related Rights Act 2000*), vėliau pakeistas 2007 m., ir 2008 m. Autorių teisių ir gretutinių teisių (viešojo skolinimo atlyginimo schemos) reglamentas (angl. *Copyright and Related Rights (Public Lending Remuneration Scheme) Regulations 2008*), vėliau pakeistas 2013 m.

Verta atskirai atkreipti dėmesį į šias Airijos teisės aktų nuostatas:

2008 m. Autorių teisių ir gretutinių teisių (viešojo skolinimo atlyginimo schemos) reglamento 7 straipsnis. Tinkamos knygos

(1) Šios schemos tikslais tinkama knyga yra knyga (kaip apibrėžta 2 dalyje), kurios vienintelis autorius arba bent vienas iš autorių yra tinkamas asmuo; atskira knyga laikomas kiekvienas kūrinio tomas, kai kūrinys išleistas dviem ar daugiau tomų, taip pat kiekvienas naujas knygos leidimas.

(2) 1 dalyje „knyga“ reiškia spausdintą ir įrištą leidinį (įskaitant minkštais viršeliais išleistą leidimą), tačiau neapima—

(a) knygos, kurioje vietoje fizinio asmens autoriaus vardo nurodytas juridinio asmens arba juridinio asmens statuso neturinčios asociacijos pavadinimas;

[318] Ibid
[319] Ibid.

(b) knygos, kuri visa arba daugiausia sudaryta iš muzikos natų;

(c) knygos, kuri nebuvo siūlyta prekybai visuomenėje;

(d) periodinio leidinio, įskaitant, bet neapsiribojant, laikraščio, žurnalo, mokslinio žurnalo ar kito periodinio leidinio.

42A. Viešojo skolinimo atlyginimo schema.

(1) Aplinkos, paveldo ir vietos valdžios ministras gali reglamentu nustatyti schemą, vadinamą Viešojo skolinimo atlyginimo schema (Public Lending Remuneration Scheme), skirtą autoriams atlyginti iš Oireachtas šiam tikslui skirtų lėšų už viešųjų bibliotekų vykdomą tinkamų kūrinių skolinimą.

Visų pirma, svarbu pažymėti, jog panaudos teisės ribojimai Airijoje taikomi tik itin siauram kūrinių ratui – spausdintiems ir įrištiems leidiniams, neapimant periodinių leidinių ir kitų aukščiau nurodytų išimčių. Subjektų, galinčių jais pasinaudoti, irgi nėra itin daug – tik viešosios bibliotekos. Atskirai verta atkreipti dėmesį, kad pagal šią formuluotę panaudos teisės ribojimai nėra taikomi skaitmeniniams leidiniams, nes jie turi būti spausdinti ir įrišti (materialios kopijos).

Nagrinėjant kompensavimo mechanizmą pastebėta, kad autorių atlyginimas kompensuojamas iš parlamento (*Oireachtas*) skirtų asignavimų už kūrinių skolinimą viešosiose bibliotekose. Šią schemą administruoja Vietos valdžios valdymo agentūros (angl. *Local Government Management Agency*) vyriausiasis vadovas. Jis kasmet nustato „skolinimo normą“ (angl. *rate–per–loan*) – sumą, tenkančią vienam skolinimo atvejui, atskaičius administravimo išlaidas. Konkreti išmoka apskaičiuojama pagal formulę: skolinimų skaičius × procentinė dalis × norma vienam skolinimui. Procentinė dalis apskaičiuojama taip, kad tik autoriui tenka 100% dalis, o kiti kūrėjai (vertėjas, redaktorius, iliustratorius) gauna mažesnes procentines dalis. Kaip ir kitose nagrinėtose jurisdikcijose, autoriai turi patys teikti paraišką būti užregistruoti schemoje. Įdomu tai, kad jei mokėjimas nepriimamas per 6 mėnesius, registratorius nebeturi pareigos ieškoti savininko, ir pats savininkas turi kreiptis dėl mokėjimo. Jei per 3 metus nuo mokėjimo termino niekas nesikreipia – teisė į išmoką pasibaigia, o nepasiimti pinigai perkeliami į kitų metų fondą.

35 lentelė. Lietuvos ir Airijos atvejų analizė panaudos teisės srityje

	Lietuva	Airija
Panaudos teisės išimties objektas	Knygos ir vaizduojamojo meno leidiniai (dailės ir fotografijų albumai) / kiti leidiniai.	Spausdinti ir įrišti leidiniai (įskaitant minkštais viršeliais išleistą leidimus), išskyrus: • knygas, kuriose vietoje fizinio asmens autoriaus vardo nurodytas juridinio asmens arba juridinio asmens statuso neturinčios asociacijos pavadinimas; • knygas, kurios visos arba daugiausia sudarytos iš muzikos natų; • knygas, kurios nebuvo siūlytos viešai prekybai; • periodinius leidinius, įskaitant, bet neapsiribojant, laikraščius, žurnalus, mokslinius žurnalus ar kitus periodinius leidinius.
Panaudos teisės išimties subjektai	Bibliotekos.	Viešosios bibliotekos ir švietimo įstaigos.
Ribojimai skaitmeninių objektų panaudai	Nėra aiškiai įtvirtintas viešosios panaudos išimties taikymas skaitmeniniams objektams.	Įtvirtinta, kad skaitmeniniams objektams netaikoma viešosios panaudos išimtis.
Kompensacijas skirstanti institucija	Kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacija (LATGA), administruojanti panaudos teises.	Vietos valdžios valdymo agentūros (angl. *Local Government Management Agency*) vyriausiojo vadovo administruojamas fondas, finansuojamas iš parlamento (*Oireachtas*) skirtų asignavimų.

	Lietuva	Airija
Kompensacijos apskaičiavimo principas	Konkretaus leidinio išduotis dauginama iš jam priskirto koeficiento; taip gaunamas balų skaičius, kuris lemia proporcingą kiekvieno autoriaus dalį fondo sumoje. Fiksuota tvarka įtvirtinta pojstatyminiu teisės aktu.	Vietos valdžios valdymo agentūros (angl. *Local Government Management Agency)* vyriausiasis vadovas kasmet nustato „skolinimo normą“ (angl. *rate–per–loan*) – sumą, tenkančią vienam skolinimo atvejui, atskaičius administravimo išlaidas. Konkreti išmoka apskaičiuojama pagal formulę: skolinimų skaičius × procentinė dalis × norma vienam skolinimui.

Šaltinis: parengta Vertintojo

7.1.1.7. Tarptautinių organizacijų vertinimai panaudos teisės ir jos ribojimų reglamentavimo klausimais

Šiame Vertinime atskirai aptariamos ir tarptautinių organizacijų – konkrečiai, EIFL[320] (tarptautinės ne pelno siekiančios organizacijos, skatinančios bibliotekų prieigą prie skaitmeninės informacijos, mokslinių išteklių ir žinių) ir IFLA[321] (tarptautinės bibliotekų asociacijų ir institucijų federacijos, vienijančios bibliotekų ir informacijos institucijas visame pasaulyje) – pozicijos panaudos teisės ir jos ribojimų reglamentavimo klausimais.

Svarbu pažymėti, kad ir EIFL, ir IFLA laikosi atsargios pozicijos pamatiniais panaudos teisės reglamentavimo klausimais. IFLA akcentuoja laisvos prieigos prie informacijos, žinių ir kūrinių principą, tad atvirai nepalaiko tokių panaudos modelių, kurie galėtų riboti laisvą prieigą prie viešųjų bibliotekų paslaugų, nes ši prieiga laikoma viena iš pagrindinių piliečių teisių[322]. Svarbu ir tai, kad IFLA kritikuoja panaudos teisės priskyrimą autorių teisėms ir teigia, kad panauda veikiau turėtų būti kultūros skatinimo schemos priemonė arba teisė į atlyginimą[323]. Visgi pagrindinė IFLA pozicija susijusi kompensacijomis autoriams už panaudos teisės apribojimą – IFLA griežtai kritikuoja schemas, kurių pagrindu kompensacijos autoriams finansuojamos tiesiogiai iš bibliotekų biudžetų[324]. IFLA taip pat laikosi tvirtos pozicijos, jog besivystančiose šalyse autorių kompensavimo už panaudą schemos apskritai neturėtų būti diegiamos[325], o bibliotekos privalo būti įtrauktos rengiant tokių schemų projektus[326]. EIFL iš esmės pakartoja visas IFLA pozicijas šiais klausimais[327]. Papildomai IFLA siūlo kompensaciją autoriams taikyti tik viešosioms bibliotekoms bei tik autorių, o ne iliustratorių, fotografų, vertėjų ir redaktorių atžvilgiu[328], bei pabrėžia, kad atlygis autoriams turėtų būti apskaičiuojamas pagal bibliotekų fonduose turimų kūrinių egzempliorių skaičių, o ne pagal faktinį jų skolinimų skaičių[329]. Svarbu ir tai, kad IFLA pritaria, jog panaudos schemos nėra tinkamos elektroninėms knygoms[330]. IFLA ir EIFL taip pat pateikė komentarus WIPO parengtai panaudos teisės studijai, kuriais pateikia iš esmės vieningą poziciją, jog turi būti siekiama holistinio požiūrio į autorių kompensavimą, kartu įvertinant ir kitus

[320] angl. *Electronic Information for Libraries.*
[321] angl. *International Federation of Library Associations and Institutions*.
[322] The IFLA Position on Public Lending Right (2016): 4, Prieiga internete: https://repository.ifla.org/items/1e33360c–d5d8–4822–a97a–4728ab378398.
[323] Ibid. 5.
[324] Ibid.
[325] Ibid.
[326] Ibid. 6.
[327] Informacija oficialioje EIFL interneto svetainėje. Prieiga internete: https://www.eifl.net/programme/copyright–and–libraries–programme/public–lending–right–plr, žiūrėta 2026 m. birželio 22 d.
[328] Best Practice for Establishing a Public Lending Right System that Supports Authors and Libraries and Enables Literacy and Learning (Annex to the 2016 IFLA Position on Public Lending Right). Prieiga internete: https://repository.ifla.org/items/1e33360c–d5d8–4822–a97a–4728ab378398.
[329] Public Lending Right: A Briefing for Libraries. Prieiga internete: https://repository.ifla.org/items/c9038d67–8eeb–4d72–9d83–1822b8264a0b
[330] Ibid.

būdus, kaip vietos valdžios institucijos gali remti autorius, pavyzdžiui, mokestinės naštos palengvinimo priemones[331].

Apibendrinant tarptautinių organizacijų vertinimą, reikšminga dalis jų formuluojamų pozicijų yra susijusios su panaudos teisės neįtraukimu į autorių teisių katalogą bei kompensacijų autoriams netaikymu tam tikrų jurisdikcijų atžvilgiu. Šios galimybės Lietuvos jurisdikcijoje yra nesvarstytinos, nes atitinkamos prievolės reglamentuojamos ES lygiu Nuomos ir panaudos direktyvoje. Svarbu ir tai, kad panaudos teisės apribojimų reglamentavimas Lietuvoje atitinka IFLA rekomendacijas kai kuriais pamatiniais aspektais, pavyzdžiui, atlyginimo autoriams našta nėra perkeliama bibliotekoms. Nepaisant to, yra ir skirtumų – pavyzdžiui, Lietuvoje atlyginimas už panaudą mokamas ir fotografams, vertėjams bei iliustratoriams. Visgi, svarbu akcentuoti, kad IFLA ir EIFL pozicijos pagrįstai atstovauja būtent bibliotekų interesus – tai veikia kaip atsvara autorių teisių viršenybę palaikančioms pozicijoms bei padeda užtikrinti dialogą ir veiksmingą teisinį reguliavimą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS PANAUDOS TEISĖS IR JOS RIBOJIMŲ REGLAMENTAVIMO TOBULINIMUI LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS SISTEMOJE

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą analizę ir kitų Europos valstybių teisinio reglamentavimo pavyzdžius, teikiamos šios išvados ir rekomendacijos panaudos teisės ir jos ribojimų reglamentavimo tobulinimui Lietuvoje:

Problema	Išvados	Rekomendacijos
Siauras ir neapibrėžtas panaudos teisės ribojimų objektų katalogas	ATGTĮ 16 str. 3 d. panaudos teisės ribojimų objektas apibrėžiamas kaip „knygos ir vaizduojamojo meno leidiniai (dailės ir fotografijų albumai)“. Pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymą, leidinys – elektroninė arba spausdintinė laikmena, kurioje įrašyta viešoji informacija, o kiekviename leidinyje turi būti nurodyti jo tiražas, kiti Lietuvos standartuose nustatyti leidybiniai duomenys ir tarptautinis standartinis numeris (ISBN, ISSN, ISMN ir kt.). Iš šio teisinio reglamentavimo galima daryti dvi išvadas: • Remiantis sisteminiu ATGTĮ ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo normų aiškinimu, ATGTĮ 16 str. 3 d. numatytos panaudos teisės išimtys jau turėtų apimti ir elektronines knygas bei kitus leidinius – tuo tarpu ATGTĮ ir jį įgyvendinantys teisės aktai tokios galimybės neaptaria ir nedetalizuoja, • ATGTĮ nepakankamai detaliai aptaria panaudos teisės išimčių katalogą – tuo tarpu teisinio reglamentavimo neaiškumai kelia esmines problemas siekiant pasinaudoti atitinkamais institutais ir išvengti teisinių rizikų. Tuo tarpu kai kuriose kitose nagrinėtose jurisdikcijose tokių neaiškumų nėra, pvz.: • Jungtinėje Karalystėje viešasis skolinimas aiškiai apima audio ir elektronines knygas – kiekviena iš šių sąvokų aptarta atskirai būtent	Atsižvelgiant į nurodytas išvadas, teikiamos šios rekomendacijos: • **Patikslinti ATGTĮ 16 str. 3 d. nurodytą panaudos teisės ribojimų objektą**, aiškiai apibrėžiant, ar jie taikomi tik popieriniams leidiniams, ar ir elektroninėms bei audio knygoms (pvz., pagal Airijos pavyzdį nurodant tik spausdintus ir įrištus leidinius, arba, pasirinkus išplėsti katalogą (žr. žemiau), atitinkamai aiškiai numatyti panaudos teisės išimčių taikymą papildomiems objektams, pvz., elektroninėms knygoms). • **Vykdyti viešąsias konsultacijas su kultūros įstaigomis siekiant sužinoti jų nuomonę dėl poreikio įtraukti elektronines knygas, audio knygas ar kitur objektus į panaudos teisės išimties objektų katalogą**. Apibendrinant, Nuomos ir panaudos direktyva nedraudžia įtraukti elektronines knygas, audio knygas ar kitur objektus į panaudos teisės išimties objektų katalogą – galima inicijuoti tokį pakeitimą. Svarbu tai, kad savo esme panauda neatitinka kūrinio padarymo viešai prieinamu internete – turėtų būti užtikrinama, kad per panaudos laikotarpį galima parsisiųsti tik vieną kopiją, o šiam laikotarpiui pasibaigus naudotojas nebegali naudotis parsisiųsta kopija. Doktrinoje taip pat yra nuomonių, kad turėtų būti užtikrinamas ir fizinėms kopijoms būdingas nusidėvėjimas, t. y. fizinių kopijų

[331] World Intellectual Property Organization (WIPO), Standing Committee on Copyright and Related Rights (SCCR/41), Statements by Civil Society on Proposal for a WIPO Study on Public Lending Right, SCCR/40/3 Rev.2: 2–3, Prieiga internete: https://www.eifl.net/sites/default/files/resources/statements_on_plr_all.pdf.

Problema	Išvados	Rekomendacijos
	viešąjį skolinimą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Šioje jurisdikcijoje panaudos teisės išimtys aiškiai taikomos ir elektroninėms bei audio knygoms, • Airijoje į viešojo skolinimo sistemą aiškiai įtraukti tik spausdinti ir įrišti leidiniai (įskaitant minkštais viršeliais išleistus leidimus), kartu numatant ir konkrečias išimtis.	nusidėvėjimas lemia poreikį jas įsigyti pakartotinai, o skaitmeninių kopijų atveju to nėra[332]. Tad prieš inicijuojant teisės aktų pakeitimus, tikslingos diskusijos su kultūros įstaigomis dėl techninių galimybių įgyvendinti skaitmeninių objektų panaudai reikalingus mechanizmus. Išankstinės diskusijos rekomenduotinos ir su privačiais subjektais (pvz., techninių sprendimų diegėjais) bei kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacijomis siekiant sužinoti jų principinę poziciją dėl tokio panaudos teisės apribojimų objektų katalogo išplėtimo. Kaip nurodoma doktrinoje, viena vertus, panaudos teisės apribojimų išplėtimas suteiktų aiškumo elektroninių knygų atžvilgiu bei panaikintų administracinę naštą derantis dėl licencinių sutarčių[333]. Kita vertus – ypač jei nebus užtikrintos tinkamos techninės priemonės – tai gali kelti pagrįstą riziką fizinių kopijų rinkoms ar piratavimui dauginant neteisėtas kopijas. Atsižvelgiant į šiuos esminius panaudos teisės išimčių trūkumus, labiau rekomenduotina svarstyti Nyderlandų sutartinį modelį (žr. žemiau). • **Identifikavus poreikį įtraukti elektronines knygas, audio knygas ar kitur objektus į panaudos teisės išimties objektų katalogą, iš esmės pakeisti ATGTĮ 16 str. ir Kompensacinio atlyginimo už knygų ir vaizduojamojo meno leidinių (dailės ir fotografijų albumų) panaudą bibliotekose mokėjimo tvarkos aprašą**. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju nepakaktų vien pakoreguoti ATGTĮ 16 str. 3 d. numatytą objektų katalogą – turi būti užtikrinti teismų praktikoje nustatyti principai, kad panauda netaptų viešu paskelbimu (pvz. aukščiau aptartas *one–copy–one–user* modelis), bei atitinkamai sureglamentuota išduočių apskaičiavimo tvarka.

[332] William Sieghart, „An Independent Review of E–Lending in Public Libraries in England“, Department for Culture, Media and Sport (2013) : 8, Prieiga internete: https://www.gov.uk/government/publications/an–independent–review–of–e–lending–in–public–libraries–in–england.
[333] Rita Matulionyte, Dr., LL.M., „E–lending and a public lending right: is it really a time for an update?“, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., Prieiga internete: https://teise.org/wp–content/uploads/2017/06/Matulionyte–Elending–and–PLR–in–Europe_EIPR–R.M..pdf.

Problema	Išvados	Rekomendacijos
Siauras panaudos teisės ribojimų subjektų katalogas	Nors Nuomos ir panaudos direktyvoje išimčių subjektai nurodomi kaip „viešai prieinamos įstaigos“, ATGTĮ 16 str. 3 d. jie apibrėžiami tik kaip bibliotekos. Autorių sutikimas nereikalingas, bet autorinis atlyginimas mokamas už kūrinių panaudą Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, apskričių ir savivaldybių viešosiose bibliotekose, o nuo atlyginimo mokėjimo atleidžiama už kūrinių panaudą švietimo ir mokslo įstaigų bibliotekose. Toks subjektų rato susiaurinimas neatrodo pagrįstas. Kaip pavyzdį galima pateikti Jungtinę Karalystę, kurioje į subjektų katalogą taip pat įtraukti ir archyvai, bei Nyderlandus, kuriuose naudojama Nuomos ir panaudos direktyvos formuluotė – viešai prieinamos įstaigos. Ispanijoje išimtys taikomos muziejams, archyvams, bibliotekoms, laikraščių archyvams, fonotekoms ar filmotekoms, priklausančioms viešajam sektoriui arba integruotoms į kultūrinio, mokslinio ar švietimo pobūdžio ne pelno institucijas, taip pat švietimo įstaigoms, integruotoms į Ispanijos švietimo sistemą (Ispanijos autorių teisių įstatymo 37 straipsnio 2 dalis).	• **Vykdyti viešąsias konsultacijas su kultūros įstaigomis siekiant sužinoti jų nuomonę dėl poreikio įtraukti papildomus subjektus į panaudos teisės apribojimų apimtį**. Šiuo aspektu konsultacijos turi būti vykdomos sistemiškai, kartu vertinant aukščiau aptartą objektų katalogo problemą. Pvz., poreikis įtraukti archyvus turi būti vertinamas kartu su poreikiu įtraukti jų kolekcijose esančius kūrinius. • **Identifikavus poreikį įtraukti papildomus subjektus į panaudos teisės apribojimų apimtį, iš esmės pakeisti ATGTĮ 16 str. ir Kompensacinio atlyginimo už knygų ir vaizduojamojo meno leidinių (dailės ir fotografijų albumų) panaudą bibliotekose mokėjimo tvarkos aprašą**. Kaip ir aukščiau, šiuo atveju nepakaktų vien pakoreguoti ATGTĮ 16 str. 3 d. numatytą subjektų katalogą – turi būti iš esmės pakoreguotas ir aprašas, numatantis kompensacinio atlyginimo mokėjimo tvarką.
Sutartinių galimybių neišnaudojimas	Analizės metu nustatyta, kad panaudos teisės išimtys, siekiant jomis pasinaudoti, kelia reikšmingų teisinių ir techninių sunkumų. Svarbiausias iš jų – norint teikti kūrinius naudotis skaitmeninėje aplinkoje panaudos pagrindu, turi būti išvengta viešo paskelbimo. Pavyzdžiui, iš techninės pusės reikia užtikrinti virtualių kopijų apskaitą, laikytis *one–copy–one–user* principo bei įgyvendinti technines priemones, kad vartotojas negalėtų kopijos išsisaugoti. Iš teisinės pusės realu sulaukti esminio teisių turėtojų pasipriešinimo. Šiuo aspektu tyrimo eigoje identifikuotas pozityvus pavyzdys – Nyderlandai (žr. aukščiau). Nors ESTT jurisprudencija įgalino panaudos teisės apribojimų taikymą Nyderlanduose itin plačia apimtimi, buvo pasirinktas kitas – sutartinis – kelias, suteikęs bibliotekoms kur kas daugiau laisvės nei naudojantis panaudos teisės apribojimų teikiamomis galimybėmis. Visų pirma, bibliotekos turi teisę skolinti tą patį kūrinį daugiau nei vienam naudotojui tuo pačiu metu. Tiesa, Nyderlanduose pripažįstama, kad rengiant Elektroninio skolinimo sutartį kilo sunkumų suderinant skirtingus interesus, pavyzdžiui, leidėjai nerimavo, kad praras savo verslo kontrolę dėl egzistuojančios stigmos, jog įkėlus kūrinį į internetą galimybė jį kontroliuoti iš esmės prarandama[334].	• **Svarstyti įgyvendinti Nyderlandų sutartinį modelį bei inicijuoti diskusijas su LATGA jo pavyzdžiu**. Toks sprendimas suteiktų daugiau laisvės ir užtikrintumo ne tik kultūros įstaigoms, bet ir verslo subjektams. Ilgalaikėje perspektyvoje tai galėtų būti tvaresnis ir efektyvesnis sprendimas nei panaudos teisės apribojimų taikymas. Vien tai, kad net tose jurisdikcijose, kur panaudos teisės apribojimai gali būti taikomi skaitmeniniam ir suskaitmenintam turiniui, vis tiek pirmauja licencijavimu pagrįsti mechanizmai, rodo jų esminį pranašumą didelio masto skaitmeninimo projektuose.

[334] Mitchell White, Doris Buijs, Jennifer Mol, „Policy brief on e–lending for public libraries“, Information Law and Policy Lab, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., Prieiga internete: https://ilplab.nl/wp–content/uploads/sites/2/2022/12/ILP–policy–brief–e–lending–02.12.2022.pdf.

Problema	Išvados	Rekomendacijos
ATGTĮ esantys panaudos teisės ir jos apribojimų reglamentavimo netikslumai	Tyrimo metu identifikuoti šie panaudos teisės ir jos apribojimų teisinio reglamentavimo netikslumai: • ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalis yra nepakankamai konkreti – nors savo esme ji reglamentuoja išimtis iš panaudos teisės pagal Nuomos ir panaudos direktyvos 6 straipsnį, tai nėra aiškiai įtvirtinta. • Teisės doktrinoje kritikuojama ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalies formuluotė, jog pirmosios išimties atveju atlyginimas mokamas už perduotą išimtinę teisę teikti kūrinį panaudai – autorius jokios teisės bibliotekoms neperduoda ir ji nenustoja galioti[335]. • Panaudos apibrėžimas (ATGTĮ 2 straipsnio 41 dalis) yra nesuderintas su Nuomos ir panaudos direktyvos 2 straipsnio 1 dalies b punkto apibrėžimu – ATGTĮ nurodo, jog tai – perdavimas neatlygintinai naudotis, o Nuomos ir panaudos direktyva neatlygintinumo nemini bei akcentuoja perdavimą nesiekiant tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos. Tai nėra tapačios sąvokos – ši problema greičiausiai atsirado dėl netikslaus Nuomos ir panaudos direktyvos vertimo į lietuvių kalbą (lietuviškame variante minimas neatlygintinumas, kurio variante anglų kalba nėra). • ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje naudojamos sąvokos („*knygas ir vaizduojamojo meno leidinius (dailės ir fotografijų albumus)*“, „*knygas ir kitus leidinius*“) yra nesuderintos tarpusavyje.	• **Ištaisyti teisinio reglamentavimo trūkumus**. Visų pirma, (i) numatyti ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje, jog teisių turėtojo sutikimas nėra reikalingas naudojant atitinkamus kūrinius šiame punkte nustatytomis sąlygomis, (ii) pakoreguoti ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalį, neminint išimtinės teisės teikti kūrinį panaudai perdavimo ir akcentuojant teisę gauti kompensacinį atlyginimą už kūrinių teikimą panaudai šiame punkte nustatytomis sąlygomis, (iii) pakoreguoti ATGTĮ 2 straipsnio 41 dalį, pilnai ją suderinant su Nuomos ir panaudos direktyvos 2 straipsnio 1 dalies b punkto formuluote (neminint neatlygintinumo), (iv) suderinti ATGTĮ 16 straipsnio 3 dalyje naudojamas sąvokas („*knygas ir vaizduojamojo meno leidinius (dailės ir fotografijų albumus)*“, „*knygas ir kitus leidinius*“).

7.2. Skaitmeninio (angl. *born digital*) turinio specifika autorių teisių ir gretutinių teisių reglamentavime

Skaitmeninis turinys – tai toks turinys, kuris sukurtas ir valdomas skaitmenine forma[336]. Praktikoje tai gali apimti įvairias turinio rūšis, pavyzdžiui, skaitmenines fotografijas, skaitmeninius dokumentus, išgautus internetinius tekstus ir duomenis, elektroninius įrašus, elektronines duomenų bazes ir duomenų rinkinius, skaitmeninį meną ir kitus[337]. Tuo atveju, jei kultūros įstaigos pageidautų naudoti ir padaryti viešai prieinamą skaitmeninį turinį, svarbu aptarti teisinį reguliavimą, susijusį būtent su skaitmeninio turinio specifika.

(1) Skaitmeninis turinys kaip autorių teisių ir gretutinių teisių objektas

Visų pirma svarbu įvertinti, ar skaitmeninis turinys taip pat yra laikomas autorių teisių ir gretutinių teisių objektu, ir kaip vertinama, ar tokiam turiniui taikomas atitinkamas apsaugos režimas.

[335] Vytautas Mizaras, *Autorių teisė: monografija*, pirmas tomas (Vilnius: Justitia, 2008), 408.
[336] Ricky Erway, „Defining “Born Digital“, OCLC Research, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., Prieiga internete: https://www.oclc.org/content/dam/research/activities/hiddencollections/borndigital.pdf.
[337] Ibid.

ATGTĮ kūrinys apibrėžiamas kaip originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos. Remiantis ATGTĮ 4 ir 5 straipsnių nuostatomis, įstatymas nepateikia baigtinio kūrinių rūšių sąrašo, nes kūriniais gali būti laikomi ir *„kiti kūriniai, t. y. originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokia nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas“*. Vadinasi, skaitmeniniam turiniui taikomi analogiški kriterijai, siekiant nustatyti, ar jis laikomas kūriniu – kūrinys turi būti autoriaus kūrybinės veiklos ar, kitaip tariant, intelektinės kūrybos rezultatas, kūrinys turi būti originalus, ir kūrinys turi būti išreikštas viena ar kita objektyvia forma.

(2) Išmaniųjų technologijų pagalba sukurtas kūrinys

Analizuojant skaitmeninio turinio, kaip autorių teisių ir gretutinių teisių objekto, apsaugos ribas, svarbu įvertinti ir tai, kad jis dažnai kuriamas pasitelkiant išmaniąsias technologijas. Pavyzdžiui, programinė įranga plačiai naudojama ne tik redaguojant vizualaus meno kūrinius (pavyzdžiui, retušuojant fotografijas), bet ir juos kuriant (pavyzdžiui, *Adobe Illustrator, Corel* ir kita programinė įranga).

Šiuo atveju aktualu įvertinti du atskirus klausimus:

- ar išmaniųjų technologijų pagalba (įskaitant dirbtinį intelektą) sukurti objektai apskritai gali būti laikomi kūriniais;
- tuo atveju, jei jie yra laikomi kūriniais, kam priklauso autorių teisės į tokius kūrinius.

Kaip ir aptarta aukščiau, kūrinio statuso įvertinimui taikomi tie patys bendrieji kriterijai. Išmaniųjų technologijų naudojimo kontekste esminę reikšmę turi būtent autoriaus kūrybinio indėlio ir originalumo kriterijus. Šiuo tikslu būtina nustatyti, kokį vaidmenį turinio kūrybos procese atliko žmogus. Tuo tikslu netgi galima pasitelkti nagrinėjant 3D modelius identifikuotus „Europeana” kontrolinius klausimus – ar buvo erdvės priimti kūrybinius sprendimus, ar jie buvo priimti ir ar jų pagrindu atsirado kūrinys, laikomas autoriaus intelektinės veiklos rezultatu, t. y. ar jie paveikė objektą taip, kad jis taptų kūriniu[338]. Nagrinėjant žmogaus kūrybinių sprendimų turinį svarbu, ar jis juos priėmė pats, savarankiškai, ar visgi tokie sprendimai buvo techniniai, pvz., nulemti gerosios atitinkamos srities praktikos ar techninių rezultato savybių. Pavyzdžiui, čia pagal analogiją gali būti svarbus 2020 m. birželio 11 d. ESTT sprendimas byloje C-833/18 (*SI, Brompton Bicycle Ltd* prieš *Chedech / Get2Get*) dėl specialios sulankstomo dviračio formos. Joje buvo užduotas klausimas, ar negalima suteikti autorių teisių apsaugos kūriniams, kurių forma yra būtina tam tikram techniniam rezultatui gauti. Teismas pažymėjo, kad originalumo sąlygą atitinkančiam objektui gali būti taikoma autorių teisių apsauga, nors jo sukūrimą lėmė techniniai reikalavimai, jeigu tai nebuvo kliūtis tam, kad šis objektas atspindėtų autoriaus asmenybę ir išreikštų laisvą bei kūrybingą jo pasirinkimą. Tad net jei rezultatas yra techninio pobūdžio (pvz., techniniais reikalavimais apibūdintas skaitmeninis modelis) arba naudojamos techninės priemonės (pvz., ta pati *Adobe Illustrator, Corel* ir kita programinė įranga), tokiam rezultatui vis tiek gali būti taikoma autorių teisių apsauga, jei kūrėjas turėjo pakankamai laisvės techninių reikalavimų ir priemonių kontekste priimti kūrybiškus sprendimus. Kai išmaniosios technologijos pasitelkiamos tik kaip įrankis (pavyzdžiui, piešimui ar retušavimui) ir ryšys tarp autoriaus pasirinkimų ir galutinio rezultato yra betarpiškas, akivaizdu, kad autorystė priklauso tokių įrankių naudotojui.

Taigi, kai kūrėjas naudoja skaitmeninius įrankius, pavyzdžiui, programinę įrangą kūrimo procese, toks rezultatas veikiausiai bus laikomas autorių teisių objektu, o pats kūrėjas – autoriumi.

(3) Skaitmeninių kūrinių paskelbimo galimybės neturint autoriaus sutikimo

Pagal bendrą taisyklę kūrinius ir gretutinių teisių objektus viešai skelbti galima tik gavus autoriaus ar gretutinių teisių turėtojo leidimą padaryti kūrinį ar gretutinių teisių objektą viešai prieinamu. Tačiau egzistuoja išimtis – kai toks turinys ankščiau teisėtai buvo paskelbtas visiems interneto vartotojams prieinamoje interneto svetainėje.

Kūrinio paskelbimas internete yra laikomas viešu paskelbimu autorių teisių apsaugos prasme todėl, siekiant išsiaiškinti, ar tokį turinį galima skelbti internete be teisių savininko leidimo, svarbu nustatyti, ar toks paskelbimas

[338] Dr Andrea Wallace, Dr Francesca Farmer, „3D Models & Rights Management. A Report on Copyright and Other Rights Assessments for 3D Models in Europeana”, 25–26.

būtų „viešas paskelbimas“ autorių teisių apsaugos prasme. Tam, kad kūrinys būtų laikomas viešai paskelbtu, turi būti nustatoma, kad jis buvo paskelbtas „naujai visuomenei“.

Šiuo klausimu itin svarbi aktuali ESTT praktika. 2014 m. vasario 13 d. ESTT sprendime byloje C-466/12 (*Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman, Pia Gadd* prieš *Retriever Sverige AB*) išaiškinta, kad *„<...> tuo atveju, kai visi kitos interneto svetainės vartotojai, kuriems atitinkami kūriniai buvo paskelbti pateikiant nuorodą, kurią galima spragtelėti, gali tiesiogiai susipažinti su šiais kūriniais svetainėje, kurioje jie iš pradžių buvo paskelbti, nedalyvaujant šios kitos svetainės administratoriui, svetainės, kurią administruoja minėtas administratorius, vartotojai turi būti laikomi potencialiais pradinio paskelbimo adresatais, taigi – priklausančiais visuomenės daliai, į kurią atsižvelgė autorių teisių turėtojai, kai leido pradinį paskelbimą*.“ Tai reiškia, kad viešam paskelbimui nereikia gauti autoriaus sutikimo tuomet, kai interneto svetainėje yra pateikiama nuoroda į kūrinį, esantį kitoje svetainėje, kurioje tokie kūriniai yra laisvai prieinami. Tuo tarpu byloje C–348/13 ESTT nagrinėjo situaciją, kai vaizdo įrašas buvo patalpintas „YouTube“ platformoje ir iš šios platformos įterpimo (angl. *embedding*)[339] būdu buvo naudojamas trečiosios šalies svetainėje (t. y. trečiosios šalies svetinėje vaizdo įrašas nebuvo įkeltas, o buvo rodomas įterpimo būdu iš „YouTube“ serverio)[340]. Teismas pasisakė, kad vaizdo įrašo paskelbimas įterpimo būdu kitoje svetainėje nėra laikomas viešu paskelbimu, pažeidžiančiu autoriaus teises, jeigu kūrinys nėra paskelbtas naujai visuomenei bei jeigu jis yra paskelbtas tomis pačiomis techninėmis priemonėmis, kaip ir pirmojo kūrinio paskelbimo atveju. Čia esminis aspektas, apibrėžiantis naują visuomenę, buvo tai, kad vaizdo įrašas YouTube platformoje jau ir taip buvo prieinamas visai visuomenei, kadangi šioje svetainėje nėra taikomi jokie vaizdo įrašų žiūrėjimo ribojimai (pvz. nėra reikalaujama būti nariu ar turėti slaptažodį, jog galėtum žiūrėti vaizdo įrašus).

Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad jei pirmasis kūrinio paskelbimas būtų padarytas interneto svetainėje, kuri nėra laisvai prieinama visiems interneto vartotojams, ši taisyklė negalėtų būti pritaikyta. Pavyzdžiui, tai būtų aktualu, jei kūrinys pirmąkart paskelbiamas viešoje interneto svetainėje, kurioje vartotojai, norintys pamatyti turinį, turi būti prisiregistravę. Visa tai rodytų, kad pirmą kartą skelbiant kūrinį, buvo nustatyta konkreti visuomenės dalis, kuriai bus prieinamas kūrinys, todėl jo paskelbimas platesniu mastu ir padarymas prieinamu visiems interneto vartotojams būtų laikomas viešu paskelbimu, kuriam reikėtų gauti autoriaus teisių turėtojų leidimą, o minėta išimtis nebūtų taikoma. Ši taisyklė negalėtų būti pritaikyta ir tais atvejais, jei interneto svetainėje, kurioje turinys paskelbtas pirmą kartą, būtų taikomos kadravimo apsaugos priemonės.

7.3. Licencijavimo praktikos, taikomos kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto turinio kūrimo srityje Lietuvoje

Šiuo metu Lietuvos teisės aktai nenumato konkrečių ir specifinių licencijavimo mechanizmų, kurie būtų taikomi išimtinai tik kultūros išteklių skaitmeninimui ar kuruoto turinio rengimui. Todėl, šių veiksmų atlikimui turi būti taikomi bendrieji licencijavimo mechanizmai.

Skirtingos licencijavimo galimybės yra galimos skirtingų kūrinių kategorijoms – kurias galima suskirstyti taip:

- **kūriniai našlaičiai** – kūriniai, kurių teisių turėtojų nepavyksta nustatyti;
- **kūriniai esantys viešojoje srityje (public domain)** – kūriniai, kurių turtinės teisės pasibaigusios arba kurie apskritai nėra autorių teisių objektas;

[339] Įterptosios nuorodos – tai nuorodos, kai naršyklė skaidriai parsisiunčia medžiagą (pvz., paveikslėlį) ir rodo ją kaip dabartinio puslapio dalį. Šiuo atveju turinys saugomas kitoje interneto svetainėje, tačiau jis perkeliamas ir įterpiamas į šaltinio interneto svetainę, kurioje jis rodomas naudotojams. Šaltinis – Copyright, technology and the exploitation of audiovisual works in the EU. Lucie Guibault and João Pedro Quintais Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/283072540_Copyright_technology_and_the_exploitation_of_audiovisual_works

[340] Benjamin Schuetze, „Bestwater: CJEU embeds decision on framed content in order“, Institute of Legal Informatics, Leibniz Universität Hannover, žiūrėta 2026 m. gegužės 11 d., Prieiga internete: https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2014/11/03/bestwater–cjeu–embeds–decision–on–framed–content–in–order/.

- **kūriniai, nebeprieinami komercinėje prekyboje (out–of–commerce)** – kūriniai, kurių komercinėje prekyboje gauti neįmanoma;
- **pilnai saugomi autorių teisių** – kūriniai, kuriems tebegalioja visos autorių turtinės teisės.

Priklausomai nuo to, kuriai kategorijai būtų priskiriamas konkretus kūrinys, skiriasi, kokie licencijavimo metodai tokiam kūriniui gali būti taikomi. Vis dėlto, šios apžvalgos tikslais licencijavimo mechanizmai nėra analizuojami atskirai pagal kiekvienos kūrinių kategorijos specifiką – toliau pateikiama bendrų Lietuvoje taikomų ir galimų licencijavimo būdų apžvalga, vertinant jų tinkamumą kultūros išteklių skaitmeninimo ir viešinimo kontekste.

ATGTĮ šiuo metu numato tokius galimus kūrinių ir gretutinių teisių objektų licencijavimo modelius:

(1) Tiesioginė licencija – sudarant sutartį su teisių turėtoju

Tai sutartis, pagal kurią teisių turėtojas suteikia autorių ar gretutines turtines teises pagal šalių sutartas sąlygas.

- Taikoma: kai teisių turėtojas žinomas ir pasiekiamas; kai nė viena iš žemiau nurodytų specialių schemų netinka – gali būti pritaikoma visoms kūrinių ir gretutinių teisių objektų kategorijoms;
- Praktinis ribojimas: masinio kultūros turinio skaitmeninimo atveju šis kelias yra nepraktiškas dėl laiko ir kaštų sąnaudų. Tam tikrų kategorijų kūrinių, visų pirma audiovizualinių ir muzikinių kūrinių, atveju tiesioginės licencijos sudarymas yra itin sudėtingas dėl teisių kumuliacijos – viename kūrinyje susipina kelių autorių turtinės teisės bei gretutinės teisės. Tai reiškia, kad siekiant teisėtai skaitmeninti ir viešai paskelbti tokį kūrinį, reikia sudaryti atskiras licencines sutartis su kiekvienu teisių turėtoju, o tai reikšmingai didina tiek administracines, tiek finansines sąnaudas;
- Tiesioginė licencija išlieka kaip alternatyvi priemonė ir tais atvejais, kai teisių turėtojas, nesuteikęs įgaliojimų KAO, pasinaudoja ATGTĮ 65[1] straipsnio 6 dalyje numatyta teise atsisakyti išplėstinio licencijavimo taikymo jo kūriniams (angl. *opt–out*). Tokiu atveju, norint toliau naudoti atitinkamą kūrinį ar gretutinių teisių objektą, naudotojas privalo tiesiogiai susitarti su teisių turėtoju dėl individualios licencijos suteikimo.

(2) Licencijos sutarties sudarymas su kolektyvinio administravimo organizacija (KAO)

KAO – tai juridinis asmuo, kuris įstatymo ir sutarties pagrindu administruoja autorių teises arba gretutines teises daugiau negu vieno šių teisių turėtojo naudai. Kolektyviai administruojamų teisių turėtojai, sudarydami su pasirinkta KAO kolektyvinio administravimo sutartį, turi teisę suteikti leidimą administruoti visas jų turimas autorių teises ar gretutines teises. Tai reiškia, kad norint gauti licenciją naudoti atitinkamą kūrinį galima kreiptis ne tiesiogiai į teisių turėtoją, o į KAO.

- Taikoma: ATGTĮ 65 straipsnyje pateikiamas nebaigtinis kūrinių panaudojimo sričių, kuriose gali būti taikomas kolektyvinis autorių teisių ir gretutinių teisių administravimas, katalogas. Lietuvoje šiuo metu veikia trys pagrindinės KAO: asociacija LATGA (administruojanti autorių teises į literatūros, mokslo, meno, muzikos, vizualiojo meno ir kitus kūrinius), Lietuvos gretutinių teisių asociacija AGATA (administruojanti atlikėjų ir fonogramų gamintojų gretutines teises) bei audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija AVAKA (administruojanti audiovizualinių kūrinių autorių teises). Pažymima, kad šis licencijavimo modelis iš esmės skiriasi nuo toliau aptariamo išplėstinio licencijavimo – paprastos KAO licencijos atveju licencija apima tik tuos teisių turėtojus, kurie yra sudarę kolektyvinio administravimo sutartį su KAO ir suteikę jai įgaliojimus administruoti jų teises, o ne visus atitinkamos kategorijos teisių turėtojus;
- Praktinis ribojimas: šiuo įstatymo pagrindu KAO gali administruoti tik tų autorių ir tik tas teises, kurias autoriai yra perleidę administruoti KAO (išskyrus srityse, kurios ATGTĮ yra nustatytos kaip privalomai kolektyviai administruojamos). Todėl svarbu tai, kokias teises teisių turėtojai perleido administruoti KAO, t. y. ar teisių turėtojai įgalino KAO suteikti tokios apimties licencijas, kokios yra reikalingos konkrečiam kūrinio panaudojimo būdui. Kultūros išteklių skaitmeninimo kontekste tai reiškia, kad KAO suteikiama licencija nebūtinai apims visus skaitmeninimui ir viešinimui reikalingus panaudojimo būdus (atgaminimą, padarymą viešai prieinamu ir pan.), jeigu teisių turėtojas nėra perleidęs KAO teisės administruoti visas šias teises. Praktiškai tai reiškia, kad siekiant plačios apimties licencijos skaitmeninti kultūros paveldo kūrinius, galima susidurti su įvairiomis kliūtimis, kai dalies autorių kūriniai negalės būti licencijuojami šiuo pagrindu, arba galimos licencijos apimtis bus nepakankama. Negana to, asmenys, norintys naudoti kūrinius skaitmeninimo ir viešo paskelbimo tikslais, paprastai turėtų savarankiškai kreiptis į KAO dėl licencijos naudoti kūrinius jų norimu tikslu;

- Masinio kultūros turinio skaitmeninimo kontekste šis modelis yra efektyvesnis nei tiesioginė licencija, kadangi leidžia viena sutartimi apimti daugelio teisių turėtojų kūrinius, tačiau vis tiek nepakankamas, nes neapima tų teisių turėtojų, kurie nėra sudarę kolektyvinio administravimo sutarties su KAO, ir neužtikrina visų skaitmeninimui reikalingų teisių suteikimo.

(3) Savarankiškos teisių turėtojų licencijos dėl kūrinių naudojimo nekomerciniais tikslais

ATGTĮ 69 straipsnio 1 dalies 2 punktas numato, kad kolektyviai administruojamų teisių turėtojai, sudarydami su pasirinkta KAO kolektyvinio administravimo sutartį, turi teisę numatyti sutartyje galimybę savarankiškai (ne kolektyvinio administravimo būdu) teikti licencijas naudoti kolektyviai administruojamus kūrinius nekomerciniais tikslais. Šio teisinio reguliavimo tikslas – sudaryti palankesnes sąlygas kultūros, švietimo ir mokslo įstaigų nekomercinei veiklai, susijusiai su kūrybinės veiklos rezultatų sklaida ir kultūros įvairovės skatinimu[341].

Vis tik, teisių turėtojų, priklausančių KAO, sutartyse su KAO yra nustatomi reikšmingi šios teisių turėtojų galimybės ribojimai (pvz. LATGA reikalauja užpildyti prašymą suteikti teisę suteikti savarankišką licenciją).

- Taikoma: autorius ar gretutinių teisių turėtojas turi teisę išduoti sutikimą naudoti kolektyviai administruojamą kūrinį ar gretutinių teisių objektą savarankiškai, t. y. naudotojas gali leidimą gauti iš autoriaus tiesiogiai, o ne iš KAO;
- Praktinis ribojimas: iš esmės, šis modelis, net jeigu ir pritaikomas kultūros įstaigų ir profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijų veikloje, reikalautų individualių autorių ir gretutinių teisių turėtojų licencijų, kas reikšmingai apribotų įstaigų galimybes gauti licencijas greitai ir efektyviai, o be to, KAO nustatytas šios galimybės įgyvendinimo mechanizmas reikšmingai riboja teisių turėtojų galimybes jį įgyvendinti, todėl platus šio modelio pritaikymas yra mažai tikėtinas.

(4) Išplėstinio licencijavimo schema

Išplėstinis kolektyvinis autorių teisių ir gretutinių teisių administravimas – tai galimybė suteikti išplėstinę licenciją tiems autorių teisių ir gretutinių teisių subjektams, kurie nesuteikė įgaliojimo administruoti jų teisių KAO.

ATGTĮ įtvirtinta išplėstinio licencijavimo schema šiuo metu leidžia išplėstines licencijas suteikti kultūros paveldo įstaigoms, naudoti:

- kūrinius, kurie yra pripažinti kūriniais, kuriais nebeprekiaujama. Išplėstinės licencijos pagrindu galima kūrinius atgaminti, platinti, viešai skelbti bei padaryti viešai prieinamais;
- fotografijos kūrinius, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kitus dailės kūrinius, iliustracijas, brėžinius, eskizus ir kitus vizualiojo meno kūrinius. Galimi kūrinių panaudojimo būdai – atgaminimas, platinimas, adaptavimas, viešas rodymas, viešas paskelbimas ar padarymas viešai prieinamais.

Kūriniai, kuriais nebeprekiaujama, gali būti naudojami išduotos išplėstinės licencijos, o kai nėra KAO, kuri galėtų išduoti tokią licenciją – įstatyminiu teisių apribojimo pagrindu. Licencija yra prioritetinis naudojimo būdas ir esant KAO, kuri gali išduoti išplėstinę licenciją, įstatyminio teisių apribojimo pagrindu pasinaudoti negalima. Šių kūrinių išplėstiniam licencijavimui taip pat keliami papildomi reikalavimai (pvz., kūriniai turi būti nuolatinių kultūros įstaigų rinkinių dalis, turi būti atliekama pripažinimo kūriniais, kuriais nebeprekiaujama procedūra ir kt.).

Lietuvoje ATGTĮ įtvirtintas išplėstinių licencijų suteikimo mechanizmas yra nepakankamas, jog išplėstinėmis licencijomis būtų galima efektyviai pasinaudoti visų rūšių kūrinių skaitmeninimui. Šis reglamentavimas galėtų būti praplėstas, atsižvelgiant į Skaitmeninės rinkos direktyvos suteikiamą teisę valstybėms narėms nustatyti tokį išplėstinio licencijavimo mechanizmą, koks yra reikalingas kiekvienai valstybei. Tai leistų praplėsti ATGTĮ ir numatyti platesnį ir rinkoje labiau pritaikomą išplėstinio licencijavimo modelį.

[341] Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo projekto aiškinamasis raštas, TAR, https://e–seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/251df390651411e688d29c6e5ef0deee?jfwid=–cq93kt9dh

7.4. Išplėstinio kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo Lietuvoje reglamentavimas

Atsižvelgiant į šio tyrimo techninėje specifikacijoje nustatytus uždavinius – optimaliausia kryptis yra analizuoti išplėstinio kolektyvinio administravimo ir išplėstinių licencijų suteikimo modelio plėtros galimybes. Būtent šis modelis galėtų sudaryti prielaidas atminties ir kultūros paveldo institucijoms, profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijoms efektyviai vykdyti kultūros išteklių skaitmeninimą, išsaugojimą, viešinimą ir pakartotinį naudojimą. Išplėstinis licencijavimas yra išimtis iš bendrosios taisyklės, jog kolektyvinis administravimas yra savanoriškas ir pagrįstas teisių turėtojo ir KAO sutartimi[342] – jis leidžia suteikti licencijas naudoti ir tų teisių turėtojų kūrinius, kurie nėra sudarę susitarimo su KAO dėl jų atstovavimo, o tai reikšmingai palengvina didelių kūrinių grupių panaudojimo ir skaitmeninimo galimybes.

Išplėstinis kolektyvinis teisių administravimas Lietuvos ATGTĮ buvo įtrauktas po Skaitmeninės rinkos direktyvos įsigaliojimo[343]. Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnyje yra numatoma teisė ir galimybė valstybėms narėms taikyti išplėstines licencijas, aiškiai apibrėžtose naudojimo srityse. Atitinkamai, ši nuostata suteikia valstybėms narėms gana plačią diskreciją, spręsti, kokiais konkrečiais atvejais gali būti taikomas išplėstinio licencijavimo mechanizmas. Nacionaliniuose teisės aktuose numatant šios sąlygos taikomo prielaidas, svarbu užtikrinti Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje numatytą reikalavimą, jog išplėstinis licencijavimas gali būti taikomas tais atvejais, kai atskirų leidimų gavimas iš teisių turėtojų paprastai yra tiek sudėtingas ir nepraktiškas, kad dėl atitinkamų kūrinių ar kitų objektų naudojimo pobūdžio ar tipų būtino licencijos suteikimo sandorio sudarymas tampa mažai tikėtinas. Taip pat Skaitmeninės rinkos direktyva numato prievolę, taikant išplėstinį licencijavimą, užtikrinti teisių turėtojų interesų apsaugą. Teisių turėtojų apsauga užtikrinama taikant šias priemones: (1) išplėstines licencijas išduoti gali tik pakankamai atitinkamo tipo kūrinius atstovaujančiomis pripažintos KAO; (2) visiems teisių turėtojams užtikrinamos vienodos sąlygos; (3) teisių turėtojams, kurie nėra suteikę KAO leidimo atstovauti jų interesus, yra sudaroma galimybė bet kuriuo metu pareikšti išplėstinio licencijavimo taikymo atsisakymą jų kūrinių atžvilgiu (angl. *opt–out*); (4) imamasi pakankamų viešinimo priemonių, kuriomis likus pagrįstam laikotarpiui iki licencijos išdavimo, teisių turėtojams būtų pranešama apie ketinamas suteikti licencijas.

Išplėstinio kolektyvinio administravimo licencijas išduoda KAO, kurios yra pripažintos pakankamai atstovaujančiomis teisių turėtojus. Šiuo metu Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. rugsėjo 19 d. įsakymu Nr. ĮV–766 pakankamai atstovaujančiomis yra pripažintos asociacija LATGA, Lietuvos gretutinių teisių asociacija AGATA ir audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija AVAKA.

Vienodų sąlygų visiems teisių turėtojams principas reiškia, jog vienodos sąlygos yra sudaromos neatsižvelgiant į teisių turėtojų nacionalinę priklausomybę[344]. Taip pat, nepriklausomai nuo to, kad teisių turėtojai nėra suteikę įgaliojimų KAO juos atstovauti ir neturi tarpusavio santykius apsprendžiančios sutarties su KAO, šiems teisių turėtojams yra suteikiamos tokios pačios teisės KAO atžvilgiu, numatytos ATGTĮ 71 straipsnyje[345].

Teisių turėtojams, kurie nėra įgalioję KAO atstovauti jų interesus, turi būti sudaroma galimybė bet kuriuo metu atsisakyti taikyti išplėstinio licencijavimo jų kūrinių atžvilgiu (angl. *opt–out*) – gavus tokį teisių turėtojo atisakymą, kūrinio ar gretutinių teisių objekto naudojimas turi būti nutraukiamas. ATGTĮ 65^1 straipsnio 6 dalyje numato šią teisių turėtojų atsisakymo procedūrą – teisių turėtojas išplėstinės licencijos išdavimui gali paprieštarauti bet kuriuo momentu, tiek iki jos išdavimo, tiek po jos išdavimo. Pakanka, jog teisių turėtojas laisva forma informuotų KAO apie prieštaravimą – tai gali būti atliekama ir paprastu elektroniniu pranešimu. Teisių turėtojas gali nurodyti, dėl

[342] Ramūnas Birštonas, Jūratė Liauksminaitė ir Vytautas Mizaras, *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024, 362.
[343] Ramūnas Birštonas, Jūratė Liauksminaitė ir Vytautas Mizaras, *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024, 362.
[344] Ramūnas Birštonas, Jūratė Liauksminaitė ir Vytautas Mizaras, *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024, 364.
[345] Ramūnas Birštonas, Jūratė Liauksminaitė ir Vytautas Mizaras, *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024, 364.

kurių konkrečiai savo teisių licencijavimo jis prieštarauja ir uždrausti naudoti tik dalį licencijuojamų teisių. Gavus prieštaravimą, KAO įsitikina, ar kreipimasis pagrįstas (ar prieštaraujantis asmuo iš tiesų yra teisių turėtojas) ir tuomet apie gautą prieštaravimą praneša naudotojams apie išplėstinės licencijos pasibaigimą bei galimybę dėl kūrinio ar gretutinių teisių objekto licencijavimo susitarti su teisių turėtoju tiesiogiai. Pažymima, kad tais atvejais, kai kūriniai ar gretutinių teisių objektai yra naudojami pagal KAO išduotą išplėstinę licenciją ir teisių turėtojo prieštaravimas dėl tokio naudojimo yra gaunamas jau po licencijos išdavimo, visi iki tokio teisių turėtojo prieštaravimo pareiškimo naudotojo atlikti veiksmai yra laikomi teisėtais ir teisių turėtojas negali pareikšti pretenzijų dėl šiuo laikotarpiu licencijos ribose atliktų veiksmų su kūriniu ar gretutinių teisių objektu[346].

Teisių turėtojai apie jų kūriniams ir gretutinių teisių objektams išduodamas išplėstines licencijas yra informuojami ATGTĮ 65^1 straipsnio 10 dalyje numatyta tvarka. Tai yra – KAO savo interneto svetainėje paskelbia apie ketinamą išduoti išplėstinę licenciją ne vėliau kaip likus 14 dienų iki tokios licencijos išdavimo dienos. Skelbime turi būti nurodoma licencijuojami kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudojimo būdai, būsimi naudotojai ir licencijos galiojimo terminas. Tuo pačiu teisių turėtojai turi būti informuojami apie jų teisę prieštarauti tokios išplėstinės licencijos išdavimui.

Atsižvelgiant į tai, jog Skaitmeninės rinkos direktyva numato plačias galimybes valstybėms narėms įgyvendinti išplėstinės licencijos modelį pagal konkrečios valstybės reglamentavimą, siekiant užtikrinti, kad teisių turėtojų teisės nebus pažeidžiamos, savarankiškai valstybių nustatyti išplėstinių licencijų mechanizmai galioja tik tos konkrečios valstybės teritorijoje. Tai reiškia, kad Lietuvoje nustačius tam tikrą savarankišką išplėstinio licencijavimo modelį – pagal jį išduotos licencijos galioja tik Lietuvos teritorijoje, kūriniai ir gretutinių teisių objektai gali būti naudojami tik Lietuvos teritorijoje. Kultūros turinio skaitmeninimo kontekste ši sąlyga yra itin svarbi, kadangi tai reikalauja užtikrinti, jog šios licencijos pagrindu suskaitmeninti, naudojami ir viešai paskelbti kūriniai neturėtų būti prieinami iš kitų valstybių.

Pagal Lietuvoje galiojantį išplėstinių licencijų reguliavimo modelį, suteikus išimtinę licenciją ATGTĮ 65^1 straipsnyje nurodytiems kūriniams ir gretutinių teisių objektams – šie objektai negali būti sublicencijuojami pakartotiniam naudojimui, o kūrinius padarius viešai prieinamus, jie gali būti naudojami tik pagal autorių teisių nustatytas išimtis, įtvirtintas ATGTĮ ketvirtajame skirsnyje.

Lietuvoje šiuo metu išplėstinės licencijos suteikiamos šiems kūriniams ir jų panaudojimo būdams:

(1) kūrinių ir gretutinių teisių objektų, kurių nebėra komercinėje prekyboje atgaminimui, platinimui, viešam paskelbimui ar jų padarymui viešai prieinamais. Ši kategorija yra privaloma visoms valstybėms narėms ir yra numatyta Skaitmeninės rinkos direktyvos 8 straipsnyje – įpareigojant visas valstybes nares taikyti šį išplėstinio licencijavimo mechanizmą prekyboje nebeprieinamiems kūriniams ir gretutinių teisių objektams. Išplėstinės licencijos gali būti suteikiamos tik kultūros paveldo įstaigoms;
(2) fotografijos kūrinių, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kitų dailės kūrinių, iliustracijų, brėžinių, eskizų ir kitų vizualiojo meno kūrinių, esančių komercinėje prekyboje, atgaminimui, platinimui, adaptavimui, viešam rodymui, viešam paskelbimui ir jų padarymui viešai prieinamais. Ši kategorija ATGTĮ yra įtvirtinta kaip savarankiškas Lietuvos pasirinkimas taikyti konkrečioms kūrinių kategorijoms išplėstines licencijas. Šiuo pagrindu išduodamos išplėstinės licencijos taip pat gali būti išduodamos tik kultūros paveldo įstaigoms;
(3) transliacijoms reikalingų muzikos kūrinių, muzikos ir kitų atlikimų įrašų, fonogramų atgaminimui įrašuose archyvavimo tikslais, kai tokie įrašai saugomi ilgiau negu 30 dienų – ši kategorija taip pat yra savarankiška, tačiau tiesiogiai yra skirta transliuojančiosioms organizacijoms, kai siekiama kūrinius panaudoti transliacijoms ir kai tokie įrašai yra saugomi ilgiau nei 30 dienų;
(4) dailės kūrinių viešam rodymui – taip pat savanoriškai Lietuvos sistemoje įteisinta kategorija, skirta tik dailės kūrinių viešam rodymui, neribojant naudotojų rato, kurie gali gauti išplėstines licencijas.

Šios analizės kontekste, siekiant nustatyti optimalius kelius kultūros turinio skaitmeninimui ir viešinimui, aktualios galėtų būti pirmosios dvi minėtos kategorijos.

[346] Ramūnas Birštonas, Jūratė Liauksminaitė ir Vytautas Mizaras, *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024, 366

Pirmoji kategorija, kaip minėta, yra privaloma visoms valstybėms narėms, vadovaujantis Skaitmeninės rinkos direktyvos nuostatomis. Išplėstinė licencija kūriniams, kuriais nebeprekiaujama gali būti išduodama tik įgyvendinus visas šias sąlygas:

- kūriniai ir gretutinių teisių objektai yra nuolatinė kultūros paveldo įstaigų rinkinių dalis. Tai yra, kūrinys ar gretutinių teisių objektas laikomi esantys nuolatiniuose kultūros paveldo įstaigų fondo rinkiniuose ar kolekcijose, kai kultūros paveldo įstaigai jis priklauso nuosavybės teise ar yra perduotas patikėjimo teise;
- kūriniai ir gretutinių teisių objektai turi būti pripažinti nebeprekiaujamais. Tai reiškia – galima daryti pagrįstą prielaidą, kad visas kūrinys ar gretutinių teisių objektas nėra visuomenei pasiekiamas įprastais prekybos tinklais, įdėjus pakankamai pastangų siekiant įsitikinti tuo, ar jie pasiekiami visuomenei;
- turi būti viešai paskelbiama apie ketinimą naudoti kūrinį ar gretutinių teisių objektą šiuo pagrindu – atlikus patikrą ir nustačius, kad kūrinys yra nebeprekiaujamas, tokį statusą jis įgyja tik kai apie tai yra paskelbiama viešai registre (už šios informacijos viešinimą Europos Sąjungos viešame interneto portale atsakinga Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka) ir praeina 6 mėnesiai nuo paskelbimo datos;
- kai yra galimybė sudaryti licencinę sutartį su pakankamai atstovaujančia KAO – kūriniai ir gretutinių teisių objektai naudojami KAO suteiktos licencijos pagrindu. Tik išimtiniu atveju, kai galimybės sudaryti licencinę sutartį su pakankamai atstovaujančia KAO nėra – kūriniai ir gretutinių teisių objektai gali būti naudojami numatytu įstatyminiu išimties pagrindu;
- aptartos kūrinių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo sąlygos netaikomos trečiosiose šalyse (už Europos Sąjungos ribų) sukurtiems kūriniams ar gretutinių teisių objektams.

Kūrinius ar gretutinių teisių objektus sėkmingai pripažinus nebeprekiaujamais, jiems išduodamos licencijos turi būti nekomercinės – licencijos pagrindu negalima vykdyti pelno siekiančios veiklos. Pažymima, kad šis reikalavimas nereiškia, jog įstaigos, skaitmenindančios kultūros išteklius ir patiriančios skaitmeninimo išlaidas, yra ribojamos padengti skaitmeninimo išlaidas[347]. Taip pat, licencijos negali būti išimtinės, jų galiojimo teritorija apima visą Europos Sąjungą ir Europos Ekonominę Erdvę.

Vis tik, ATGTĮ numatyta KAO teisė išduoti išplėstinę licenciją kūriniams ir gretutinių teisių objektams, kuriais nebeprekiaujama, nesudaro KAO pareigos išduoti tokias licencijas. Kultūros paveldo įstaigos gali susidurti su situacijomis, kuomet esant pakankamai atstovaujančiai KAO (o tai reiškia – negalint kūrinio naudoti be KAO licencijos, pagal įstatyminę išimtį), ši atsisako išduoti licenciją ir tokiu atveju nėra būdo gauti kūrinio ar gretutinių teisių objekto naudojimo licenciją.

Antroji kategorija, suteikianti teisę kultūros paveldo įstaigoms gauti išplėstines licencijas, apima tik itin siaurą vizualiųjų menų kategoriją. Kadangi ši kategorija į ATGTĮ buvo įtraukta savanorišku pagrindu – kaip Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinkimas, o ne kaip Skaitmeninės rinkos direktyvos privalomas reikalavimas – būtent Lietuvos teisės aktų leidėjas turėjo diskreciją nustatyti konkrečias jos taikymo aplinkybes, sąlygas ir galimus kūrinių panaudojimo būdus. Atitinkamai, šios kategorijos taikymo apimtis yra tokia, kokia ji yra apibrėžta ATGTĮ 65^1 straipsnio 2 dalies 2 punkte: išplėstinės licencijos gali būti suteikiamos fotografijos kūrinių, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kitų dailės kūrinių, iliustracijų, brėžinių, eskizų ir kitų vizualiojo meno kūrinių atgaminimui, platinimui, adaptavimui, viešam rodymui, viešam paskelbimui ir jų padarymui viešai prieinamais, ir tik tuo atveju, kai tokias licencijas gauna kultūros paveldo įstaigos.

Vis tik, nei viena iš šių kūrinių panaudojimo kategorijų neužtikrina pakankamo ir pilnai tinkamo licencijavimo mechanizmo, kurį pilnai galėtų įgyvendinti tiek kultūros paveldo įstaigos, tiek profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijos. ATGTĮ kultūros įstaigą apibrėžia kaip – biblioteka, muziejus, archyvas (įskaitant viešai prieinamą visuomeninio transliuotojo archyvą), kino ar garso paveldo įstaiga, kurie yra viešai prieinami. Į kultūros paveldo įstaigos sąvoką profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijos nepatenka. Tad vadovaujantis dabartinės įstatymo nuostatomis, šios institucijos išplėstinių licencijų įstatyme numatytų kūrinių panaudojimui, gauti negalėtų.

[347] Francisco Duque Lima, *„Deliverable 2.4 – Evaluative Assessment of the Impact of the EU Directive on Copyright in the Digital Single Market in the Cultural Heritage Sector“*, (Zenodo 2022), 67. Prieiga internete: https://doi.org/10.5281/zenodo.7486661.

Šios sąvokos įtraukimas į ATGTĮ yra susijęs su Skaitmeninės rinkos direktyvos 2 straipsnio 3 dalies įgyvendinimu. Skaitmeninės rinkos direktyvos 13 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, jog kultūros paveldo įstaigos turėtų būti suprantamos kaip apimančios viešąsias bibliotekas ir muziejus, nepriklausomai nuo jų nuolatinėse kolekcijose laikomų kūrinių ar kitų objektų rūšių, taip pat archyvus, kino ar garso paveldo įstaigas. Taip pat turėtų būti laikoma, kad jos apima nacionalines bibliotekas ir nacionalinius archyvus bei, kiek tai susiję su jų archyvais ir viešai prieinamomis bibliotekomis, švietimo įstaigas, mokslinių tyrimų organizacijas ir visuomeninius transliuotojus.

Taigi, Lietuvoje, įteisinant išplėstinio licencijavimo modelį, buvo pasirinktas itin konservatyvus variantas ir numatytos itin ribotos kūrinių kategorijos bei galimi kūrinių naudotojai – kaip antai, suteikti teisę išduoti išplėstines licencijas vizualinių kūrinių naudojimui tik kultūros paveldo įstaigoms. Vis dėlto, Skaitmeninės rinkos direktyva nenustato jokio ribojimo, kokiems naudotojams valstybės narės gali suteikti teisę gauti teisę naudoti kūrinius išplėstinių licencijų pagrindu. Pagal Skaitmeninės rinkos direktyvos 8 straipsnį, ribojamas tik komercinėje prekyboje nesančių kūrinių naudotojų ratas. Tai yra, kūrinių, kuriais nebeprekiaujama, išplėstinės licencijos, gali būti išduodamos tik kultūros paveldo įstaigoms. Visiems kitiems kūrinių panaudojimo būdams pagal išplėstinio licencijavimo modelį, nustatomą, Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnio pagrindu, galimų naudotojų ratas nėra ribojamas ir valstybės narės gali į kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudotojų ratą galimybę įtraukti ir profesionalaus meno bei scenos menų organizacijas.

Kaip matyti iš atliktos analizės, šiuo metu Lietuvoje galiojantis išplėstinių licencijų suteikimo reglamentavimas turi šiuo esminius trūkumus, kurie neleidžia pakankamai efektyviai išnaudoti šio mechanizmo kultūros turinio skaitmeninimo klausimu:

(1) išplėstinės licencijos gali būti išduodamos tik labai ribotam ratui kūrinių rūšių – negali būti pritaikomas didžiajai daliai komercinėje prekyboje vis dar esančių kūrinių;

(2) išplėstinės licencijos gali būti suteikiamos kultūros paveldo įstaigoms, į kurių apibrėžimą profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijos nepatenka.

Nustačius šiuos pagrindinius Lietuvoje galiojančio teisinio reglamentavimo trūkumus, toliau pateikiama užsienio šalių teisės sistemų analizė bei palyginimas su Lietuvos sistema, siekiant identifikuoti geruosius pavyzdžius, kaip Lietuvos sistemoje implementuoti efektyvų ir prieinamą išplėstinio licencijavimo mechanizmą.

7.4.1. Išplėstinio kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo užsienio valstybėse ir Lietuvoje lyginamoji analizė

Pagal Skaitmeninės rinkos direktyvos konstatuojamosios dalies 33 punktą, valstybės narės pačios gali pasirinkti pagal savo teisines tradicijas, praktiką ar aplinkybes, kokio specifinio tipo bus išplėstinių licencijų suteikimo mechanizmas. Europos Komisijos ataskaitoje dėl kolektyvinio licencijavimo mechanizmų su išplėstiniu poveikiu naudojimo[348] išskiriamos šios trys Europos Sąjungoje taikomos išplėstinio licencijavimo galimybės: (1) išplėstinės licencijos pagrindu, kultūros paveldo įstaigoms sudarant sutartis su KAO. Šis modelis yra vienas populiariausių visoje Europos Sąjungoje, taip pat taikomas ir Lietuvoje. Šį metodą ilgus metus, dar iki Skaitmeninės rinkos direktyvos priėmimo, taiko Skandinavijos šalys – Švedija, Suomija, Danija, taip pat modelis taikomas Slovakijoje bei Austrijoje; (2) įstatyminio įgaliojimo pagrindu – KAO suteikiamas valstybės įgaliojimas išduoti licencijas teisų turėtojų vardu, jų naudai, valstybei pratęsiant KAO suteikiamą atstovavimo įgaliojimą; (3) teisinės atstovavimo prezumpcijos pagrindu – tokiu atveju yra laikoma, kad KAO atstovauja ir tuos teisių turėtojus, kurie yra suteikę įgaliojimus juos atstovauti, ir tuos, kurie tokių įgaliojimų nėra suteikę. Šis modelis taikomas keliose Europos valstybėse – pavyzdžiui, Kroatijoje, Vokietijoje.

[348] „Commission Staff Working Document: Report on the Use of Collective Licensing Mechanisms with an Extended Effect as Required under Article 12(6) of Directive 2019/790/EU on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market“, European Commission, Prieiga internete: https://digital–strategy.ec.europa.eu/en/library/reports–collective–management–and–extended–licensing#Licensing.

Išplėstinio licencijavimo modelis yra plačiausiai Europos Sąjungoje taikomas mechanizmas, leidžiantis itin lanksčiai suderinti tiek teisių turėtojų teises ir interesus, tiek visuomenės interesą dėl kultūros turinio išsaugojimo ir jo prieinamumo. Kaip minėta, Skaitmeninės rinkos direktyva suteikia valstybėms narėms plačią diskreciją pasirinkti, kokio specifinio tipo bus išplėstinių licencijų suteikimo mechanizmas, atsižvelgiant į jų teisines tradicijas, praktiką ar aplinkybes. Tai reiškia, kad kiekviena valstybė narė gali nustatyti jai aktualius kūrinių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo būdus bei naudotojų ratą, laikydamasi direktyvoje įtvirtintų teisių turėtojų apsaugos reikalavimų. Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad Lietuvoje šiuo metu galiojantis išplėstinių licencijų modelis – nors ir atitinkantis minimalius direktyvos reikalavimus – neišnaudoja visos direktyvos suteikiamos diskrecijos apimties.

Toliau pateikiama užsienio valstybių, pasirinkusių platesnį išplėstinio licencijavimo modelį, teisinio reglamentavimo analizė, siekiant identifikuoti geruosius pavyzdžius ir įvertinti, kokiu mastu analogiški sprendimai galėtų būti pritaikyti Lietuvos teisinėje sistemoje.

Danijos teisinio reglamentavimo ypatumai – Danijos autorių teisių įstatymas[349] (*Lovbekendtgørelse*) neriboja kūrinių kategorijų, kurioms gali būti taikomas išplėstinis licencijavimas. Danijoje išplėstinio licencijavimo modelis yra grindžiamas konkrečiais kūrinių panaudojimo būdais, taip pat paliekant teisę KAO ir naudotojams teisę susitarti individualiai dėl galimų konkrečių kūrinių naudojimo būdų.

Danijos autorių teisių įstatyme numatomas išplėstinio kolektyvinio licencijavimo taikymas šiose srityse: kūrinių atgaminimas švietimo įstaigose arba verslo įmonėse; skaitmeninis kūrinių atgaminimas bibliotekose; kūrinių įrašymas transliacijose, skirtose asmenims su regos ir kitais jutimo sutrikimais; viešai paskelbtų meno kūrinių atgaminimas; tam tikrų nacionalinių Danijos televizijos bendrovių vykdomos transliacijos; tam tikrų nacionalinių televizijos bendrovių archyvuose saugomų kūrinių transliavimas; kabelinis retransliavimas į daugiau nei dvi jungtis. Tačiau svarbiausia – Danijos autorių teisių įstatymas numato, jog išplėstinis kolektyvinis licencijavimas gali būti taikomas ir „kitoms naudojimo formoms" tam tikrose srityse, kurias apima sutartis tarp organizacijos, atstovaujančios dideliam skaičiui teisių turėtojų ir kūrinių naudotojų. Skirtingai nuo kitų, aiškiai apibrėžtų specifinių nuostatų, Danija taip pat yra pasirinkusi visiškai atverti prieigą prie išplėstinio licencijavimo ir suteikti galimybę KAO ir naudotojams susitarti individualiai dėl galimų kūrinių ir gretutinių teisių objektų naudojimo būdų. Atitinkamai, tai reiškia, jog KAO su naudotoju gali susitarti ne tik dėl skaitmeninimo, bet ir kūrinio ar gretutinių teisių objekto padarymo viešai prieinamu bei jo pakartotinio naudojimo.

Taip pat, Pagal Danijos autorių teisių įstatymo įtvirtintas bendrąsias išplėstinio licencijavimo nuostatas, išplėstine kolektyvine licencija gali pasinaudoti bet kuris naudotojas, sudaręs sutartį dėl kūrinių naudojimo su organizacija, atstovaujančia dideliam skaičiui tam tikros rūšies kūrinių, naudojamų Danijoje, teisių turėtojų. Analogiškai kaip ir Lietuvoje, tokia licencija suteikia teisę naudoti ir tų pačių teisių turėtojų, kurių organizacija neatstovauja, kūrinius. Taigi, Danijos teisinis reguliavimas neriboja, kokie naudotojai gali gauti išplėstines licencijas ir sudaro optimalias galimybes visiems potencialiems naudotojams pasinaudoti šiuo modeliu.

Platus Danijos išplėstinio licencijavimo modelis ilgus metus veikia sėkmingai, nes užtikrina tiek teisių turėtojų teises, tiek naudotojų ir visuomenės interesus. Siekiant apsaugoti teisių turėtojus, kultūros ministras tvirtina pakankamai reprezentatyvias KAO išplėstinės licencijos sutarties apimamoje srityje, atsižvelgdamas, be kita ko, į KAO atstovaujamų teisių turėtojų ir kūrinių skaičių, taip pat KAO galimybę pagal jos įstatus sudaryti kolektyvines sutartis, privalomas jos nariams. Neatstovaujamų teisių turėtojams užtikrinama atlyginimo apsauga – KAO vidaus taisyklės dėl atlyginimo paskirstymo tarp KAO narių taikomos vienodai ir neatstovaujamų teisių turėtojų atžvilgiu, o neatstovaujamas teisių turėtojas turi teisę reikalauti individualiai apskaičiuoto atlyginimo, teikdamas reikalavimą tiesiogiai KAO. Jeigu šalys negali susitarti dėl atlyginimo dydžio, bet kuri iš jų gali kreiptis į Autorių teisių licencijų tribunolą. Tam tikrose srityse – komercinėje prekyboje esančių meno kūrinių atgaminimo, nacionalinių televizijos bendrovių transliacijų bei bendrojo pobūdžio išplėstinės licencijos nuostatos – teisių turėtojams suteikiama teisė atsisakyti dalyvauti išplėstinio licencijavimo sistemoje ir taip grįžti prie individualaus išimtinių teisių įgyvendinimo.

[349] Prieiga internete: https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2023/1093?utm

Teisinėje doktrinoje pažymima[350], kad išplėstinio kolektyvinio licencijavimo sistemos veiksmingumas praktikoje priklauso nuo to, ar atitinkamoje valstybėje egzistuoja pakankama organizacinė tradicija ir išvystytas kolektyvinio teisių administravimo sektorius. Išplėstinio licencijavimo sistemos veikimas reikalauja išvystytos organizacinės tradicijos atitinkamoje šalyje, o Skandinavijos šalių organizacinė kultūra apskritai palengvino išplėstinio licencijavimo plėtrą. Tarp tam tikrų teisių turėtojų grupių – fonogramų gamintojų, filmų gamintojų ir programinės įrangos gamintojų – istoriškai nėra tradicijos kurti organizacijas, turinčias galią sudaryti kolektyvines sutartis, privalomas jų nariams, todėl šių rūšių teisių turėtojų autorių teisės didžiąja dalimi yra įgyvendinamos individualiai. Šios aplinkybės lėmė, jog Danijoje kūrinių kategorijų apribojimai nėra tiesiogiai nustatyti įstatyme – faktinę išplėstinio licencijavimo taikymo ribą nulemia tai, ar egzistuoja reprezentatyvi KAO, galinti sudaryti išplėstinės licencijos sutartį atitinkamoje srityje. Ši praktinė riba reiškia, jog pritaikant išplėstinio licencijavimo modelį į kitas valstybes, kuriose kolektyvinio administravimo tradicija yra silpnesnė, nepakanka vien perimti įstatyminę išplėstinio licencijavimo konstrukciją – tam, kad išplėstinio licencijavimo sistema veiktų kitoje aplinkoje, reikia ne tik taisyklių, bet ir organizacijų bei kultūros, grindžiamos privačių susitarimų ir viešųjų taisyklių deriniu teisių administravime.

Kadangi Lietuvos teisinėje sistemoje jau yra įtvirtinti esminiai išplėstinio licencijavimo teisėtumo elementai – KAO reprezentatyvumo reikalavimas, neatstovaujamų teisių turėtojų opt–out teisė ir vienodo atlyginimo garantija, bei Lietuvoje veikia trys KAO, galima daryti išvadą, kad Lietuva turi pakankamą teisinę ir organizacinę bazę platesnio – analogiško Danijos modeliui – išplėstinio licencijavimo įgyvendinimui, o vienintelė kliūtis šiuo metu yra ne mechanizmų trūkumas, o pernelyg siauras kūrinių kategorijų ir naudojimo būdų baigtinis sąrašas, įtvirtintas ATGTĮ 65[1] straipsnio 2 dalyje, kurį pakeitus įstatymų leidybos keliu platesnio išplėstinio licencijavimo modelio įgyvendinimas taptų įmanomas.

Suomijos teisinio reglamentavimo ypatumai. Suomijos autorių teisių įstatymo[351] 16d straipsnis nustato, kad archyvai, viešai prieinamos bibliotekos ir muziejai, remdamiesi išplėstine kolektyvine licencija, turi teisę daryti jų kolekcijose esančių kūrinių kopijas ir komunikuoti tuos kūrinius visuomenei net ir tokiais būdais, kurie nėra numatyti kituose specialiuosiuose įstatymo straipsniuose. Tokia nuostata suteikia kultūros paveldo įstaigoms sutartinį lankstumą – sudarydamos sutartis su Švietimo ir kultūros ministerijos patvirtintomis KAO, jos gali apibrėžti platesnę kūrinių naudojimo apimtį, nei yra tiesiogiai išvardyta įstatyme. Šis mechanizmas yra ypač reikšmingas skaitmeninimo ir viešos prieigos užtikrinimo kontekste: įstaigos gali susitarti dėl kūrinių kopijų darymo bei jų platinimo ir komunikavimo visuomenei interaktyvia prieiga.

Suomijos autorių teisių įstatyme šiuo metu yra numatomi tokie bendrieji išplėstinio licencijavimo pritaikymo modeliai – reprografijai / fotokopijavimui, vidaus komunikacijai įstaigose ir organizacijose, mokymui ir moksliniams tyrimams. Suomijoje taip pat numatomi specialieji išplėstinių licencijų taikymo modeliai transliuotojams, leidėjams, dailės kūrinių kolekcijoms, kūriniams spaudos publikacijose.

Papildomai išplėstinė licencija taikoma archyvams ir viešai prieinamoms bibliotekoms ar muziejams, suteikdama jiems teisę: (1) daryti jų kolekcijose esančių kūrinių kopijas; (2) komunikuoti tuos kūrinius visuomenei – tais atvejais, kurie nepatenka į jokias kitas specialias teisėkūros nuostatas. Išplėstinė licencija taip pat taikoma archyvams, viešoms bibliotekoms ir muziejams (veikiantiems be tiesioginės ar netiesioginės finansinės ar komercinės naudos tikslo), leidžiant jiems: (1) daryti komercinėje apyvartoje nesančių kūrinių, esančių jų kolekcijose, kopijas; (2) platinti tas kopijas visuomenei; (3) komunikuoti kūrinius visuomenei interaktyvia prieiga (*on–demand*) – t. y. tokiu būdu, kad kiekvienas visuomenės narys galėtų pasiekti kūrinį savo pasirinktu laiku ir

[350] Extended Collective Licenses and the Nordic Experience – It's a Hybrid but is it a VOLVO or a Lemon? Thomas Riisi and Jens Schovsboii Forthcoming in Columbia Journal of Law and the Arts, Vol. 33, Issue IV. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/profile/Jens–Schovsbo/publication/228227301_Extended_Collective_Licenses_and_the_Nordic_Experience_–_It's_a_Hybrid_but_is_It_a_Volvo_or_a_Lemon/links/556dafd708aec2268306e7b4/Extended–Collective–Licenses–and–the–Nordic–Experience–Its–a–Hybrid–but–is–It–a–Volvo–or–a–Lemon.pdf?__cf_chl_tk=SpPCyLDRushNTHMxNnmYnCrx_qbvPzKaOxEJ0r1jOfc–1778495676–1.0.1.1–ZqlGg.MaQ15Kzceie91n9GUHsq2ECMKRIbms1CkxJ2U

[351] Prieiga internete: https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/1961/eng/404?language=eng&highlightId=748521&highlightParams=%7B%22type%22%3A%22BASIC%22%2C%22search%22%3A%22copyright+act%22%7D

vietoje. Pastaroji taisyklė būtent užtikrina, jog kultūros įstaigų ištekliai galėtų būti platinami ir padaromi prieinami visuomenei naujų technologijų būdu.

Teisę suteikti išplėstinę licenciją turi tik Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos patvirtintos KAO, ministerijos patvirtinimas suteikiamas ne ilgiau kaip 5 metams. Suomijoje pakankamai atstovaujančiomis KAO yra laikomos tos organizacijos, kurios atstovauja daugiausiai konkrečių kūrinių ar gretutinių teisių objektų teisių turėtojų[352].

Patvirtinta KAO taip pat privalo vykdyti papildomas skaidrumo ir atskaitomybės pareigas. Ji turi pateikti ministerijai planą, kuriame nurodoma, kaip autoriai bus informuojami apie organizacijos suteikiamas licencijas, apie galimybę reikalauti atlyginimo už kūrinių panaudojimą ir apie teisę uždrausti kūrinio naudojimą, taip pat kasmet teikti ministerijai ataskaitą apie suteiktas išplėstines licencijas ir kitus susijusius veiksmus. Tais atvejais, kai kelioms KAO patvirtinama teisė išduoti licencijas tam pačiam kūrinių naudojimo būdui, patvirtinimo sprendimų sąlygos turi užtikrinti, kad licencijos būtų suteikiamos tuo pačiu metu ir suderintomis sąlygomis.

Suomijos išplėstinio licencijavimo sistemoje teisių turėtojų interesai saugomi keliais tarpusavyje susijusiais mechanizmais[353]. KAO sprendimai dėl atlyginimų už kūrinių atgaminimą ar komunikavimą visuomenei paskirstymo, priimti KAO tiesiogiai atstovaujamų autorių atžvilgiu, taip pat taikomi ir tiems tos pačios srities autoriams, kurių KAO tiesiogiai neatstovauja. Tais atvejais, kai atlyginimų paskirstymo principai nesuteikia KAO tiesiogiai atstovaujamiems autoriams teisės į individualų atlyginimą, kiti tos pačios srities autoriai, kurių organizacija tiesiogiai neatstovauja, vis tiek išlaiko teisę reikalauti individualaus atlyginimo, kurį išmoka KAO. Kalbant apie teisę atsisakyti dalyvavimo (*opt–out*), kai kūrinys atgaminamas ar padaromas prieinamas visuomenei pagal įstatymo nuostatas, *opt–out* teisės įgyvendinimo atžvilgiu, archyvams, bibliotekoms ar muziejams suteikiama išplėstinė licencija netaikoma kūriniui, kurio autorius yra uždraudęs jo atgaminimą ar komunikavimą visuomenei.

Švedijos teisinio reglamentavimo ypatumai. Švedijoje galiojanti išplėstinio licencijavimo sistema suteikia teisę neribotam subjektų ratui sudaryti susitarimą su KAO dėl konkretaus, įstatyme nenumatyto kūrinių ar gretutinių teisių objektų panaudojimo išplėstinės licencijos pagrindu. Kultūros paveldo įstaigoms įstatymas suteikia teisę kūrinius atgaminti ir padaryti juos viešai prieinamus, jeigu atitinkamas kūrinys anksčiau jau buvo padarytas viešai prieinamu. Bendroji šio režimo tvarka neapibrėžia nei kūrinių, kuriems jis taikomas, nei leidžiamų naudojimo būdų, nei galimų licencijos gavėjų – visa tai paliekama laisvam licencijos sutarties šalių susitarimui. Tokiu susitarimu, be kita ko, gali būti leidžiama atgaminti kūrinius ir toliau naudoti jų kopijas, įskaitant jų padarymą viešai prieinamomis, nebent yra pagrindo manyti, kad autorius tokiam naudojimui prieštarautų. Doktrinoje[354] akcentuojama sąlyga, kurią reikia įvykdyti norint pasinaudoti šia sistema – jog individualus licencijavimas konkrečiu atveju būtų nepraktiškas. Dėl šios priežasties Švedijos išplėstinio licencijavimo modelis ypač dažnai taikomas vadinamosiose masinio naudojimo situacijose, kai iš anksto sunku numatyti, kiek ir kokių kūrinių bus naudojama.

Švedijos autorių teisių įstatyme[355] (Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk) įtvirtintos kelios skirtingos išplėstinio licencijavimo nuostatos, iš kurių kultūros paveldo įstaigoms aktualios visų pirma trys. Pirma, archyvai ir bibliotekos gali daryti jų pačių kolekcijose esančių kūrinių kopijas ir tokius viešai paskelbtus kūrinius padaryti prieinamus visuomenei. Antra, visuomenei atviros bibliotekos ir muziejai, archyvai bei kino ar garso paveldo įstaigos gali daryti savo kolekcijose esančių kūrinių kopijas ir tokius kūrinius padaryti prieinamus visuomenei, kai šie kūriniai yra nebeprieinami komercinėje prekyboje. Trečia – įstatymas numato bendrąją išplėstinio licencijavimo nuostatą: kiekvienas asmuo gali ribotoje naudojimo srityje daryti kūrinių kopijas ar viešai paskelbtus kūrinius padaryti prieinamus visuomenei taip pat kitais, įstatyme nenumatytais atvejais. Naudojimo

[352] The present, past and future role of Extended Collective Licenses in the European cultural heritage sector Olaus Ingskog Bergstrøm Prieiga internete: https://doi.org/10.3311/celisr.42783

[353] Prieiga internete: https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/1961/eng/404?language=eng&highlightId=748521&highlightParams=%7B%22type%22%3A%22BASIC%22%2C%22search%22%3A%22copyright+act%22%7D

[354] Axhamn, Johan. „Extended Collective Licensing for Use of Copyrighted Works for Machine Learning." *Columbia Journal of Law & the Arts*, 48(4), 523–545 (2025)

[355] Prieiga internete: https://www.riksdagen.se/sv/dokument–och–lagar/dokument/svensk–forfattningssamling/lag–1960729–om–upphovsratt–till–litterara–och_sfs–1960–729/

būdai, nepatenkantys į konkrečiąsias įstatymo nuostatas, gali būti apimami šia bendrąja nuostata, jeigu sutartis atitinka specifiškumo reikalavimus ir individualus licencijavimas yra nepraktiškas arba neįmanomas.

Bendroji Švedijos išplėstinio licencijavimo tvarka neapibrėžia galimų licencijos gavėjų – visa tai paliekama laisvam licencijos sutarties šalių susitarimui. Švedijos sistema grindžiama principu, kad individualus licencijavimas visada yra pirminė galimybė, o išplėstinės licencijos paliekamos ypatingiems atvejams, kai individualus licencijavimas yra nepraktiškas arba neįmanomas.

Taigi, Švedijos sistema yra dvipakopė: kultūros paveldo įstaigoms pirmiausia taikomos specifinės įstatymo apibrėžtos išplėstinio licencijavimo nuostatos, o bendroji nuostata, taikoma neribotam subjektų ratui, naudojama tik tiems atvejams, kurie nepatenka į specifinių nuostatų taikymo sritį.

Sutartis dėl išplėstinės licencijos Švedijoje sudaroma su reprezentatyvia KAO, t. y., atstovaujančia daugiausiai atitinkamų teisių turėtojų[356]. Konkrečiai teisių turėtojų grupei atstovauja tik viena KAO, galinti sudaryti susitarimus konkrečioje srityje.

Išplėstinio licencijavimo taisyklės netaikomos tiems kūriniams ar gretutinių teisių objektams, kurių teisių turėtojas pranešė vienai iš sutarties šalių apie draudimą daryti kopijas ar jas skelbti, arba jeigu dėl kitų priežasčių yra ypatingų priežasčių manyti, kad autorius prieštarauja tokiam naudojimui. *Opt–out* teisė Švedijoje numatyta visais atvejais, išskyrus vienalaikį nepakeistą transliacijų retransliavimą. Švedija šiuo aspektu teisių turėtojams suteikia plačiausią apsaugą iš visų Šiaurės šalių[357]. Neatstovaujami teisių turėtojai gali reikalauti individualaus atlyginimo, kai jie gali pagrįsti, kad jų kūriniai buvo naudojami. Autorius turi teisę į su naudojimu susijusį atlyginimą, jeigu jis to reikalauja per trejus metus nuo metų, kuriais kūrinys buvo naudojamas, pabaigos; reikalavimai dėl atlyginimo gali būti reiškiami tik KAO.

Austrijos teisinio reglamentavimo ypatumai. Austrija, įteisindama išplėstinio licencijavimo modelį, pasirinko nevardyti konkrečių veiksmų ir teisių, kurias KAO gali suteikti kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudotojui. Austrijos KAO, gavusios kompetentingos valstybės institucijos įgaliojimą atstovauti autorių teisių turėtojams ir suteikti licencijas, iš esmės gali jas išduoti bet kokiems kūriniams ir bet kokiais naudojimo būdais – šios detalės yra konkrečiai apibrėžiamos KAO ir naudotojų sudaromose sutartyse.

Austrijos kolektyvinio teisių administravimo organizacijų įstatymas[358] (Verwertungsgesellschaftengesetz) išplėstinį kolektyvinį licencijavimą reglamentuoja dviem atskiromis nuostatomis, skirtingomis tiek taikymo apimtimi, tiek procedūriniais reikalavimais.

Pirmoji nuostata skirta komercinėje apyvartoje nebesantiems kūriniams: KAO, valdančios daugumos Austrijoje naudojamų kūrinių atgaminimo, platinimo, transliavimo, viešo paskelbimo arba padarymo viešai prieinamais teises, gali suteikti kultūros paveldo institucijai licenciją nekomerciniam naudojimui, įskaitant tų teisių turėtojų, kurie šių teisių KAO nesuteikė. Šios licencijos suteikimo sąlygos yra: atitinkami kūriniai turi nuolat priklausyti institucijos kolekcijai; informacija kūriniams identifikuoti ir pranešimas apie teisių turėtojo teisę prieštarauti turi būti prieinami per Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos (EUIPO) nebeprekiaujamų kūrinių portalą ne trumpiau kaip šešis mėnesius; bei teisių turėtojai neturi prieštarauti KAO teisių vykdymui.

Antroji – bendroji išplėstinio kolektyvinio valdymo nuostata – leidžia KAO suteikti licencijas ir tiems teisių turėtojams, kurie šių teisių jai nesuteikė per atstovavimo sutartį ar susitarimą su kita KAO, jeigu naudojimo leidimai patenka į tiksliai apibrėžtą sritį, kuriai priežiūros institucija suteikė leidimą vykdyti pašalinių asmenų teises. Priežiūros institucija suteikia šį leidimą tik tuo atveju, jeigu licencijos skirtos tiksliai apibrėžtoms naudojimo sritims, kuriose dėl naudojimo pobūdžio ar kūrinių rūšies gauti leidimą iš teisių turėtojų kiekvienu atveju atskirai paprastai yra sudėtinga ir tokiu mastu nepraktiška, kad reikalingam leidimui gauti kyla grėsmė tapti nerealia. Šiam taip pat

[356] Bergstrøm, O. I. (2026) „The present, past and future role of Extended Collective Licenses in the European cultural heritage sector", *Central European Library and Information Science Review (CeLISR)*, 3(1), p. 59–70. https://doi.org/10.3311/celisr.42783
[357] Bergstrøm, O. I. (2026) „The present, past and future role of Extended Collective Licenses in the European cultural heritage sector", *Central European Library and Information Science Review (CeLISR)*, 3(1), p. 59–70. https://doi.org/10.3311/celisr.42783
[358] Consolidated Federal Law: Complete legal text for the Collecting Societies Act 2016, version of 08.06.2026 Prieiga internete: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009532&utm

taikomas reikalavimas, jog KAO valdytų atitinkamos srities teises į esminę dalį šalies viduje naudojamų kūrinių. Bendroji nuostata nereikalauja, kad kūriniai priklausytų konkrečios institucijos kolekcijai, ir nelimituoja licencijos gavėjų rato – licencija gali būti suteikta bet kuriam naudotojui. Tačiau leidimai pagal šią nuostatą gali būti suteikiami tik naudojimui šalies viduje. Išplėstines licencijas Austrijoje gali išduoti tos KAO, kurios yra patvirtintos atitinkamos priežiūros institucijos.

Siekiant apsaugoti teisių turėtojus, Austrijos įstatyme numatytos kelios priemonės. KAO, suteikiančios išplėstinės licencijas pagal bendrąją taisyklę, privalo savo svetainėje paskelbti priežiūros institucijos patvirtinimą kartu su pranešimu apie ketinimą suteikti licencijas trečiosioms šalims. KAO kartu turi pateikti informaciją apie prieštaravimo galimybę ir jos pasekmes, kitų teisių turėtojų teises ir pareigas, atstovavimo sutarčių sąlygas, kolektyvines sutartis ir statutus, licencinių sutarčių standartines sąlygas ir taikytinus tarifus. Išplėstinė licencija negali būti išduota tol, kol nuo informacijos paskelbimo KAO svetainėje nepraėjo trys mėnesiai. Teisių turėtojai viso išplėstinės licencijos galiojimo laikotarpiu gali prieštarauti išplėstiniam kolektyviniam teisių valdymui arba individualių licencijų išdavimui. Prieštaravimas gali būti pareikštas tiek KAO, tiek naudotojui.

Slovakijos teisinio reglamentavimo ypatumai. Pagal Slovakijos Autorių teisių įstatymą[359] (Autorský zákon), išplėstinės licencijos gali būti suteikiamos tik aiškiai įstatyme apibrėžtiems panaudojimo būdams. Leidžiami licencijavimo pagrindai yra: kūrinių techninis atlikimas arba viešas perdavimas verslo ar kitose patalpose techninėmis priemonėmis (išskyrus transliavimą, retransliavimą ir viešą padarymą prieinamais); komercinėje apyvartoje nebesančių kūrinių naudojimas nekomerciniais tikslais – kopijų darymas, viešas perdavimas ar platinimas; literatūros kūrinių gyvas atlikimas ir jų kopijų darymas bei platinimas tiek, kiek reikalinga atlikimui reklamuoti; kūrinių transliavimas, įskaitant palydovinį transliavimą; literatūros kūrinio kopijos darymas; kopijų nuoma ar skolinimas; viešas perdavimas, vykdomas interneto turinio dalijimosi paslaugų teikėjo; muzikos kūrinio, literatūros kūrinio, vizualiojo meno kūrinio ar periodinio leidinio padarymas viešai prieinamu; kopijos darymas tokio padarymo prieinamu tikslais; muzikos kūrinio atgaminimas muzikos notacijos forma; taip pat kūrinių, esančių papildomoje internetinėje paslaugoje, naudojimas kopijų darymu ir viešu perdavimu – pastaruoju atveju licencija gali būti suteikta tik transliuotojui.

Išplėstines licencijas išduoti gali tik ta KAO, kuri atstovauja didžiausiam skaičiui teisių turėtojų Slovakijos Respublikos teritorijoje ir yra atitinkamai įrašyta KAO registre. Jokie papildomi specialūs reikalavimai KAO nekeliami.

Išplėstinės licencijos sutartis sudaroma ne ilgesniam nei vienų metų laikotarpiui ir kasmet automatiškai atnaujinama, jeigu nė viena iš sutarties šalių raštu neišreiškia ketinimo ją nutraukti ne vėliau kaip likus mėnesiui iki termino pabaigos arba jeigu KAO neprarado reprezentatyvumo sąlygos atitikties.

Teisių turėtojų apsauga Slovakijoje grindžiama keliais mechanizmais. Teisių turėtojas, kuriam išplėstinė licencija taikoma be atstovavimo sutarties, gali bet kuriuo metu raštu pranešti KAO, kad šalina visus arba kai kuriuos savo kūrinius iš kolektyvinio administravimo pagal išplėstinę licenciją. KAO neatstovaujamas teisių turėtojas turi tokias pačias teises ir pareigas pagal ECL kaip ir KAO atstovaujami teisių turėtojai, įskaitant atlygio rinkimo, paskirstymo ir išmokėjimo klausimus. KAO, sudarančios sutartis dėl išplėstinių licencijų, privalo savo svetainėje informuoti teisių turėtojus apie licencijos suteikimo ir sutarties sudarymo sąlygas, įskaitant teisę šalinti savo kūrinius iš kolektyvinio administravimo. Tais atvejais, kai naudotojas ir KAO nesusitaria dėl licencijos suteikimo, naudotojas turi teisę kreiptis į teismą, kad šis nustatytų licencinės sutarties turinį, įskaitant atlyginimą, tačiau naudotojas naudotis apsaugos objektais gali tik iš anksto pervesdamas KAO ne mažiau kaip 80 % atlygio pagal galiojantį KAO tarifą.

Atsižvelgiant į aukščiau atliktos lyginamosios analizės rezultatus, toliau pateikiamoje lentelėje susisteminami nagrinėtų valstybių narių išplėstinio licencijavimo mechanizmų pagrindiniai elementai, leidžiantys palyginti skirtingų jurisdikcijų pasirinkimus.

[359] Act No. 185/2015 Coll. Copyright law Prieiga internete: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015–185#Sum

36 lentelė. Nagrinėtų užsienio valstybių narių išplėstinio licencijavimo mechanizmų pagrindiniai elementai

Šalis	Išplėstinės licencijos objektai ir jų panaudojimo būdai	Išplėstinės licencijos gavimo subjektai	Išplėstinę licenciją išduoda	Teisių turėtojų teisių apsaugos priemonės
Lietuva	(1) Kūriniai ir gretutinių teisių objektai, kurių nėra komercinėje prekyboje (atgaminimas, platinimas, viešas paskelbimas, padarymas viešai prieinamais); (2) fotografijos kūriniai, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kiti dailės kūriniai, iliustracijos, brėžiniai, eskizai ir kiti vizualiojo meno kūriniai, esantys komercinėje prekyboje (atgaminimas, platinimas, adaptavimas, viešas rodymas, viešas paskelbimas, padarymas viešai prieinamais); (3) transliacijoms reikalingi muzikos kūriniai, atlikimų įrašai, fonogramos (atgaminimas archyvavimo tikslais, kai įrašai saugomi ilgiau nei 30 d.); (4) dailės kūriniai (viešas rodymas).	Kultūros paveldo įstaigos (bibliotekos, muziejai, archyvai, kino ar garso paveldo įstaigos, kurie yra viešai prieinami). Išimtis – dailės kūrinių viešo rodymo atveju naudotojų ratas neribojamas. Transliacijoms reikalingų kūrinių atveju – transliuojančiosios organizacijos.	Pakankamai atstovaujančiomis pripažintos KAO.	(1) Išplėstines licencijas išduoda tik pakankamai atstovaujančiomis pripažintos KAO; (2) visiems teisių turėtojams užtikrinamos vienodos sąlygos, neatsižvelgiant į nacionalinę priklausomybę; (3) teisių turėtojai, nesuteikę KAO įgaliojimų, gali bet kuriuo metu laisva forma pareikšti prieštaravimą dėl išplėstinio licencijavimo taikymo jų kūriniams; (4) KAO savo interneto svetainėje paskelbia apie ketinamą išduoti išplėstinę licenciją ne vėliau kaip likus 14 dienų iki licencijos išdavimo; (5) iki teisių turėtojo prieštaravimo pareiškimo naudotojo atlikti veiksmai laikomi teisėtais.
Danija	Kūrinių kategorijos, kurioms gali būti taikomas išplėstinis licencijavimas neribojamos. Išplėstinis licencijavimas grindžiamas konkrečiais kūrinių panaudojimo būdais. Be įstatyme apibrėžtų sričių, įstatymas numato galimybę taikyti išplėstinį licencijavimą ir „kitoms naudojimo formoms", dėl kurių KAO ir naudotojai susitaria individualiai.	Gavėjų ratas neapribotas. Licencija gali pasinaudoti bet kuris naudotojas, sudaręs sutartį dėl kūrinių naudojimo su KAO.	KAO, Kultūros ministerijos pripažintos pakankamai reprezentatyviomis atitinkamoje išplėstinės licencijos srityje – pagal atstovaujamų teisių turėtojų ir kūrinių skaičių bei KAO galimybę sudaryti kolektyvines sutartis.	(1) Licencijas išduoda patvirtinta pakankamai reprezentatyvi KAO; (2) KAO taisyklės dėl atlyginimo paskirstymo taikomos vienodai ir neatstovaujamų teisių turėtojų atžvilgiu; (3) neatstovaujamas teisių turėtojas gali reikalauti individualiai apskaičiuoto atlyginimo tiesiogiai iš KAO; (4) bendrojo pobūdžio išplėstinės licencijos atveju teisių turėtojams suteikiama atsisakymo teisė; (5) nesutariant dėl atlyginimo dydžio, bet kuri šalis gali kreiptis į Autorių teisių licencijų tribunolą.
Suomija	Kūrinių kategorijos, kurioms gali būti taikomas išplėstinis licencijavimas neribojamos, kai licencijos išduodamos kultūros paveldo įstaigoms. Archyvams, viešai prieinamoms bibliotekoms ir muziejams taip pat suteikiama teisė: (1) daryti jų kolekcijose esančių kūrinių	Archyvai, viešai prieinamos bibliotekos ir muziejai (veikiantys be finansinės ar komercinės naudos tikslo) – kūrinių kopijų darymo ir komunikavimo visuomenei atveju. Bendrųjų išplėstinio	Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos patvirtintos KAO. Pakankamai atstovaujančiomis laikomos tos KAO, kurios atstovauja daugiausiai konkrečių kūrinių ar gretutinių	(1) Išplėstines licencijas išduoda tik patvirtintos KAO, patvirtinimas suteikiamas ne ilgiau kaip 5 metams; (2) KAO sprendimai dėl atlyginimų paskirstymo, priimti tiesiogiai atstovaujamų autorių atžvilgiu, taikomi ir tiems tos pačios srities autoriams, kurių KAO

Šalis	Išplėstinės licencijos objektai ir jų panaudojimo būdai	Išplėstinės licencijos gavimo subjektai	Išplėstinę licenciją išduoda	Teisių turėtojų teisių apsaugos priemonės
	kopijas ir komunikuoti tuos kūrinius visuomenei, įskaitant ir tokiais būdais, kurie nėra numatyti kituose specialiuosiuose įstatymo straipsniuose; (2) daryti komercinėje apyvartoje nesančių kūrinių, esančių jų kolekcijose, kopijas, platinti ir komunikuoti kūrinius visuomenei interaktyvia prieiga (on–demand).	licencijavimo modelių atveju naudotojų ratas nėra ribojamas vien kultūros paveldo įstaigomis.	teisių objektų teisių turėtojų.	tiesiogiai neatstovauja; (3) neatstovaujami teisių turėtojai gali reikalauti individualaus atlyginimo iš KAO; (4) teisių turėtojai gali uždrausti kūrinio atgaminimą ar komunikavimą visuomenei; (5) KAO teikia ministerijai planą, kaip autoriai bus informuojami apie licencijas, galimybę reikalauti atlyginimo ir teisę uždrausti kūrinio naudojimą; (6) KAO teikia ministerijai ataskaitas apie suteiktas išplėstines licencijas.
Švedija	Kūrinių kategorijos, kūrinių naudojimo būdai, kuriems taikomas išplėstinis licencijavimas, neribojami – tai paliekama laisvam licencijos sutarties šalių susitarimui. Specialios nuostatos kultūros paveldo įstaigoms: (1) archyvai ir bibliotekos gali daryti jų kolekcijose esančių kūrinių kopijas ir viešai paskelbtus kūrinius padaryti prieinamus visuomenei; (2) bibliotekos, muziejai, archyvai bei kino ar garso paveldo įstaigos gali daryti savo kolekcijose esančių kūrinių kopijas ir kūrinius padaryti prieinamus visuomenei, kai šie kūriniai yra neprieinami komercinėje prekyboje. Bendrąja nuostata gali būti apimami ir kiti, įstatyme nenumatyti naudojimo būdai, jei individualus licencijavimas yra nepraktiškas ar neįmanomas.	Bendroji išplėstinio licencijavimo tvarka neapibrėžia galimų licencijos gavėjų – teisę sudaryti susitarimą su KAO turi neribotas subjektų ratas. Specifinės nuostatos taikomos archyvams, bibliotekoms, muziejams, kino ar garso paveldo įstaigoms.	Reprezentatyvi KAO, t. y. atstovaujanti daugiausiai atitinkamų teisių turėtojų. Konkrečiai teisių turėtojų grupei atstovauja tik viena KAO, galinti sudaryti susitarimus konkrečioje srityje.	(1) Išplėstines licencijas išduoda tik reprezentatyvios KAO; (2) *opt–out* teisė numatyta visais atvejais, (išskyrus vienalaikį nepakeistą transliacijų retransliavimą) teisių turėtojas gali pranešti vienai iš sutarties šalių apie draudimą daryti kopijas ar jas skelbti; (3) neatstovaujami teisių turėtojai gali reikalauti individualaus atlyginimo; (4) autorius turi teisę į atlyginimą, jeigu jis to reikalauja per trejus metus nuo metų, kuriais kūrinys buvo naudojamas, pabaigos; (5) reikalavimai dėl atlyginimo gali būti reiškiami tik KAO.
Austrija	Konkrečios kūrinių kategorijos ar veiksmai, kuriuos KAO gali licencijuoti neribojami. KAO gali išduoti licencijas bet kokiems kūriniams ir bet kokiais naudojimo būdais – šios detalės apibrėžiamos KAO ir naudotojų sudaromose sutartyse.	Pagal bendrąją išplėstinio kolektyvinio valdymo nuostatą licencijos gavėjų ratas nėra ribojamas – licencija gali būti suteikta bet kuriam naudotojui.	Priežiūros institucijos patvirtintos KAO, valdančios atitinkamos srities teises į esminę dalį šalies viduje naudojamų kūrinių.	(1) Išplėstines licencijas išduoda tik patvirtintos KAO; (2) KAO skelbia priežiūros institucijos patvirtinimą kartu su pranešimu apie ketinimą suteikti licencijas; (3) KAO teikia informaciją apie prieštaravimo galimybę, kitų teisių turėtojų teises ir pareigas, atstovavimo sutarčių sąlygas,

Šalis	Išplėstinės licencijos objektai ir jų panaudojimo būdai	Išplėstinės licencijos gavimo subjektai	Išplėstinę licenciją išduoda	Teisių turėtojų teisių apsaugos priemonės
				kolektyvines sutartis ir statutus, licencinių sutarčių standartines sąlygas ir taikomus tarifus; (4) išplėstinė licencija išduodama praėjus 3 mėnesiams nuo informacijos paskelbimo KAO svetainėje; (5) teisių turėtojai tiek KAO, tiek naudotojui gali pareikšti prieštaravimą dėl licencijos.
Slovakija	Nustatytas baigtinis leidžiamų naudojimo būdų sąrašas: (1) kūrinių techninis atlikimas ar viešas perdavimas verslo ar kitose patalpose techninėmis priemonėmis (išskyrus transliavimą, retransliavimą ir viešą padarymą prieinamais); (2) komercinėje apyvartoje nesančių kūrinių naudojimas nekomerciniais tikslais (kopijų darymas, viešas perdavimas ar platinimas); (3) literatūros kūrinių gyvas atlikimas ir jų kopijų darymas bei platinimas tiek, kiek reikia atlikimui reklamuoti; (4) kūrinių transliavimas (įskaitant palydovinį transliavimą); (5) literatūros kūrinio kopijos darymas; (6) kopijų nuoma ar skolinimas; (7) interneto turinio dalijimosi paslaugų teikėjo viešas perdavimas; (8) muzikos, literatūros, vizualiojo meno kūrinio ar periodinio leidinio padarymas viešai prieinamu; (9) kopijos darymas tokio padarymo prieinamu tikslais; (10) muzikos kūrinio atgaminimas muzikos notacijos forma; (11) kūrinių, esančių papildomoje internetinėje paslaugoje, naudojimas kopijų darymui ir viešam perdavimui (licencija išduodama tik transliuotojui).	Įstatyme konkrečiai nenurodytas bendras licencijos gavėjų ratas. Kūrinių, esančių papildomoje internetinėje paslaugoje, naudojimo atveju licencija gali būti suteikta tik transliuotojui. Kitais atvejais licencijos gavėjas nustatomas pagal konkrečią naudojimo sritį.	KAO, atstovaujanti didžiausiam skaičiui teisių turėtojų Slovakijos Respublikos teritorijoje ir atitinkamai įrašyta KAO registre.	(1) Teisių turėtojas, kuriam išplėstinė licencija taikoma be atstovavimo sutarties, gali bet kuriuo metu raštu pranešti KAO, kad šalina visus arba kai kuriuos savo kūrinius iš kolektyvinio administravimo pagal išplėstinę licenciją; (2) neatstovaujamas teisių turėtojas turi tokias pačias teises ir pareigas kaip ir KAO atstovaujami teisių turėtojai, įskaitant atlygio rinkimo, paskirstymo ir išmokėjimo klausimus; (3) KAO informuoja teisių turėtojus apie licencijos suteikimo ir sutarties sudarymo sąlygas, įskaitant teisę šalinti savo kūrinius iš kolektyvinio administravimo; (4) nesutariant dėl licencijos suteikimo, naudotojas turi teisę kreiptis į teismą dėl licencinės sutarties turinio nustatymo, tačiau kūriniais gali naudotis tik iš anksto pervedęs KAO ne mažiau kaip 80 % atlygio pagal galiojantį KAO tarifą; (5) išplėstinės licencijos sutartis sudaroma ne ilgesniam nei vienų metų laikotarpiui ir kasmet automatiškai atnaujinama.

Šaltinis: parengta Vertintojo

7.5. Lietuvos licencijavimo sistemos taikymo kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto turinio kūrimo srityje analizės išvados bei pasiūlymai dėl pokyčių galiojančiame teisiniame reglamentavime

Apibendrinant atliktos lyginamosios analizės rezultatus ir įvertinus Danijos, Suomijos, Švedijos, Austrijos bei Slovakijos teisinio reglamentavimo patirtį, daroma išvada, kad Lietuvos išplėstinio licencijavimo modelis gali ir turėtų būti išplėstas, neperžengiant Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnio nustatytų ribų. Lietuva turi pakankamą teisinę ir organizacinę bazę tokiam išplėtimui – veikiančios KAO, įtvirtintas reprezentatyvumo reikalavimas, *opt–out* mechanizmas ir vienodo atlyginimo garantija sudaro tinkamą pagrindą platesnio modelio įgyvendinimui. Siūlomas ATGTĮ 65[1] straipsnio papildymas, leidžiantis išplėstines licencijas taikyti platesniam kūrinių ratui ir naudojimo būdams, sudarytų sąlygas kultūros paveldo įstaigoms, profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijoms bei kitiems potencialiems naudotojams efektyviai ir teisėtai naudoti kūrinius skaitmeninimo, viešinimo ir kultūros išteklių sklaidos tikslais, kartu užtikrinant proporcingą teisių turėtojų apsaugą. Tokiu būdu Lietuvos teisinė sistema galėtų visapusiškai išnaudoti Skaitmeninės rinkos direktyvos suteikiamą diskreciją ir sukurti tvarų, subalansuotą bei tarptautinei praktikai atitinkantį išplėstinio licencijavimo modelį.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą analizę ir kitų Europos valstybių teisinio reglamentavimo pavyzdžius, teikiamos šios išvados ir rekomendacijos licencijavimo sistemos taikymo kultūros išteklių skaitmeninimo ir kuruoto turinio kūrimo reglamentavimo tobulinimui Lietuvoje:

37 lentelė. Lietuvos licencijavimo sistemos analizės išvados

Problema	Išvados	Rekomendacijos
Siauras ir baigtinis kūrinių kategorijų ratas, kuriam taikomas išplėstinis licencijavimas	ATGTĮ 65[1] str. 2 d. numato išplėstines licencijas tik keturioms aiškiai apibrėžtoms kūrinių kategorijoms: (1) kūriniams, kurių nėra komercinėje prekyboje; (2) fotografijos, tapybos, grafikos ir kitų vizualiojo meno kūrinių kategorijai; (3) transliacijoms reikalingiems muzikos kūriniams, atlikimų įrašams ir fonogramoms archyvavimo tikslais; (4) dailės kūriniams viešam rodymui. Toks baigtinis sąrašas reiškia, kad didžioji dalis komercinėje prekyboje vis dar esančių kūrinių (pvz., literatūros kūriniai, audiovizualiniai kūriniai, muzikos kūriniai ne archyvavimo tikslais) lieka už išplėstinio licencijavimo mechanizmo ribų. Lietuva, įgyvendindama Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnį, pasirinko itin konservatyvų variantą, nors direktyva tokio siauro apribojimo nereikalauja ir suteikia valstybėms narėms plačią diskreciją nustatyti kūrinių kategorijas bei naudojimo būdus. Lyginamoji analizė rodo, kad Danija, Suomija, Švedija ir Austrija kūrinių kategorijų neriboja arba riboja minimaliai, o konkrečius kūrinius ir naudojimo būdus apibrėžia KAO ir naudotojų sudaromose licencijavimo sutartyse. Lietuva turi pakankamą teisinę ir organizacinę bazę platesnio išplėstinio licencijavimo modelio įgyvendinimui: ATGTĮ jau įtvirtinti KAO reprezentatyvumo reikalavimas, neatstovaujamų teisių turėtojų opt-out teisė ir vienodo atlyginimo garantija, Lietuvoje veikia kelios, skirtingų teisių turėtojų interesus atstovaujančios KAO.	Atsižvelgiant į nurodytas išvadas, teikiamos šios rekomendacijos: • **Papildyti ATGTĮ 65[1] straipsnį nauja dalimi, numatančia teisę sudaryti išplėstinio licencijavimo sutartis, kūrinių ir gretutinių teisių objektų tipus bei konkrečius jų panaudojimo būdus nustatant KAO ir naudotojų sudaromose licencijavimo sutartyse.** Pavyzdinė nuostata: *„Šio straipsnio 3 dalyje nustatytus reikalavimus atitinkanti kolektyvinio administravimo organizacija gali suteikti išplėstines licencijas ir kitais, šio straipsnio 2 dalyje nenurodytais kūrinių ar gretutinių teisių objektų panaudojimo atvejais, jeigu licencija suteikiama aiškiai apibrėžtoje ir ribotoje panaudojimo srityje ir kai gauti leidimus iš teisių turėtojų yra tiek sudėtinga ir nepraktiška, jog licencijos suteikimo sutarties sudarymas tampa mažai tikėtinas. Tokia licencija suteikia naudotojui teisę naudoti to paties tipo kūrinius ar gretutinių teisių objektus sutartyje nustatytais būdais, net jeigu jų teisių subjektų kolektyvinio administravimo organizacija tiesiogiai neatstovauja*" Tokia nuostata leistų kultūros įstaigoms, profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijoms bei kitiems potencialiems naudotojams efektyviai ir teisėtai naudoti įvairių kategorijų kūrinius skaitmeninimo,

Problema	Išvados	Rekomendacijos
	Įvertinus užsienio valstybių teisinę bazę - ATGTĮ 65[1] str. 2 d. įtvirtintas baigtinis kūrinių sąrašas neatitinka Skandinavijos bei kitose šalyse taikomos dualinės sistemos principo, pagal kurį teisės aktai nustato bendrąją normą, o konkretūs kūriniai ir naudojimo būdai apibrėžiami licencijų sutartyse tarp KAO ir naudotojų. Šis modelis yra plačiai taikomas Danijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Austrijoje, kur išplėstinis licencijavimas veikia efektyviai ir subalansuotai, užtikrinant tiek teisių turėtojų, tiek visuomenės interesus.	viešinimo ir kultūros išteklių sklaidos tikslais, kartu užtikrinant proporcingą teisių turėtojų apsaugą. • **Papildant ATGTĮ 65[1] str. bendrąja nuostata, kartu papildomai įtvirtinti atsisakymo teisę (opt-out), kuri leistų teisių turėtojams atsisakyti išplėstinio licencijavimo bet kokiu jų kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudojimo atveju pagal naująją bendrąją nuostatą.** Pavyzdinė nuostata: *„Šios dalies nuostatos netaikomos kūriniams ar gretutinių teisių objektams, kurių teisių subjektas pranešė bet kuriai sutarties šaliai apie draudimą juos naudoti šios dalies pagrindu, taip pat kai yra kitų pagrįstų priežasčių manyti, kad teisių subjektas prieštarautų tokiam naudojimui“* Pažymėtina, kad pagrindiniai apsaugos reikalavimų elementai (KAO reprezentatyvumo reikalavimas, neatstovaujamų teisių turėtojų opt-out teisė, vienodo atlyginimo garantija) šiuo metu jau yra įtvirtinti ATGTĮ 65[1] str., tačiau siūloma juos papildomai sustiprinti atsižvelgiant į išplėsto mechanizmo apimtį.
Apribotas išplėstinių licencijų gavėjų ratas	Šio tyrimo apimtyje aktualias, ATGTĮ numatytas išplėstines licencijas (kūrinių, kurie pripažinti kūriniais, kuriais nebeprekiaujama panaudojimas išplėstinės licencijos pagrindu bei fotografijos kūrinių, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kitų dailės kūrinių, iliustracijų, brėžinių, eskizų ir kitų vizualiojo meno kūrinių panaudojimas išplėstinės licencijos pagrindu) galima išduoti tik ribotam licencijų gavėjų ratui – kultūros paveldo įstaigoms. ATGTĮ įtvirtinta išplėstinio licencijavimo schema šiuo metu nenumato teisės išplėstines licencijas išduoti profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijoms. ATGTĮ kultūros įstaigą apibrėžia kaip biblioteką, muziejų, archyvą, kino ar garso paveldo įstaigą, kurie yra viešai prieinami. Profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijos į šią sąvoką nepatenka, todėl vadovaujantis galiojančiomis įstatymo nuostatomis jos negali gauti išplėstinių licencijų kūrinių panaudojimui. Tačiau Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnis riboja tik komercinėje prekyboje nesančių kūrinių naudotojų ratą (tik kultūros paveldo įstaigos), o visiems kitiems kūrinių panaudojimo būdams pagal išplėstinio licencijavimo modelį galimų naudotojų ratas nėra ribojamas. Taigi Lietuva galėtų į kūrinių naudotojų ratą įtraukti ir profesionaliojo meno, scenos menų organizacijas bei kitus potencialius naudotojus –	Atsižvelgiant į nurodytas išvadas, teikiamos šios rekomendacijos: • **Papildant ATGTĮ 65[1] straipsnį nauja dalimi, numatančia teisę sudaryti išplėstinio licencijavimo sutartis, neapriboti išplėstinių licencijų galimų naudotojų rato.** Tokia bendroji nuostata – analogiška Danijos, Švedijos ir Austrijos modeliams – savo prigimtimi neribotų galimų licencijos gavėjų rato: teisę sudaryti išplėstinio licencijavimo sutartį su KAO turėtų bet kuris naudotojas, įskaitant profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijas, kurios šiuo metu į ATGTĮ įtvirtintą kultūros įstaigos sąvoką nepatenka. Tokiu būdu gavėjų rato problema būtų išspręsta ne atskirai keičiant kultūros įstaigos apibrėžimą, o įvedant naują reguliavimo galimybę, pagal kurią subjektų ratas apibrėžiamas ne įstatyme, o konkrečioje licencijavimo sutartyje tarp KAO ir naudotojo. Pažymėtina, kad ši rekomendacija yra neatsiejama nuo pirmiau nurodyto siūlymo papildyti ATGTĮ 65[1] str. bendrąja nuostata dėl platesnio kūrinių kategorijų rato: abu pakeitimai sudaro vieningą sisteminį sprendimą, kuris leistų kultūros įstaigoms, profesionaliojo meno ir scenos menų organizacijoms bei kitiems potencialiems naudotojams efektyviai ir teisėtai naudoti kūrinius skaitmeninimo, viešinimo ir kultūros

Problema	Išvados	Rekomendacijos
	faktiškai įstatyme neapribojant galimo naudotojų rato. Lyginamoji analizė patvirtina, kad nagrinėtose užsienio valstybėse gavėjų ratas nėra taip siaurai apribotas kaip Lietuvoje: Danijoje licencija gali pasinaudoti bet kuris naudotojas, sudaręs sutartį su KAO; Švedijoje bendroji išplėstinio licencijavimo tvarka taip pat neapibrėžia galimų licencijos gavėjų ir teisę sudaryti susitarimą su KAO turi neribotas subjektų ratas; Austrijoje pagal bendrąją išplėstinio kolektyvinio valdymo nuostatą licencija gali būti suteikta bet kuriam naudotojui. Taigi Lietuva, pasirinkdama itin konservatyvų gavėjų rato apibrėžimą, neišnaudoja Skaitmeninės rinkos direktyvos suteikiamos diskrecijos.	išteklių sklaidos tikslais, kartu užtikrinant proporcingą teisių turėtojų apsaugą pagal Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnio reikalavimus.

Šaltinis: parengta Vertintojo

7.6. Interviu / klausimynas

Tyrimo metu buvo parengti tikslinis klausimynas skirtas sistemingai surinkti informaciją apie kultūros sektoriaus institucijų patirtį kultūros išteklių skaitmeninimo, kuruoto skaitmeninio kultūros turinio kūrimo, autorių teisių taikymo ir licencijavimo praktikos srityse. Klausimynas buvo naudojamas kaip pirminis duomenų rinkimo instrumentas, leidžiantis struktūruotai identifikuoti pagrindines praktines problemas, su kuriomis susiduria tyrime dalyvaujančios organizacijos, ir įvertinti šiuo metu taikomus šių problemų sprendimo būdus.

Respondentų atranka buvo vykdoma atsižvelgiant į Užsakovo nurodytais kontaktais / institucijomis bei TS apibrėžtą tyrimo uždavinį. Atsižvelgiant į tai, į apklausos ir interviu etapą buvo įtraukti skaitmeninimo kompetencijos centrų atstovai, nacionalinio projekto „E. kultūra“ partneriai, taip pat atminties institucijos, turinčios reikšmingą praktinę patirtį kultūros išteklių skaitmeninimo, skaitmeninio turinio prieigos, teisių valdymo ir licencijavimo srityse. Toks respondentų rato išplėtimas sudarė galimybę surinkti platesnį empirinių duomenų spektrą ir geriau įvertinti skirtingų institucinių modelių patirtis.

Antruoju duomenų rinkimo etapu, siekiant papildomai įtraukti nacionalinio projekto „E. kultūra“ partnerius, buvo kreiptasi į Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją, Lietuvos kino centrą, Lietuvos nacionalinį operos ir baleto teatrą ir Šiuolaikinio meno centrą. Šio etapo atsakymai tyrimo rengimo metu dar nebuvo gauti.

38 lentelė. Kviestų institucijų sąrašas bei atsakymo būsena

Organizacijos pavadinimas	Būsena
1 etapas	
Lietuvos ypatinguoju archyvu	Pateikė atsakymus raštu
Lietuvos valstybės naujuoju archyvu;	Pateikė atsakymus raštu
Lietuvos centriniu valstybės archyvu	Pateikė atsakymus raštu
Šiaulių regioniniu valstybės archyvu	Pateikė atsakymus raštu
Klaipėdos regiono valstybės archyvu	Pateikė atsakymus raštu
Kauno regioniniu valstybės archyvu	Pateikė atsakymus raštu
Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba	Pateikė atsakymus raštu
Lietuvos literatūros ir meno archyvu	Pateikė atsakymus raštu
Lietuvos valstybės istorijos archyvu	Pateikė atsakymus interviu
Lietuvos nacionaliniu dailės muziejumi / LIMIS	Pateikė atsakymus raštu ir interviu
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka	Pateikė atsakymus raštu
Vilniaus universiteto biblioteka (mokslinių tyrimų ir paveldo departamentas)	Pateikė atsakymus interviu
Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka	Pateikė atsakymus raštu
Lietuvos audiosensorine biblioteka	Neatsakė
2 Etapas	
ŠMC	Neatsakė
LNOBT	Neatsakė
LRT	Pateikė atsakymus raštu
LKC	Interviu

Šaltinis: parengta Vertintojo

Šių kokybinių pokalbių / atsakymų raštu metu buvo aptariami konkretūs institucijų praktikos pavyzdžiai ir renkami papildomi duomenys, reikalingi tyrimo išvadoms bei rekomendacijoms pagrįsti.

7.6.1. Interviu / klausimyno rezultatai

LIETUVOS ARCHYVAI

Kadangi archyvų saugomi dokumentai dažnai apima skirtingo pobūdžio turinį – rašytinius dokumentus, fotografijas, plakatus, garso ar audiovizualinius įrašus – svarbu įvertinti, kokios kliūtys kyla dėl autorių teisių, gretutinių teisių, asmens duomenų apsaugos, licencijavimo ir dokumentų viešinimo ribojimų.

Atsakymus į klausimus raštu arba interviu būdu pateikė lentelėje prieš tai nurodyti Lietuvos archyvai (9). Archyvai daugiausia susiduria ne su atlygio ar KAO problemomis, o su viešinimo teisėtumu: ar aiškios teisės, ar galima rodyti fotografijas / dokumentus internete, ar nėra BDAR ribojimų.

Bendri sąlyčio taškai:

- KAO / LATGA / AGATA / AVAKA beveik neaktualu;
- Kūrinių našlaičių institutas praktiškai netaikomas;
- Dažniausiai nestabdomas pats skaitmeninimas, bet stabdomas viešinimas;
- Atlygis autoriams nėra pagrindinė problema;
- Didžiausias bendras objektas – fotografijos.

Pagrindinės problemos:

- Neaiški fotografijų autorystė;
- Ne visada perduotos turtinės teisės;
- Dideli fotografijų masyvai, kurių neįmanoma realiai tikrinti po vieną;
- BDAR ir asmens duomenų apsaugos ribojimai.

Šios problemos pasikartojo daugumos archyvų atsakymuose, tačiau jų intensyvumas skyrėsi priklausomai nuo saugomų rinkinių pobūdžio. Todėl toliau pateikiama atskirų archyvų analizė.

Audiovizualiniame / muzikiniame turinyje – gretutinių teisių neaiškumas, bet tai aktualu ne visiems.

39 lentelė. Klausimynų, institucijoms pateikiant atsakymus raštu, analizė Lietuvos archyvų kontekste

Organizacija	Reikšmingiausia problema	Paaiškinimas
Lietuvos ypatingasis archyvas	Mažiausiai problemų, daug sričių jiems neaktualios, buvo tik pavienė autorystės pretenzija dėl nuotraukų.	n/a
Lietuvos valstybės naujasis archyvas	Ryškiausia problema yra fotografijų autorystė ir sutarčių su fotografais trūkumas.	Archyvo atsakymuose matyti, kad fotografijų viešinimą apsunkina situacijos, kai nėra aiški nuotraukų autorystė, nėra fotografo spaudo ar kitos identifikacinės informacijos, taip pat kai nepakanka duomenų patvirtinti, ar turtinės teisės buvo perduotos archyvui. Todėl šio archyvo atveju pagrindinė kliūtis yra ne pats skaitmeninimas, o galimybė saugiai ir teisėtai viešinti fotografijas skaitmeninėje erdvėje.
Lietuvos centrinis valstybės archyvas	Plačiausias teisių problemų spektras, nes turi muzikos / audiovizualinio turinio, aktualios gretutinės teisės.	Dėl to šiam archyvui kyla sudėtingesni klausimai, susiję ne tik su autorių turtinėmis teisėmis, bet ir su gretutinėmis teisėmis, pavyzdžiui, atlikėjų, įrašų gamintojų ar kitų teisių turėtojų interesais. Tokiais atvejais viešinimas priklauso nuo to, ar aiškiai nustatytas visų teisių statusas ir ar archyvas turi pakankamą teisinį pagrindą turinį naudoti skaitmeninėje erdvėje.

Organizacija	Reikšmingiausia problema	Paaiškinimas
Šiaulių regioninis valstybės archyvas	Labiau akcentuoja ne autorių teises, o BDAR, Dokumentų ir archyvų įstatymą, asmens duomenų apsaugą.	Šio archyvo atsakymuose matyti, kad praktinė rizika pirmiausia siejama su tuo, ar dokumentuose arba fotografijose nėra asmens duomenų, kurių viešas paskelbimas galėtų būti ribojamas. Todėl pagrindinė problema šiuo atveju yra ne teisių turėtojų paieška ar atlygio klausimas, o teisėtas ir proporcingas dokumentų prieinamumo visuomenei užtikrinimas.
Klaipėdos regioninis valstybės archyvas	Pagrindinė problema kyla dėl vizualiojo turinio, pirmiausia fotografijų, kurių autoriai ne visada yra žinomi.	Fotografijos vertinamos kaip keliančios nežymias teisines kliūtis dėl nežinomų autorių, o tai reiškia, kad praktikoje gali būti neaišku, ar archyvas turi pakankamą pagrindą jas viešinti skaitmeninėje erdvėje. Archyvas taip pat išsiskiria tuo, kad pavieniais atvejais taiko kūrinių našlaičių ir nebeprekiaujamų kūrinių procedūras, tačiau nurodo informacijos trūkumą, todėl jam aktuali ne tiek licencijavimo ar atlygio problema, kiek metodinis aiškumas dėl praktinio šių procedūrų taikymo.
Kauno regioninis valstybės archyvas	Specialaus teisinio reguliavimo nebuvimas	Reikšmingų praktinių teisinių kliūčių šiuo metu neišskiria, tačiau akcentuoja bendresnį specialaus teisinio reguliavimo poreikį kultūros išteklių skaitmeninimui ir kuruoto turinio kūrimui. Tai leidžia manyti, kad archyvui aktualus ne konkretus ginčas ar licencijavimo problema, o aiškesnė ir vieningesnė taisyklių sistema, kuri apibrėžtų skaitmeninto dokumentinio paveldo viešinimo, licencijavimo ir naudojimo sąlygas.
Lietuvos valstybės istorijos archyvas	Skaitmeninės apskaitos trūkumai	Trūksta skaitmeninės apskaitos. ir į ją investuojamų lėšų, resursų, žmogiškojo kapitalo tam, jog istorijos archyvai būtų sėkmingai suskaitmeninti (šiuo metu su skaitmeninta tik 2,5 proc. istorijos archyvų iki 1918 m.)
Lietuvos literatūros ir meno archyvas	Rašytinių ir vizualiojo meno kūrinių viešinimu bei tiesioginių sutarčių su teisių turėtojais sudarymas	Aktualiausios problemos susijusios su rašytinių ir vizualiojo meno kūrinių viešinimu bei tiesioginių sutarčių su teisių turėtojais sudarymu. Archyvas siekia, kad turinys galėtų būti naudojamas be apribojimų, tačiau kartu matyti informacijos trūkumas dėl kūrinių našlaičių, nebeprekiaujamų kūrinių ir išplėstinio licencijavimo mechanizmų. KAO praktika institucijai nėra aktuali, o atlygio klausimas sprendžiamas sudarant neatlygintino turinio naudojimo sutartis.

Šaltinis: parengta Vertintojo

Lentelė rodo, kad nors atskirų archyvų problematika skiriasi pagal saugomų dokumentų pobūdį, dauguma identifikuotų kliūčių susijusios ne su skaitmeninimu kaip techniniu procesu, o su skaitmeninto turinio viešinimo teisiniu pagrindu. Respondentų pateikti atsakymai demonstruoja, jog **pagrindinės skaitmeninimo problemos kyla ne dėl kolektyvinio licencijavimo ar atlygio autoriams, o dėl skaitmeninto turinio viešinimo ribų.** Archyvams aktualiausia ne „kaip susimokėti autoriams“, o kaip saugiai ir teisėtai viešinti skaitmenintą dokumentinį paveldą, kai neaiški autorystė, turtinių teisių perdavimas, asmens duomenų statusas ar taikytinos procedūros. Dažniausiai probleminės yra fotografijos, kurių atveju ne visada aiški autorystė, turtinių teisių perdavimas ar asmens duomenų

apsaugos reikalavimai. Taip pat aktualu ir audiovizualiniai kūriniai, kur atsiranda gretutinių teisių ir sudėtinių teisių klausimai.

Archyvai dažniausiai skaitmenina turinį vidinėms reikmėms, tačiau viešinimą riboja tol, kol nėra aiškus teisinis pagrindas, kaip užtikrinti tą viešinimą remiantis teisiniais reglamentais.

Kita svarbi problema – **asmens duomenų ir prieigos ribojimai.** Tai ypač ryšku Šiaulių regioninio valstybės archyvo atsakymuose, kuriuose pagrindinės kliūtys siejamos ne tiek su autorių teisėmis, kiek su BDAR, Dokumentų ir archyvų įstatymu bei asmens duomenų apsauga.

LIETUVOS NACIONALINIS DAILĖS MUZIEJUS (TOLIAU – LDNM) / LIMIS

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus yra viena pagrindinių nacionalinių muziejinių institucijų, kaupianti, sauganti, tyrinėjanti ir pristatanti dailės, kultūros ir paveldo vertybes. Su skaitmeninimu jis susijęs per Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centrą, kuris yra LNDM filialas ir veikia kaip nacionalinis skaitmeninimo kompetencijos centras, teikiantis kultūros paveldo objektų skenavimo ir fotografavimo paslaugas.

Pagrindinė problema – turtinių teisių proceso kompleksiškumas. Teisių turėtojų paieška, tiesioginių sutarčių sudarymas, teisių apimties nustatymas ir tinkamas objektų ženklinimas reikalauja daug laiko, žmogiškųjų ir finansinių resursų. **Dėl to kūriniai, kurių teisių statusas nėra aiškus, dažnai skaitmeninami tik saugojimo tikslais, bet nėra viešinami.**

Reikšmingas aspektas yra susijęs su kūriniais, kuriais nebeprekiaujama. Respondento vertinimu, šis mechanizmas galėtų būti labai naudingas muziejams, **ypač vizualiojo meno kūriniams, tačiau Lietuvoje jis realiai neveikia arba nėra pakankamai aiškiai įgyvendintas.** Dėl to muziejai praranda galimybę plačiau viešinti rinkiniuose saugomus kūrinius. Rekomenduojama atkreipti dėmesį į ES numatytas gaires, kaip taikyti šį mechanizmą arba teisiškai jį išaiškinti. Pasak respondento, kaimyninės šalys jau naudoja šį mechanizmą sėkmingai ir pastarasis yra naudingas viešosioms institucijoms.

LDNM pagrindinės problemos siejamos su **vizualiojo meno kūrinių skaitmeninimu ir viešinimu**: sudėtinga nustatyti bei perimti turtines teises, rasti teisių turėtojus ir tinkamai pažymėti objektų teisinę būseną. **Tiesioginis licencijavimas vertinamas kaip labai imlus laiko ir žmogiškiesiems resursams**, o **kolektyvinis licencijavimas – kaip finansiškai brangus ir ne visada aiškus dėl KAO administruojamų teisių apimties**. **Taip pat išskirtinos problemos dėl KAO / LATGA praktikos:** ne visada aišku, kokias teises organizacija administruoja, kokia yra licencijos apimtis, ar konkrečiam naudojimo būdui reikia kreiptis į KAO, taip pat kaip elgtis, kai pats autorius norėtų leisti nekomercinį naudojimą, bet jo teisės administruojamos per KAO ir KAO nesutinka viešinti kūrinio nemokamai.

LNDM / LIMIS gana dažnai naudoja atvirąsias licencijas ir teisių ženklinimą, tačiau čia kyla kompetencijų problema – ne visada aišku, kokį ženklinimą pasirinkti ir ar institucija turi pakankamas teises taikyti atvirąją licenciją. Todėl LIMIS, kaip skaitmeninimo kompetencijų centras, organizuoja mokymus ir metodinę pagalbą muziejams.

Institucija taip pat akcentuoja darbuotojų kompetencijų poreikį taikant atvirąsias licencijas ir mano, kad reikėtų patikslinti esamus licencijavimo mechanizmus.

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKA (TOLIAU – LMAVB)

LMAVB yra atminties institucija, skaitmeninimo kompetencijų centras, tik LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pavaldume. Bendradarbiavo kuriant e–paveldo sistemą.

Bibliotekai aktualiausios problemos **kyla dėl rašytinių ir vizualinių kūrinių, ypač kai nepavyksta nustatyti teisių turėtojo arba susiduriama su kolektyvinėmis teisėmis.** Dažniausiai skaitmeninamas senasis raštijos paveldas, todėl teisinių kliūčių nėra daug, tačiau neaiškumų kelia **kūrinių našlaičių procedūra, skaitmeninių kopijų naudojimo sąlygos ir atvejai, kai turinys nėra pažymėtas kaip viešojo domeno ar CC licencijos.** Institucija pabrėžia poreikį turėti aiškesnius sutarčių šablonus ir praktinius paaiškinimus dėl skaitmeninių kopijų naudojimo bei licencijavimo. Biblioteka taip pat akcentavo, kad praktikoje didžiausią pridėtinę vertę suteiktų ne nauji teisiniai institutai, o aiškesni metodiniai paaiškinimai bei vieninga licencijavimo praktika.

VILNIAUS UNIVERSITETO MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR PAVELDO RINKINIŲ DEPARTAMENTAS (TOLIAU VU MTPR)

VU biblioteka yra sektorinis skaitmeninimo centras, didžiausią dėmesį skiriantis VU bibliotekoje saugomų kultūros paveldo kolekcijų (rankraščiai, reti spaudiniai, grafikos darbai) skaitmeninimui.

VU atveju skaitmeninimas dažniausiai nėra masinis procesas, o vykdomas pavieniais atvejais arba pagal vartotojų užsakymus, todėl teisinių problemų kyla mažiau. Didžioji dalis viešinamo turinio yra kūriniai, kurių autorių teisės jau pasibaigusios, o perduodant archyvinius objektus sąlygos paprastai aptariamos sutartyse. Vis dėlto išskiriamas didesnio aiškumo poreikis dėl fotografijų naudojimo: ne visada aišku, kas turi suteikti leidimą, kaip elgtis su neaiškios autorystės ar teisių būsenos nuotraukomis ir kokie praktiniai veiksmai turėtų būti atliekami prieš viešinimą.

VU MTPR pagrindinė problema susijusi su instituciniu statusu ir nepakankamu įtraukimu į kultūros paveldo skaitmeninimo politikos formavimą. VU biblioteka veikia kaip VU padalinys, todėl institucija veikia dviejų viešosios politikos sričių kultūros ir mokslo sankirtoje – priklauso Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos reguliavimo laukui, tačiau kartu saugo reikšmingą kultūros paveldą ir pagal veiklos turinį patenka į Kultūros ministerijos kuruojamą sritį.

Dėl šios tarpinės padėties VU MTPR ne visada patenka į bendrus informavimo, konsultavimo ar sprendimų priėmimo procesus, susijusius su kultūros paveldo skaitmeninimu ir viešinimu. Todėl šiuo atveju svarbi ne tik konkrečių kūrinių teisių problema, bet ir **platesnis koordinavimo trūkumas – akademinės bibliotekos, saugančios reikšmingą paveldą, gali būti nepakankamai atstovaujamos formuojant skaitmeninimo politiką**.

LRT

LRT pasirinkta kaip organizacija, valdanti ir kurianti reikšmingą audiovizualinį bei garso turinį – laidas, įrašus, transliacijas, muzikos fonogramas ir archyvinę medžiagą. Šios organizacijos patirtis tyrimui svarbi, nes leidžia įvertinti ne tik dokumentinio paveldo, bet ir transliuotojų / audiovizualinio turinio teisių administravimo problematiką.

LRT atveju pagrindinė problema kyla ne dėl pačios institucijos kuriamo ar administruojamo turinio, kuriam dažniausiai taikomos sutartys su LATGA / AGATA arba tiesioginės sutartys, o **dėl archyvinio garso turinio, kurio teisių statusas nėra aiškus.** Ypač problemiški yra privačių asmenų perduodami asmeniniai archyvai – muzikos įrašai, renginių įrašai, nenustatytos radijo laidos ar kitas garso turinys, kuriam trūksta metaduomenų arba jų apskritai nėra. Dėl to tampa sudėtinga identifikuoti patį turinį, jo autorius, atlikėjus, fonogramų gamintojus ar kitus turtinių teisių turėtojus, o tai tiesiogiai apsunkina tokio turinio viešinimą.

Kitas svarbus neaiškumas susijęs su senųjų vinilo plokštelių, ypač „Melodijos“ ir „Lietuvos plokštelių studijos“ leidinių, skaitmeninimu ir viešinimu. LRT kelia klausimą, ar iki 1994 m. birželio 10 d. išleistiems garso įrašams galėtų būti taikomas kūrinių, kuriais nebeprekiaujama, statusas, taip pat ar jų buvimas AGATA platformoje „Pakartot“ savaime reiškia, kad tokiais įrašais yra prekiaujama. Tai rodo, kad LRT trūksta aiškaus teisinio išaiškinimo, kokiu pagrindu šią archyvo dalį galima skaitmeninti ir viešinti.

Taigi LRT problema labiausiai susijusi su teisių statuso nustatymu prieš viešinimą: kai turinys sukurtas ar licencijuotas LRT, mechanizmai veikia gana aiškiai, tačiau kai kalbama apie senus, privačiai perduotus ar metaduomenų neturinčius įrašus, viešinimas tampa rizikingas. Kūrinių našlaičių ir nebeprekiaujamų kūrinių procedūros LRT praktikoje nėra aiškiai pritaikytos, todėl šioje dalyje aktualus ne tiek atlygio dydis, kiek pats teisinis pagrindas naudoti ir viešai skelbti turinį.

LKC

Lietuvos kino centras į tyrimą įtrauktas kaip institucija, atstovaujanti audiovizualinio kultūros paveldo ir kino kūrinių skaitmeninimo bei viešinimo sričiai. Jo veikla reikšmingai skiriasi nuo klasikinių archyvų ar bibliotekų, nes kino kūriniai paprastai yra sudėtiniai audiovizualiniai objektai, kuriuose gali persidengti skirtingos autorių, prodiuserių, atlikėjų, muzikos ar kitų teisių turėtojų teisės. Šios institucijos įtraukimas leidžia įvertinti, kaip skaitmeninimo, licencijavimo ir viešinimo problemos pasireiškia ne dokumentinio paveldo, o kino ir audiovizualinio turinio sektoriuje.

Lietuvos kino centras dirba su kino paveldu ir audiovizualiniu turiniu, pirmiausia su senaisiais lietuviškais filmais, kurių teisės priklauso pačiam LKC. Šie filmai gali būti naudojami ir viešinami pagal nustatytas taisykles: nekomerciniais tikslais jie paprastai suteikiami nemokamai, o komerciniam naudojimui taikomas LKC patvirtintas kainynas ir licencijavimo sąlygos.

Pagrindinės LKC problemos. LKC atveju didžiausių problemų nekyla dėl lietuviškų filmų, kurių teisės priklauso institucijai, nes jų naudojimo tvarka yra gana aiški. Pagrindinė būsima problema siejama su LKC perduota užsienio filmų kino juostų kolekcija: institucija turi fizines laikmenas, tačiau neturi šių filmų naudojimo teisių. Dalis šios kolekcijos sudaryta iš užsienio, taip pat buvusios Sovietų Sąjungos filmų, todėl ateityje gali kilti sudėtingų klausimų dėl teisių turėtojų nustatymo, galiojančių teisių, našlaičių kūrinių ar galimybės apskritai teisėtai šiuos filmus skaitmeninti ir viešinti.

Papildomai LKC pažymi, kad naujesnių filmų atveju teisės dažniausiai institucijai nepriklauso, todėl norint juos rodyti renginiuose, festivaliuose ar kitose veiklose gali reikėti atskirai įsigyti naudojimo teises. Vis dėlto tai nėra įvardijama kaip sisteminė kasdienė problema, o labiau kaip atskirų atvejų administravimo klausimas. KAO / LATGA / AGATA / AVAKA mechanizmai LKC veikloje nėra itin aktualūs, nes institucija dažniausiai veikia per savo turimas teises arba aiškiai nustatytą licencijavimo tvarką.

LNB

LNB pasirinkta kaip viena pagrindinių nacionalinių atminties ir skaitmeninimo kompetencijų institucijų, dirbanti su įvairių rūšių kultūros turiniu – rašytiniais kūriniais, periodika, vaizdine medžiaga, muzikos, audiovizualiniais ir kitais objektais. Jos patirtis svarbi, nes biblioteka ne tik pati viešina skaitmenintą turinį, bet ir praktiškai taiko ar koordinuoja licencijavimo, kūrinių našlaičių, nebeprekiaujamų kūrinių ir atvirųjų licencijų mechanizmus.

LNB problematika yra platesnė, nes biblioteka dirba su labai skirtingų rūšių turiniu: rašytiniais kūriniais, periodika, vaizdine medžiaga, muzika, audiovizualiniais ir scenos kūriniais. Didžiausios kliūtys kyla tada, **kai turinys yra sudėtinis – pavyzdžiui, audiovizualiniame ar scenos kūrinyje vienu metu susipina autorių, atlikėjų, fonogramų gamintojų, muzikos kūrinių, vaizdo ar kitų teisių turėtojų teisės.** LNB pabrėžia, kad tokiais atvejais nėra vienos centralizuotos licencijos, todėl dažnai reikia atskirai derinti LATGA, AGATA, AVAKA ir individualias sutartis su kūrėjais.

Viešinimo požiūriu LNB itin aktualios fotografijos, plakatai, afišos, periodika ir kiti objektai, **kurių autorius, leidimo metai ar teisių turėtojas nėra aiškūs**. Vizualiojo meno kūriniai nurodomi kaip keliantys esmines arba nežymias kliūtis, ypač kai kalbama apie senas darbuotojų fotografijas ar objektus, kuriems trūksta informacijos apie autorių. Tokiais atvejais viešinimas priklauso nuo to, ar pavyksta nustatyti teisių statusą ir tinkamą licencijavimo pagrindą.

LNB taip pat išskiria procedūrinius neaiškumus dėl kūrinių našlaičių ir nebeprekiaujamų kūrinių. Kūrinių našlaičių institutas taikomas, tačiau jo apimtis ribota: jis prieinamas kultūros paveldo įstaigoms, bet ne visoms kultūros organizacijoms, kurios taip pat kaupia ir saugo kultūros išteklius. Be to, šis mechanizmas neapima fotografijų, nors būtent jų kultūros įstaigos turi labai daug. Nebeprekiaujamų kūrinių procedūra pradėta taikyti tik neseniai, tačiau dar trūksta patvirtintų poįstatyminių aktų, pavyzdžiui, patikros tvarkos aprašo, o išplėstinio administravimo praktika Lietuvoje dar nėra nusistovėjusi.

Kolektyvinis licencijavimas LNB atveju veikia, bet kelia daug praktinių klausimų: sudėtingos ataskaitos, kainodara, repertuaro neaiškumas, rizika mokėti dvigubai, kai dalis teisių jau sutvarkyta individualiomis sutartimis, ir didelės licencijų kainos. LNB taip pat nurodo, kad pasibaigus projekto „E. kultūra“ metu sudarytų palankesnių susitarimų 5 metų laikotarpiui gali būti sunku išlaikyti tokias pačias viešinimo sąlygas dėl finansinių ribojimų.

40 lentelė. Interviu metu identifikuotų pagrindinių problemų pasikartojimas pagal institucijų tipus

Problema	Archyvai	Muziejai	Bibliotekos	LKC	LRT	Aktualumas
Garsinių įrašų autorystė	+/–	+	+/–	–	+	Labai didelis
Fotografijų autorystė	+	+	+	–	–	Labai didelis

Problema	Archyvai	Muziejai	Bibliotekos	LKC	LRT	Aktualumas
Turtinių teisių perdavimas	+	+	+	+/–	+/–	Labai didelis
BDAR	–	+/–	+/–	–	–	Didelis
KAO taikymo praktika	–	+	+/–	–	+/–	Vidutinis
Našlaičių kūriniai	+/–	+	+	+/–	+/–	Vidutinis
Nebeprekiaujami kūriniai	–	+	+/–	+/–	+	Vidutinis
Metodinės gairės	+	+	+	–	+	Labai didelis
Institucinis koordinavimas	+/–	+/–	+	–	+/–	Vidutinis

Šaltinis: parengta Vertintojo

APIBENDRINIMAS

Tyrimo metu surinkta informacija rodo, kad kultūros išteklių skaitmeninimo ir viešinimo problematika skiriasi priklausomai nuo institucijos pobūdžio, saugomų objektų tipo ir taikomų teisių administravimo praktikų.

Interviu ir apklausų metu pagrindinės identifikuotos problemos:

Pagrindinės identifikuotos problemos:

- **Skaitmeninto turinio viešinimo teisinis pagrindas** – institucijos dažnai gali skaitmeninti turinį saugojimo ar vidinio naudojimo tikslais, tačiau viešinimas ribojamas, kai nėra aišku, ar turinį galima skelbti internete;
- **Neaiški autorystė ir turtinių teisių statusas** – ypač dažnai tai pasireiškia fotografijų, senų dokumentų, garso įrašų, filmų ar kitų archyvinių objektų atveju;
- **Teisių turėtojų identifikavimo sunkumai** – trūksta metaduomenų, nėra aišku, kas yra autorius, atlikėjas, fonogramos gamintojas, paveldėtojas ar kitas turtinių teisių turėtojas;
- **Sudėtinės teisės audiovizualiniame, garso ir scenos turinyje** – viename objekte gali persidengti autorių, atlikėjų, muzikos, fonogramų gamintojų, prodiuserių ir kitų teisių turėtojų teisės;
- **Fotografijų naudojimo neaiškumai** – dažnai nežinomas fotografas, neaišku, ar turtinės teisės perduotos, ar galima taikyti atvirąją licenciją ir kokiomis sąlygomis fotografijas galima viešinti;
- **BDAR ir asmens duomenų apsaugos ribojimai** – daliai archyvų svarbiausia problema yra ne autorių teisės, o tai, ar dokumentuose / fotografijose nėra viešinimą ribojančių asmens duomenų;
- **Kūrinių našlaičių ir nebeprekiaujamų kūrinių procedūrų neaiškumas** – mechanizmai taikomi retai, kai kuriais atvejais nėra aišku, kaip juos praktiškai naudoti, o jų taikymo apimtis ne visada atitinka institucijų poreikius.
- **Licencijavimo ir teisių ženklinimo praktikos trūkumas** – ne visada aišku, kokią licenciją ar teisių žymą pasirinkti, ypač kai objektas sudarytas iš kelių skirtingo teisinio statuso dalių;
- **KAO repertuaro, licencijų apimties ir kainodaros neaiškumas** – kai kurioms institucijoms kyla problemų dėl LATGA, AGATA, AVAKA atstovaujamų teisių apimties, ataskaitų, galimo dvigubo apmokėjimo ir didelių licencijų kaštų;
- **Resursų trūkumas** – teisių turėtojų paieška, sutarčių sudarymas, objektų ženklinimas, metaduomenų rengimas ir skaitmeninės apskaitos tvarkymas reikalauja daug žmogiškųjų, laiko ir finansinių resursų;

- **Metaduomenų ir skaitmeninės apskaitos trūkumai** – kai nėra bylų antraščių, aprašų ar turinio identifikavimo duomenų, objektai tampa sunkiai randami ir netinkami efektyviam viešinimui per skaitmenines sistemas;
- **Institucinio koordinavimo trūkumas** – kai kurios institucijos, ypač akademinės bibliotekos, saugo reikšmingą kultūros paveldą, tačiau ne visada įtraukiamos į kultūros paveldo skaitmeninimo politikos formavimo ir informavimo procesus.

Dauguma šių problemų kartojosi skirtingų tipų institucijose, todėl jos laikytinos sisteminėmis, o ne pavieniais konkrečių organizacijų atvejais. Tai leidžia daryti išvadą, kad jų sprendimui didžiausią reikšmę turėtų teisėkūros aiškumas, metodinės rekomendacijos, standartizuoti licencijavimo sprendimai ir nuoseklesnis institucijų koordinavimas.

8.Išvados ir rekomendacijos

Tyrimas parengtas kaip kompleksinis kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje reguliavimo ir poveikio vertinimas, apimantis tris pagrindines kryptis: papildomą investavimą į nacionalinę audiovizualinę produkciją, skaitmeninių paslaugų mokesčio taikymo galimybes ir autorių teisių bei licencijavimo sistemos veikimą kultūros išteklių skaitmeninimo srityje. Tyrime taikytas lyginamosios analizės, Lietuvos situacijos vertinimo ir ex ante poveikio modeliavimo principas, todėl vertintos ne tik teisinės galimybės, bet ir administracinė našta, poveikis rinkos dalyviams, konkurencijai, vartotojams ir kultūros sektoriaus finansavimui.

Tyrimo metu atlikta ES valstybių praktikos, Lietuvos teisinio reguliavimo, ekonominių prielaidų, licencijavimo praktikos ir suinteresuotų institucijų patirties analizė ir analizuoti kiti pirminiai bei antriniai aktualūs šaltiniai.

8.1. AVŽP direktyvos 13 str. 2–3 d. taikymas

Tyrimo metu buvo vykdoma ES šalių atrankos analizė, kuri leido pagrįstai pasirinkti valstybes, kurių patirtis aktualiausia Lietuvos situacijai skirtingų tematikų pjūvių analizei. Pavyzdžiui, AVŽP direktyvos taikymo analizei atrinktos **Lenkija, Ispanija ir Graikija** – taikančios AVŽP Direktyvos 13 str. 2–3 d. – kaip pagal pasirinktus ekonominius, demografinius ir kino industrijos rodiklius Lietuvai artimiausios finansinius įpareigojimus taikančios valstybės. Taip pat buvo analizuojamos 3 ES šalys, kurios šiuo metu dar nėra įgyvendinę pastarojo straipsnio nuostatų. Tai leido tyrime ne tik įvertinti skirtingus AVŽP direktyvos įgyvendinimo modelius, bet ir palyginti juos su valstybėmis, kurios finansinių įpareigojimų dar netaiko, taip pagrindžiant Lietuvos pasirinkimų alternatyvas proporcingumo, administracinės naštos ir galimo poveikio rinkai aspektais.

ES valstybių analizė parodė, kad AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalys suteikia valstybėms narėms teisę, bet ne pareigą nustatyti finansinius įpareigojimus užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjams. Dėl šios priežasties ES praktikoje nėra vieningo modelio: vienos valstybės taiko įmokas į nacionalinius kino ar audiovizualinius fondus, kitos nustato tiesioginių investicijų reikalavimus, o dalis renkasi mišrius modelius, leidžiančius paslaugų teikėjams rinktis tarp investicijų, teisių įsigijimo ar įmokų į fondą.

Lenkijos modelis parodė administraciškai paprasto fondinio modelio privalumus – aiškią įmokų sistemą, stabilų finansavimo šaltinį ir proporcingumo užtikrinimą per išimtis mažiems rinkos dalyviams. **Ispanijos modelis** atskleidė, kad finansiniai įpareigojimai gali būti naudojami kaip aktyvus kultūros politikos instrumentas, orientuotas ne tik į lėšų surinkimą, bet ir į nepriklausomų prodiuserių, regioninių kalbų, moterų kūrėjų, kino, animacijos ir dokumentikos skatinimą. **Graikijos modelis** išsiskiria kaip tarpinis variantas, kuriame derinamas santykinai nedidelis finansinis įpareigojimas, lankstūs jo įvykdymo būdai ir aiškūs kriterijai, kada užsienio platforma laikoma nukreipta į nacionalinę rinką.

Latvijos, Bulgarijos ir Estijos analizė parodė, kad mažesnėse rinkose finansinių įpareigojimų įvedimas vertinamas atsargiau. Bulgarija pasirinko minimalų modelį ir apsiribojo Europos kūrinių kvotomis, Latvija svarsto mišrų modelį, o Estijoje diskusijos atskleidė proporcingumo, diskriminavimo, paslaugų kainų didėjimo ir tarptautinių platformų pasipriešinimo rizikas. Šie atvejai Lietuvos kontekste rodo, kad finansinių įpareigojimų įvedimas turi būti pagrįstas ne tik teisine galimybe, bet ir aiškia problema, kurią siekiama spręsti, bei proporcingu, administraciškai įgyvendinamu mechanizmu.

Direktyvos (ES) 2018/1808 13 straipsnio 2–3 dalių analizė rodo, kad ES valstybės narės taiko skirtingus nacionalinės audiovizualinės produkcijos finansavimo modelius – finansinius įnašus į nacionalinius fondus, tiesiogines investicijas į nacionalinį turinį arba mišrius modelius. Vieningo reguliavimo modelio nėra, todėl valstybės pasirenka jų rinkos dydžiui, kino industrijos išsivystymui ir nacionaliniams kultūros politikos tikslams tinkamiausius sprendimus.

Lietuvos audiovizualinės rinkos analizė parodė, kad šiuo metu nacionalinis reguliavimas nenumato papildomo finansinio įpareigojimo, kuriuo AVŽP registruoti užsienyje arba Lietuvoje teikėjai būtų įpareigoti prisidėti prie nacionalinės audiovizualinės produkcijos finansavimo remiantis AVŽP direktyvoje 13 str. 2–3 d. nurodytomis

nuostatomis. **Nusprendus taikyti pasirinktos apimties finansinio įpareigojimo mechanizmą Lietuvos atveju didžiausią dėmesį derėtų kreipti nustatant konkrečius finansinio įpareigojimo kriterijus (kam taikoma ir kodėl), įpareigojimus (sankcijas, finansinių ataskaitų ir audituotų ataskaitų deklaravimas iki nurodyto laikotarpio), finansinio įpareigojimo tarifą, taip pat pajamų, generuojamų Lietuvos rinkoje nustatymą surinktų lėšų administravimą juos skelbiant ir vertinant kritiškai bei skaidriai, bei lėšų perskirstymą numatytiems ir jautriausiems audiovizualinės žiniasklaidos rinkos sektoriaus dalyviams.**

Tuo pačiu nustatyta, kad užsienio AVŽP teikėjų Lietuvoje sugeneruotų pajamų priskyrimas gali būti sudėtingas, nes dalis bendrovių pajamas administruoja regioniniu, o ne atskirų valstybių lygmeniu. Dėl to nėra paprasta tiksliai nustatyti, kokia pajamų dalis tenka Lietuvos auditorijai, ypač kai UAVŽP platformos neturi reikšmingo fizinio ar juridinio buvimo Lietuvoje.

Analizė taip pat parodė, kad Lietuvos rinkos jautrumas yra svarbus veiksnys. Pernelyg aukštas ar sudėtingai administruojamas įpareigojimas galėtų lemti papildomą naštą paslaugų teikėjams, investicinio patrauklumo mažėjimą arba administracinio reguliavimo neefektyvumą. Todėl Lietuvos atveju prioritetas turėtų būti ne maksimalus įpareigojimo dydis, o proporcingas, aiškiai administruojamas ir rinkos mastą atitinkantis mechanizmas.

8.1.1. Alternatyvos

Tyrime buvo parengtos ir įvertintos **trys AVŽP direktyvos 13 straipsnio 2–3 dalių perkėlimo į Lietuvos teisę alternatyvos.**

I ALTERNATYVA – minimalus modelis, pagal kurį papildomas finansinis įpareigojimas nebūtų taikomas jokiems AVŽP teikėjams, o finansinio įpareigojimo dydis būtų 0 proc.. Ši alternatyva užtikrintų mažiausią administracinę naštą, nekurtų papildomų pareigų rinkos dalyviams ir leistų išvengti galimų ginčų dėl subjektų atrankos ar diskriminavimo. Vis dėlto ji nesukurtų naujo nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo šaltinio ir neišnaudotų AVŽP direktyvos suteikiamos galimybės į nacionalinės audiovizualinės ekosistemos finansavimą įtraukti pajamas Lietuvoje generuojančias užsienio UAVŽP platformas.

II ALTERNATYVA – bazinis fondinis modelis, pagal kurį finansinis įpareigojimas būtų taikomas privatiems AVŽP teikėjams, taip pat užsienyje registruotoms UAVŽP platformoms, jeigu jos generuoja pajamas Lietuvos Respublikoje. Siūlomas tarifas būtų diferencijuotas: 1 proc. nuo Lietuvoje sugeneruotų pajamų įmonėms, kurių metinės pajamos sudaro 2–10 mln. Eur, ir 2 proc. įmonėms, kurių metinės pajamos viršija 10 mln. Eur. Įpareigojimas būtų vykdomas netiesiogiai – mokant įmoką į nustatytą fondą, pavyzdžiui, LKC ar kitą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmą. Nuo įpareigojimo būtų atleidžiamos labai mažos ir mažos įmonės, kurių pajamos arba turtas neviršija 10 mln. Eur per metus, taip pat visuomeninis transliuotojas – LRT. Ši alternatyva vertinama kaip labiausiai subalansuota, nes sukurtų stabilų finansavimo šaltinį, bet kartu išlaikytų santykinai paprastą administravimo modelį ir būtų proporcinga Lietuvos rinkos dydžiui.

III ALTERNATYVA – mišrus alternatyvaus pasirinkimo modelis, pagal kurį finansinis įpareigojimas taip pat būtų taikomas UAVŽP ir kitiems privatiems AVŽP teikėjams, taip pat užsienyje registruotoms UAVŽP platformoms, generuojančioms pajamas Lietuvoje. Šiuo atveju siūlomas finansinio įpareigojimo dydis siektų 2,5 proc. nuo metinių pajamų, taikomas įmonėms, kurių metinės pajamos Lietuvos rinkoje viršija 10 mln. Eur. Įpareigojimą būtų galima įvykdyti keliais būdais: tiesiogiai investuojant į kūrinių gamybą, įsigyjant teises į nacionalinius kūrinius, dalyvaujant ko-produkcijose arba mokant įnašus į specializuotą fondą, pavyzdžiui, LKC. Nuo šio įpareigojimo taip pat būtų siūloma atleisti labai mažas ir mažas įmones bei LRT. Ši alternatyva turėtų didžiausią potencialą skatinti tiesiogines investicijas į Lietuvos audiovizualinį turinį, tačiau kartu ji būtų sudėtingiausia administravimo požiūriu ir sukurtų didžiausią finansinę bei reguliacinę naštą rinkos dalyviams.

Atliktas alternatyvų vertinimas parodė, kad I alternatyva yra paprasčiausia ir mažiausiai rizikinga rinkai, tačiau ji praktiškai neprisideda prie nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo stiprinimo. III alternatyva labiausiai orientuota į aktyvų sektoriaus finansavimą ir platformų įtraukimą į turinio kūrimą, tačiau jos įgyvendinimas reikalautų sudėtingesnių taisyklių, kontrolės ir aiškios tinkamų investicijų pripažinimo metodikos. II alternatyva užima tarpinę poziciją ir vertintina kaip labiausiai pagrįsta Lietuvos sąlygomis, nes derina papildomą finansavimą, reguliavimo proporcingumą, administracinį paprastumą ir mažesnę riziką rinkos dalyviams.

8.2. SPM taikymas

SPM analizei pasirinktos Ispanija, Austrija ir Prancūzija, nes jos yra tarp nedidelio skaičiaus ES valstybių, taikančių skaitmeninių paslaugų mokesčio modelius. Kadangi šiuo metu ES tik kelios valstybės yra įvedusios SPM, lyginamųjų atvejų pasirinkimas yra ribotas. Nors šios valstybės nėra tiesioginiai Lietuvos analogai, jų analizė leidžia įvertinti skirtingas SPM taikymo konstrukcijas, administravimo principus ir galimas rizikas, kurios būtų aktualios svarstant panašaus reguliavimo įvedimą Lietuvoje.

SPM analizė parodė, kad skaitmeninių paslaugų mokestis ES valstybėse taikomas skirtingai ir nėra vieningo jo modelio. Ispanijos, Austrijos ir Prancūzijos analizė atskleidė, kad SPM gali būti konstruojamas kaip bendro pobūdžio fiskalinė priemonė arba fiskalinė priemonė–instrumentas, kurio pajamos gali būti susietos su žiniasklaidos, kultūros ar skaitmeninės transformacijos finansavimu. Vis dėlto užsienio praktika taip pat rodo, kad pats SPM įvedimas automatiškai nereiškia naudos kultūros ar žiniasklaidos sektoriui – tam būtinas atskiras nacionalinis sprendimas dėl pajamų paskirstymo.

Lietuvos atveju SPM galėtų būti svarstomas kaip ribotos apimties SPM modelis, orientuotas į dideles tarptautines skaitmenines platformas, kurios generuoja pajamas iš Lietuvos naudotojų, skaitmeninės reklamos rinkos ar duomenų monetizavimo. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad praktikoje ne visos šios pajamų kategorijos yra vienodai aiškiai identifikuojamos nacionaliniu mastu. Pavyzdžiui, pajamos iš duomenų perdavimo ar monetizavimo dažnai yra integruotos į platesnį socialinių platformų veiklos modelį, todėl jas atskirai priskirti konkrečiai valstybei gali būti sudėtinga. Panašios problemos kyla ir dėl tarpininkavimo pajamų, kai komisinis mokestis gaunamas iš sandorių tarp pardavėjo ir pirkėjo, tačiau jo priskyrimas konkrečiai nacionalinei rinkai ne visada yra aiškus.

Tuo tarpu pajamos iš skaitmeninės tikslinės reklamos yra aiškiau identifikuojamos ir praktiškai lengviau apskaičiuojamos, nes jos tiesiogiai siejamos su reklamos paslaugų teikimu konkrečios valstybės naudotojams ar reklamos užsakovams – tokio modelio pavyzdį galima matyti Austrijoje. Dėl šios priežasties, svarstant SPM taikymo galimybes Lietuvoje, realistiškiausia būtų pirmiausia vertinti būtent tikslinės skaitmeninės reklamos pajamų apmokestinimo modelį, o platesnes duomenų monetizavimo ar tarpininkavimo pajamų kategorijas traktuoti atsargiau dėl jų apskaičiavimo ir administravimo sudėtingumo.

Taip pat atsižvelgiant į mažą Lietuvos rinką, SPM neturėtų būti vertinamas kaip reikšmingas valstybės biudžeto pajamų šaltinis. Jo pagrindinis argumentas galėtų būti tikslinis viešosios politikos tikslas – prisidėti prie žiniasklaidos, kultūros turinio sklaidos, skaitmeninės transformacijos ar viešojo intereso turinio finansavimo perorganizuojant surinktas pajamas audiovizualinės žiniasklaidos produkciją skatinti Lietuvoje.

Kartu SPM įvedimas Lietuvoje būtų susijęs su reikšmingomis rizikomis: galimu sąnaudų perkėlimu vartotojams ar reklamos užsakovams, poveikiu vietos žiniasklaidos ir reklamos rinkai, konkurencijos iškraipymo rizika, tarptautinės prekybos įtampomis ir investicinės aplinkos neapibrėžtumu. Todėl, jeigu toks mokestis būtų svarstomas, rekomenduotina aiškiai apibrėžti apmokestinamų subjektų ratą, nustatyti aukštus pajamų slenksčius, iš anksto įtvirtinti pajamų panaudojimo mechanizmą ir užtikrinti, kad mokestis nebūtų taikomas smulkiems ar vidutiniams Lietuvos rinkos dalyviams.

Visgi, prioritetas turėtų būti teikiamas koordinuotam ES arba EBPO lygmens sprendimui, tačiau jam nesant galima svarstyti atskirą Lietuvai pritaikytą SPM įgyvendinimą.

8.3. Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių teisinės bazės analizė

Šiame skyriuje buvo įvertinta Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių teisinė bazė, susijusi su kultūros išteklių skaitmeninimu, skaitmeninio turinio viešinimu ir kuruoto skaitmeninio kultūros turinio kūrimu. Analizė apėmė bendruosius autorių teisių principus, saugomų ir nesaugomų objektų atskyrimą, turtinių teisių galiojimą, gretutines teises, panaudos teisę, skaitmeninio turinio specifiką, licencijavimo mechanizmus, atviryjų licencijų taikymą, kūrinių našlaičių, nebeprekiaujamų kūrinių ir išplėstinio kolektyvinio administravimo reguliavimą.

Teisinė analizė parodė, kad Lietuvos teisėje jau egzistuoja keli kultūros išteklių skaitmeninimui ir viešinimui aktualūs mechanizmai, tačiau jų praktinis taikymas nėra pakankamai aiškus ir efektyvus. Kultūros institucijos

teoriškai gali remtis tiesioginiu licencijavimu, kolektyviniu administravimu, atvirosiomis licencijomis, panaudos teise, kūrinių našlaičių institutu, nebeprekiaujamų kūrinių procedūra ir išplėstiniu kolektyviniu licencijavimu. Vis dėlto šie mechanizmai ne visada leidžia sklandžiai spręsti didelių kultūros paveldo rinkinių skaitmeninimo ir viešinimo problemas, ypač kai objektų teisių statusas nėra aiškus arba kai viename objekte susipina kelios autorių ir gretutinių teisių kategorijos.

Pagrindinė teisinė problema yra ta, kad skaitmeninimas ir viešinimas nėra tapatūs veiksmai: institucijos dažnai gali suskaitmeninti objektus saugojimo, apskaitos ar vidinio naudojimo tikslais, tačiau viešas paskelbimas internete reikalauja aiškaus teisinio pagrindo. Šis pagrindas tampa problemiškas, kai nežinomas autorius ar teisių turėtojas, neaišku, ar turtinės teisės buvo perduotos, ar dar galioja gretutinės teisės, ar objektui galima taikyti kūrinių našlaičių / nebeprekiaujamų kūrinių procedūrą, kokią licenciją pasirinkti ir kaip tinkamai pažymėti skaitmeninį objektą.

Interviu ir klausimynų rezultatai patvirtino teisinės analizės išvadas. Archyvų atveju daugiausia problemų kyla dėl fotografijų autorystės, turtinių teisių perdavimo, BDAR ir dokumentų viešinimo ribojimų. Muziejų ir bibliotekų sektoriuje aktualiausi yra vizualiojo meno kūrinių, rašytinio paveldo, teisių turėtojų paieškos, sutarčių sudarymo, atvirųjų licencijų ir teisių ženklinimo klausimai. Audiovizualinio ir garso turinio atveju papildomai išryškėja gretutinių teisių, metaduomenų trūkumo, fonogramų, atlikėjų, prodiuserių ir kitų teisių turėtojų nustatymo problema.

Atskirai pažymėtina, kad išplėstinio kolektyvinio licencijavimo schema Lietuvoje jau yra įtvirtinta, tačiau jos taikymo apimtis išlieka ribota. Ji gali būti naudinga didelių kūrinių masyvų naudojimui, tačiau dabartinis mechanizmas nėra pakankamas, kad juo būtų galima efektyviai pasinaudoti visų rūšių kūrinių skaitmeninimui ir viešinimui. Ypač aktualus poreikis aiškiau reglamentuoti šio mechanizmo taikymą fotografijoms, vizualiojo meno kūriniams, audiovizualiniam turiniui ir kitiems sudėtiniams objektams.

Todėl 7 skyriaus bendra išvada yra ta, kad Lietuvoje esama teisinė bazė sudaro pagrindą kultūros išteklių skaitmeninimui, tačiau praktikoje trūksta aiškesnio jos pritaikymo viešinimui skaitmeninėje erdvėje. **Didžiausią naudą sukurtų ne tik teisės aktų pakeitimai, bet ir praktinės priemonės: metodinės gairės, standartizuoti sutarčių šablonai, vieninga teisių ženklinimo praktika, aiškesnės kūrinių našlaičių ir nebeprekiaujamų kūrinių procedūros, KAO licencijų apimties skaidrinimas ir nuoseklesnis kultūros institucijų konsultavimas.**

Apibendrinant, atlikta tyrimas rodo, kad kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje problematika negali būti išspręsta vienu reguliavimo instrumentu. AVŽP direktyvos finansiniai įpareigojimai, SPM ir autorių teisių / licencijavimo sistemos tobulinimas sprendžia skirtingo pobūdžio problemas. AVŽP direktyvos pagrindu galima kurti papildomą nacionalinio audiovizualinio turinio finansavimo mechanizmą, SPM galėtų būti svarstomas kaip tikslinis didžiųjų skaitmeninių platformų indėlis į viešosios politikos tikslus, o licencijavimo sistemos tobulinimas būtinas tam, kad jau suskaitmenintas kultūros turinys galėtų būti teisėtai ir plačiau viešinamas.

Lietuvos atveju svarbiausia užtikrinti proporcingumą, teisinį aiškumą ir administracinį paprastumą. Finansiniai įpareigojimai turėtų būti taikomi tik aiškiai apibrėžtiems subjektams, numatant išimtis mažiems rinkos dalyviams ir pradedant nuo ribotos, etapinės sistemos. SPM galėtų būti svarstomas tik tuo atveju, jeigu būtų aiškiai įtvirtintas pajamų perskirstymo mechanizmas kultūros, žiniasklaidos ar skaitmeninės transformacijos tikslams. Tuo tarpu kultūros išteklių skaitmeninimo srityje pirmiausia būtina spręsti ne techninio skaitmeninimo, o teisinio viešinimo problemas – stiprinti licencijavimo praktiką, teisių ženklinimą, metodines gaires ir institucijų koordinavimą.

Tyrimas patvirtina, kad kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje klausimai yra kompleksiniai ir apima ne tik autorių teisių reguliavimą, bet ir kultūros finansavimo, skaitmeninimo politikos, viešosios informacijos prieinamumo, konkurencijos bei tarptautinės mokesčių politikos aspektus. Todėl šių klausimų sprendimui reikalingas koordinuotas ir tarpinstitucinis požiūris.

PASIŪLYMAI

Remiantis atlikta analize siūloma svarstyti šias viešosios politikos kryptis.

Dėl Direktyvos (ES) 2018/1808 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimo

1. Nusprendus įgyvendinti vieną iš pateiktų alternatyvų arba kitokiu mastu siekiančiu papildomai įpareigojant AVŽP paslaugų teikėjus, siūlytina pradėti nuo minimaliausios apimties metodo, vėliau atlikus poveikio vertinimus, esant poreikiui, didinti apimtį;.
2. Rekomenduojama numatyti vieną finansinio įpareigojimo įvykdymo būdą, pavyzdžiui, investuoti į fondą, tačiau vengti ne aiškumo ir tiksliai bei viešai išaiškinti, kur ir kam bus naudojamos lėšos: kokia procentinė dalis surinktų lėšų bus skiriama nepriklausomų kūrėjų kūrybai, filmams, dokumentikoms, moterų kūrybai ir kt. numatytoms grupėms;
3. Surinktos lėšos turėtų būti aiškiai ir skaidriai nukreipiamos nacionalinio audiovizualinio turinio kūrimui, nepriklausomų kūrėjų ekosistemai, dokumentikai, serialams, animacijai ir kitoms audiovizualinio turinio formoms – siūloma pasirinkti ir nurodyti renkamo biudžeto dalį, kuri bus skiriamas pastarosioms audiovizualinės žiniasklaidos rinkos sritims (Ispanijos, Graikijos atvejai);
4. Reikėtų vengti perteklinės naštos subjektams, kurie jau dabar investuoja į nacionalinį turinį, moka autorinius atlyginimus ir prisideda prie žiniasklaidos savitvarkos sistemos finansavimo (šiuo atveju LRT);
5. Būtina aiškiai nustatyti, kada užsienyje įsteigta platforma laikoma nukreipta į Lietuvos auditoriją, remiantis pajamomis Lietuvoje, lietuvių kalba, subtitrais, reklamos orientavimu ar paslaugos prieinamumu Lietuvos vartotojams ir kitais galimais kriterijais.

Dėl skaitmeninių paslaugų mokesčio

1. Prioritetą teikti koordinuotam ES arba EBPO lygmens sprendimui.
2. Nacionalinį SPM modelį svarstyti tik tuo atveju, jeigu tarptautinis reguliavimas artimiausiu metu nebus įgyvendintas. SPM yra rizikingas mažos rinkos atstovams, tačiau priėmus sprendimą visgi įgyvendinti SPM mechanizmą – būti pasiruošus aiškiai komunikuoti sprendimą, taip pat galima tikėtis politinės–tarptautinės įtampos, pavyzdžiui, tarp užsienio šalių UAŽP platformas atstovaujančių organizacijų (MPA Lenkijos atvejis) ar pačių UAŽP atstovų (teisminės praktikos pavyzdžiai).
3. Jeigu būtų nuspręsta diegti nacionalinį SPM modelį, svarstyti siauresnės apimties modelį, orientuotą į internetinės reklamos pajamas, taikant aukštus pasaulinius ir nacionalinius pajamų slenksčius bei aiškiai apibrėžiant apmokestinamų subjektų ratą (Austrijos atvejis).
4. Numatyti aiškų surenkamų lėšų panaudojimo mechanizmą, prioritetą skiriant kultūros ir žiniasklaidos skaitmeninei transformacijai (remtis Austrijos pavyzdžiu).

Dėl kultūros išteklių licencijavimo sistemos

1. Parengti vieningas praktines metodines rekomendacijas dėl kultūros išteklių skaitmeninimo ir viešinimo.
2. Parengti standartizuotus licencijavimo ir teisių perdavimo dokumentų pavyzdžius.
3. Parengti praktinius išaiškinimus dėl našlaičių kūrinių, nebeprekiaujamų kūrinių, atviryjų licencijų ir teisių ženklinimo taikymo.
4. Stiprinti metodinę pagalbą kultūros ir atminties institucijoms bei užtikrinti nuolatinį darbuotojų kompetencijų tobulinimą.
5. Stiprinti bendradarbiavimą tarp Kultūros ministerijos, skaitmeninimo kompetencijos centrų, kolektyvinio administravimo organizacijų ir kultūros įstaigų.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais rekomenduojama:

1. Nacionaliniu lygmeniu svarstyti Direktyvos (ES) 2018/1808 13 straipsnio 2–3 dalių įgyvendinimą, pasirinkus Lietuvos rinkos mastui ir administraciniams pajėgumams tinkamiausią modelį (siūlytina pradėti nuo minimaliausio galimo varianto ir atlikus *post* poveikio vertinimą įsivertinti teigiamą ir neigiamą poveikį).

2. Skaitmeninių paslaugų mokesčio klausimą spręsti derinant nacionalinius sprendimus su ES ir EBPO iniciatyvomis, vengiant perteklinės administracinės naštos ir tarptautinės prekybos rizikų.

3. Jeigu būtų nuspręsta taikyti nacionalinį SPM modelį, jį orientuoti į didžiausias tarptautines skaitmenines platformas, aiškiai apibrėžiant mokesčio objektą, taikymo ribas ir pajamų panaudojimo tikslus.

4. Parengti nacionalines metodines rekomendacijas dėl kultūros išteklių skaitmeninimo, licencijavimo, teisių ženklinimo ir skaitmeninto kultūros turinio viešinimo.

5. Parengti praktikoje taikytinus standartinių sutarčių, licencijų ir teisių perdavimo dokumentų pavyzdžius, gaires, kaip, kokias licencijas taikyti praktikoje, skirtus kultūros ir atminties institucijoms.

6. Sukurti nuolatinę metodinės pagalbos sistemą kultūros įstaigoms, užtikrinančią konsultacijas autorių teisių, licencijavimo ir skaitmeninimo klausimais.

7. Įvertinti poreikį tikslinti galiojantį autorių teisių ir gretutinių teisių reglamentavimą, siekiant aiškesnio našlaičių kūrinių, nebeprekiaujamų kūrinių ir skaitmeninto kultūros paveldo viešinimo reglamentavimo.

8. Užtikrinti glaudesnį bendradarbiavimą tarp Kultūros ministerijos, skaitmeninimo kompetencijos centrų, kolektyvinio administravimo organizacijų, kultūros ir atminties institucijų bei kitų suinteresuotų subjektų, formuojant nuoseklią kultūros turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje politiką.

9. Tikslinga užtikrinti, kad valstybės reikšmės bibliotekos, veikiančios kaip universitetų padaliniai, būtų įtraukiamos į Kultūros ministerijos kuruojamus kultūros paveldo skaitmeninimo sprendimų priėmimo formatus arba bent sklandžiai informuojamos apie priimtus sprendimus. Tai leistų išvengti institucinio neapibrėžtumo tarp švietimo ir kultūros sričių, užtikrintų savalaikį informacijos gavimą ir sudarytų sąlygas šioms bibliotekoms aktyviai dalyvauti sprendžiant su kultūros paveldu susijusius klausimus.

Literatūros sąrašas

1. 2025 m. metinė ataskaita. Telia Lietuva, AB. Prieiga internetu: https://crib.lt/view/471089?lang=lt;
2. 2015 m. spalio 30 d. Karališkasis dekretas Nr. 988/2015, kuriuo reglamentuojamas tam tikrų Europos audiovizualinių kūrinių išankstinio finansavimo prievolės teisinis režimas, „BOE“ Nr. 267, 2015 m. lapkričio 7 d. Įsigaliojimas: 2015-11-08, 14 str. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-12053
3. Agencia Estatal Boletin Oficial del Estado, Document BOE–A–2021–9721, Order HAC/590/2021, of June 9, approving form 490 of "Self–assessment of the Tax on Certain Digital Services" and determining the form and procedure for its presentation. Prieiga internetu: https://www.boe.es/eli/es/o/2021/06/09/hac590
4. Agencia Tributaria, „Tax on Certain Digital Services“. Prieiga internetu: https://sede.agenciatributaria.gob.es/Sede/declaraciones–informativas–otros–impuestos–tasas/impuesto–sobre–determinados–servicios–digitales.html
5. Auditin accounting, „Digital Services Taxes (DSTs): A Global Response to the Digitalization of the Economy“, 2025 m. May 24. Prieiga internetu: https://auditingaccounting.com/digital–services–taxes–DSTs–a–global–response–to–the–digitalization–of–the–economy
6. BearGuard – govarnance and AI guardrails, „Digital Services Tax (Taxe sur les services numériques) – France“, 2026 vasario 28 d. Prieiga internetu: https://regulatorik.ai/en/framework/dst–fr?
7. Birštonas, R. (2025). Autorių teisių, gretutinių teisių ir duomenų bazių gamintojų apribojimų taikymas. Tyrimo ataskaita.
8. BMF, Federal ministry finance respublic of Austria, Digital tax act 2020. Prieiga internetu: https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/digital–tax–act.html
9. Boletin Official del Estado, Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual, «BOE» núm. 163, de 08/07/2022, páginas 96114 a 96220 (107 págs.) Sección: I. Disposiciones generales, Departamento: Jefatura del Estado. Prieiga internetu: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE–A–2022–11311
10. Budget general, Programme 180, raports annuels de performances annece au project de loui de reglament du budget et d‘approbation des comptes pour, 2022 m.
11. Bulgarian national film center, „25 proc. cash rebate is wating for you“, 2026. Prieiga internetu: https://www.nfc.bg/wp–content/uploads/2026/02/BG–Rebate–2026.pdf
12. Bulgarian national film center, Funding, State support. Prieiga internetu: https://www.nfc.bg/en/funding/
13. Bundesabgabenordnung (BAO), įsigaliojimo data 2014 m. sausio 1 d., 32/01 Finansinės procedūros, bendroji mokesčių teisė, 201 straipsnis. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1961/194/P201/NOR40149206
14. Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober 2019 Teil I 91. Bundesgesetz: Abgabenänderungsgesetz 2020 – AbgÄG 2020 (NR: GP XXVI IA 983/A AB 686 S. 88. BR: AB 10251 S. 897.) [CELEX–Nr.: 32011L0016, 32018L0822]. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
15. Bundesgesetzblatt für die republik österreich, Jahrgang 2019 Ausgegeben am 22. Oktober, Digitalsteuergesetz 2020 (DiStG 2020), 8 str. 4 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2019_I_91/BGBLA_2019_I_91.pdf
16. CinEuropa, „Netflix signs an agreement with the French film industry“, 2022 February 22. Prieiga internetu: https://cineuropa.org/newsdetail/422194/
17. Cineuropa, production funding Spain – Spain’s ICAA distributes 30 million euros in general grants, Alfonso Rivera, 2023 November 15. Prieiga internetu: https://cinEuropa.org/en/newsdetail/452670/
18. Commission recommendation of 6 May 2003, concerning the definition of micro, small and medium–sized enterprises (notified under document number C(2003) 1422), 2003/361/EC. Prieiga internetu: https://eur–lex.europa.eu/eli/reco/2003/361/oj/eng
19. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social committee and the committee of the regions, The Single Market: our European home market in an uncertain world, Brussels, 21.5.2025, COM(2025) 500 final. Prieiga internetu: https://eur–lex.europa.eu/legal–content/EN/TXT/?uri=celexproc.3A52025DC0500&utm

20. Computer and communications industry association, CCIA Explainer: France's Proposed Digital Services Tax Increase. Prieiga internetu: https://ccianet.org/wp–content/uploads/2025/10/CCIA–Explainer–on–Frances–Proposed–Digital–Services–Tax–Increase.pdf
21. Consistent implementation and enforcement of the new AVMSD framework. Prieiga internetu: https://media–board.Europa.eu/document/download/c305cbec–d9a8–4105–a3af–ef09cac5c2cd_en?filename=SG1–WS2–Pt1–European–Works_final.pdf&prefLang=pt
22. Creativesunite, Ilias Maroutsis, „US–Europe trade war reaches audiovisual sector", 2025 April 2. Prieiga internetu: https://creativesunite.eu/article/us–europe–trade–war–reaches–audiovisual–sector
23. Cuatrecasas, Paula Conde and Nora Oyarzabal, „The Spain audiovisual plan will receive major public investment", 2021 balandžio 20 d. Prieiga internetu: https://www.cuatrecasas.com/en/global/intellectual–property/art/the–spain–Europes–audiovisual–hub–plan–will–receive–major–public–investment
24. DateReportal, Simon Kemp, „Digital 2025: Lithuania", 2025 m. March 3. Prieiga internetu: https://datareportal.com/reports/digital–2025–lithuania;
25. Delfi, Raivis Spalvėns, „Latvijos vyriausybė pritarė „Netflix" mokesčiui, kuris leistų skirti 600 tūkst. eurų vietiniam kinui", 2026.07.07. Nuoroda internete: https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/latvijos-vyriausybe-pritare-netflix-mokesciui-kuris-leistu-skirti-600-tukst-euru-vietiniam-kinui-120273133(žiūrėta 2026–07–27);
26. Digital Cinema Report, „Netflix Signs Historic French Deal", February 22, 2022. Prieiga internetu: https://www.digitalcinemareport.com/netflix–signs–historic–french–deal/;
27. DPC, The Audio–Visual Media Services Directive already implemented in the local Radio and Television Act, 2021 February 24. Prieiga internetu: https://www.dpc.bg/insights/the–audio–visual–media–services–directive–already–implemented–in–the–local–radio–and–television–act;
28. EFAD, Institute of Cin-e-matog-ra-phy and Audiovisual Arts. Prieiga internetu: https://www.Europeanfilmagencies.eu/members/institute–of–cinematography–and–audiovisual–arts;
29. EK siūlymas, Tarybos direktyva „dėl bendros skaitmeninių paslaugų mokesčio, kuriuo apmokestinamos pajamos, gaunamos teikiant tam tikras skaitmenines paslaugas, sistemos", Briuselis, 2018 kovo 21 d., 2018/0073. Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/legal–content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0148;
30. ERGA, Memorandum of understanding between The National Regulatory Authority Members of the European Regulators Group for audiovisual media services, 2020 December 3. Prieiga internetu: https://www.cem.bg/files/1716284121_erga_memorandum_of_understanding_adopted_03–12–2020_l.pdf;
31. ERGA, Report on the Implementation of the ERGA Memorandum of Understanding in 2022.
32. ERR, „Streaming platform tax to bring additional funds to Estonian state budget", 2023 balandžio 27 d. Prieiga internetu: https://news.err.ee/1608960965/streaming–platform–tax–to–bring–additional–funds–to–estonian–state–budget;
33. Europos audiovizualinės observatorijos OPUS suvestinė, 2024 m. Prieiga internetu: https://opus.obs.coe.int/legislations/; https://opus.obs.coe.int/legislations/export/full/
34. European Audiovisual Observatory. Prieiga internetu: https://mavise.obs.coe.int/advanced-search?targeted_countries=116&coverage_type=5&coverage_type=3&coverage_type=4&coverage_type=2avise-
35. European Audiovisual Observatory, AVMSD transposition highlights – Latvia
36. European Audiovisual Observatory, Investing in European works: the obligations on UAVŽP providers, 2022
37. European Commission. (2011). Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation (2011/711/EU).
38. European Commission. (2021). Report on the application of Directive (EU) 2019/790 on Copyright in the Digital Single Market.
39. European Parliament and Council. (2001). Directive 2001/29/EC of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Official Journal of the European Communities, L 167, 10–19.
40. European Parliament and Council. (2012). Directive 2012/28/EU of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works. Official Journal of the European Union, L 299, 5–12.

41. European Parliament and Council. (2019). Directive (EU) 2019/1024 of 20 June 2019 on open data and the re–use of public sector information. Official Journal of the European Union, L 172, 56–83.
42. European Parliament and Council. (2019). Directive (EU) 2019/790 of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market. Official Journal of the European Union, L 130, 92–125.
43. Europeana Foundation. (2020). Europeana Publishing Framework.
44. Europeana Foundation. (2022). Europeana Licensing Framework.
45. Europos Komisija, 2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Latvia (Rengiant 2025 m. ataskaitas), 2024. (Analizuojami teisėkūros procesai, įskaitant viešąsias konsultacijas dėl žiniasklaidos įstatymų Latvijoje). Prieiga internetu: https://commission.Europa.eu/document/download/df89e669–a19b–4ac9–bdd1–d3b1e5737b28_en?filename=18_1_63951_coun_chap_latvia_en.pdf
46. Europos Komisijos rekomendacija (ES) 2021/1970 dėl bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės (Commission Recommendation (EU) 2021/1970 on a common European data space for cultural heritage). Prieiga internetu: https://Eur–lex.Europa.eu/eli/reco/2021/1970/oj/eng
47. Europos Parlamentas (Kultūros ir švietimo komitetas), Background Analysis: Implementation of the revised Audiovisual Media Services Directive (AVMSD), 2022. (Apžvelgiamos valstybių narių galimybės ir pareigos taikant finansinius įpareigojimus paslaugų teikėjams). Prieiga internetu: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733100/IPOL_STU(2022)733100_EN.pdf
48. Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES 2010 m. kovo 10 d., „Dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo“ (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva). Prieiga internetu: https://eur–lex.europa.eu/legal–content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0013&qid=1706159277623
49. Eurostat, „A third of EU enterprises advertise online“, 2025 August 14. Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products–eurostat–news/w/ddn–20250814–2
50. Federalinis įstatymų leidinys autentiškas nuo 2004 m., 2020 m. mokesčių pakeitimo įstatymas – AbgÄG 2020, 2019 m. spalio 22 d. Prieiga internetu: https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/I/2019/91
51. FFA, Filmförderungsgesetz, 2025 m. sausio 1 d. Prieiga internetu: https://www.ffa.de/filmfoerderungsgesetz.html
52. FFA, German Federal Film Board (DFFF). Prieiga internetu: https://www.ffa.de/dfff–home.html
53. Film and TV content in TUAVŽP, SUAVŽP and FOD catalogues 2024 data. Prieiga internetu: https://rm.coe.int/UAVŽP–catalogues–2024–film–and–tv–content–june–2025–c–crece–/1680b637ba
54. Film New Europe, „Estonia Plans Tax on Streaming Services to Boost Local Film Industry“, 2026 m. birželio 21 d. Prieiga internetu: https://www.filmneweurope.com/news/estonia-news/item/128013-estonia-plans-tax-on-streaming-services-to-boost-local-film-industry;
55. FilmVilnius, Vilnius film industry economic impact study, 2023 m. https://filmvilnius.com/wp–content/uploads/2023/12/Vilnius–film–industry–economic–impact–study–5.pdf
56. France, Law No. 2019–759 of 24 July 2019 establishing a tax on digital services and modifying the trajectory for the reduction of corporation tax (1). Prieiga internetu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038811588
57. Francisco Javier Cabrera Blázquez et al., „Investing in European works: the obligations on UAŽP providers“, European Audiovisual Observatory (Council of Europe), Strasbourg, 2022
58. General Court: Netflix v. European Commission, IRIS 2018–6:1/33, Ronan Ó Fathaigh Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam
59. Gobierno De Espana, Ministerio De Cultura, ICAA – Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales. Prieiga internetu: https://www.cultura.gob.es/cultura/areas/cine
60. Guibault, L., & Wiebe, A. (Eds.). (2013). Safe to be Open: Study on the Protection of Research Data and Recommendations for Access and Usage. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
61. Guidelines pursuant to Article 13(7) of the Audiovisual Media Services Directive on the calculation of the share of European works in on–demand catalogues and on the definition of low audience and low turnover.
62. Hugenholtz, P. B., & Quintais, J. P. (2019). Copyright and the Digital Single Market: New Rules for the Digital Age. European Intellectual Property Review, 41(4), 202–210.
63. IAB Europe „AdEx Benchmark Report“. Prieiga: https://iabEurope.eu/wp–content/uploads/2023/07/IAB–Europe_AdEx–Benchmark–2022_REPORT–1.pdf

64. IAB Poland „Polish Digital Advertising Market 2023/2024“. Prieiga: https://reporterzy.info/en/4670,polish–digital–advertising–market–20232024–iab–poland–report
65. IMF/OECD Report for the G20 Finance Ministers, „ Tax certainty“, March 2017. Prieiga internetu: https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2017/031817.pdf
66. International Bar Association, Sara Mendonça and Manuel Durães Rocha,„The investment obligations for VOD Providers applicable in Portugal following the transposition of Directive (EU) 2018/1808 which amends the Audiovisual Media Services Directive“, 2022 July 22.
67. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2018). Statement on Copyright Exceptions for Libraries and Archives.
68. IRIS Merlin, „General Court: Netflix v. European Commission“, 2018 June 1, Ronan Ó Fathaigh, Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam. Prieiga internetu: https://merlin.obs.coe.int/article/8296
69. IRIS Merlin, „New UAVŽP–related fees in Poland IRIS 2020–8:1/25“, Aleksandra Suwala – Atorney at Law/Radca Prawny. Prieiga internetui: https://merlin.obs.coe.int/article/8975
70. IRIS MERLIN, France, „Adoption of ordinance transposing AVMS Directive“, 2021 February 1. Prieiga inernetu: https://merlin.obs.coe.int/article/9092
71. Isabel Iglesias and Diego de la Vega, „Highlights of the General Audiovisual Communication Law“, Legal briefings, 2022. Prieiga internetu: https://www.perezllorca.com/wp–content/uploads/2022/07/legal–briefing–highlights–of–the–general–audiovisual–communication–law–.pdf
72. Justiits- ja Digiministeerium, Meediateenuse seaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu kooskõlastamine, 06.07.2026. Prieiga internetu: https://dokumendiregistrid.karlerss.com/dokumendid/1085107/meediateenuse-seaduse-ja-halduskoostoo-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-kooskolastamine;
73. Judgment of the court (Seventh Chamber), 27 October 2022,In Case C-411/21, REQUEST for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Supremo Tribunal Administrativo (Supreme Administrative Court, Portugal), made by decision of 10 March 2021, received at the Court on 5 July 2021, in the proceedings. Prieiga internetu: https://eur–lex.europa.eu/legal–content/EN/TXT/?uri=celex:62021CJ0411
74. Kantar reklamos rinkos apžvalga, 2024 m. Prieiga: https://www.kantar.lt/reklamos–rinkos–apzvalga/
75. KPMG analysis on US SPM reactions, https://kpmg.com/kpmg–us/content/dam/kpmg/taxnewsflash/pdf/2025/02/25074.pdf
76. Laikas.lt, „Išlaidos skaitmeninei reklamai Lietuvos rinkoje per 2023 metus išaugo 8,7 proc., tačiau daugiau nei pusė jų iškeliauja iš Lietuvos“, 2024 m. birželio 3 d. Prieiga internetu: https://www.laikas.lt/islaidos–skaitmeninei–reklamai–lietuvos–rinkoje–per–2023–metus–isaugo–8–7–proc–taciau–daugiau–nei–puse–ju–iskeliauja–is–lietuvos–181276/
77. Le Monde, By Denis Cosnard and Alexandre Piquard, published on September 12, 2025, „French Constitutional Council upholds GAFA tax“. https://www.lemonde.fr/en/politics/article/2025/09/12/french–constitutional–council–upholds–gafa–tax_6745338_5.html
78. Legislative Train Schedule, „Proposal for a Directive on the common system of a digital services tax on revenues resulting from the provision of certain digital services“, 2026–02–20 d. https://www.Europarl.Europa.eu/legislative–train/package–taxation–of–the–digital–economy/file–digital–services–tax–on–revenues–from–certain–digital–tax–services
79. Library of Congress, „Austria: Digital Tax for Large Internet Companies Introduced“. Prieiga internetu: https://www.loc.gov/item/global–legal–monitor/2019–11–06/austria–digital–tax–for–large–internet–companies–introduced/
80. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. (2020). Nutartis civilinėje byloje Nr. e3K–3–77–687/2020.
81. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. (2024). Suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros paveldo turinio naudojimo teisių priskyrimo bei ženklinimo metodika.
82. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos 2025 m. veiklos ataskaita.
83. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.
84. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. (1999). Nr. VIII–1185 (su vėlesniais pakeitimais).
85. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas.
86. Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas.

87. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2024 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. ĮV–510 Dėl Kultūros turinio skaitmeninimo ir jo panaudojimo gairių patvirtinimo.
88. Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas.
89. Likumprojekts (grozījumi), Grozījumi Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, 24–TA–188
90. LKC, KEA evaluation of the fiscal incentive scheme for film production in Lithuania, 2018 m.
91. LKC, Lithuanian Film Tax Incentive, 2026 m.
92. LR kultūros ministerijos užsakymu atliktas Smart Continent įmonės „2021–2027 m. ES fondų investicijų laikotarpio kultūros skaitmeninimo srities prioritetų strateginis vertinimas“, 2023 m. Prieiga internetu: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/23proc.2007proc.2031proc.20Kulturosproc.20skaitmeninimoproc.20vertinimas_sudproc.20galutine_v2(3).pdf
93. LR kultūros ministro įsakymas „Dėl Kultūros turinio skaitmeninimo ir JO panaudojimo gairių patvirtinimo“, 2024 m. birželio 18 d. Nr. ĮV–510. Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/fcc2a0f02d7211efbdaea558de59136c
94. LR visuomenės informavimo įstatymas, priimtas 1996 m. liepos 2 d. Nr. I–1418, galiojanti suvestinė redakcija (2026–05–16 – 2026–06–29). Prieiga internetu: https://www.e–tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr?csrt=10307095462978121267
95. LRT veiklos ataskaita 2024 m. Prieiga internetu: https://apie.lrt.lt/api/uploads/LRT_ATASKAITA_2024_c0925505b7.pdf
96. LRTK, Veiklos ataskaitos. Prieiga internetu: https://www.rtk.lt/lt/administracine–informacija/veiklos–ataskaitos
97. Margoni, T. (2020). The Digital Single Market Copyright Directive: A Critical Review. Journal of Intellectual Property Law & Practice, 15(9), 669–681.
98. MediaMetrie, Juliette Destribats, „The media chronology challenged by streaming“, 2026 February 19.
99. Medijų rėmimo fondas. Prieiga internetu: https://www.medijufondas.lt/; https://www.vle.lt/straipsnis/mediju–remimo–fondas/
100. MONDAQ Legal 500, SKW Schwarz, „The New Film Funding Act Has Come Into Force!“, 2025 April 15
101. MPA EMEA, reply to Teavituskiri – Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi artikli 13 lõige 2 rakendamine, Brussels, 28 June 2024;
102. Meediateenuse seaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu, Eelnõu toimiku number: 26-0709, 15.06.2026. Prieiga internetu: https://eelnoud.valitsus.ee/main#VT3MzQqd;
103. Naujausias LRTK tyrimas: „Netflix“ auditorija Lietuvoje ir toliau auga, paskutinė atnaujinimo data: 2026–01–07.
104. NEPLP (Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes), 2023.gada 16.februāra lēmumu Nr.62/1-2, „Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes Vadlīnijas zema apgrozījuma un šauras auditorijas noteikšanaiun Eiropas audiovizuālu darbu nodrošināšanai audiovizuālu pakalpojumu pēc pieprasījuma katalogā“. Šaltinis internetu: https://www.neplp.lv/lv/media/5601/download?attachment=;
105. Netflix now a 'rounding error' away from 30proc. European content...with a notable exception. Prieiga internetu: https://www.ampereanalysis.com/insight/netflix–now–a–rounding–error–away–from–30–European–contentwith–a–notable–exception
106. Norweigian Film Institute, Co–producing with Norway. Prieiga internetu: https://www.nfi.no/en/co–producing–with–norway
107. Obwieszczenie marszałka sejmu rzeczypospolitej polskiej z dnia 28 kwietnia 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o kinematografii, USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 kwietnia 2022 r. (poz. 1066)
108. OECD, „Multilateral Convention to Implement Amount A of Pillar One“, published 11 October 2023. Prieiga internetu: https://www.oecd.org/en/topics/sub–issues/reallocation–of–taxing–rights–to–market–jurisdictions/multilateral–convention–to–implement–amount–a–of–pillar–one.html
109. OECD, „Multilateral Convention to Implement Amount A of Pillar One“, 2023 gruodžio 12 d. Prieiga internetu: https://www.oecd.org/en/topics/sub–issues/reallocation–of–taxing–rights–to–market–jurisdictions/multilateral–convention–to–implement–amount–a–of–pillar–one.html
110. Office of the United States trade representative executive office of the President, Section 301 Investigation, Report on Spain’s Digital Services Tax, 2021 January 13.

111. PwC, Tax policy alert, „US compromises with the UK, France, Italy, Spain and Austria on digital services taxes and trade actions“, 2021 October 25.
112. Rechnungshof Osterreich, Medienförderungen durch die KommAustria und die RTR, Bericht des Rechnungshofes, 2025 m. Prieiga internetu: https://www.rechnungshof.gv.at/rh/home/home/2025_25_Medienfoerderung_KommAustra_RTR.pdf
113. Reuters Institute, Sergio Saprvuero and Josef Trapple, Austria, 2024 m. Birželio 17 d. Prieiga internetu: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital–news–report/2024/austria
114. Riigikogu, Žiniasklaidos paslaugų įstatymas, priimta 2010–12–16
115. Rosati, E. (2019). Copyright in the Digital Single Market: Article–by–Article Commentary to the Provisions of Directive (EU) 2019/790. Oxford University Press.
116. RTR, Fondas skaitmeninei transformacijai skatinti. Prieiga internetu: https://www.rtr.at/medien/was_wir_tun/foerderungen/digitaletransformation/startseite.de.html
117. Sabiedrības līdzdalība, 24–TA–187, Likumprojekts (grozījumi)Anotācija (ex–ante)MK sēdes protokollēmuma projekts.
118. Science Direct, European Economic Review, „Global spillovers of taxation in the online advertising market. Theory and evidence from facebook“, 2025 February. Prieiga internetu: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292124002642
119. Stobo, V., Erickson, K., & Deazley, R. (2018). Copyright and the Digitisation of Cultural Heritage. Journal of Documentation, 74(2), 341–361.
120. Tax Foundation Europe, Christina Enache, „New Proposal Would Double France's Harmful Digital Services Tax“, 2025 m. spalio 31 d. Prieiga internetu: https://taxfoundation.org/blog/france-digital-services-tax-dst/
121. Tax Foundation Europe, Christina Enache, „Poland Considering a Second Harmful Digital Tax“, 2026, February 26. Prieiga internetu: https://taxfoundation.org/blog/poland-digital-tax/
122. The global economy, Lithuania: Trade openness, 1995–2024 m. Prieiga internetu: https://www.theglobaleconomy.com/Lithuania/trade_openness/
123. Thomson Reuters Practical Law, „USTR Terminates Section 301 Actions in Digital Services Tax Investigations of Austria, France, Italy, Spain, and the United Kingdom and Announces Ongoing Monitoring Protocols“, 2021 m. lapkričio 18 d. Prieiga internetu: https://content.next.westlaw.com/practical–law/document/I412017f8488e11ec9f24ec7b211d8087/USTR–Terminates–Section–301–Actions–in–Digital–Services–Tax–Investigations–of–Austria–France–Italy–Spain–and–the–United–Kingdom–and–Announces–Ongoing–Monitoring–Protocols?viewType=FullText&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)
124. Top Streaming Services by Subscribers in Lithuania. Prieiga internetu: https://flixpatrol.com/streaming–services/subscribers/lithuania/
125. UNESCO. (2015). Recommendation concerning the Preservation of, and Access to, Documentary Heritage including in Digital Form;
126. UKE, „Obowiązek wpłat na rzecz PISF“, 30 września 2024. Prieiga internetu: https://www.uke.gov.pl/akt/obowiazek-wplat-na-rzecz-pisf%2C552.html;
127. USTR Report on France's Digital Services Tax, https://ustr.gov/sites/default/files/enforcement/301Investigations/Report_On_Franceproc.27s_Digital_Services_Tax.pdf
128. USTR, Section 301 Investigation Report on Austria's Digital Services Tax, 2021 m. Prieiga internetu: https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Releases/AustriaDSTSection301Report.pdf
129. Valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos veikla, 2025 m. spalio 31 d. Nr. VAE–10.
130. Valstybės pagalba SA.38418 (2014/C) (ex 2014/N) – Filmförderungsgesetz, Kvietimas teikti pastabas pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 108 straipsnio 2 dalį. 2014 gruodžio 5 d.
131. Valsts kanceleja, Teisės akto projekto „Kino įstatymo pakeitimai“ ex–ante poveikio vertinimo ataskaita (anotacija), vystymo pagrindimas – Ministerijos / įstaigos iniciatyva
132. Verslo žinios, Rūta Balčiūnienė, „Reklamos aukso puodas – interneto platybėse, tradicinėje medijoje – nuosaikumas“, 2025 gegužės 20 d. Prieiga internetu: https://www.vz.lt/rinkodara/2025/05/20/reklamos–aukso–puodas–interneto–platybese–tradicineje–medijoje–nuosaikumas–568105

133. Verslo žinios, Rūta Balčiūnienė, „Reklamos aukso puodas – interneto platybėse, tradicinėje medijoje – nuosaikumas“, 2025 m. gegužės 29 d. Prieiga internetu: https://www.vz.lt/rinkodara/2025/05/20/reklamos–aukso–puodas–interneto–platybese–tradicineje–medijoje–nuosaikumas–568105
134. VMI, DAC7 kita aktuali informacija. Prieiga internetu: https://www.vmi.lt/evmi/dac7–kita–aktuali–informacija
135. Wolters Kluwer, Dz.U.2025.1480 t.j.Akt obowiązujący Wersja od: 18 marca 2026 r. do: 13 października 2026 r., Art. 7. – [Definicje legalne] – Prawo przedsiębiorców
136. World Intellectual Property Organization (WIPO). (1979). Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works.
137. World Intellectual Property Organization (WIPO). (1996). WIPO Copyright Treaty.
138. Νόμος 3905/2010 : Ενίσχυση και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης και άλλες διατάξεις – ΦΕΚ 219/Α/23–12–2010 (Κωδικοποιημένος)
139. ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ.4339 ΦΕΚ Α 133/29.10.2015
140. ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘΜ. 4779 ΦΕΚ Α 27/20.2.2021.